

Boguslaw Woloszanski
RĂZBOIUL SECRET
AL LUI STALIN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

WOLOSZANSKI BOGUSLAW

Războiul secret al lui Stalin / Boguslaw Woloszanski;

trad.: Anca Irina Ionescu. - București : Orizonturi, 2015 ISBN

978-973-736-294-0

I. Ionescu, Anca Irina (trad.)

94(47)'' 19'' Stalin,I.V 929 Stalin,I.V

Responsabil: *Puiu Enache*

Director: *Lucia Gruescu*

Editor: *Puiu Enache*

TAJNA WOJNA STALINA

by Boguslaw Woloszanski

©Copyright by Boguslaw Woloszanski, Warszawa 1997

Toate drepturile asupra ediției în limba română sunt rezervate

Editurii ORIZONTURI - București

Bdul Libertății nr. 4, bl. 117, et. 7, ap. 20

telefon: 021.3177679, 0744531333

e-mail: orizonturi@editura-orizonturi.ro

Boguslaw Woloszanski

**RĂZBOIUL SECRET AL LUI
STALIN**

Traducere de:
ANCA IRINA IONESCU

Editura ORIZONTURI

în colecția
SECRETELE ISTORIEI

au apărut:

PROCESUL DE LA NURNBERG voi. 1
de Joey J Heydecker & Johannes Leeb

PROCESUL DE LA NURNBERG voi. 2
de Joey J Heydecker & Johannes Leeb

RĂZBOIUL SECRET AL LUI HITLER
de Boguslaw Woloszanski

vor apărea:

> RĂZBOIUL SECRET AL LUI CHURCHILL
de Boguslaw Woloszanski

> ȘOCUL TIRANILOR
de Boguslaw Woloszanski

Ultime apariții:

> ORGOLIILE KREMLINULUI. O istorie a mperiului
rus de la 1552 până astăzi
de Helene Carrere D'Encausse

Dragă cititorule,

Epoca lui Stalin este una din perioadele cel mai puțin cunoscute din istoria Uniunii Sovietice și a Europei. Deciziile se luau în tăcerea cabinetului de la Kremlin, fără stenografi, martorii s-au temut să vorbească zeci de ani chiar după moartea dictatorului, iar documentele rămase în arhive au fost inaccesibile pentru cercetători. Însă după destrămarea Uniunii Sovietice au fost desecretizate multe documente, mareșalii, politicienii și victimele sistemului stalinist și-au scris memoriile. În sfârșit, cu o întârziere de o jumătate de secol, se poate face o încercare de dezvăluire a imaginii celor întâmplate la Moscova la sfârșitul anilor 30.

Omenirea se îndrepta spre război, iar în fața lui Stalin se ivise ocazia să-și realizeze scopul măreț, căruia i s-a dedicat fără cruțare: învingerea statelor vecine și introducerea orânduirii sovietice pe teritoriul acestora. Știa că numai atunci Uniunea Sovietică, „insulă izolată în marea imperialistă Sdușmană”, va putea să se mențină și să se dezvolte. Așadar, trebuia să ațâțe conflictul dintre Germania nazistă și puterile democratice, pentru ca să se declanșeze un război care să le nimicească puterile. A inițiat atunci un joc politic secret viclean, făcând un slalom abil între Germania, Marea Britanie și Franța. A acaparat teritoriile țărilor vecine, le-a distrus armatele până când și-a dat seama că socotelile lui au dat greș. L-a subapreciat pe Hitler, puterea economică a Germaniei și forțele Wehrmacht-ului. Când a înțeles toate acestea, și anume la sfârșitul anului 1940, nu-i mai rămânea decât o singură soluție: să lovească înaintea lui Hitler. Nu a mai apucat...

Este oare adevărat că armatele germane, începând războiul cu Uniunea Sovietică în ziua de 22 iunie 1941, au luat-o înaintea Armatei Roșii numai cu câteva săptămâni?

Îți propun, dragă cititorule, o analiză a ceea ce s-a întâmplat la Moscova și în alte capitale ale lumii pentru ca, aflând mersul

'enimentelor, acțiunile guvernelor puterilor mondiale, ale servici- ir
secrete și ale statelor majore să găsești răspunsul la această trebare.

B. Wotoszanski

PARTEA I - Criza

Noaptea

La Kremlin era liniște. Chiar și gardienii patrulau fără zgomot pe coridoarele luminate de candelabrele de cristal, fără să facă nici cel mai mic foșnet. Deși era târziu, în toate birourile ardea lumina, iar cei care se aflau în interiorul lor așteptau o convocare care putea sosi în orice clipă de la cabinetul cel mai înalt. De aceea, se străduiau să fie suficient de aproape de telefon, ca să-l poată ridica repede și să nu trezească cumva bănuieli că moțăiau sau că pierdeau timpul în alt fel.

De astă dată soneria a sunat în cabinetul cel mai înalt, acolo unde Stalin, aplecat deasupra mesei de stejar, studia hârtiile aduse de Nikolai Ejov¹, șeful NKVD².

A ridicat receptorul și numai după ce a aflat cine dorește să vorbească cu el a șoptit încet:

— Intră... După o clipă a adăugat: Intră, tovarășe Beria³.

¹ **Nikolai Ivanovici Ejov** (1894-1940), lucrător al organelor de urmărire, numit în septembrie 1936 comisar pentru afacerile interne, s-a remarcat ca executant nemilos al epurărilor staliniste, în urma cărora au fost uciși sau trimiși în lagăre aproximativ 12 milioane de oameni. Din 22 septembrie 1938, când Lavrenti Beria a fost numit adjunctul său, a fost treptat înlăturat de la putere. La 23 octombrie 1938 și-a prezentat demisia, în încercarea de a-și salva viața. A fost arestat în ianuarie 1939 și a fost condamnat la moarte și probabil, executat prin împușcare la 4 februarie 1940.

² **NKVD** (*Narodnâi Komissariat Vnutrennih Del*) - Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne - omologul ministerului afacerilor interne din alte state europene.

³ **Lavrenti Pavlovici Beria** (1899-1953), lucrător cu state îndelungate în aparatul polițienesc (Ceka, GPU), a preluat în 1938 funcția de comisar pentru afacerile interne (NKVD). Prima lui misiune a fost să înlătore haosul provocat de marile epurări din 1937-1938. Resortul condus de el a organizat exterminarea în masă a populației civile (locuitorii sovietici și polonezi din teritoriile anexate la URSS), precum și a prizonierilor de război (Katyn). La 30 iulie 1941 a intrat în componența Comitetului de Stat pentru Apărare. În 1945 a fost numit mareșal al Uniunii Sovietice. După moartea lui Stalin, s-a străduit să preia puterea; s-a manifestat ca adept al reformelor economice

Stalin a pus receptorul în furcă și s-a uitat cu coada ochiului la Ejov. Acesta își aplecase capul peste hârtii, prefăcându-se că studiază atent un document. Se străduia să-și ascundă în felul acesta tulburarea provocată de vestea că peste câteva clipe în încăpere va intra Lavrenti Iria.

Cu o lună mai devreme, într-o seară de iulie din 1938, când se prezentase ca de obicei la cabinetul Conducătorului ca să-i arate un portofoliu referitor la eliminarea dușmanilor partidului și statului, acesta îi tusesese:

— Este necesar să întărim NKVD și să vă numim un ajutor, tovară- Ejov. Aveți vreo sugestie?

Luât prin surprindere de aceste cuvinte, Ejov șovăise. Nu se așteptase ca eforturile lui să fie considerate nesatisfăcătoare și să se jecieze că ar avea nevoie de sprijin. Se dăruise fără odihnă muncii întru Stalin și realizase tot ceea ce așteptase Conducătorul de la el. ■eluase funcția de șef al NKVD-lui în septembrie 1936. își introduse- în extrem de repede în instituție propriile cadre, ceea ce necesitase jasinarea sau îndepărtarea a cel puțin 14.000 din vechii angajați, sub conducerea lui, NKVD arestase 12 milioane de oameni, tratați Doi în mod nemilos și fără scrupule. El fusese cel care convinsese lenara Comitetului Central al PCUS(b)¹ să-și dea consimțământul cu privire la aplicarea torturii psihice și fizice împotriva arestaților. În cea mai mare parte a cazurilor nu au existat niciun fel de dovezi ale vinovăției oamenilor aflați în închisorile NKVD-ului, căci aceștia ajunseseră acolo în urma denunțurilor vecinilor și colegilor de muncă sau a unor anuieli vagi, care luau naștere pe neașteptate în mintea angajaților KVD. Așadar, cei arestați trebuiau obligați să recunoască faptul că sunt sabotori, spioni, agenți secreți, membri ai unui complot cu scopul răsturnării lui Stalin de la putere și al schimbării orânduirii de stat. Pentru aceasta ar fi fost nevoie de timp. Introducerea torturii

al liberalizării vieții în URSS, a cerut amnistierea pentru 90% din deținuți, autogestirea republicilor sovietice, ceea ce a reprezentat principalul motiv pentru care alți membri de frunte ai puterii au organizat un complot împotriva lui. La 26 iunie 1953 a fost arestat în timpul unei ședințe a Prezidiului Comitetului Central, probabil judecat și condamnat la moarte ca „dușman al partidului și al poporului”.

PCUS(b) - Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (bolșevic) - partid înființat în 1918 prin transformarea Partidului Comunist Rus (bolșevic); denumirea „bolșevic” este dată de scindarea care a avut loc în 1912, când din Partidul Social-Democrat al Rusiei Muncitorești s-a desprins fracțiunea bolșevică. În 1952, PCUS(b) și-a schimbat denumirea în Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS).

simplifica lucrurile. Ejov, deși ținea o evidență foarte amănunțită, nu știa câte persoane fuseseră torturate în încăperile special amenajate ale închisorilor NKVD. Probabil peste un milion. Era o dovadă cât se poate de clară a eficienței aparatului pe care îl pusese la punct într-o perioadă de timp foarte scurtă. Atunci de ce era nevoie de un adjunct?

Ejov făcuse chiar ceva mai mult: serviciile lui îi dăduseră lui Stalin posibilitatea să se descotorosească de opoziția din partid și de toți cei pe care îi bănuia că ar putea să amenințe puterea tătucului poporului, în fața plutoanelor de execuție au pășit oameni care ajunseseră în vârful ierarhiei de stat și de partid. Din cei cinci mareșali ai URSS, trei fuseseră condamnați la moarte, din cei 16 conducători ai armatei - 14, toți cei opt amirali fuseseră lichidați, din 67 de comandanți de corp de armată - 60, din 199 de comandanți de divizie - 136, din 900 de ofițeri cu rang de general au fost împușcați sau spânzurați 600. „Epurarea” rândurilor partidului nu fusese un lucru simplu, dar Ejov reușise să adune dovezi împotriva membrilor de frunte ai acestuia: Buharin, Zinoviev, Kamenev, Rudzutak și mulți alții, care ar fi putut reprezenta o amenințare pentru Stalin. A mers până acolo încât a reușit să obțină condamnarea la moarte pentru o sută (după alte date 110) din cei 131 de membri ai Comitetului Central al partidului comunist. Așadar, de ce tocmai acum, când era în culmea succesului, Stalin dorea să-i dea un „ajutor”? Ce greșeală făcuse? Cum se expusese?

— Nu, nu am nicio candidatură... a răspuns el.

— Cred că ar trebui să fie tovarășul Beria, a spus Stalin.

Ejov tăcea. Aștepta să mai audă ceva, dar Stalin nu mai spusese nimic. Stalin știa că mai înainte cu câteva săptămâni șeful NKVD se hotărâse să-l lichideze pe Beria, având presentimentul neclar că acesta ar putea să-i pună în primejdie funcția. La începutul lui iulie 1938 îi trasase sarcină lui Serghei Goglidze de la serviciul NKVD din Gruzia să strângă dovezi cu privire la faptul că Beria face parte dintr-o „organizație militaro-fascistă”. Iar acum, iată că omul acesta care fusese în celula morții scăpase de acolo, mai mult chiar, din ordinul lui Stalin devenise adjunctul lui!

— E un candidat bun, a rostit în cele din urmă Ejov. Tovarășul Beria ar putea să lucreze nu numai ca adjunct. Ar putea fi chiar comisar al poporului...

— Nu, nu e bun de comisar al poporului - a spus Stalin cu toată convingerea. Pe moment, părea chiar sincer. Va fi un bun adjunct.

Această conversație avea loc în iulie 1938. Timp de câteva săptămâni, Stalin nu a mai revenit la acest subiect, până în ziua de 22 iugust.

Semiîntunericul din cabinet era completat de fasciculul de lumină care răzbătea prin ușa întredeschisă a secretariatului, unde stătea H Beria.

JPSH — Tovarășe Beria - Stalin s-a ridicat și a ieșit din spatele biroului. Amabilitatea cu care

îl salută pe noul venit îl făcu pe Ejov să se încrunte și mai tare. Începuse să se teamă.

— Partidul are o nouă însărcinare pentru dumneata, spuse Stalin, neglijând în mod voit prezența comisarului, care continua să șadă lângă birou. Vei deveni adjunctul tovarășului Ejov. Este o funcție nouă în serviciul duminale pentru partid și popor. Aceasta a fost decizia Biroului Politic, continua Stalin să vorbească spre uimirea vădită a lui Beria, care își as-

undea cu greu stânjeneala. Nu-i venea să creadă că destinul i se schimbaseră atât de brusc. Cu numai câteva săptămâni în urmă nu tia ce să facă să scape din ghearele lui Ejov. Atunci luase o decizie isperată. îi telefonase lui Stalin. Aceasta îl salvase, căci îi amintise Conducătorului de existența sa, exact în momentul în care acesta se otărâse să scape de Ejov.

— Să-ți predai obligațiile de secretar și să vii la Moscova. Ai să fii lăta până în august pentru noua misiune?

— Da, tovarășe Stalin, răspunse Beria.

Se străduia să nu se uite la Ejov, care își adunase toate hârtiile în losar și se ridicase din fotoliu. Omulețul mic de statură, numai cu puțin ieste 150 cm, supranumit piticul sângeros, zâmbea nesincer.

Stalin, care controla foarte meticulos și în cele mai mici amănunte unctiunarea NKVD, își dădea seama perfect cât de puternică este jceastă instituție și cât de greu va fi s-o stăpânească după lichidarea lui Ejov. Așadar, avea nevoie de un organizator loial și priceput și îl vedea n acest rol tocmai pe Beria. Numindu-l adjunct al șefului NKVD îi dădea imp să cunoască structura gigantică elaborată de Ejov, să-i izoleze pe)amenii acestuia, să se gândească cum să scape de ei. În același timp,

Lavrenti Beria

plănuia să convoace o comisie specială care să cerceteze abuzurile comise de NKVD. În componența ei urmau să intre Gheorghi Malenkov, secretar al CC al PCUS, Veaceslav Molotov, președintele Sovietului Comisarilor Poporului și Andrei Vîșinski, procurorul general. Împreună cu Beria, aceștia trebuiau să strângă dovezi ale vinovăției lui Ejov, să-l determine să demisioneze ca să-l poată aduce apoi în fața tribunalului. Își îndeplinise misiunea și acum trebuia să moară, căci era exclus ca un om care știa atât de multe despre Stalin și avea o influență atât de mare în cea mai puternică instituție a statului să fie lăsat în viață.

Stalin la masa de lucru

Se apropia miezul nopții și Stalin le-a făcut semn oaspeților săi că nu mai are nimic să le spună. Călăul și viitoarea lui victimă au ieșit împreună din cabinet.

Stalin s-a întors la biroul său, ca să termine de citit documentele lăsate de Ejov, care propunea aplicarea pedepsei gradul I, cum obișnuia să numească pedeapsa cu moartea, pentru un număr de 3.571 de persoane. Numele lor erau dactilografiate pe 11 pagini. Stalin le citea cu mare atenție, așa cum îi era obiceiul. A doua zi lista urma să fie semnată de membrii Biroului Politic.

Din Turnul Spaski răsună dangățul orologiului care anunța miezul nopții. În noaptea aceea nu mai avea planificate alte convorbiri. De regulă, termina discuțiile la miezul nopții, dar mai rămânea în cabinetul său mare cu boazerii de stejar până la ora două sau trei dimineața. Abia atunci cobora în apartamentul lui particular sau ordona să fie dus la dacea (vila) din apropierea Moscovei. Pentru el, noaptea era perioada cea mai propice pentru a-și gândi următoarea mișcare. Situația din Europa din luna august 1938 amenința cu izbucnirea unui război și impunea schimbarea politicii de până atunci. Nu se așteptase la una ca asta.

A doua revoluție

Evoluția situației din Europa nu-l neliniștea pe Stalin, deși conflictul izbucnise pe neașteptate și ar fi putut să escaladeze sub forma unui război între cele mai mari puteri ale acelei lumi. Se așteptase de mult o astfel de stare de lucruri, care i-ar fi înlesnit o admirabilă încununare a revoluției sale. El, Stalin, rămas mereu în umbra lui Lenin, pornise cum la înfăptuirea celei de-a doua revoluții. O revoluție mai mare, mai splendidă, care trebuia să ducă la apariția unei adevărate mari puteri socialiste.

Ce-i lăsase Lenin? Un stat socialist slab, rezultat al unui război mondial îndelungat, în care oamenii se ridicaseră împotriva țarului, iar după abdicarea acestuia, împotriva guvernului, care nu voia să pună capăt războiului. Societatea era de partea bolșevicilor numai pentru că a promisese soldaților că, după patru ani de înfrângeri, se vor întoarce acasă. Își ținuseră promisiunea, deși cu prețul unei păci înjositoare în Germania, pe care o încheiaseră în martie 1918 la Brest-Litovsk. După preluat puterea. Au consolidat-o printr-o teroare cumplită, pe care încă din vara anului 1918 au îndreptat-o chiar împotriva poporului. Îi limiciseră pe cei mai înverșunați dușmani, cu toate acestea, statul lor ira condamnat la exterminare.

Lenin postulase că întemeierea statului socialist în Rusia va da impulsul pentru începerea revoluției europene, în urma căreia în jurul frontierelor Rusiei vor lua ființă alte state socialiste. Inițial, totul părea să arate că situația va evolua în conformitate cu speranțele conducătorilor bolșevici. Febra revoluției cuprinsese Europa, care trăia același șoc al războiului ca și Rusia: Germania, Italia, Finlanda, Ungaria. Armata Roșie a pornit spre vest, să ducă revoluția în Polonia și să înlăture insurecția comunistă din Germania. Dar înfrângerea de lângă Varșovia din august 1920, când armata lui Tuhacevski a fugit în dezordine, temându-se să nu fie înconjurată de armata poloneză, a nimicit speranțele de stăpânire a Europei și de crearea unor state conduse de guverne comuniste.

Speranța formării unei cununi de state socialiste de-a lungul granielor Uniunii Sovietice s-a stins și, în 1925, Stalin, care venise la putere în urma lui Lenin, decedat în 1924, a fost nevoit să adopte strategia construirii socialismului într-un singur stat. Ce e drept, la mijlocul anilor '20 nu exista o amenințare directă din partea statelor vecine, dar

pentru conducătorii bolșevici era evident că situația este cât se poate de nefavorabilă.

Stalin spunea așa:

— Gândul că lumea capitalistă va privi pasiv la succesele noastre pe frontul economic, succese care vor revoluționa clasa muncitoare din întreaga lume, este o iluzie. De aceea, atât timp cât vom rămâne înconjurați de capitalism, atât timp cât proletariatul nu va învinge cel puțin în câteva state, nu putem spune că victoria noastră este definitivă. Așadar, indiferent ce succese vom obține în construcția socialismului, nu putem afirma că statul nostru, statul dictaturii proletariatului, nu este amenințat de nicio primejdie. Trebuie să facem în așa fel, încât actuala încercuire capitalistă să fie înlocuită cu o vecinătate socialistă, ceea ce se va întâmpla după victoria proletariatului în câteva state. Numai atunci vom putea spune că victoria noastră este definitivă.

Aceste cuvinte ilustrează obiectivul acțiunilor puterii sovietice: să pună mâna pe armată și când aceasta va deveni suficient de puternică pentru a nu mai risca o înfrângere precum cea din 1920, să pornească spre vest și să creeze state socialiste de jur împrejurul frontierelor sovietice. Însă Armata Roșie era foarte slabă sub toate aspectele.

Moralul ei era foarte scăzut, fapt dovedit de numărul mare de dezertări din timpul războiului civil. În 1921 au dezertat 231.000 de persoane, dintre care 1.704 ofițeri. Un an mai târziu, au fugit 112.224 de persoane, dintre care 3.763 de ofițeri.

Armata Roșie rămânea o mare masă revoluționară, indisciplinată și heteroclită, în care nu exista respect pentru gradele superioare; ostașii de rând aveau voie să desconsidere ordinele superiorilor sau să-i reclame în fața comisarilor politici.

Mihail Frunze¹, care în ianuarie 1925 a primit funcția de comisar al poporului pentru război, a pornit cu o uriașă energie la reorganizarea imensei, dar slabei Armate Roșii. A făcut foarte mult, dar nu și-a terminat munca. A murit pe neașteptate la 31 octombrie 1925, ca urmare a unei operații de stomac nereușite. Nu voise să se supună acelei operații, dar a fost obligat, căci așa îi ordonase Comitetul Central, care

¹ **Mihail Vasilievici Frunze** (1885-1925), ofițer și strateg, legat din anii tinereții de mișcarea revoluționară (a luat parte la revoluția din 1905). În timpul războiului civil a comandat unitățile Armatei Roșii care luptau pe frontul de răsărit împotriva armatelor amiralului Kolceak și pe frontul de sud împotriva generalului Vranghel. Din martie 1924 a fost adjunct al comisarului pentru război, din ianuarie 1925 - comisar pentru război. A

ra îngrijorat pentru sănătatea marelui comandant. Oare nu se ascunde aici mâna lui Stalin? O astfel de recomandare nu putea fi emisă iră acordul lui. Atunci înseamnă că Stalin a ordonat lichidarea lui runze? Nu există dovezi în acest sens, dar este greu de presupus că, acă ar fi existat, s-ar fi putut păstra. Un lucru este sigur: Frunze era amenințare pentru Stalin, a cărui poziție în cadrul autorității comuniste era încă slabă, în timp ce adversarii lui erau puternici. Frunze - comandantul legendar din timpul războiului civil, care reorganizase în iod atât de dinamic Armata Roșie, devenea un rival redutabil. Dar ar putut să mai fie și un alt motiv.

Partidul bolșevic se identifica, practic, cu armata, dovada cea mai lărară fiind uniformele pe care le purtau și conducătorii de partid. Stalin mers până la sfârșitul vieții lui într-un veston militar fără însemne, iar i zilele reci purta cu multă plăcere pe umeri o veche manta militară, runze a rupt această unitate dintre partid și armată. A construit o arlată de profesioniști, comandată de ofițeri de meserie, care își făcuseră studiile în academii militare, nu de comisari politici. În felul acesta, armata Roșie a început să se desprindă treptat de sub controlul partidului și să-și piardă caracterul revoluționar. Firește, Frunze s-a străduit să facă în așa fel, încât trecerea să nu fie bruscă, îndemnându-i pe fițeri să intre în partidul comunist, dar aceasta nu a schimbat direcția sformelor pe care le-a introdus în armată. Tocmai de aceea a trebuit să renunțe la funcția de comisar pentru problemele armatei în favoarea unui om în care Stalin avea încredere: Kliment Vorosilov¹. Era de neserie lăcătuș și își câștigase merite în ochii bolșevicilor deoarece acuse agitație în rândurile muncitorilor de la fabricile de armament împotriva „asupritorilor”. Drept recompensă, în anul 1918 i s-a încredințat omanda apărării orașului Tărițîn² împotriva armatei Albilor. S-a achitat

Kliment Efremovici Vorosilov (1881-1969), activist bolșevic din 1903, și-a datorat ariera ulterioară colaborării în luptă alături de Stalin în 1918 la Tărițîn, unde a omandat Frontul și apoi în cadrul Armatei a 10-a. În 1925 a preluat funcția de comisar u problemele armatei și un an mai târziu a devenit membru al Biroul Politic al Partidului bolșevic. În 1935 a fost unul dintre primii cinci ofițeri avansați la gradul de mareșal al Iniunii Sovietice. A luat parte activă la epurărilor din Armata Roșie. În iunie 1941 l Direcției Nord-Vest. A organizat apărarea Leningradului și a comandat armatele tontului Leningrad. Din 1942 a fost comandantul mișcării de partizani. În perioada 1945-1947, în calitate de șef al Comisiei Aliate de Control din Ungaria, a organizat itroducerea regimului comunist în această țară. După întoarcerea la Moscova a primit jncția de adjunct al președintelui Consiliului de Miniștri al URSS, iar din 1953 până în 1960, **Tărițîn** - oraș în Rusia, numit Stalingrad în perioada 1925-1961, iar actualmente Volgograd.

atât de prost de această sarcină, încât comisarul de război de la vremea respectivă, Lev Troțki, îi scria lui Lenin că n-ar trebui să comande nici măcar un regiment, necum o armată întreagă și a cerut retragerea lui. Stalin n-a ținut seama de lipsa de competență a vechiului lui prieten cu care colaborase la Țarițin. Vorosilov era credincios ca un câine și nu avea niciun fel de ambiții politice. Aceasta a fost suficient pentru ca în 1925 Stalin să-i dea funcția de comisar. În felul acesta, a reluat controlul asupra armatei, care îi scăpase din mână în timpul lui Frunze. Acțiunile incompetentului Vorosilov aveau să fie compensate de sprijinul tânărului și dinamicului Mihail Tuhacevski, căruia Stalin, cu toată antipatia pe care o nutrea față de el din timpul războiului cu Polonia, i-a încredințat funcția de șef al Statului Major.

Tuhacevski s-a pus pe treabă cu mult entuziasm. În 1926 a ordonat să se facă o analiză a dotării și gradului de instruire al Armatei Roșii. Rezultatele acestei mari acțiuni au fost prezentate în decembrie 1927 într-un raport către Stalin, iar un an mai târziu, în cartea *A început războiul*. A expus aici o concepție modernă de război în mișcare, în care rolul principal este jucat de tancuri și avioane. Tancul, această armă care trebuia să fie produsă și furnizată unităților în număr mare, urma să asigure Armatei Roșii forța ofensivă necesară și să-i permită să ajungă până la Canalul Mânecii. Dar armata lui Tuhacevski nu avea această armă. În anul 1928, Armata Roșie dispunea numai de vreo 150 de tancuri, majoritatea fiind *Mk V de* producție britanică din Primul Război Mondial, care nu reușeau decât cu greu să țină pasul cu soldații care mășăluiau rapid. În uzinele locale se produsese numai 30 de tancuri *KS* și *MS-23*, copii ale unor tancuri franceze din Primul Război Mondial, tip Renault *FT 17*. Este adevărat că în acel an a început producția noilor care de luptă *MS-1*¹, o variantă evoluată a prototipului francez, dar fuseseră terminate abia 92 de bucăți. Mai multe nu se puteau obține, deoarece exista o singură fabrică, Krasnoe Sormovo, și aceasta nu-și putea mări producția.

Fie că Stalin a bănuț în propunerile lui Tuhacevski o încercare de a-i submina puterea, fie că și-a dat seama că șeful Statului Major devenea independent mult prea repede, fapt este că a reacționat foarte violent la propunerile de dotare a armatei cu tehnică modernă de luptă,

¹ **MS-1** (T-18), tanc ușor proiectat în 1923, o variantă dezvoltată a unui prototip francez: fusese modernizat compartimentul motorului, motorul, cutia de viteze și suspensia. Producția a început în 1928 și până în 1931 au fost fabricate 960 de astfel de care blindate de luptă în câteva versiuni (printre altele, *MS-3*, cu motor mai puternic și cu o mitralieră

umindu-le fleacuri. Tuhacevski, căruia opinia lui Stalin i-a fost adusă 3 cunoștință de Kliment Vorosilov, s-a retras în mod onorabil și și-a rezentat demisia. A fost trimis la Leningrad, în funcția de comandant al zonei militare de acolo.

Fără îndoială că Tuhacevski și-a prezentat proiectele prea devreme. În realitate, și el, și Stalin aveau același scop: să creeze o armată reducibilă, care să dispună de arme de atac și să fie capabilă să învingă Europa. Dar Stalin nu era de acord cu ritmul schimbărilor propuse de Tuhacevski. Mai întâi, trebuia să realizeze marea revoluție. Trebuia să îndrepte erorile lui Lenin, care, după părerea lui, se abătuse de la calea rasată. Se speria de valul de nemulțumire socială provocat de comunismul războinic și pe care nu reușise să-l înăbușe nici măcar teroarea, în anul 1920, în gubernia Tambov a izbucnit o răscoală a țăranilor, care au alcătuit o armată de partizani compusă din aproximativ 50.000 de oameni. În martie 1921, la Kronstadt a izbucnit o revoltă a marinarilor din flota Balticii. Lenin nu mai putea amâna atenuarea politicii de rigoare a comunismului. A inventat Noua Politică Economică (NEP), care dădea statului control asupra pieței libere. În această realitate economică ceoasă au crescut averile comercianților, ale meșteșugarilor și ale țăranilor mai harnici. Burghezia cea veche s-a consolidat și a luat naștere una nouă, și mai puternică, iar Stalin și-a dat seama că va dezbină Uniunea Sovietică. În noua lui revoluție, burghezia dușmănoasă va fi eliminată și marea industrie va deveni cuibul clasei muncitoare, pe care bolșevicii își bazează construirea noii orânduiri.

Așadar, trebuia să se construiască mii de fabrici, uzine, mine, furnale, stații electrice. În Uniunea Sovietică mâna de lucru era din belșug, dar lipseau uneltele și materialele de construcție, mașinile pentru noile uzine și specialiștii care să le pună în mișcare. Toate acestea puteau fi cumpărate din străinătate, dar Uniunea Sovietică nu avea cu ce să plătească.

În perioada țaristă, Rusia exportase aproape în exclusivitate materii prime: țigăi, cărbune, lemn, blănuri și cereale. În felul acesta, cu banii încasați din export putea să finanțeze achizițiile din străinătate, absolut indispensabile pentru dezvoltarea economiei, care începuse să înflorească înainte de izbucnirea Primului Război Mondial. Un articol important de export în Rusia țaristă era grâul. În 1913 s-a exportat o cantitate de 13 milioane tone. A fost o cifră record, pe care bolșevicii nu reușeau să o atingă. În 1925 au vândut peste graniță numai două milioane de tone, adică de șase ori mai puțin! Care era motivul acestei scăderi drastice a cifrei de export? Revoluția. Revoluția îi distrusese pe proprietarii de pământ, ale căror gospodării erau principalele producătoare

de grâu și lichidase 600.000 de țărani înstăriți, care asigurau în Rusia țaristă o treime din producția de grâne.

Imaginea distrugerilor a fost completată de războiul civil, în urma căruia au pierit peste două milioane de oameni, mii de sate au fost complet distruse, milioane de hectare de teren s-au transformat în pârlage.

La plenara Comitetului Central din 9 iulie 1928, Stalin spunea:

„Trebuie să avem neapărat rezerve de grâu pentru export. Trebuie să importăm echipament pentru fabricile noastre. Trebuie să importăm mașini agricole, tractoare și piese de schimb. Dar nu vom reuși să facem acest lucru fără un export de grâne. Înainte de război exportam anual 500-600 de milioane de puduri de grâu. Este adevărat că acest export uriaș era posibil pentru că oamenii mâncau prea puțin. Dar trebuie să înțelegem că atunci pe piață erau de două ori mai multe mărfuri decât acum”.

Producția agricolă se putea dezvolta rapid după modelul gospodăriilor germane pe suprafețe mari și al fermelor americane. Baza agriculturii moderne erau mașinile, dar cum să dai în Rusia cea înapoiată

în războiul civil, ambele părți, și Albii și Roșii s-au întrecut în atrocități

inelte noi țăranilor analfabeți, care cultivau pământul cu ajutorul plugului de lemn, tras de o vacă sau de soție și de copii? Cu ce să cumpere ăranii săraci unelte agricole? Și cum să învețe să le mânuiască? De unde să ia benzină și piese de schimb? Gradul de înapoiere a satului usesc părea să fie o barieră de netrecut.

Dar Stalin a găsit o metodă de îndepărtare a piedicilor: înființarea unor centre mari de mașini agricole și a marilor gospodării agricole, în care țăranii vor lucra împreună, folosind în comun echipamentul modern, deservit de personal și mecanici calificați. Însă oamenii de la sate s-au împotrivit. Țăranul rus nu înțelegea comunismul ca proprietate comună asupra pământului, producție comună și distribuție a rezultatelor muncii. În anul 1928, numai 0,7% din țăranii sovietici făceau parte din partidul comunist și numai 1,7% din familii se hotărâseră să intre în colhozuri. Stalin nu avea de gând să aștepte până când țăranii se vor maturiza politic. Aceștia erau acum dușmanii lui. Conservatori, leîncrăzători, își păzeau amărâtul de lot ca pe cea mai mare comoară. Trebuiau să moară.

La 27 decembrie 1929, Stalin a declarat război țăranilor sub lozinca: „Să lichidăm chiaburimea ca clasă!” Firește, era o manevră propagandistică. Țăranii înstăriți urmau să fie prima victimă a colectivizării. Detașamentele poliției politice secrete OGPU și ale armatei au pornit împotriva satului, strivind orice manifestare de rezistență din partea celor care refuzau să-și dea pământul și vitele. Tribunale speciale pronunțau sentințe de condamnare la moarte sau la închisoare sub orice pretext. Aceasta a fost una din formele de teroare. Dar instrumentul cel mai eficient de înmuiere a voinței țăranilor îndârjiți avea să fie foamea. Soldații rechiziționau alimentele, lăsându-le prea puțin pentru ca familiile țăranilor să poată supraviețui peste iarnă. Patrulele instalate pe toate drumurile rechiziționau toate căruțele și împiedicau introducerea alimentelor în sat. Foamea, ca o viitură, a cuprins suprafețe mari din Ucraina, care pe vremea țarilor era supranumită grâнарul Europei.

În perioada colectivizării, aproximativ 5 milioane de oameni au murit de foame, împușcați, spânzurați sau îngropați de vii. Nimeni nu mai poate stabili cifra exactă a celor pe care i-a jertfit Stalin ca să nu-l deranjeze în înfăptuirea revoluției.

Cel puțin 10 milioane de țărani au fost duși în Siberia și în Asia Centrală. Dintre aceștia, 3-4 milioane au murit pe drum sau au fost uciși, aproximativ 3 milioane au ajuns în lagărele de concentrare.

În timp ce măcelul era în toi în satele din Rusia, Bielorusia și Ucraina, în octombrie 1928, Comitetul Central a aprobat planul economic cincinal. Au luat naștere marile șantiere, care aveau să schimbe fața Uniunii Sovietice. Aceasta a fost a doua etapă a revoluției lui Stalin.

În câțiva ani au luat naștere 1.500 de uzine. Au crescut marii giganți ai industriei: Magnitogorsk, Novokuznețk, Stalingrad, Harkov, Celeabinsk. În ultimul an al primului cincinal, producția industrială a depășit nivelul antebelic de două ori și jumătate. Uniunea Sovietică începuse să se afirme ca mare putere industrială. Dar și militară, căci în anii 1928-1935 a luat naștere marea industrie de război. Înainte de primul cincinal uzinele sovietice produsese 92 de tancuri, în anul 1932 - 1.053. Numărul avioanelor fabricate a crescut în timpul cincinalului de la 1.394 la 3.285. Iar acesta nu era decât începutul.

Aflat în exil la Leningrad, Tuhacevski nu renunțase la ideea necesității mecanizării armatei. Și și-a pus în aplicare ideile pe poligoanele de acolo - a organizat unități de desant și le-a instruit pentru acțiuni de mare amploare. A experimentat introducerea pe câmpul de luptă a marilor unități de blindate pentru operațiuni independente și a analizat noile soluții în domeniul apărării antiaeriene a orașelor și a obiectivelor industriale. Aștepta un moment favorabil pentru a-și prezenta propunerile de restructurare a forțelor armate. În anul 1929 și-a dat seama că acest moment sosise, atunci când Comitetul Central al PCUS a adoptat o decizie cu privire la starea apărării din URSS, în care se afirma că într-un interval de doi ani armata trebuie să fie înzestrată cu echipament modern. În aprilie 1930 i-a trimis lui Stalin un raport pe tema necesității efectuării unor schimbări în armată. Secretarul general nu avea nevoie de sfaturi, nici de îndemnuri pentru a efectua schimbările, dar încă nu venise momentul să se ocupe de modernizarea Armatei Roșii. Drept urmare, raportul a avut un rezultat cu totul diferit de cel la care se aștepta autorul lui.

Stalin l-a acuzat pe Tuhacevski de dorința de a militariza țara. Era o acuzație la fel de gravă precum cea de spionaj sau de trădare. Militarizarea, în concepția autorităților comuniste, însemna intensificarea producției de armament, ceea ce, în condițiile din Uniunea Sovietică, ar fi însemnat reducerea producției de îmbrăcăminte, așadar era ceva îndreptat împotriva societății. Era o acuzație care putea avea consecințe fatale. Mai ales în perioada în care Stalin începea primul val al marii răfuiei cu comandanții superiori ai Armatei Roșii care proveneau din corpul de ofițeri țariști. Urmărirea din cadrul procesului

ș-a-numitului Partid Industrial¹ a dus la arestarea câtorva ofițeri care, hipurile, conlucraseră cu cei acuzați de păgubirea economiei. Era n motiv suficient pentru ca mașina persecuției să fie îndreptată npotriva armatei și cei mai importanți ofițeri au ajuns la închisoa- î: Aleksandr Baltiski, Vladimir Egoriev, Aleksandr Lignau, Serghei ukirski; la fel și teoreticienii armatei: Kakurin, Snesearev, Aleksandr vecin și mulți alții. Au fost trimiși în lagăre, deși cei mai mulți dintre i au fost eliberați după doi ani. În acest grup ar fi trebuit să se gă- ească și Tuhacevski?

Se pare că Stalin, formulând acuzația de „militarism”, se decisese ă-l anihileze pe omul față de care nutrea de mult o ură ascunsă. Dar -a abținut din nou de la aplicarea soluției finale, fără îndoială pentru ă își dădea seama că nu este suficient de puternic pentru a condam- a la moarte un erou al războiului civil. Poate că plănuia o refacere apidă a armatei după terminarea cincinalului și ajunsese la concluzia ă Tuhacevski îi va fi necesar. Așadar, Tuhacevski, fără să aibă habar e soartă îl așteaptă, a început să urce rapid scara carierei militare. În jnie 1931 a fost numit vicepreședinte al Consiliului de Război, viceco- lisar pentru chestiunile militare și maritime și șef al dotării armatei. Din ceste funcții putea modela Armata Roșie ca o forță de atac capabilă ă zdrobească orice dușman, atât pe cel care ar încerca să încalce din fără granițele Uniunii Sovietice, cât și pe cel împotriva căruia partidul omunist va decide să-și îndrepte brațul său înarmat. Nucleul acestei rmate urmau să fie unitățile blindate. În august 1931, Consiliul pentru hestiunile Muncii și Apărării a aprobat, la propunerea lui Tuhacevski, rogramul de producție de blindate. Până la sfârșitul anului 1932 se lcătuiseră primele două corpuri - unități operaționale independente, ecare din ele compusă din două brigăzi mecanizate, o brigadă de litraliere și o divizie independentă de artilerie antiaeriană. Analizele și xperiența de la marile manevre arătau să personalul corpului trebuie ă se compună din 9.865 de ofițeri și soldați cu 469 de blindate și 200 e camioane. Până în 1936 au fost create 4 corpuri mecanizate, 6 sgimente independente de blindate, 15 regimente mecanizate ale di- iziei de artilerie și 83 de batalioane și companii de blindate în diviziile e infanterie.

¹a-numitul proces al partidului industrial a avut loc între 25 octombrie și 7 decembrie 930 împotriva a opt ingineri, acuzați de o presupusă participare la conspirația artidului Industrial, având drept scop sabotarea economiei URSS; procesul s-a ichoiat cu sentințe de închisoare, căci Stalin nu avea încă o poziție suficient de utornică, pentru a-i lichida pe acuzați.

Bazele industriei blindatelor au fost puse în timpul primului cincinal 1929-1934, iar producția a crescut cu fiecare an. În 1930, s-au produs 170 de tancuri, un an mai târziu - 740, în 1932 - 3.038, pentru a se atinge producția maximă de tancuri de 4.803 bucăți în 1936. Până în 1937, uzinele sovietice au produs 20.239 de avioane, 21.010 tancuri, 30.216 piese de artilerie, aproximativ 2,5 milioane de mitraliere. Cu astfel de rezultate nu se putea mândri nici industria celor mai puternice state din lume de la vremea respectivă.

Tuhacevski a înțeles ce importanță uriașă are aviația pentru acțiunile militare. În planurile lui, aviația urma să fie o forță independentă. La începutul anului 1936 a început formarea armatei aerului, care număra 250-260 de avioane de vânătoare și de bombardament; acestea urmau să acționeze în direcțiile strategice. Cumva pe marginea acestor mari acțiuni organizatorice, Tuhacevski și-a realizat pasiunile și dragostea pentru noutățile tehnice, care nu întotdeauna dau rezultatele așteptate. Încercările cu cuterele explozive s-au încheiat cu un fiasco, la fel ca și experimentele cu avionul-mamă care ridica în aer pe aripile sale patru avioane de vânătoare. Încrederea în puterea tehnicii a dat totuși roade în cercetările Institutului de Știință Experimentală a Rachetelor - care se găsea sub protecția directă a lui Tuhacevski - referitoare la motoarele cu reacție și la metodele de radiolocație pentru descoperirea avioanelor.

Norocul ținea în continuare cu el. În 1935, când în URSS s-a revenit la gradele militare (în locul gradelor pe funcții, introduse după revoluție), Tuhacevski a primit gradul de mareșal, fiind unul din cei cinci ofițeri care au obținut această onoare supremă pentru orice soldat. Mareșalul Tuhacevski avea motive să creadă în puterea și în succesul său.

În același an, în timpul manevrelor de la Kiev, el a demonstrat ce forță reprezintă Armata Roșie. Observatorii militari străini priveau cu uimire cum cele 1.040 de tancuri care parcurseră 650 de kilometri se desfășurau din marș în formație de luptă. Pentru generalul britanic Archibald Wavell¹, care știa că armata țării lui dispune de vreo

¹ **Archibald Wavell** (1883-1950), feldmareșal, unul dintre cei mai remarcabili comandanți militari britanici, a obținut în iulie 1939 funcția de comandant suprem al forțelor terestre din Orientul Apropiat. Armatele comandate de el au pornit la ofensivă împotriva armatei italiene mult mai numeroase și au ocupat Cirenaica. Ulterior, au învins și au nimicit armatele italiene din Africa Răsăriteană. În 1941 a fost delegat în India și a primit funcția de comandant șef al forțelor britanice din această țară. În decembrie același an, a fost numit în fruntea nou-înființatului Comandament al Forțelor Aliate din Asia de Sud-Est. În iulie 1943 a fost numit vicerege al Indiei, iar în 1947 s-a întors în Marea Britanie.

500 de tancuri, priveliștea acestei mase uriașe de blindate adunate >e un singur poligon era șocantă. Cu atât mai mult cu cât, alături de nodernele *T-26* construite sub licența britanică Vickers 6ton, a văzut ancurile medii *T-28* cu trei turele și tancurile grele *T-32*, copii destul de idele ale britanicului *Independent Tank*. Forța blindatelor demonstrată n exercițiile introductive a fost numai un preludiu pentru performanțele îxercițiilor următoare, care i-au uluit pe observatorii străini. Priveau nmărmuriți cât de jos deasupra liniei orizontului au apărut niște punc-ișoare negre care s-au apropiat rapid de ei. Erau marile bombardiere HB-3¹.

La un moment dat, pe aripile lor au apărut siluete de soldați, care eșeau din cabină și se târau pe suprafețele late. Cerul s-a umplut de ȳute de parașute albe. Niciunul dintre observatorii străini nu mai văzuse un desant aerian de asemenea amploare. Parașutiștii care aterizau, lupă ce își împachetau parașutele și își scoteau arma, se îndreptau spre o luncă mare. Rapiditatea cu care alcătuiau formațiunea de luptă, siguranța manevrelor și a întregii operațiuni arătau că unitățile erau ȳine instruite și coordonate. În timp ce soldații se apropiau de luncă, îu început să aterizeze marile avioane de transport, cvadrimotoarele *İB-3* folosite pentru transportul soldaților și al armamentului. Imediat se se așezau pe pista improvizată, sub fuzelaj se deschidea o trapă si prin ea ieșeau tanchetele de mărime medie, automobile blindate si tunuri. Sub ochii observatorilor se alcătuia un detașament de luptă sare dispunea de artilerie și de blindate. O astfel de unitate ar fi putut sdrobi apărarea dușmanului, care nu putea să se pregătească atât de epede pentru un atac neașteptat efectuat departe, în spatele frontului.

Era momentul celui mai mare triumf al lui Tuhacevski și al puterii ȳrmatei Roșii reorganizate de el.

Dar dezamăgirea a urmat curând. La câteva luni după manevrele ie la Kiev, NKVD a arestat mulți ofițeri superiori. Au ajuns la închisoare somandantul brigăzii independente 8 de blindate, Dmitri Schimdt,

TB-3 (ANT-6) - avion de bombardament construit de A. Tupolev, o variantă evoluată i bombardierului bimotor *TB-1*. Prototipul a fost lansat în decembrie 1930, iar doi ani nai târziu avioanele au fost introduse în unități. În anii următori au fost modernizate ȳontinuu. Din 1931 până în 1938 au fost construite 818 bucăți. Până în 1941 au fost olosite ca avioane de bombardament (de exemplu, în războiul cu Finlanda), mai ârziu, ca avioane de transport, pentru 30 de soldați sau parașutiști.

ȳate tehnico-tactice: 4 motoare cu puterea de 830 CP, lungimea 25,2 m, anvergura naximă 4,18 m. Greutatea la decolare 18.800 - 18.875 kg. Viteza 288 km/h, ndependența de zbor 960 km, armament 8 mitraliere calibru 7,62 mm și 3.000 kg >ombe.

acuzat că a uneltit în vederea uciderii comisarului Kliment Vorosilov, iar apoi la pregătirea revoltei din propria brigadă. Au fost arestați comandanții de corp de armată Vitali Primakov, Vitovt Putna și Semion Turovski, comandantul de divizie Iuri Sablin. Toți erau comuniști vechi, care își legaseră de multă vreme destinul de partidul bolșevic și îl slujiseră cu deplin devotament.

La 22 mai 1937 a fost arestat și mareșalul Mihail Tuhacevski. A fost torturat și și-a recunoscut vinovăția, iar în iulie același an a fost condamnat la moarte.

Marele val de epurări din armată a înghițit peste 36.000 de ofițeri condamnați la moarte, la ani lungi de temniță, sau eliberați din funcție. De ce s-a apucat Stalin să se răfuiască atât de crunt cu cadrele ofițerești ale Armatei Roșii atunci când devenise cea mai mare putere? Ofițerii au fost următoarea victimă a revoluției lui.

Mai întâi îi pacificase pe țărani. Apoi lovise în activiștii de partid. Nu avea nevoie de foștii bolșevici supuși care își aminteau de Lenin și de Troțki, nici de vechii revoluționari care luptaseră împotriva autocrației țariste și nu acceptau un nou conducător absolut. La toate nivelele ierarhiei de partid trebuiau să se găsească oameni devotați lui și pe deplin conștienți de faptul că viața lor depinde de un gest al mâinii dictatorului, așadar să fie gata să îndeplinească fără șovăire orice indicație venită de la Kremlin.

În corpul de ofițeri erau prea mulți oameni școliți în instituțiile țariste și care serviseră în armata țaristă. Nu se potriveau cu armata unui stat care luase naștere ca urmare a revoluției. Nu avusese niciodată încredere în ei. Îi suspecta că trecuseră de partea bolșevicilor ca să-și salveze pielea, iar meritele pe care și le câștigaseră în timpul revoluției și al războiului civil acționau în defavoarea lor. Se bucurau de popularitate, despre ei se scriau poezii și cântece, faptele lor eroice erau preamărite. Îi puneau în umbră propria glorie. Printre ofițeri erau mulți susținători ai lui Lev Troțki¹, organizatorul armatei bolșevice, conducă-

¹ **Lev Troțki** (pe numele său adevărat Leon Bronstein, 1879-1940), teoretician comunist și activist revoluționar, legat inițial de social-democrați, abia în 1917 s-a decis să-l sprijine pe Lenin și pe bolșevici (a fost primit în partidul bolșevic în august 1917). A jucat un rol esențial în revoluția din octombrie ca politician și comandant. După victorie, a obținut funcția de comisar pentru afacerile externe. După semnarea păcii de la Brest-Litovsk cu nemții, a renunțat la funcție, dar, în același timp, a dobândit funcția de comisar pentru problemele armatei. A organizat foarte repede Armata Roșie, primind în rândurile ei mulți foști ofițeri țariști, ceea ce i-a atras critici aspre din partea activiștilor bolșevici de frunte și din partea lui Stalin. Desemnat de Lenin drept succesor al său, nu a reușit totuși să câștige lupta pentru ocuparea postului de șef al

orul legendar din perioada revoluției și a războiului civil și cel mai mare ival la obținerea puterii. În Uniunea Sovietică toată lumea considera ;ă Troțki ar fi trebuit să fie urmașul lui Lenin, dar nu a reușit să lupte >entru cel mai înalt loc în stat. Stalin i-a închis destul de ușor calea ;pre putere, ulterior l-a alungat din Moscova, iar în 1929 și din Uniunea iovietică. Dar trebuia să țină seama de amenințarea, reală sau imagi- îară, din partea politicienilor și comandanților care îl recunoșteau pe Troțki drept adevăratul conducător al revoluției. Așadar, aceștia trebu- au găsiți și lichidați, iar celor care se ascundeau mai adânc să li se)age frica în oase, indiferent de funcțiile pe care le aveau în stat sau n armată și indiferent de meritele pe care le aveau față de revoluție, .upta cu troțkiștii a devenit obsesia lui Stalin, iar Nikolai Ejov, șeful vIKVD a pus-o în aplicare cu o cruzime sadică.

Stalin, care citea în fiecare seară rapoartele și semna sentințele de condamnare la moarte, știa perfect câte mii de ofițeri vor fi condam- îați la moarte, la închisoare sau vor fi eliberați din armată. își dădea ;eama, firește, că locul specialiștilor formați la școlile de ofițeri, care ;e familiarizaseră cu mirosul prafului de pușcă pe câmpurile de luptă île războiului civil, va fi luat de oameni tineri, care nu aveau nici măcar) parte din experiența, din capacitatea de luptă și pregătirea militară 3 predecesorilor lor. Dar aveau timp să dobândească toate calificările îecesare în școlile în care atârnuau portretele lui Stalin și în care se aflau busturile lui. Așa credea.

Anul 1937 nu a adus amenințări prea mari pentru Uniunea Sovietică, îxceptând situația complicată din Extremul Orient. Acolo, în lupta)entru cucerirea Mancuriei din 1932, Japonia înfiiințase Armata de a Kwantung¹, care ar fi putut să treacă frontierele URSS și să ocupe Siberia. Dar această primejdie fusese înlăturată în anul 1937. în noaptea

>artidului și al statului. A fost învins de Stalin, în noiembrie 1926 a fost îndepărtat din Biroul Politic, un an mai târziu și din Comitetul Central, apoi și din partid. în ianuarie 1928 a fost silit să plece la Alma Ata, un an mai târziu a fost exilat din Uniunea sovietică. A trăit în mai multe țări europene, până în 1936 când s-a stabilit în Mexic, înde a fost asasinat în 1940 din ordinul lui Stalin.

Armata de la Kwantung - detașamente militare japoneze organizate în 1907 cu icopul apărării liniei ferate din Mancuria de sud. Un act de sabotaj organizat de lomandamentul acestei armate în septembrie 1931 pe linia ferată din Mancuria de >ud devenise un pretext pentru retragerea forțelor din Coreea (fără acordul guvernului aponez) și cucerirea a trei provincii din Mancuria, pe teritoriul căruia fusese creat îtatul-marionetă Manzhouguo. Forțele armatei de la Kwantung au crescut până la 5 livizii în 1937 și în acel an unitățile ei au fost trimise la luptele din China de nord. în iugust 1945, a fost învinsă de armata sovietică, a cărei superioritate numerică era Incisivă, și a depus armele.

de 7 iulie, unitatea japoneză care lua parte la manevre în apropierea podului Marco Polo din Beijing a cerut dreptul de a intra în micul orașel Wan-ping, înconjurat de ziduri, unde, după cum se bănuia, murise unul dintre soldații japonezi. Comandantul garnizoanei chineze a refuzat, iar în timp ce se desfășurau negocierile s-au auzit împușcături din partea soldaților unității comuniste. Era o provocare evidentă, care în atmosfera foarte fierbinte a conflictului și a urii împotriva japonezilor care îi unea pe comuniștii și naționaliștii chinezi, s-a transformat într-un război între cele două state. Japonia, îndreptându-și armatele spre întinderile uriașe ale statului chinez, a fost nevoită să renunțe la planul de cucerire a Siberiei sovietice. Stalin, fără îndoială aflat la originea incidentului de la podul Marco Polo, putea fi sigur că măcar un an Japonia nu-și va trimite unitățile împotriva soldaților lui din Extremul Orient. Aceste previziuni și-au găsit confirmarea și printr-un tratat, căci la 10 august 1938 cele două state au încheiat o înțelegere de încetare a ostilităților.

Ce altă țară ar fi putut să arunce o provocare Uniunii Sovietice?

Ar fi putut face acest lucru Marea Britanie? Era o mare putere militară, dar exclusiv maritimă. Vasele Majestății Sale nu puteau să ajungă până la Moscova, iar forțele terestre britanice numărau 153.000 de oameni, dintre care 120.000 staționați pe Insulele Britanice și restul aflați în coloniile îndepărtate. În plus, această armată puțin numeroasă dispunea în 1936 de numai 375 de tancuri. În Europa forța lor era neglijabilă.

Franța? Armata ei de o jumătate de milion de oameni era bine echipată - 1.300 de tancuri moderne reprezentau o forță. Cu toate acestea, generalii francezi sufereau de complexul Primului Război Mondial, când țara lor cunoscuse pierderi uriașe: aproape 4 milioane de soldați uciși și răniți, dintre care 600.000 de invalizi, mii de sate și orașe complet distruse. Împotriva repetării acestei tragedii se construise un sistem de fortificații care se întindea de-a lungul întregii frontiere cu Germania, sistem denumit, în cinstea creatorului lui, linia Maginot¹. Franța se ascundea în spatele acestei linii întărite, fiind convinsă că este în siguranță. Și nu exista speranța că își va trimite armatele la luptă pe câmp.

Dar Germania? După venirea lui Hitler la putere în ianuarie 1933, Germania începuse să încalce îngrădirile impuse armatei germane

¹ **Andre Maginot** (1877-1932), politician francez, rănit grav în timpul Primului Război Mondial, în 1915 a revenit în serviciul public, primind funcția de ministru al coloniilor, în 1929, când a fost pentru a doua oară ministru de război, a reușit să realizeze proiectul de construire a sistemului de fortificații de-a lungul frontierei cu Germania.

rin tratatul de la Versailles, însă la începutul anului 1935 avea numai puțin peste 250.000 de militari, practic, nici un fel de tancuri, avioane, submarine. În martie 1935, a introdus recrutarea obligatorie pentru Armata Wehrmacht, ceea ce promitea creșterea rapidă a efectivelor. Cu toate acestea, până în toamna aceluiași an, efectivele au crescut decât la 400.000 de oameni. Alcătuirea unei armate atât de puternice încât să poată porni la război împotriva Europei trebuia să dureze mai mult, cu atât mai mult cu cât tancurile *PzKpfw I* și ¹, care fuseseră introduse în dotarea Wehrmacht-ului începând din 1934, erau pentru instrucție și era greu de imaginat că aceste tancuri nici, cu blindaj subțire, ar fi putut să pornească la luptă. Armata sovietică avea în 1935 sub armă 1,3 milioane de oameni. Dispunea de peste 10.000 de tancuri tip *T-26* și *BT*, care erau dintre cele mai moderne din lume, iar industria sovietică furniza armatei peste 3.000 de tancuri anual.

Așadar, frontierele Uniunii Sovietice erau în siguranță, cel puțin atât timp cât îi trebuia lui Stalin pentru a efectua marea epurare în armată, după care avea să apară o nouă Armată Roșie.

Dar dintr-odată, toate planurile lui Stalin s-au prăbușit. Nu ținuse seama de faptul că Hitler va realiza un miracol economic: va începe înarmarea într-un asemenea ritm încât Wehrmacht-ul va ajunge repede în urmă Armata Roșie ca număr de efective și o va depăși în privința otării și echipamentului. Încă de la sfârșitul anului 1936, războiul civil în Spania demonstrase cât de bine înarmați sunt soldații germani. ^{*8}

PzKpfw I (*Sd Kfz. 101*), tanc ușor german construit în 1933 pe baza tanchetei britanice *Carden Loyd Mk I*. Producția de serie a versiunii A a început în 1934, un an mai târziu a început și producția versiunii 6, cu modificări importante la sistemul de eplasare; a fost dotat cu un motor cu o putere de peste 50 CP, ceea ce a îmbunătățit considerabil performanțele tancului. Aceste tancuri au primit botezul focului în timpul războiului civil din Spania din anii 1936-1937. În septembrie 1939 reprezentau nucleul forțelor blindate germane (cele 1.445 de tancuri de acest tip reprezentau aprox. 50% în total forțelor blindate). Au fost folosite până în 1942, în special pentru misiuni de încunoaștere. Au fost produse în total 2.677 de tancuri de acest tip.

>ate tehnico-tactice (*PzKpfw I Ausf. B*): echipaj două persoane, motor Maybach *NL*

8 TR cu puterea de 100 CP, greutatea 5,9 t, blindaj 6-13 mm, armament: două mitraliere calibru 7,92 mm, viteză 40 km/h, autonomie 170 km. **PzKpfw II** (*Sd Kfz. 121*), tanc ușor construit în 1935. În momentul izbucnirii celui de-al doilea Război Mondial, Wehrmacht-ul dispunea de 1.226 tancuri de acest tip. Până în 1943 au fost utilizate peste tot, pe toate fronturile europene și în Africa de Nord. >ate tehnico-tactice (*PzKpfw II Ausf. F*): echipaj 3 persoane, motor Maybach HL 2TR cu puterea de 140 CP, greutate 9,5 tone, blindaj 14,5-35 mm, armament: un canonic mic calibru 20 mm, o mitralieră calibru 7,92, viteză 40 km/h, autonomie 200 km.

Rapoartele pe care le trimiteau ofițerii sovietici de informații de pe acel front arătau că armele germane trimise armatelor generalului Franco erau cu mult mai bune decât cele sovietice. Avioanele de vânătoare *Messerschmitt Bf 109*¹ câștigau fără nicio greutate duelurile aeriene cu cele sovietice de tip *1-16*², fiind mai rapide și mai bine înarmate decât acestea. Bombardierele *Heinkel He 111* erau atât de rapide, încât zburau fără escortă, căci niciun avion de vânătoare al dușmanului nu putea să le ajungă. Tunurile antiaeriene *Flak 36* erau foarte precise și eficiente nu numai pentru doborârea avioanelor ci și împotriva tancurilor și a cavelor blindate.

Evenimentele din Europa arătau că Hitler, care își crease o armată atât de puternică într-un interval de timp foarte scurt, dorește să profite fără întârziere de forța ei. La 7 martie 1936 a decis să intre cu armatele în Regiunea Renană, unde, în conformitate cu Tratatul de la Versailles, nu puteau să existe soldați germani. Guvernele Marii Britanii și Franței, garanții Tratatului, nu au reacționat în niciun fel când diviziile germane au intrat în Koln. Aceasta i-a dat curaj Fuhrer-ului.

La 12 februarie 1938, Hitler i-a cerut cancelarului austriac Kurt von Schuschnigg, care la invitația lui venise împreună cu ministrul

¹ **Messerschmitt Bf-109**, avion german de vânătoare, unul din cele mai bune din cel de-al Doilea Război Mondial, proiectat la sfârșitul anului 1933 de prof. Willy Messerschmitt și colaboratorii lui de la uzina Bayerische Flugzeugwerke (de unde și denumirea *Bf-109*). Producția de serie a început în februarie 1937 (*Bf-109N-1*). Avioanele de vânătoare *Bf-109B*, *C* și *E* au primit botezul focului în cadrul Legiunii Condor în războiul civil din Spania. Până la sfârșitul războiului, avioanele *Bf* au rămas tipul de bază al aviației germane de vânătoare. În anii 1939-1945 s-au produs 30.573 de avioane *BF-109* de toate tipurile. Date tactico-tehnice (*BF-109G-6*): motor cu puterea de 1.475-2.000 CP, anvergura 9,92 m, lungimea 8,84, greutatea max. la decolare 3.150-3.678 kg, viteza max. 630 km/h, autonomie de zbor 560 km, armament 1 tun calibru 30 mm, două mitraliere grele calibru 13 (suplimentar: două tunuri mici calibru 20 mm sau două tunuri mici calibru 30 mm sau două aruncătoare de rachete sau bombe cu greutatea de 250 kg).

² *1-16*, avion de vânătoare și de bombardament sovietic, construit în 1933 de Polikarpov, primul avion de vânătoare din lume monoplan cu teren de aterizare retractabil. Aceste avioane au început să fie folosite în 1935. Din toamna anului 1936, 278 de astfel de avioane au fost livrate armatelor republicane din Spania, unde a început chiar producția sub licență. În momentul izbucnirii războiului cu Germania, *1-16* era tipul cel mai răspândit de avioane sovietice de vânătoare. S-au produs în total 7.005 avioane de acest timp (plus 1.639 în versiunea de instructaj).

Date tactico-tehnice (*1-16* tipul 24): motor cu puterea de 1100 CP, anvergura 9,0 m, lungimea 6,13 m, greutatea max. la decolare 2.095 kg, viteza maximă 525 km/h, autonomie de zbor 698 km, armament două tunuri mici calibru 20 mm, două mitraliere calibru 7,62, două rezervoare cu chimicale sau 6 rachete calibru 82 mm.

de externe Guido Schmidt în vizită la reședința privată „Borghof” din Obersalzberg, să ridice interdicția activității partidului nazist pe teritoriul Austriei, să-l numească ministru de interne pe nazistul dr. Arthur Seyss-Inquart și Austria să preia sistemul economic german. Aceasta ar fi însemnat unificarea celor două state, ceea ce era interzis prin Tratatul de la Versailles. Schuschnigg a încercat să se apere. După întoarcerea la Viena a început să caute febril sprijin în Italia, în Marea Britanie și în Franța; nereușind în demersurile sale, a organizat la 13 martie un plebiscit în chestiunea unirii Austriei cu Germania. Aflând de aceasta, Hitler a decis să pună în aplicare planul „Otto” - invadarea Austriei. În această operațiune au fost angajați aproximativ 105.000 de militari ai Wehrmacht-ului, 35.000-50.000 de membri ai trupelor SS și polițiști și unități de aviație. În total, la acțiune au participat aproximativ 180.000-200.000 de oameni.

La 12 martie dis-de-dimineață armatele germane au trecut granița austriacă, iar la prânz a pornit într-acolo și Adolf Hitler. Austria era acum în interiorul frontierelor celui de-al Treilea Reich.

Așadar, un alt punct al Tratatului de la Versailles era încălcat în felul acesta, iar Marea Britanie și Franța nu au reacționat. Hitler se simțea încă și mai sigur de el. Nimic nu-l mai putea opri. Avea intenția să destrame și Cehoslovacia și să o înglobeze între frontierele Reich-ului. Dar nu toată Cehoslovacia dintr-odată. Avea aici un cap de pod înaintat -

12 martie 1938: unitățile germane intră în Austria

Partidul Germanilor Sudeți, care acționa în partea de vest a Cehiei, unde trăiau aproximativ 3 milioane de germani. După Anschluss-ul cu Austria, în aprilie 1938, partidul a convocat un congres la Karlovy Vary și a prezentat guvernului cehoslovac revendicări care ar fi dus la autonomia completă a așa-numitei zone sudete.

Situația s-a înrăutățit rapid, după ce la jumătatea lui mai 1938, polițiștii cehi au împușcat doi germani sudeți. Sir Neville Henderson¹, ambasadorul britanic, a informat la 20 mai de la Berlin că „tonul presei germane a devenit mai nervos și se vorbește despre o intervenție militară”. O zi mai târziu, Basil Newton, ambasadorul de la Paris, informa Londra că „cehii sunt foarte neliniștiți de mișcările de trupe germane în zona de frontieră și prevăd posibilitatea decretării mobilizării generale”.

La 21 mai, ambasadorul Henderson i s-a adresat așadar lui Joachim von Ribbentrop, ministrul german al afacerilor externe, iar acesta, „într-o dispoziție sufletească exaltată și milităroasă”, după cum a raportat la Londra ambasadorul, a spus:

— Cehii sunt nebuni, iar dacă persistă în atitudinea lor, vor fi nimiciți!
„Situația este extrem de critică”, a apreciat ambasadorul.

Stalin, urmărind de la Kremlin evoluția evenimentelor, nu mai putea avea nicio îndoială: Hitler va realiza ceea ce intenționează, iar ocuparea Regiunii Sudete va fi primul pas către ocuparea Cehoslovaciei. Următorul va fi războiul. Wehrmacht-ul întărit prin anexarea Austriei și a Cehiei va porni spre răsărit. Hitler promisese de mult acest lucru, între timp, Armata Roșie slăbise mult, căci plutoanele de execuție și lagărele îi înghițiseră pe cei mai buni ofițeri ai acesteia. Așadar, trebuia să termine cu asta. De aceea, l-a chemat la Moscova pe Lavrenti Beria și a început acțiunea de îndepărtare a lui Ejov, „piticul sângeros”. Marea epurare a încetat. Acum trebuia să pregătească armata pentru a participa la marea conflagrație europeană.

Acești cehi nesuferiți!

Sir Hugh Sinclair², șeful serviciilor secrete britanice, se uita impasiv la ceasul de deasupra căminului mic din cabinetul său. Era

¹ **Neville Meyrick Henderson** (1882-1942), diplomat britanic, din 1905 ambasador la Belgrad, apoi în Argentina; în anii 1937-1939 a fost ambasador la Berlin.

² **Hugh Sinclair**, ofițer britanic de marină, consilierul regelui George V pentru chestiunile maritime, în 1923 a ajuns în fruntea serviciilor secrete britanice (SIS) pe care le-a condus până la moartea sa, survenită în octombrie 1939 (a murit de cancer).

aproape ora 16.00, când trebuia să se vadă cu colaboratorii săi. Aștepta întâlnirea aceasta cu nerăbdare, căci era ultima activitate de serviciu pe care o planificase pentru această zi de septembrie.

Nu se simțea bine. Vremea cețoasă de toamnă, deosebit de supărătoare la Londra, unde umiditatea aerului se combina cu fumul de la sutele de coșuri ale sobelor cu cărbuni cu care londonezii își încălzeau locuințele, nu era propice sănătății lui. De regulă, pe o vreme ca aceasta se străduia să fie cât mai rar la Londra, dar evenimentele din ultimele săptămâni nu-i permisese să părăsească pentru o perioadă mai lungă biroul de la etajul al patrulea din clădirea înaltă de pe Broadway, nr. 54 unde, prin amabilitatea lui Winston Churchill, pe atunci ministru al trezoreriei, închiriasse două etaje și își mutase birourile instituției sale.

Își lărgi gulerul cămășii și băgă mâna în buzunarul hainei, de unde scoase o cutiuță de argint cu pastilele care îl ajutau la respirat, atunci când aerul devenea înăbușitor. Simțea o oarecare ușurare la gândul că își planificase numai o singură întâlnire de lucru în această după-amiază, după care va putea pleca la clubul lui preferat, „Army and Navy”, unde se va așeza la locul lui dintotdeauna, sub portretul mare al lui Nell Dwyne cu vânzătoarea de portocale care devenise amanta regelui Charles II. Făcea acest lucru în fiecare după-amiază, iar păhărelul de brandy avea o influență cât se poate de benefică asupra dispoziției lui.

S-a auzit o ciocănitură în ușa cabinetului și, o clipă mai târziu, a apărut adjunctul lui, colonelul Stewart Menzies¹, iar în spatele lui se vedea deja silueta maiorului Macolm L. Wallcombe. Cei doi au așteptat o clipă un gest de invitație din partea șefului, după care au intrat și s-au instalat comod în fotoliile trase lângă birou.

Menzies a scos dintr-o servietă de piele câteva foi dactilografiate.

— Firește, este numai un proiect, a explicat el, punând filele pe masă.

¹ **Stewart Menzies** (1890-1968) și-a început serviciul în timpul Primului Război Mondial, în departamentul de informații MI1c (numit și MI6). În octombrie 1938 a fost numit în testamentul amiralului Hugh Sinclair, șeful Secret Intelligence Service (înființat în locul MI9, deși vechea denumire s-a păstrat în continuare), ca urmaș al acestuia și, în ciuda împotrivirii din partea multor membri ai guvernului, a preluat această funcție la 28 octombrie, datorită sprijinului primit din partea regelui și a premierului. A organizat și a dus la bun sfârșit numeroase acțiuni de spionaj și contraspionaj pe teritoriul Marii Britanii și al statelor europene. După război, a ieșit la pensie, dar în 1951, la rugămintea lui Winston Churchill, a revenit în activitate. Curând, a ieșit din nou la pensie, eveniment legat de depistarea agentului sovietic Kim Philby în centrala serviciilor speciale britanice.

Sinclair a întins mâna după foi și a parcurs în câteva minute documentul intitulat „Ce trebuie să facem?”.

Câteva săptămâni mai înainte, la începutul lunii mai 1938, premierul Neville Chamberlain¹ recomandase să se elaboreze o analiză a situației din Europa și să se examineze posibilitatea unei acțiuni împotriva Germaniei. Era evident neliniștit de situația care începuse să se dezvolte în Europa, după anexarea Austriei. Acțiunile lui Hitler împotriva Cehoslovaciei au provocat iritarea premierului, deși, în mod paradoxal, și-a îndreptat supărarea nu împotriva naziștilor, ci a cehilor.

— Cum este posibil ca o țărișoară așa de mică să strice echilibrul marilor puteri?, spunea el cu indignare.

Iar Horace Wilson, consilierul lui loial, în care Chamberlain avea o încredere fără margini, îi ținea isonul.

— Și, în fond, nici nu este un stat adevărat, căci a fost creat pe baza Tratatului de la Versailles. De fapt, nu înseamnă nimic.

Premierul Chamberlain nu-i agreea pe cehi. O dată îi scăpase expresia că „nu sunt un popor de pe raftul de sus, nici măcar de pe cel din mijloc”, afirmație care, ieșită din gura unui politician englez obișnuit să-și cântărească bine cuvintele și mai ales opiniile negative, era deosebit de șocantă. Guvernul și politicienii din Cehoslovacia îl răsplăteau cu aceeași antipatie, ceea ce știa din rapoartele ambasadei germane și îi aprofunda iritarea.

Theo Kordt, primul secretar al ambasadei germane, a prezentat guvernului britanic stenograma convorbirii telefonice ascultate de

¹ **Neville Chamberlain** (1869-1940), premier al guvernului britanic, și-a început activitatea politică în 1915, când a fost ales primar al orașului Birmingham. Din 1918 a fost deputat în parlament din partea Partidului Conservator. Din 1922 a ocupat funcții înalte în stat, printre altele, a fost de mai multe ori ministru al sănătății și ministru al trezoreriei. La 28 mai 1937 a preluat funcția de premier. Temându-se de puterea Germaniei și de războiul pentru care Marea Britanie nu era pregătită, a dus o politică de concesi (*appeasement*), a cărei încununare a fost acordul încheiat la 30 septembrie 1938 la Munchen, în baza căruia Germania a câștigat dreptul de a anexa o parte din Cehoslovacia (așa-numita zonă sudetă, *Sudentenland*). După ce Germania a ocupat în martie 1939 întreaga Cehie, ceea ce reprezenta o încălcare a înțelegerii de la Munchen, Chamberlain a fost nevoit să renunțe la politica de concesi, dar nu a inițiat acțiuni militare ofensive, limitându-se la trimiterea pe continent a unităților corpului expediționar. În mai 1940, după invadarea Norvegiei de către armatele germane, guvernul Chamberlain și-a pierdut sprijinul unei părți a Partidului Conservator, ceea ce l-a obligat pe premier să-și prezinte demisia la 10 mai 1940. A mai rămas în guvernul premierului Winston Churchill până la 30 septembrie același an, când a demisionat pe motive de sănătate. A murit de cancer la 9 octombrie același an.

serviciile secrete germane și trimisă lui de la Berlin. Era o discuție între Jan Masaryk¹, ambasadorul ceh la Londra, și președintele Edvard Benes².

— Bătrânul acela răutăcios... (urma aici un epitet deosebit de depreciativ și de prost gust la adresa lui Chamberlain)... i s-a făcut dor să-l pupe în fund pe Adolf, spuse Masaryk. Stă cu limba scoasă, gata pregătit.

— N-ai decât să i-o bagi înapoi, răspunsese Benes. Încearcă să-l faci să se răzgândească.

— Bestia bătrână și-a pierdut deja simțurile, cu excepția mirosului, cu care amușină căcatul nazist și se învâрте în jurul lui fericit.

— Atunci vorbește cu Wilson, a spus Benes, avându-l în vedere pe consilierul apropiat al lui Chamberlain. Roagă-l să-i atragă atenția premierului că și Anglia este în primejdie, dacă nu ne menținem ferm pe poziție. Crezi că ai putea să-l faci să înțeleagă?

— Cum să vorbesc cu Wilson?, a răspuns Masaryk. Nu e decât un șacal.

Când primise stenograma, premierul britanic ar fi putut să-și spună că este vorba de o provocare. Dar nu Chamberlain. El, care era deosebit de sensibil la acest capitol, l-a chemat pe Wilson, și i-a cerut explicații, de ce serviciile Ministerului de Externe nu înregistrează convorbirile

¹ **Jan Masaryk** (1886-1948), fiul lui Tomáš Garrigue Masaryk (considerat creatorul statului cehoslovac), și-a început cariera diplomatică în 1919, la posturile din Washington și Londra. Din 1921 a fost secretarul lui Edvard Benes. Între 1925-1938 a fost ambasador la Londra. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a îndeplinit funcția de ministru de externe în guvernul cehoslovac în exil. La cererea președintelui Benes a rămas în această funcție și după preluarea puterii de către partidul comunist, în februarie 1948, dar a murit câteva săptămâni mai târziu, căzând de la o fereastră a Ministerului Afacerilor Externe; împrejurările morții nu au fost elucidate.

² **Edvard Benes** (1884-1948), activist naționalist (în noiembrie 1918 a creat împreună cu T.G. Masaryk guvernul provizoriu cehoslovac), după destrămarea Austro-Ungariei și apariția statului cehoslovac, a preluat funcția de ministru al afacerilor externe, pe care a ocupat-o până în 1935. Dorea o apropiere mai mare a țării sale de Franța și îmbunătățirea relațiilor cu Germania și cu Uniunea Sovietică. Dar nu dorea o alianță cu Polonia, căci se temea că Polonia va intra în conflict cu Germania. În 1935 a devenit președintele Cehoslovaciei, funcție din care a plecat în noiembrie 1938, după ce marile puteri europene au semnat acordul de la Mîinchen. În aceeași lună a plecat în Statele Unite. După ocuparea Cehiei de către nemți, a organizat Comitetul Național din emigrație. În martie 1945 a mers la Moscova, de unde s-a întors la Praga împreună cu Corpul Ceh format în Uniunea Sovietică. A fost reales în 1946 președinte al Cehoslovaciei, dar în iunie 1948 a refuzat să semneze noua constituție și la 7 iunie noile autorități comuniste l-au silit să demisioneze din funcție. A murit trei luni mai târziu.

politicienilor cehi, iar el trebuie să afle astfel de lucruri de la nemți. Wilson a verificat și a constatat că respectiva convorbire care îl înfuriase pe premier fusese înregistrată de centrul britanic de ascultare a convorbirilor, dar nimeni nu îndrăznise să-i predea premierului stenograma care cuprindea atât de multe insulte la adresa lui.

E greu de presupus că Chamberlain era un om atât de meschin încât, din cauza antipatiei sale pentru cehi și jignit de epitetul pe care i le atribuisese ambasadorul ceh, s-a decis să nu intervină în apărarea acestui stat în fața celui de-al Treilea Reich. Totuși la 30 august 1938, la ședința de guvern, Chamberlain a spus:

— Cabinetul este de părere că nu trebuie să formulăm amenințări la adresa lui Herr Hitler, dar, dacă va intra în Cehoslovacia, îi vom declara război. Este o chestiune de mult prea mare importanță, pentru ca o astfel de decizie să rămână secretă.

Amiralul Sinclair știa prea bine care este atitudinea premierului față de Cehoslovacia și a înțeles cât de periculoasă pentru pacea Europei este situația care se crea în acea regiune a continentului. Tocmai de aceea acordase atât de multă atenție elaborării documentului care ar fi putut înlesni guvernului Majestății Sale o acțiune efectivă în favoarea păcii. Parcurse cu privirea foile de hârtie pe care i le dăduse Menzies, unde se putea citi:

„Pentru a câștiga timpul necesar în vederea restructurării forțelor militare britanice, trebuie să se dea Germaniei o parte din Cehoslovacia și, în anumite împrejurări, chiar întreaga țară.”

O criză de sufocare îi întrerupsese lectura. Puse documentul deoparte.

— Vă rog să mă iertați, domnilor, le-a spus el subalternilor săi. Este o chestiune mult prea serioasă ca s-o citesc în grabă.

Președintele Edvard Benes

Jan Masaryk, ambasadorul Cehoslovaciei la Berlin

Încerca să-și mascheze înrăutățirea stării de sănătate

Perioadele de tensiune internațională erau întotdeauna foarte profitabile pentru serviciile secrete. Sinclair știa că premierul, înțelegând intuitiv primejdia pe care o genera atitudinea pasivă și împăciuitoare a guvernului lui în domeniul politicii și al diplomației, se străduia să compenseze câte ceva cu ajutorul serviciilor britanice de informații.

La mai puțin de două săptămâni după intrarea armatelor germane în Austria în aprilie 1938, îl convocase pe Sinclair și îi ordonase să intensifice activitatea antigermană. Curând după aceea a autorizat acțiunea de penetrare în cercurile monarhiștilor austrieci, proiectată de colonelul Menzies. A reușit să stabilească și contactul cu tronul austriac, cu arhiducele Otto, care, împreună cu împărăteasa Zita, locuia în apropiere de Bruxelles, la Chateau Sternockezeele. Se gândea că, având sprijinul arhiducelui și al adeptilor acestuia, va reuși să organizeze în Austria o rețea de diversiune și de spionaj pentru care era dispus să plătească urmașului tronului suma de 50.000 de pfunți (250.000 de dolari) lunar. Din păcate, cheltuielile mari nu au fost de niciun folos, căci contraspionajul german a descoperit curând această organizație.

Premierul Chamberlain a autorizat și o altă decizie a lui Sinclair, care a înființat o unitate specială, numită Secția „D”, de la cuvântul *Distrugere*, a cărei misiune era „căutarea unor posibilități de atac împotriva dușmanilor potențiali în alt mod decât prin forță”. A fost înființată, de asemenea, și Secția „V”, care trebuia să acționeze împotriva Uniunii Sovietice. Dar Sinclair nu acorda multă însemnătate acestei direcții de acțiune a serviciilor sale. Poate și pentru că nu spera să obțină cine știe ce mari succese. Contraspionajul sovietic contracara cu succes toate încercările de organizare a rețelelor de informatori în acel stat polițienesc. Ultimul grup de spioni britanici care acționase în URSS printre specialiștii de la firma Vickers fusese demascată de ruși în 1933. Mai înainte, britanicii pierduseră din vina lor informații prețioase cuprinse în telegramele cifrate ale rușilor. Aceasta se întâmplase după ce poliția a ocupat la 12 mai 1927 clădirea firmei comerciale sovietice „Arcos” de la Londra, care era considerată pe drept cuvânt un centru de spionaj. Într-adevăr, s-au găsit acolo documente care conțineau multe date cu privire la organizarea spionajului sovietic, precum și cifrurile. Dar câteva zile mai târziu, opoziția parlamentară a cerut explicații, de ce organizase o acțiune care dusesse la înrăutățirea serioasă a relațiilor diplomatice cu Uniunea Sovietică. Guvernul a fost

nevoit să prezinte documentele găsite în seifurile de la „Arcos”, ratând astfel posibilitatea de a profita de aceste descoperiri prețioase.

În 1938, în Uniunea Sovietică existau numai câteva mici grupuri de spionaj, cu numele de cod „Prometheus Network”, „Inter-Marium Programme”, „Abramtchik Faction”, înființate încă din anii '30. Pe atunci, comandorul Wilfred Dunderdale¹, născut la Odesa, care vorbea excelent limba rusă, stabilise un contact cu prințul Alexei Dolgoruki, unul dintre cei mai bogați oameni din lume, emigrat la Paris. Cu ajutorul lui, a ajuns la un alt emigrant, generalul Aleksandr Kutepov, care, considerând că bolșevismul trebuie combătut cu propriile sale arme, adică prin aplicarea terorii, a început să înființeze pe teritoriul Uniunii Sovietice „organizații de luptă”, care urmau să efectueze acțiuni de sabotaj și de spionaj. În 1930, grupa specială condusă de Iakov Serebreanski, numit lașa, și de soția acestuia, l-a însoțit pe general de la locuința sa din Paris cu intenția de a-l introduce pe furiș la Moscova. Planul nu a fost realizat în totalitate, căci generalul a făcut un atac de cord și a murit. Grupele de luptă au scăpat astfel de deconspirare, ceea ce s-ar fi întâmplat în mod sigur, dacă generalul Kutepov ar fi fost dus la Moscova și supus torturii, dar activitatea lor în atmosfera generală de teroare care cuprinsese Uniunea Sovietică la mijlocul anilor '30 nu putea fi eficientă. Poate de aceea în 1938 Sinclair a propus înființarea Secției V, care urma să se ocupe de coordonarea activității de spionaj de pe teritoriul Uniunii Sovietice.

Probabil că la această organizație se gândea Chamberlain când îi scria surorii sale la 20 martie 1938, împărtășindu-i planurile și intențiile sale politice:

„În legătură cu rușii, Secret Service trage discret din spatele scenei sforile care ne vor aduce în război cu nemții și nu-și pierde vremea căscând gura pe fereastră”.

Amiralul Sinclair ajunsese până la locul din document în care autorii decisese să formuleze câteva opinii cu privire la Uniunea Sovietică:

„Nu vom putea avea niciodată încredere în acest stat. Să ne ținem departe de diavol, dar să nu ignorăm prezența lui până la un anumit punct și să ne adaptăm mijloacele la condițiile existente în momentul dat”.

Sinclair a pus deoparte foile și a închis dosarul. Era deja foarte obosit. Stewart Menzies remarcase starea în care se afla șeful și a decis să nu mai abordeze alte teme:

¹ Prototipul superagentului James Bond 007, jucat de Ian Fleming.

— Domnilor, vă mulțumim, a spus încet amiralul Vom discuta împreună modificările pe care consider că este necesar să le facem la acest document, după care îl vom transmite premierului.

Toți s-au ridicat în picioare, au dat din cap și au părăsit cabinetul.

— De ce a lipsit adjunctul dumitale?, s-a întors Menzies către Malcolm Wollcomb.

— Te referi la David Footman? Are altceva de făcut, a răspuns lăpădar maiorul, explicând motivul absenței unuia dintre autorii raportului prezentat lui Sinclair.

În acest scurt schimb de cuvinte se ascundea - ceea ce nu bănuia niciunul din ei - una dintre cele mai mari înfrângeri ale politicii britanice și ale serviciului de informații englez.

În timp ce Menzies și Wollcomb își luau rămas bun în fața scărilor, David Footman analiza împreună cu prietenul său materialele din raportul „Ce trebuie să facem?” care ar mai fi putut să fie folosite. Footman, un bărbat în jur de patruzeci de ani, de obicei foarte elegant, era unul dintre cei mai promițători lucrători ai secției politice a Serviciilor Secrete britanice. Își făcuse studiile la Marlborough College, o școală de elită, apoi la Oxford, unde studiasse istoria artei, iar în 1927 se însurase cu o fată cu același nume de familie ca și el. A divorțat în 1936 și a rămas burlac. Nu se poate spune dacă motivul schimbărilor din viața lui a fost orientarea sexuală, deși prietenia profundă pe care a legat-o în 1937 cu Guy Burgess ar putea indica acest lucru, deși, oficial, erau legați prin interesul comun pentru istoria artei. După un serviciu de scurtă durată la consulatul din Orientul Mijlociu a fost recrutat pentru Secret Intelligence Service. A câștigat repede recunoașterea șefilor săi, iar maiorul Wollcomb, care se pregătea să iasă la pensie, l-a indicat pe Footman drept succesorul lui.

Oare Footman știa că Guy Burgess, împreună cu care studia raportul secret, era spion sovietic și fusese de acord să colaboreze cu el? Nu există dovezi în acest sens.

Guy Burgess, absolvent al colegiului Trinity din Cambridge, avea legături strânse cu organizația „Apostolii”, care reunea tineri cu convingeri de stânga și comuniste, majoritatea homosexuali, iar în 1933 fusese atras în colaborarea cu spionajul sovietic. Mulți dintre colegii lui din această organizație s-au lăsat convinși să lucreze pentru ruși, deoarece considerau că stalinismul este viitorul omenirii și numai Uniunea Sovietică poate să-l oprească pe Hitler.

Când l-a cunoscut pe Footman era deja bine instalat în lumea homosexuală din Europa; era legat de aceasta prin prietenia profundă

cu deputatul conservator căpitanul Jack Macnamara, datorită căruia a făcut cunoștință cu Edouard Pfeiffer, șeful de cabinet al ministrului francez de război, ulterior premier. Printre iubiții lui Burgess se găseau și membri ai organizației *Hitlerjugend*.

În 1937, Footman l-a introdus pe Guy Burgess la SIS, iar acesta s-a făcut remarcat ca lucrător talentat al serviciilor secrete, căci i-a sucit mintea tânărului diplomat de la ambasada germană din Londra, baronul Wolfgang zu Putlitza, care a început imediat să furnizeze spionajului britanic informații prețioase. Drept recunoștință pentru aceste merite și altele asemănătoare, lui Burgess i s-a propus postul de adjunct al șefului Secției D (*Destruction*).

Footman, dacă nu știa despre legăturile lui Burgess, putea să-i arate cu conștiința împăcată, ca unui coleg de serviciu, raportul care preciza foarte clar direcțiile politicii britanice.

Așadar, la 18 septembrie 1938, premierul Chamberlain a primit documentul intitulat „Ce trebuie să facem?” și s-a cufundat în lectura lui, în timp ce Stalin făcea același lucru la Moscova. Nici nu putea să viseze la o imagine mai clară a intențiilor britanice.

Nu vor face niciun pas

Târziu în seara zilei de 2 septembrie 1938, în clădirea ambasadei germane de la Moscova, tânărul diplomat Johannes Herwarth von Bittenfeld și-a aruncat haina pe umeri în grabă și a pornit repede pe coridor spre apartamentul ambasadorului. A cerut să fie primit, deși era târziu, căci tocmai se întorsese dintr-o călătorie la Odesa și considera că este necesar să-i împărtășească șefului observațiile sale. Puteau avea o importanță crucială pentru rapoartele pe care le trimitea zilnic ambasadorul la Berlin.

Alergă pe scară în sus și intră într-un salonaș unde se aștepta să-l găsească pe ambasador, dar vârstnicul conte Friedrich Werner von der Schulenburg¹ avea nevoie de mai mult timp ca să se pregătească

¹ **Friedrich Werner von der Schulenburg** (1876-1944), aristocrat german, din 1935 ambasadorul Germaniei la Moscova. Era convins că între cele două state colaborarea este posibilă și se străduia să prevină izbucnirea războiului între Germania și URSS. S-a întors la Berlin în iunie 1941. După înfrângerea de la Stalingrad din ianuarie 1943, a intrat într-o organizație antinazistă care plănuia înlăturarea lui Hitler; în noul guvern, urma să dețină portofoliul ministrului de externe. După atentatul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944, a fost arestat și executat la 10 octombrie același an. O soartă similară a

pentru o vizită neașteptată. Nu-și permitea niciodată să nrnto neglijent, nici chiar față de subalternii mai tineri și nici în împrejurări neobișnuite, cum era cea de astăzi.

Johannes Herwarth își mângâia părul și începu să se plimbe prin salonaș, străduindu-se să-și aranjeze în minte raportul. Herwarth avea treizeci și patru de ani, i se spunea Johnnie pentru că își petrecuse copilăria în Anglia și era unul dintre cei mai iubiți membri ai corpului diplomatic, în mare măsură și datorită soției sale pline de farmec, Elisabeth, supranumită Pussi. În vila pe care o închiriaseră la 20 de kilometri de Moscova, se întâlneau frecvent diplomați de la alte ambasade ca să joace tenis sau să călărească. Herwarth legase o prietenie aparte cu Charles Bohlen, lucrător la ambasada americană, ceea ce avea să aibă curând o influență considerabilă asupra mersului evenimentelor mondiale.

Ușa se deschise și contele von der Schulenburg apăru într-o haină de casă, cu o eșarfă înflorată sub gulerul descheiat al cămășii cu dungi.

— Domnule ambasador, începu Herwarth, care știa că șefului nu-i plăcea să i se spună „Excelență”. M-am întors acum o jumătate de oră și veștile pe care le aduc mi s-au părut atât de importante, încât mi-am permis să mă prezint la raport imediat după sosire.

Herwarth vorbea cam precipitat. Se așează în fotoliul indicat de Schulenburg.

— Pe drumul de la Moscova la Odesa nu am observat niciun fel de mișcări de armată, începu el, văzând privirea întrebătoare a ambasadorului. După cum știți, în această țară nu există posibilitatea să călătorești ocolind orașele mari, căci nu există astfel de drumuri. Mi-am permis un mic tertip - i-am rugat pe oamenii din escorta rusească din celălalt automobil să mă lase să fac câteva fotografii ca amintire. Am precizat că nu vreau să fotografiez obiective militare și i-am rugat să-mi dea de știre claxonând de două ori atunci când intram într-o zonă militară.

Văzând aprecierea din ochii ambasadorului, Herwarth zâmbi.

— Nu cred că sunt chiar așa de proști, remarcă Schulenburg.

— Nici eu nu cred, domnule ambasador, conveni Herwarth, dar miau îndeplinit cu conștiinciozitate rugămintea. Aș spune că a fost pentru ei un pretext foarte bun pentru a demonstra că nu se petrece nimic pe terenurile armatei. Nu am remarcat mișcări de trupe, nici urme de

avut-o și fiul lui cel mai mic, Fritz Dietloff, înalt funcționar în poliția din Silezia, executat la 10 septembrie 1944, pentru participarea la atentatul împotriva lui Hitler.

șenile de tanc, bivuacuri de cantonament pentru soldați, nimic de felul acesta. Rușii nu se pregătesc să lupte pentru Cehoslovacia!

Rosti ultimele cuvinte mai apăsător și tăcu, așteptând întrebările ambasadorului. Acesta nu avea însă chef să continue conversația. Secretarul se ridică în picioare.

— Mâine voi prezenta un raport detaliat, domnule ambasador, adăugă el din ușă.

Schulenburg înclină capul, ceea ce însemna în același timp mulțumiri pentru conștiinciozitatea cu care tânărul diplomat își îndeplinise misiunea în drum spre Odesa, dar și acordul cu declarația lui.

Nu avea nicio îndoială că toată această chestiune, inclusiv permițiunea acordată de guvernul sovietic tânărului diplomat german să efectueze o călătorie la Odesa și comportamentul escortei care îl însoțise erau o expresie a atitudinii lui Stalin față de Germania și de situația care se crease în jurul Cehoslovaciei. Dorea să arate că nu se pregătește de război și nu va lua parte la conflictul dintre state pe care le considera inamicele Uniunii Sovietice. Era foarte probabil să fie așa, dar se putea avea încredere în dictatorul asiatic?

Contele von der Schulenburg stinse lumina și urcă scările. Noaptea nu era perioada cea mai bună pentru a rezolva această problemă. Nu avea nicio îndoială că, în curând, comisarul sovietic pentru afaceri externe, Maksim Litvinov, îi va da suficiente dovezi ale adevăratelor intenții ale lui Stalin. Dar era sigur că Uniunea Sovietică nu va interveni în problema cehoslovacă, lăsând-o pe seama Marii Britanii și a Germaniei. Stalin putea să asiste liniștit la acest joc politic. Dar asta numai dacă Polonia nu va interveni de partea Germaniei. De asta se temea.

Incidentul

Se lumina de ziuă când în micul orașel Cheb din vestul Cehoslovaciei, numit în germană Eger, doi polițiști s-au oprit în fața hotelului „Victoria”. Și-au rezemat bicicletele de balustrada scărilor și au urcat pe mica terasă din fața ușii. Alți câțiva polițiști, veniți tot pe bicicletă ceva mai târziu, s-au oprit la o distanță de vreo zece metri. Au rămas în dreptul porții și și-au prins țigările.

Ușa hotelului era încuiată, așadar un polițist mai în vârstă a tras de lanțul soneriei și a făcut câțiva pași înapoi, căci de sub copertina de sticlă nu se vedea în sus și a privit apoi la ferestrele înalte. Între

timp, cel mai tânăr a scos din buzunar o hârtie și a despăturit-o, ca s-o înmâneze persoanei care va deschise ușa. Era un ordin judecătoresc semnat de dr. Anton Dryak, judecătorul local, în vederea efectuării unei percheziții la sediul Partidului Germanilor Sudeți care se afla în clădirea hotelului „Victoria”.

Au trecut câteva minute, dar nimeni nu se apropia de ușă.

— Mai sună o dată, a spus tânărul.

Polițistul a tras din nou de lăntșorul soneriei. Atunci cineva a deschis o fereastră la primul etaj. Împușcătura a răsunat sec, pe neașteptate. Glonțul tras din pistol l-a nimerit pe bărbatul de pe scări în cap. S-a prăbușit fără un sunet pe plăcile de gresie cu care erau căptușite treptele, iar balta de sânge care se forma în jurul capului său a început să crească rapid.

Polițistul mai tânăr, care amuțise încremenit privind neputincios cum din capul colegului țâșnește șuvoiul negru de sânge, a înțeles imediat că el va fi următoarea țintă. S-a întors brusc, ca să fugă din locul primejdios. A făcut câțiva pași, când a răsunat o serie de împușcături și omul s-a prăbușit pe trepte, ciuruit de gloanțele care îl nimeriseră în gât și în spate.

S-a făcut liniște, sfâșiată apoi aproape imediat de țipetele polițiștilor care stăteau în dreptul porții. Aceștia s-au răspândit în fugă să se pună la adăpost, unul dintre ei a sărit pe bicicletă și a fugit după ajutoare.

Alte împușcături nu s-au auzit, iar polițiștii înarmați numai cu pistoale nu aveau de gând să ia hotelul cu asalt. Pentru forțarea ușilor masive ar fi fost nevoie de arme puternice, așa că au rămas în ascunzătoare, până când s-a auzit zgomot în strada învecinată și de după colț a apărut un automobil blindat, din a cărui turelă se vedea țeava unei mitraliere grele. Automobilul s-a oprit la câțiva metri de hotel și turela s-a întors în direcția ferestrelor de la primul etaj.

— Predați-vă! Portiera mașinii s-a deschis și polițiștii, ascunzându-se în spatele ei, au început să strige spre clădire prin portavoce: leșiți cu mâinile deasupra capului și nu vi se va întâmpla nimic! Dacă vă apărați, deschidem focul!

Din camionul care se oprise după colț au sărit vreo zece-cincisprezece polițiști și au instalat o mitralieră la adăpostul zidului.

De sus s-a auzit zgomot de sticlă spartă, în geam s-a făcut o gaură și cioburile s-au împrăștiat pe jos. În gaură a apărut țeava unei mitraliere. Imediat au apărut apoi țevi de mitralieră și la alte geamuri, ceea ce dovedea că în încăperile de la primul etaj se aflau câțiva oameni decizi să se lupte cu polițiștii cehi.

— Predați-vă!, a strigat din nou polițistul de la adăpostul portierei automobilului blindat.

Atunci au răsunat împușcături de sus. Imediat, mitraliera de pe blindat i-a răspuns și apoi spre zidurile clădirii a pornit o rafală și de la mitraliera de pe zid. Primele gloanțe au desprins tencuiala de sub ferestre, dar cehii au nimerit repede ținta. Câteva minute mai târziu, strada era plină de fum, de praf de cărămidă, de cioburi și de tencuială sfărâmată. Împușcăturile dinspre hotel erau tot mai rare, ca și când apărătorilor li s-ar fi terminat muniția, dar nu aveau intenția să se predea.

Abia când soldații și-au instalat mitraliera în balconul casei de vizavi de unde aveau un câmp de tragere foarte bun, atacatorii au devenit mai activi. Loviturile ajunse la țintă provocaseră fără îndoială pierderi însemnate în rândul apărătorilor, căci la un moment dat nu s-au mai auzit decât mitralierele polițiștilor și ale soldaților cehi, în timp ce împușcăturile din hotel, din ce în ce mai rare, au amuțit de tot.

— Opriteți focul! Portiera automobilului blindat s-a deschis din nou și din automobil a coborât polițistul care îi somase ceva mai înainte pe cei din hotel să se predea.

S-a făcut liniște. Soldații au început să iasă cu grijă din adăpost și, gata în orice clipă să se arunce la pământ, au pornit spre hotel. Se temeau de o capcană, dar nu a mai răsunat nicio împușcătură. S-au apropiat încet de scările de la intrare. Unul dintre ei s-a aplecat deasupra polițistului împușcat la începutul schimbului de focuri și l-a apucat de mână ca să-i simtă pulsul, l-a dat drumul imediat, căci omul era mort. Starea celui de-al doilea, al cărui cap zăcea într-o baltă de sânge, nici nu mai trebuia verificată.

Ușa de la intrare, ciuruită de gloanțe și fragmente de grenade, a căzut din țățâni când unul dintre soldați a lovit-o cu piciorul. În holul plin de bucăți de tencuială căzute din tavan, de cioburi de la ferestre și fragmente de mobilă nu era nimeni.

— Vedeți în pivniță, a spus ofițerul. Apoi a arătat cu mâna spre etajul întâi. Acolo sunt birourile partidului. Aveți grijă să nu fie minată scara.

Soldații au urcat cu mare grijă la etaj, unde era un prăpăd și mai mare decât la parter. Au dat peste primul cadavru chiar pe coridor. Un bărbat în veston cafeniu cu banderola hitleristă pe braț zăcea prăbușit peste o baricadă de scaune, trasă în dreptul ferestrei, ca să-l apere de gloanțe. Pe ceilalți șapte i-au găsit în încăperile care erau folosite

ca sediu al partidului nazist, așa cum atestau steagurile cu zvastică întinse pe pereți și portretele lui Hitler.

— Opt, a raportat unul dintre soldați. Toți morți.

— Strângeți mizeria de aici, a spus ofițerul. Și-a scos șapca și și-a șters sudoarea de pe frunte. Și după aceea căutați-i pe ceilalți membri ai organizației.

Nimeni nu observase că pe fereastra de la pivniță se strecurase în curte un bărbat zvelt numai în cămașă și cu niște pantaloni care abia îi ajungeau până la glezne. Aruncase vestonul, probabil ca să nu fie recunoscut. A fugit îndoit de mijloc prin curtea înecată încă în fum și s-a ascuns în tufișurile de lângă zid. A așteptat acolo până când doi soldați cehi care apăruseră pe neașteptate în curte au ieșit pe poartă, apoi s-a urcat pe acoperiș, a fugit de-a lungul lui, tropăind destul de tare cu cizmele mari și a sărit apoi în strada pustie, căci locuitorii, auzind schimbul de focuri preferaseră să nu iasă din case. Zece minute mai târziu ajungea la locuința unuia dintre colegi, care l-a ascuns în portbagajul mașinii și au pornit imediat la As (numit de germani Asch), unde se afla sediul central al partidului *Sudetendeutsche Partei*.

— Am reușit să scap de la hotelul „Victoria”, i-a raportat el lui Konrad Henlein¹, șeful partidului, un bărbat înalt și slab, cu un chip posomorât. Privea bănuitor, cât se poate de uimit de înfățișarea adjunctului său.

— Am fost atacați în zori, a continuat Karl Hermann Frank²; toți camarazii au murit.

¹ **Konrad Henlein** (1898-1945), activist al minorității germane din Cehoslovacia începând din 1931, a condus organizațiile Uniunea Germană de Gimnastică din Cehoslovacia și apoi Frontul Patriotic Sudet German (*Sudetendeutsch Heimatfront*). În 1935 a ajuns în fruntea Partidului Germanilor Sudeți (*Sudetendeutsche Partei*), care cerea unirea acestei părți a Cehoslovaciei cu Germania. La 28 martie 1938 s-a întâlnit în secret cu Hitler, de la care a primit instrucțiuni în legătură cu acțiunile în favoarea cauzei unirii cu cel de-al Treilea Reich. După preluarea de către Germania a acestor teritorii din Cehoslovacia ca urmare a Acordului de la Mîinchen, în octombrie 1938, a primit funcția de guvernator al așa-numitului Sudetenland. De la 1 mai 1939 a fost Gauleiter al Protectoratului Cehia și Moravia, deși puterea efectivă se afla în mâinile adjunctului său, Karl Hermann Frank. După război a fost prins de soldații americani și s-a sinucis cu ajutorul unei lame ascunse într-o tabacheră.

² **Karl Herman Frank** (1898-1946), activist al germanilor sudeți, deputat în parlamentul cehoslovac; după ocuparea teritoriilor sudete de către armatele germane în anul 1938 a obținut funcția de adjunct al Gauleiter-ului. Din martie 1939 a fost secretar al Statului Major și șef al trupelor SS și al poliției din Protectoratul Cehia și Moravia în rang de SS-Gruppenfuhrer. După moartea lui Reinhard Heydrich, în ziua de 4 iunie 1942, a preluat puterea efectivă în protectorat, aplicând teroarea în masă; este răspunzător pentru masacrul de la Lidice, ordonat ca represalii după moartea lui Heydrich. În 1946 a fost predat de americani autorităților cehoslovace, a

Rostise ultimele cuvinte cu mândrie și bucurie. Henlein nu a reacționat la exaltarea lui Frank, care dorea să relateze cât mai repede lupta.

— Camarazii noștri au căzut în lupta pentru libertate, uciși de cehi, a spus el, când Frank și-a terminat povestirea. Jertfa lor nu va fi uitată. Nu se putea întâmpla într-un moment mai potrivit.

Își dădea perfect de bine seama ce consecințe ar fi putut avea lupta de mai înainte. Cu trei luni mai devreme, în mai 1938, când pieriseră doi nemți sudeți, Hitler profitase de aceasta pentru a cere din nou anexarea regiuni sudete la Reich. Moartea celor opt oameni, prezentată în lumina potrivită, putea deveni un argument încă și mai puternic.

— Trebuie să-l informez imediat pe Fuhrer!, a strigat Henlein. Încerca să imite întrucâtva tonul bombastic al cuvântărilor lui Hitler.

— Adolf Hitler poate acum să demonstreze lumii că sudeții și cehii nu pot să trăiască împreună! Negocierile sunt zadarnice! Singura soluție pentru nemții sudeți este revenirea în Reich!

Vorbea firește de întoarcerea lor împreună cu o parte din teritoriul Cehoslovaciei.

Știrea din Cheb nu a făcut o impresie prea deosebită asupra lui Hitler, care în ziua de 13 septembrie se afla la „Berghof, reședința lui din Obersalzberg. Discutase deja cu două săptămâni mai devreme împreună cu adjutanții lui despre un posibil incident din Cehia, care ar fi putut deveni un pretext pentru inițierea unei acțiuni armate împotriva acestui stat. Fără îndoială că moartea a opt germani sudeți era un astfel de incident. Așadar, după micul dejun care i se servise în acea zi la ora zece, primise informația din Cehoslovacia cu același interes pe care îl manifestase și față de alte rapoarte și a ieșit pe ușă fără să spună un cuvânt. În fața vilei se afla un Mercedes care, escortat de alte trei automobile trebuia să-l ducă la Munchen, aflat la o distanță de 170 km, unde avea de rezolvat alte chestiuni personale.

Raportul despre incidentul din Cehoslovacia a provocat tulburare în alt loc: la sediul guvernului britanic de la Londra, din Downing Street. Premierul Chamberlain a citit raportul trimis de ambasada din Praga și a decis că nu mai poate aștepta. Nu avea nicio îndoială că următoarea mișcare a lui Hitler va fi să trimită armata în Cehoslovacia.

Premierul a decis să se pună în aplicare planul secret Z, pe care îl elaborase împreună cu câțiva dintre miniștrii cabinetului său cu câteva săptămâni mai devreme pentru cazul în care situația internațională se va înrăutăți brusc. Într-o însemnare strict secretă referitoare la

fost condamnat la moarte, iar sentința a fost executată public în curtea închisorii, în ziua de 22 mai 1946.

aceasta, Sir Horace Wilson a scris: „Există un plan, numit Planul Z, pe care îl cunosc numai primul ministru, ministrul trezoreriei și ministrul afacerilor externe, Sir Neville Henderson și cu mine, și așa trebuie să rămână. Planul va fi pus în aplicare numai în anumite condiții... Succesul planului depinde în întregime de elementul surpriză...”

În cercul celor inițiați a pătruns totuși încă o persoană: sora premierului, căreia acesta i-a dezvăluit în ce constă acțiunea secretă și surprinzătoare. Premierul urma să se întâlnească „în anumite condiții” cu Hitler! Nu ar fi fost o acțiune izvorâtă din disperare, ci din „dorința profundă și umanitară” de a face totul pentru a se evita un război.

La 13 septembrie 1938, când Hitler a ajuns la Munchen, a aflat că de la Londra sosise o telegramă: premierul Chamberlain cere o întrevedere și este gata să vină neîntârziat.

Două zile mai târziu, britanicul stătea pe scara avionului de pe aeroportul Heston. A spus așa:

— Mă duc la cancelarul german, căci, după aprecierea mea, situația este de așa natură încât o discuție ar putea avea consecințe pozitive. Scopul politicii mele este pacea. Disponibilitatea Fuhrer-ului de a accepta sugestiile mele îmi dă speranța că vizita la el nu va rămâne fără rezultate.

Pe aeroportul din Salzburg a fost întâmpinat de ministrul afacerilor externe al Reich-ului, Joachim von Ribbentrop, și coloana de automobile a pornit spre reședința montană. O jumătate de oră mai târziu, Mercedesul negru cu drapelele britanic și german a cotit de pe drumul principal care ducea spre Berchtesgaden pe o alee îngustă, umbrită de copaci bătrâni, care mergea în sus, spre vârful muntelui.

Hitler a organizat o ceremonie simplă, dar impresionantă. De o parte și de alta a drumului au apărut la un moment dat șiruri aliniate de soldați SS în vestoane negre, care arătau impunător și amenințător în același timp. Așa și trebuia. Horace Wilson, consilierul premierului, privind la soldați a spus:

— Mă întreb dacă o să mai ieșim vii de aici - și o clipă mai târziu a adăugat: Și mă întreb dacă n-o să ne rostogolim la vale.

Nu glumea. Politicianul britanic se temea într-adevăr pentru viața lui.

Câteva minute mai târziu, când automobilul s-a oprit pe mica platformă din fața vilei în stil bavarez amestecat cu berlinez, Wilson, văzându-l pe trepte pe Hitler, a spus vădit surprins:

— My Lord, Hitlor ne așteaptă pe treptele de la „Berghof”!

Salutul de întâmpinare a fost scurt, au intrat repede în clădire, unde în sala de ședință s-a servit ceai. Hitler s-a așezat alături de oaspetele principal, mai departe Schmidt, interpretul, apoi Hermann Goring, Wilhelm Keitel, Wilson și încă un diplomat britanic.

— Am auzit multe despre această încăpere, a început Chamberlain, dar este mult mai mare decât mă așteptam. Se uita pe fereastră, de unde se deschidea o priveliște splendidă spre Alpi. Începuse să plouă și peisajul își mai pierduse ceva din farmec, dar era în continuare încântător.

— Dar și dumneavoastră aveți încăperi mari în Anglia, a răspuns politicos Hitler.

— Trebuie să veniți să vedeți.

— Aș fi primit cu demonstrații de nemulțumire.

— Ei, ar trebui să alegem un moment potrivit.

Făcând un schimb de amabilități, Hitler și oaspeții lui beau ceaiul slab, în care era mult prea mult lapte, după cum își amintea meticulosul Wilson.

După câteva minute, Hitler a propus ca Chamberlain să treacă în cabinetul lui privat, unde urmau să discute între patru ochi, numai în prezența interpretului, dr. Paul Schmidt.

S-au așezat pe fotoliile comode, tapițate cu brocart. Hitler a ascultat răbdător sugestiile lui Chamberlain, după care problema cehoslovacă s-ar putea rezolva prin strămutarea populației germane și o anumită rectificare a granițelor.

Hitler s-a orientat rapid. Englezul încerca să îndrepte cu abilitate conversația într-o direcție care nu-i convenea absolut deloc. Nu avea intenția să discute despre strămutarea a trei milioane de oameni din Cehoslovacia în Germania. Nu de ei avea nevoie, ci de zona strategică unde locuiau.

L-a întrerupt pe Chamberlain vorbind neceremonios:

— Toate acestea sunt reflecții de tip academic. Chestiunea trebuie rezolvată imediat! Sunt gata mai degrabă să risc un război mondial, decât să accept ca situația să se prelungească.

— Dacă v-ați decis deja pentru război, de ce ați acceptat să vă fac această vizită în Germania? Chamberlain a ridicat capul arătând ca o barză care își caută prada în baltă.

— Războiul poate fi evitat, dacă se acceptă principiul autodeterminării populației germane din Sudetenland, a răspuns Hitler.

Acesta era alt tertip al lui. Dobândirea autonomiei pentru germanii sudeți îl interesa la fel de puțin ca și strămutarea acelor oameni în interiorul granițelor Reich-ului.

— Englezii ar fi de acord cu desprinderea regiunii sudete din Cehoslovacia și cu aplicarea principiului autodeterminării?, a continuat Hitler. Nu este o idee germană. Autonomia acestei regiuni a fost discutată încă din 1919. Dacă doriți, putem continua convorbirile, domnule premier, dar mai întâi trebuie să-mi explicați dacă recunoașteți dreptul germanilor sudeți la autodeterminare.

Chamberlain a văzut aici o anumită șansă de a ajunge la o înțelegere. Acum inițiativa era de partea lui, dar se temea să nu meargă prea departe.

— Fără consultări firește că nu pot face o declarație categorică în numele guvernului englez, a răspuns el. Trebuie să mă consult mai întâi cu guvernul francez, cu lordul Runciman (politicianul britanic care conducea negocierile cu guvernul cehoslovac) și cu cabinetul britanic. Dar pot să vă prezint opinia mea personală. După ce v-am ascultat și ținând seama de motivele dumneavoastră, văzând situația într-o lumină mai bună, pot numai să spun că sunt gata să mă asigur că punctul meu personal de vedere va fi împărtășit de miniștrii mei - Chamberlain vorbea foarte vag, dar rezultatul pe care îl dorea trebuia să fie cel pe care îl aștepta Hitler.

— Acum pot să spun că recunosc principiul separării regiunii sudete de Cehoslovacia pe baza autodeterminării, a încheiat el.

Încă din primul moment când Chamberlain intrase în cabinetul său, Hitler fusese sigur de victorie. Dar nu crezuse că o va obține atât de ușor.

După întoarcerea la Londra, pe platforma aeroportului, înconjurat de ziariști, Chamberlain a declarat:

— M-am întors și trebuie să raporteze rezultatele misiunii mele în fața guvernului britanic și a guvernului francez. Înainte de a face acest lucru nu pot vorbi despre desfășurarea vizitei mele. Vreau numai să spun că sunt convins că ne vom continua eforturile pentru a rezolva pe cale pașnică problema cehoslovacă, deoarece de ea depinde pacea vremurilor noastre.

Și nu mințea. Era convins că rezolvarea problemei cehoslovace va asigura pacea Europei pentru ani buni de atunci înainte. De aceea la 16 septembrie a început să elaboreze un plan care ar fi trebuit să-l mulțumească pe Hitler; desprinderea din teritoriul Cehoslovaciei a raioanelor cu peste 50% populație germană și a zonelor fortificate de lângă

frontieră. Firește, aceasta nu se putea fără acordul Cehoslovaciei, dar până aici Chamberlain era de bună credință. Considera că trebuie doar să se facă suficiente presiuni și se va obține efectul scontat. Și, într-adevăr, la 21 septembrie 1938, președintele Edvard Benes a răspuns că „silit de împrejurări și supunându-se presiunilor categorice din partea guvernelor englez și francez, guvernul Republicii Cehoslovace acceptă cu tristețe propunerile franco-britanice.”

Pacea fusese salvată! La 22 septembrie Chamberlain a plecat la o nouă întâlnire cu Hitler, de astă dată la Bad Godesberg.

Hitler l-a condus pe premierul britanic în sala de ședință; era într-o dispoziție excelentă. Chamberlain triumfa la rândul lui, nebănuind ce îl așteaptă: L-a informat plin de mândrie pe Hitler că Cehoslovacia era de acord să accepte planul de autonomie al regiunii sudete. În continuare, dorea să stabilească pe parcursul acestei convorbiri câteva detalii.

— Îmi pare rău, domnule Chamberlain, acum nu pot să mă ocup de aceste lucruri, a spus dintr-odată Hitler.

Britanicul a amuțit de uimire. Sângele i-a năvălit în obraji și a sărit din fotoliu, dar Hitler nu l-a lăsat să vorbească.

— Ocuparea teritoriilor sudete care urmează să fie cedate Germaniei trebuie să aibă loc imediat! Fără niciun fel de negocieri!, a spus mai departe Hitler, fără să ia în seamă indignarea lui Chamberlain.

La un moment dat, a intrat adjutantul lui Hitler și i-a dat un bilet. Acesta a parcurs textul și i l-a dat interpretului, care l-a citit în engleză:

— Benes a decretat mobilizarea generală!

Toți au înțeles semnificația acestei informații: Război! Hitler rămăsese singur. Dintr-odată a fost de acord cu negocierile, deși cu câteva minute mai înainte respinsese orice posibilitate de discuție pe tema sudetă. Acesta a fost singurul lucru pe care l-a câștigat Chamberlain la Bad Godesberg: șansa de atenuare a atitudinii germane. A fost totuși un moment de slăbiciune pentru Fiihrer, care s-a retras foarte repede pe pozițiile inițiale: a cerut cedarea fără condiții a zonei sudete. Nu a dat înapoi nici la 26 septembrie când a venit la el Horace Wilson, însoțit de ambasadorul Henderson.

Fuhrer-ul a recurs la arma lui cea mai redutabilă: l-a speriat pe trimisul englez, l-a dat de înțeles că este gata de orice și nu va ezita să trimită armata pentru a ocupa partea de vest a Cehoslovaciei.

Hitler ședea pe canapea în cabinetul lui din Cancelaria Reich-ului. În afară de el, în încăpere mai era ministrul Ribbentrop, adjutantul,

colonel Rudolf Schmundt, interpretul dr. Schmidt, secretarul de stat dr. Weizsäcker și două secretare.

Wilson s-a așezat pe un fotoliu atât de aproape de Fiihrer, că genunchii li se atingeau din când în când.

La început, conversația s-a desfășurat într-o atmosferă pașnică. Asta până în momentul în care interpretul a citit scrisoarea trimisă de guvernul cehoslovac la Londra și prin care respingea posibilitatea cedării zonei sudete.

Hitler a sărit în picioare.

— Guvernul cehoslovac nu are decât două posibilități, a strigat el: acceptarea sau respingerea propunerilor germane. În al doilea caz, voi distruge Cehoslovacia!

S-a răsucit și a pornit spre ușă, lăsându-i baltă pe englezi. Dintr-odată însă s-a oprit și s-a întors la locul său.

Wilson și-a dat seama că este un moment prielnic pentru prezentarea poziției britanice, l-a dat asigurări că guvernul britanic nu este de acord cu decizia guvernului cehoslovac și va depune eforturi ca să aranjeze o întâlnire între reprezentanții Germaniei și ai Cehoslovaciei.

— Porcul ăsta bătrân trebuie să fie nebun dacă își închipuie că poate să mă influențeze în acest fel, a urlat Hitler.

— Dacă Herr Hitler se referă la premier, a spus Wilson, vizibil șocat de purtarea gazdei, trebuie să vă asigur că nu este nebun, dar dorește să mențină pacea.

— Părerile acestui linge funduri nu mă interesează!, a răcnit din nou Hitler. Pe mine mă interesează oamenii mei din Cehia, care sunt uciși și schingiuiți de sodomitul ăsta de Benes! Este peste puterea de îndurare a unui bun german! Mă auzi, porc tâmpit?

Și s-a ridicat din nou de pe canapea.

— În ordine, ne-am înțeles, a spus el, schimbând brusc tonul. Ne vom întâlni cu cehii, dar numai dacă acceptă deciziile de la Bad Godesberg și prima dată din octombrie - se referea la data retragerii administrației și a armatei cehe din regiunea sudetă.

— Trebuie să știu în cel mult două zile, a continua Hitler, dacă cehii acceptă aceste condiții sau dacă trebuie să-i radem de pe suprafața pământului înainte de 1 octombrie. Le dau două zile de gândire! Trebuie să primesc răspunsul confirmat în două zile, adică până miercuri!

— Miercuri până la miezul nopții?, a întrebat politicoș Wilson.

— Nu, până la două după-amiază!

Conversația se încheiase. Hitler a ieșit din cabinet fără să-și mai ia rămas-bun de la englezi, iar aceștia, vizibil stânjeniți, au înclinat din cap către ceilalți germani rămași în încăpere și, precedați de ofițerul SS, au pornit spre ieșire.

În mapa pe care Horace Wilson o strângea sub braț se afla un document pe care ar fi trebuit să i-l citească lui Hitler, dacă discuția s-ar fi desfășurat prost. Dar conversația decursese cum nu se poate mai prost, iar diplomatul britanic a ieșit din cabinetul Fuhrer-ului fără să prezinte lucrul cel mai important. Foaia de hârtie din servieta lui conținea un text scris de Sir John Simon, ministrul trezoreriei, prin care se afirma că, dacă Germania va intra în Cehoslovacia, Franța va interveni în ajutorul acestei țări, iar Marea Britanie va sprijini acțiunile aliatei sale. Premierul Chamberlain numea acesta text un „ultimatum” care ar fi putut schimba cursul evenimentelor.

Hitler a blufat tot timpul, urmărind cu atenție reacția adversarului. Când a sesizat locul slab, a făcut imediat pasul următor, fără a-i lăsa adversarului nicio posibilitate de manevră. Dacă Wilson ar fi citit acel ultimatum, l-ar fi obligat pe Hitler să dea înapoi, dar nu îndrăznise, căci... se temuse de o nouă izbucnire și de alt val de insulte! Mai târziu, s-a justificat:

— Când m-am întors la Londra, mulți membri ai cabinetului s-au înfuriat (că nu citise ultimatumul - B.W.), dar eu nu puteam uita în ce atmosferă se desfășura acea convorbire. Hitler parcă era scos din minți. La un moment dat mi-a spus: „Dacă vrei să știi ce părere am despre cehi, să vii la *Sportpalas*¹ în seara aceasta și ascultați discursul meu”. Atunci m-am gândit că dacă îi spun atunci ceea ce trebuia să-i spun (să-l informez despre ultimatum - B.W.), purtarea lui va depăși orice limite.

Hitler nu vedea în fața lui decât pe un reprezentant înspăimântat al unei mari puteri și și-a dat seama că își poate permite orice. Se conducea în politică în funcție de dispoziția sufletească, de capriciu, de impulsurile bruște, fiind profund convins că aceste semnale provin de la Providența care îl pusese în fruntea poporului german, ca să-l conducă spre glorie. Nu se putea lupta cu el decât cu aceeași armă, dar diplomații și politicienii care participaseră la întâlnirea cu Hitler nu au înțeles acest lucru. Au acționat în conformitate cu canoanele diplomației. Au mers pe cărările bine cunoscute și de aceea au pierdut.¹

¹ Palatul sporturilor - sală de spectacole din Berlin.

Atunci, la 26 septembrie, Wilson nu a scos din servietă ultimatumul și i-a arătat astfel lui Hitler că îi este frică de el. El, Wilson, reprezentantul unei mari puteri! Atunci Hitler a făcut pasul următor.

În aceeași zi, 26 septembrie 1938, vorbind în fața mulțimii de la *Sportpalast*, a repetat amenințările la adresa Cehoslovaciei.

Era de astă dată o declarație publică și nu mai exista cale înapoi.

Wilson i-a prezentat lui Hitler ultimatumul abia a doua zi:

„Guvernul francez ne-a informat - scria Chamberlain - că dacă cehii resping memorandumul și Germania atacă Cehoslovacia, Franța își va îndeplini angajamentele față de Cehoslovacia. Dacă în urma acestui act forțele franceze vor fi angrenate în acțiuni militare împotriva Germaniei, ne vom simți obligați față de Franța”.

În acest moment decisiv al luptei, Chamberlain nu a amintit nicio clipă de Uniunea Sovietică, deși diplomația sovietică devenise deosebit de activă în ultimele luni.

La 17 martie 1938, comisarul sovietic pentru afaceri externe, Maksim Litvinov¹ propusese guvernelor Marii Britanii, Franței și Statelor Unite o acțiune comună împotriva Germaniei.

Curând și alți politicieni sovietici au reluat această propunere pe diverse căi atât de des, încât la Londra se glumea că cel mai activ diplomat din istoria Imperiului este Ivan Maiski, ambasadorul sovietic.¹

¹ **Maksim Litvinov** - pe numele său adevărat Meir Henoch Wallach-Finkelstein (1876-1952), politician sovietic, participant la mișcarea revoluționară din 1898. Din 1907 s-a aflat în emigrație în Marea Britanie, unde s-a însurat cu Ivy Low, o englezoaică cu relații în sferele politice. După victoria revoluției din octombrie 1917, a fost numit emisar la Londra. Din 1921 a devenit adjunctul comisarului poporului pentru afaceri externe. În 1930 a devenit comisar pentru afaceri externe. A realizat semnarea pactului de neagresiune cu Polonia în 1932, reluarea relațiilor diplomatice cu Statele Unite în 1933 și intrarea Uniunii Sovietice în Liga Națiunilor în 1934. Era considerat adept al colaborării dintre Uniunea Sovietică și Occident și antinazist (era evreu) și această opinie a fost decisivă în înlăturarea lui din funcție, atunci când Iosif Stalin a decis să strângă legăturile de colaborare cu Adolf Hitler. Excluz din Comitetul Central al PCUS urma să fie arestat, dar a fost salvat de izbucnirea războiului cu Germania. În 1941 Litvinov a fost numit din nou adjunct al comisarului pentru afaceri externe și în această calitate în curând a plecat ca ambasador în Statele Unite, unde a rămas până în 1943.

Consfătuirea

Trecuse ora 22.00 și Stalin nu sosise. Oamenii care se adunaseră în cabinetul lui așteptau deja de trei ore și nimic nu arăta că ședința va începe prea curând.

Mareșalul Kliment Vorosilov se foia nervos în fotoliu, dar avea grijă, la fel ca toți ceilalți, să nu cumva să pară nerăbdător sau, mai rău, nemulțumit de absența Conducătorului. Toți se străduiau să lase impresia că o întârziere de trei ore este ceva normal la care se așteptau. Nimeni nu îndrăznea să înceapă discuția pe tema care urma să fie probabil subiectul consfăturii, adică a situației din Cehoslovacia. Așadar, frânturile de conversație erau schimburi de amabilități, discuții despre vreme, care în ultimele zile se înrăutățise simțitor. Numai Lavrenti Beria nu spunea nimic și tot timpul stătuse aplecat peste un caiet gros, în care scria de zor ceva. Nimeni nu îndrăznea să-l întrebe ce scrie. Ejov nu era de față, ceea ce nu-i mira pe cei din încăpere. Știau că, din momentul în care Stalin îi numise un adjunct, soarta lui este pecetluită. Nu puteau decât să se întrebe când va fi obligat să-și dea demisia și apoi arestat, ceea ce le provoca o mare satisfacție, așa cum nu poate produce decât o răzbunare îndelung așteptată.

Vorosilov a întins mâna după servieta de piele pe care o adusese cu el și a scos din ea un dosar cu coperte de carton. Rupsesse sigiliul mare de lac de mult, atunci când începuseră să-l aștepte pe Stalin și se uitase de mai multe ori la documentele din interior. Serviciul de informații al armatei, GRU, raporta din Polonia, prin intermediul unui agent numit „Musca”¹, că nu exista nicio posibilitate ca autoritățile să acorde trupelor sovietice dreptul de liberă trecere prin țară.

— Asta e important, e important, spunea el ca pentru sine și a subliniat câteva propoziții cu un creion roșu cu vârful bont.

A închis mapa și s-a uitat pe fereastră. Se străduia să lase impresia că se gândește la conținutul documentului pe care îi citise, însă de fapt moțăia cu ochii deschiși. Era vechea școală militară din vremurile de la Țarițin, când, după mai multe zile și nopți nedormite, ar fi fost gata să-și dea un an de viață pentru un minut de somn.

Beria a ridicat ochii din spatele lentilelor ochelarilor cu ramă de aur și a privit de jur împrejur prin încăpere. Toți ceilalți care moțăiau s-au înviorat imediat. Începuseră să se teamă de acest om, așa cum se temuseră până acum câteva săptămâni de șeful lui.

¹Identitatea lui nu a fost stabilită.

Beria a simțit că privirile lui provocaseră o oarecare neliniște și s-a întors repede la caiet, începând să scrie.

După miezul nopții, când îl așteptau deja de patru ore pe Stalin, în cabinet atmosfera se mai destinsese puțin. Toți fuseseră de acord tacit că pot să-și descheie nasturele de la gulerile înalte ale cămășilor și să se instaleze mai comod pe scaune, ba chiar să-și rezeme capul în mâini. Câțiva dintre ei se ridicaseră chiar sub pretext că se duc la toaletă și făcuseră câțiva pași pe coridor cu mare grijă ca nu cumva Stalin să apară tocmai atunci.

Și, în sfârșit, acesta a apărut din apartamentul lui privat, spre care dădea ușa din partea cealaltă a cabinetului, capitonată cu pluș gros.

N-a rostit niciun cuvânt, s-a așezat direct la birou să lectureze cele câteva documente aflate pe masă. Apoi s-a ridicat tot așa, fără un cuvânt și s-a apropiat de masa de ședință.

— Ei, raportează, Klim, s-a întors el spre Vorosilov.

Acesta a aruncat o privire nesigură într-o parte, ca și când ar fi așteptat să-i sufle cineva despre ce trebuie să vorbească. Dar a ajuns repede la concluzia că invitația lui Stalin se referă la prezentarea stării de pregătire a armatei în câteva districte.

— De la 23 septembrie 1938, a început Vorosilov, sunt gata de luptă armatele din Districtul militar special Kiev. Grupurile de armată Vinița și Jitomir se îndreaptă spre frontieră. Trei regimente de vânători și patru de aviație de bombardament sunt deja pe aeroporturile din apropierea frontierei de stat. Rezerviștii vin spre noile puncte de adunare.

Vorosilov a povestit câteva minute care sunt detașamentele aflate în stare de luptă, ceea ce firește că nimeni nu putea ține minte, poate cu excepția lui Stalin, care asculta cu atenție și își făcea chiar și însemnări.

Din raportul comisarului reieșea că Uniunea Sovietică pusese în mișcare forțe foarte însemnate. Unitățile de cavalerie, de infanterie, de blindate și motorizate, reprezentând o forță de aproximativ 30 de divizii, erau masate spre frontierele statului. Tot atâtea ocupau poziții secundare. O mare masă de oameni și echipamente militare ale Armatei Roșii se pregăteau de război. Dar cu cine? Cehoslovacia era despărțită de Uniunea Sovietică prin teritoriile Poloniei și României. Stalin nu putea să-și facă iluzii că aceste state vor fi de acord ca pe teritoriul lor să intre 60-80 de divizii sovietice, așadar forțe mai mari și mai numeroase decât armatele lor.

Polonia își manifestase hotărârea, gata să intre în război, dacă rușii i-ar fi încălcat teritoriul. În Volînia avuseseră loc, între 5 și 19

septembrie, manevre militare ample, la care asistase însuși inspectorul general al forțelor armate, mareșalul Edward Rydz-âmigty. La manevre participaseră cinci divizii de infanterie, o brigadă de cavalerie blindată motorizată, o divizie de cavalerie, câteva companii de tancuri.

Din februarie 1938, România dezmințea energic zvonurile că va permite trecerea trupelor sovietice; începând din primăvară, diplomații români dădeau asigurări cu privire la neutralitatea lor în legătură cu conflictul germano-cehoslovac.

Nici cehii nu se grăbeau să accepte ajutorul sovietic, căci se temeau că vor trebui să plătească un preț prea mare pentru el. În august 1938, când Vorosilov l-a invitat pe generalul Jaroslav Fajfr, șeful Direcției III a Statului Major, să discute condițiile ajutorului sovietic, cehii evitaseră sub fel de fel de pretexte invitația.

— Patru brigăzi aeriene cu 548 de avioane sunt gata să zboare în Cehoslovacia. România și-a exprimat acordul cu privire la tranzitarea aeriană, continua Vorosilov.

— Trebuie să li se pună cehilor condiții cu privire la siguranța aviatorilor noștri, la apărarea antiaeriană etc., a spus dintr-odată Stalin, iar comisarul și-a notat sânguincios. Astăzi trebuie să aducem la cunoștința guvernului francez această intenție de acțiune.

Fără îndoială că acesta era punctul cel mai important al planului despre care vorbea Vorosilov. Zborul regimentelor de aviație sovietice trebuia să fie un mare foc de artificii propagandistic. Atât și nimic mai mult.

Cehoslovacia avea în prima linie 568 de avioane de bombardament, de vânătoare și de recunoaștere, așadar ceva mai multe decât regimentele sovietice pe care urmau să le trimită în ajutor. Unde aveau să-și stabilească baza? Pregătirea aeroporturilor dura cel puțin câteva săptămâni. Pentru piloții sovietici, aterizarea într-o zonă necunoscută era o manevră periculoasă. Trebuie să se organizeze sistemul de comunicații și de semnalizare, locuințe pentru aviatori și personalul de la sol, puncte de supraveghere și de coordonare cu unitățile cehe, depozite pentru piese de schimb și muniție, combustibili. Cehoslovacia nu putea furniza de pe o zi pe alta mii de tone de combustibil pentru noile avioane. Cisternele cu benzină, trenurile cu bombe și gloanțe pentru mitraliere trebuiau să traverseze teritoriul României și al Poloniei, dar se știa că aceste state nu-și vor da consimțământul. În această situație, cele 548 de avioane, care ar ateriza pe teritoriul Cehoslovaciei, ar fi putut participa la o singură acțiune, după care ar trebui să se întoarcă fără muniție, fără combustibil și ar fi devenit ținte ușoare pentru aviația

germană. Ce stat s-ar fi lipsit cu atâta ușurință de atâtea avioane prețioase?

Stalin ordonase într-adevăr ca armata să fie în stare de luptă, dar totul se desfășura în conformitate cu planul lui de a mări tensiunea internațională, rămânând în același timp deoparte. Faptul că în apropierea frontierei de vest a Uniunii Sovietice se aflau sub arme câteva zeci de divizii trebuia să influențeze planurile și acțiunile politicianilor europeni. Situația genera teamă și nervozitate în țările vecine. În această atmosferă se redeschideau vechile conflicte și pe marginea conflictului principal ceho-german se putea ajunge și la alte fricțiuni. Ungaria a chemat sub arme, în noaptea de 16 spre 17 septembrie, aproximativ 50.000 de rezerviști și a executat manevre în apropierea graniței cu Slovacia, după care armatele nu s-au întors în cazărmi, ci, dotate cu muniție de luptă, au rămas în zone de frontieră. Românii, temându-se de o intervenție militară a ungurilor, au întărit paza frontierelor, dar nu au decretat mobilizarea.

Stalin evaluase foarte bine situația. Era sigur că Hitler nu va renunța la anexarea regiunii sudete, căci aceasta l-ar fi compromis în fața propriei societăți și ar fi însemnat sfârșitul carierei lui. A fost nevoit să trimită Wehrmacht-ul împotriva celor 42 de divizii cehe, bine înarmate și masate în zona sudetă admirabil fortificată. Învingerea lor nu ar fi fost o treabă ușoară, cu atât mai mult cu cât Marea Britanie și Franța erau obligate să acorde ajutor militar Cehoslovaciei. Dacă Marea Britanie, ale cărei forțe terestre și aeriene erau slabe, nu avea posibilitatea să participe la război decât prin blocada instituită de vasele puternicei sale Royal Navy împotriva porturilor germane, armata franceză putea arunca în luptă câteva zeci de divizii. Și Polonia s-ar fi putut alătura aliaților occidentali și ar fi putut trimite pe front 40 de divizii. Francezii ar fi sângerat pe linia Siegfried, ale cărei fortificații fuseseră terminate în grabă de germani. Nemții și-ar fi tocat forțele în războiul de uzură din vest și în luptele cu cehii și polonezii în est. Iar Stalin putea să aștepte, să-și mobilizeze forțele, să se pregătească și să lovească abia în final.

Venise momentul celei de-a patra etape a revoluției sale: ocuparea țărilor învecinate, ceea ce era absolut necesar pentru a se putea forma o comunitate socialistă de-a lungul frontierelor Uniunii Sovietice. Pentru atingerea acestui scop era nevoie de un război european. Așadar, acesta trebuia provocat. Stalin elaborase de mult această politică. Spusese deja la Conferința de partid de la Moscova din 27 ianuarie 1925:

— Ar putea să pară ciudat, dar aceasta este realitatea, tovarăși. Dacă în anul 1917 cele două mari coaliții de state capitaliste nu ar fi fost angajate într-o luptă pe viață și pe moarte între ele în cadrul războiului imperialist, dacă nu ar fi sărit una la gâtul celeilalte, dacă nu ar fi fost ocupate și dacă nu ar fi fost în criză de timp și ar mai fi apucat să arunce provocarea guvernului sovietic, regimul sovietic nu ar fi supraviețuit. Luptele, războaiele și conflictele dintre dușmanii noștri sunt, repet, cei mai mari aliați ai noștri.

Cu câteva zile mai înainte, când luase cuvântul la Plenara secretă a Comitetului Central al Partidului Bolșevic, spusese ceva mai mult:

— Lozinca noastră va rămâne ca și până acum lozinca păcii. Dar dacă va începe războiul, nu vom sta cu brațele încrucișate. Va trebui să pornim la acțiune, dar vom fi ultimii. Vom face în așa fel, încât noi să aruncăm pe cântar greutatea decisivă, care va stabili cine este învingătorul.

Și aceasta a fost politica pe care a aplicat-o atunci când în Europa a început criza; criza trebuia adâncită, pentru ca să se transforme într-un război european, pe care ar fi putut să-l câștige Uniunea Sovietică.

În septembrie 1938, Stalin era foarte aproape de țintă. Dar nu văzuse o întorsătură neașteptată.

*

La 28 septembrie, premierul Chamberlain a rostit o cuvântare în Camera Comunelor. Vorbea cu voce monotonă, enumerând evenimentele din ultimele zile. În sala parlamentului se simțea tensiunea care rezulta, fără îndoială, din convingerea tuturor deputaților că în orice clipă poate sosi informația despre izbucnirea războiului.

În fața clădirii parlamentului stătea îngrămădită o mare mulțime de londonezi. Prezența acelor oameni, deși calmi și tăcuți, sublinia și mai mult gravitatea momentului. Era ora 4.24 după-amiază, când cineva i-a înmănat un bilet deputatului care ședea la marginea rândului al doilea, spunându-i să-l dea premierului. Biletul transmis din mână în mână a ajuns până la Sir John Simon. Acesta și-a aruncat ochii pe el, s-a ridicat, s-a apropiat de premierul care vorbea, iar acesta, văzându-l, s-a oprit uitându-se întrebător la el. Simon i-a dat biletul fără un cuvânt și s-a întors la locul lui.

Chamberlain a parcurs biletul și fața i s-a destins. A ridicat capul și a privit în sală triumfător.

— Herr Hitler, a început el deja pe alt ton - a fost de acord să amâne mobilizarea cu douăzeci și patru de ore și să se întâlnească cu mine și cu domnii Mussolini și Daladier la Munchen.

S-a întrerupt și a înconjurat cu privirile încăperea. O clipă a domnit o tăcere deplină, apoi dintr-odată au izbucnit strigăte de bucurie. Deputații s-au ridicat în picioare și au început să aplaude. Aproape toți ovaționau pacea. Winston Churchill s-a ridicat și el, dar numai ca să iasă din sală.

— Guvernul a trebuit probabil să aleagă între rușine și război, i-a spus el unui deputat care trecea pe lângă el. A ales rușinea și va avea parte de război.

Chamberlain a dat de câteva ori din cap, ca și când ar fi mulțumit pentru ovații. Știrea pe care i-o transmisese Simon nu fusese o surpriză pentru el. Se aștepta la aceasta. Seara precedentă, în timpul unei discuții cu Wilson, spusese:

— Am reflectat la toate. Cred că în condițiile actuale ar fi bine dacă ne-am întâlni cu toții: Hitler, Mussolini, eu și Daladier. Am luat măsurile de cuviință.

*

Rostise aceste cuvinte după ce luase legătura cu Mussolini și îl rugase pe dictatorul italian să intermedieze. Acesta, care rămăsese deocamdată în umbra marii crize, văzuse o ocazie admirabilă de a-și sublinia poziția pe arena europeană, așa că a acceptat încântat ideea lui Chamberlain. În ziua de 28 septembrie la ora 7 dimineața, Bernardo Attolico, ambasadorul italian de la Berlin, i-a prezentat ministrului Ribbentrop ideea unei întâlniri la vârf. La amiază totul se știa deja.

Ce îl făcuse pe Hitler să accepte propunerea unei conferințe la Munchen? Numai convingerea că Marea Britanie și Franța vor accepta pretențiile pe care le ridicase față de Cehoslovacia.

În aceeași după-amiază, ministrul britanic de externe l-a invitat pe ambasadorul ceh, Jan Masaryk, ca să-l informeze cu privire la conferința care urma să aibă loc curând la Munchen.

— Este o conferință în timpul căreia se va discuta soarta țării mele - a spus uimit și indignat Masaryk -, iar noi nu am fost invitați să luăm parte?

— Este o conferință a marilor puteri, a venit răspunsul.

— Atunci înțeleg că a fost invitată și Uniunea Sovietică. La urma urmelor, și Rusia are un tratat cu țara mea...

Această observație l-a derutat pe lordul Halifax.

Winston Churchill - adversar înverșunat al politicii de concesiuni

— N-a fost timp să fie invitată și Rusia, a spus el nesigur, dându-și seama de șubrezenia acestui argument. Și a adăugat: Insistența asupra participării ei ar fi putut să-l întoarcă pe Hitler împotriva ideii conferinței.

Mințea pentru a doua oară. Problema participării Uniunii Sovietice fusese examinată de Chamberlain și de Wilson, dar căzuseră de acord că agresivitatea și lipsa de scrupule a lui Stalin ar putea complica problemele și îngreuna, dacă nu chiar împiedica de-a dreptul încheierea unei înțelegeri. Masaryk știa perfect despre ce înțelegere este vorba. Privindu-l drept în ochi pe lordul Halifax a spus:

Premierul N. Chamberlain și A. Hitler la München

— Dacă jertfiți poporul meu pentru a salva pacea, voi fi primul care să vă fie recunoscător. Dacă nu, Dumnezeu să aibă grijă de sufletele voastre.

Nu știa că în curând avea să afle despre umilirea la care fusese supusă delegația țării sale: aceasta sosise la Munchen, dar nu i se dăduse voie să intre în sala de ședință.

În dimineața zilei de 29 septembrie 1938 au început tratativele de la Munchen. Hitler a sosit cu suita lui ostentativă, în care la loc de cinste se afla Herman Goring în vestonul lui alb. După el venea ministrul Joachim von Ribbentrop, pe chipul căruia se putea citi victoria. Germanii îl înconjurau cu o deosebit atenție pe Benito Mussolini, care sosise la Munchen însoțit de ginerele lui, contele Galeazzo Ciano, ministrul afacerilor externe. Partea franceză era reprezentată de premierul Edouard Daladier și de Georges Bonnet, ministrul de externe. Horace Wilson se ținea după înțepatul Chamberlain.

Erau acolo și cehii: dr. Vojtech Mastny, ambasadorul ceh de la Berlin și dr. Hubert Masaryk, reprezentantul Ministerului Afacerilor Externe. Ședeau într-o cameră, dar nimeni nu se apropia de ei. Abia la douăsprezece ore după ce începuse conferința, ușa s-a deschis și Horace Wilson a apărut în cadrul ei.

— Aproape că am terminat, a spus el zâmbind ca un medic care pleacă de lângă masa de operație după o trudă de câteva ore,

încheiată cu salvarea unei vieți. Veți fi mulțumiți, domnilor, veți vedea că am reușit să ajungem la o înțelegere practică în toate chestiunile!

— Și care va fi soarta noastră? Dr. Mastny nu împărtășea entuziasmul interlocutorului său.

— Nu chiar așa de rea cum ar fi putut fi. Wilson continua să zâmbescă. Herr Hitler a făcut câteva concesii.

S-a apropiat de masă și a desfășurat în fața cehilor harta pe care o ținuse până atunci făcută sul. Cehii s-au uitat o clipă în tăcerea la liniile roșii cu care fuseseră trasate granițele țării lor.

— Este șocant!, a exclamat brusc Mastny. Este o cruzime și o prostie! Nu numai că ați dat pământul nostru, dar ați sacrificat și apărarea noastră! Uitați-vă! Aceasta este linia noastră de apărare... și aici... și aici... Arăta cu degetul zonele marcate ca teritorii care urmau să revină Germaniei. Ați dat toate acestea naziștilor!

Wilson a încetat să mai zâmbescă. Părea uluit de izbucnirea cehului.

— Îmi pare rău, a spus el în cele din urmă. Nu are sens să ne certăm. Nu am timp. Trebuie să mă întorc la premier.

Harta Cehoslovaciei după anexările germane și maghiare - culoarea cea mai închisă marchează teritoriile atribuite Germaniei la conferința de la Munchen

S-a răsucit pe călcâie și a ieșit repede din încăpere, lăsându-i pe cehi șocați și zdrobiți.

În ziua următoare, când știrea despre acordul semnat la Munchen era cunoscută deja în toată lumea, după un cocktail de la ambasada franceză din Moscova, de ambasadorul Robert Coulondre s-a apropiat Vladimir Potiomkin, adjunctul comisarului pentru afaceri externe.

— Sărmane prieten, a spus el încet, ce ați făcut? Acum nu văd altă soluție decât a patra împărțire a Poloniei.

Coulondre nu trebuia să cunoască istoria Poloniei ca să înțeleagă semnificația acestor cuvinte. În Europa nu era decât un singur stat cu care Uniunea Sovietică putea să împartă Polonia: Germania.

Câteva zile mai târziu, consilierul ambasadei germane, Werner von Toppelskirch, i-a trimis o telegramă ministrului Ribbentrop, în care afirma că „politica antigermană și prooccidentală a comisarului Litvinov a fost un fiasco total și fără îndoială că acesta va trebui să părăsească funcția.” Nu se înșela. Acordul de la Munchen a pus în mișcare o mașinărie înfricoșătoare, care în mai puțin de un an va începe să înghită Europa.

Noua împărțire

Era spre sfârșitul zilei de duminică, 2 noiembrie 1938. Soarele, încă destul de puternic la această oră a zilei, răzbătea printre frunzele îngălbenite ale mestecenilor care înconjurau *dacea* de la Kunzevo. Stalin a ieșit din casă cu o manta veche aruncată pe umeri ca să-l ferească de răcoarea serii de toamnă și s-a așezat la masa de răchită dintr-un colț al terasei. Cineva pusese deja mai devreme acolo o lampă, ca și când ar fi prevăzut că marele Conducător va lucra, conform obiceiului său, până se întunecă.

Îi plăcea să vină la vila de la marginea Moscovei, unde se simțea mult mai bine decât în încăperile Kremlinului. Casa de lemn cu un singur etaj, situată în pădure, era aparte, prietenoasă. Nu era aici niciun pic de lux. Stalin avea două camere: cabinetul și dormitorul, deși lucra adesea chiar în dormitor și se întâlnea tot acolo și cu subalternii săi. De aceea, acolo fuseseră instalate o masă și câteva scaune. Lângă perete era o canapea acoperită cu o pătură militară. Se întâmpla ca Stalin să doarmă pe ea îmbrăcat, mai ales după câte un chef, care se întindea până în zori. Mai era și o noptieră și o lampă

cu abajur de sticlă, pe perete atârna un covor cu modele gruzine. Asta era tot.

Când era vreme bună, se muta pe terasă, unde servitorii de la vilă puneau mobilier de răchită, sau se întindea sub copertina verandei.

Abia se așezase în fotoliu, când în ușă a apărut Aleksandr Poskrebîșov¹, secretarul lui. Privea nesigur în jur, așteptând ca Stalin să-i facă un semn să înainteze, dar văzând că acesta este ocupat cu examinarea documentelor, s-a mișcat din loc, străduindu-se să facă suficient zgomot ca să nu apară pe neauzite alături de Conducător, căruia nu-i plăcea deloc să fie luat prin surprindere.

— A venit poșta de la Moscova, tovarășe Stalin, a spus el încet. A pus mapa pe marginea mesei, apoi s-a dat un pas înapoi, gândindu-se că ar putea să se așeze pe unul din fotoliile de răchită pentru a face comentariile necesare în legătură cu documentele pe care le adusese, întotdeauna se pregătea foarte temeinic atunci când se întâlnea cu Stalin, străduindu-se să afle tot ce se poate despre oamenii și evenimentele menționați în documente. Avea o memorie excelentă care îl ajuta să evoce chiar și evenimente care avuseseră loc de mult timp. Dar de astă dată se vede că Stalin nu avea nevoie de compania lui, așadar, după câteva minute de așteptare, Poskrebîșov, nemulțumit, s-a îndepărtat de masă.

Stalin a întins mâna după mapă.

— O telegramă de la ambasadorul Marii Britanii către comisarului poporului pentru afaceri externe, a citit el titlul primului document.

— În dimineața zilei de 30 septembrie, când condițiile Acordului de la Munchen au devenit cunoscute la Londra, m-am dus să mă întâlnesc cu Masaryk, pentru a-mi exprima simpatia profundă față de poporul cehoslovac și indignarea provocată de trădarea Marii Britanii

¹ **Aleksandr Poskrebîșov** (1891-1965) a intrat în 1917 în partidul bolșevic, unde a ocupat înalte funcții de partid, printre altele la Sverdlovsk și Ufa. Se pare că a participat la asasinarea familiei țarului. În martie 1922, a devenit asistent al secretarului Comitetului Central, apoi adjunct al șefului Biroului de Control al Partidului; misiunea lui era supravegherea și strângerea de materiale incriminatoare referitoare la cele mai înalte autorități ale partidului. În 1929 a ajuns în fruntea Secției Administrative a CC al PCUS. La începutul anilor '30 a intrat în componența secretariatului personal al lui Stalin. Curând a devenit colaboratorul cel mai apropiat și de neînlocuit al dictatorului, care prețuia cunoștințele lui și relațiile personale în rândul membrilor cu cele mai înalte funcții în partid și în stat și memoria fenomenală de care dispunea. Dar aceasta nu a salvat-o pe soția lui Poskrebîșov, fiica vitregă a lui Troțki, care a fost arestată după cel de-al Doilea Război Mondial din ordinul lui Stalin. În aprilie 1953, ca urmare a intrigilor lui Beria, a fost înlăturat din funcția de șef al secretariatului. După moartea dictatorului a fost membru al Prezidiului Sovietului Suprem. În 1960 a ieșit la pensie.

și a Franței față de Cehoslovacia - scria Ivan Maiski¹. - Masaryk, un bărbat înalt și solid, de regulă destul de cinic în condiții normale, s-a rezemat de pieptul meu, m-a sărutat și a început să plângă ca un copil. „M-au vândut ca rob nemților”, a spus el printre lacrimi. „Așa cum erau cândva vânduți negrii ca sclavi în America”.

Stalin nu acorda prea multă crezare raportului lui Maiski, care se străduia să facă impresie șefului său, comisarul pentru afaceri externe, ba poate chiar și asupra lui Stalin. A parcurs cu privirea celelalte rânduri ale telegramei care se întindea pe două pagini și a pus-o deoparte, negăsind acolo nimic interesant, în afară de afirmația următoare: „Uniunea Sovietică rămâne singurul punct luminos pe fundalul sumbru și, de aici înainte, cercurile progresiste și democratice se vor întoarce spre ea mai des decât până acum.”

Al doilea raport fusese pregătit de serviciul de informații militare GRU și se referea la situația actuală din Europa. Începea cu o descriere a intrării trupelor poloneze în Transolza², care se produsese în acea zi la orele dimineții. Această evoluție a evenimentelor nu era o surpriză pentru nimeni, căci la 30 septembrie guvernul polonez trimisese un ultimatum la Praga, cerând cedarea Sileziei Transolzane, dar pentru Stalin prezenta o importanță deosebită faptul că operațiunea armatelor polone coincidea cu pătrunderea armatelor germane în regiunea sudetă. Să fie aceasta o prefigurare a unei alianțe militare între Polonia și Germania?

Raportul GRU includea și un fragment dintr-o telegramă primită de la agentul din Tokio:

¹ **Ivan Maiski** (1884-1975), ambasadorul sovietic la Londra în perioada 1932-1943. După izbucnirea războiului cu Germania, a acționat pentru obținerea unui cât mai mare sprijin de război pentru țara sa și pentru deschiderea cât mai grabnică a celui de-al doilea front. Rechemat la Moscova, a ocupat funcția de adjunct al comisarului pentru afaceri externe și în această calitate a participat la conferințele de la Ialta din februarie 1945 și de la Potsdam din 1945.

² **Zaolza** - teritoriul de peste râul Olza - este o parte a Sileziei de sud (zona Tesin), aflată în Cehoslovacia, la vest de râul Olza, cu populație preponderent poloneză (în 1910 erau 164.000 polonezi, 37.000 de cehi și 25.000 de germani). În 1919, guvernul cehoslovac nu a permis organizarea de alegeri pentru parlament pe teritoriul Tesin (pol. Cieszyn) și a recurs la armată, care a respins unitățile polone din această regiune, în cele din urmă, decizia referitoare la atribuirea Sileziei Transolza Cehoslovaciei a fost luată de Consiliul Ambasadorilor din iulie 1920. Din cauza persecutării populației polone de către autoritățile locale, guvernul polonez a adresat în ziua de 30 septembrie un ultimatum guvernului Cehoslovaciei, cerând retrocedarea regiunii Transolza și la 2 octombrie soldații Grupului Autonom Operațional „Silezia” au pătruns în aceste teritorii, primiți cu ovații de populația polonă.

„Am aflat de la atașatul militar că, după chestiunea sudetă, următoarea problemă va fi Polonia, dar aceasta se va rezolva în mod amiabil între Germania și Polonia, în perspectiva războiului comun împotriva URSS. Ramzai”.

Acesta era pseudonimul spionului sovietic Richard Sorge¹, care acționa la Tokio. Ce e drept, misiunea lui principală era să obțină informații cu privire la intențiile guvernului japonez, dar întrucât avea relații foarte bune cu Eugen Otto, atașatul militar german, până la el ajungeau și informații foarte importante despre planurile guvernului german, pe care Berlinul le trimitea la ambasade.

Stalin înțelegea perfect că, în situația care se crease în Europa după conferința de la Munchen, Poloniei îi revenea un rol special. Până în acel moment, Jozef Beck, ministrul de externe, se străduise să ducă o politică de echilibru, dorind să aibă bune relații cu vecinii Poloniei de la est și de la vest. Dar după ultimele evoluții, era clar că Polonia trebuia să se decidă dacă să se alieze cu Germania sau cu Uniunea Sovietică. Refuzul guvernului polonez de a permite trecerea Armatei Roșii pe teritoriul său pentru a da ajutor Cehoslovaciei, manevrele din Volînia și intrarea armatei polone în Transilvania arătau în mod clar în ce parte se înclină simpatiile polonezilor. Alianța Poloniei cu Germania însemna război pentru Uniunea Sovietică.

— Poskrebîșov!, a strigat Stalin spre interiorul casei, unde, așa cum bănuise în mod corect, secretarul lui aștepta să fie chemat.

— Măine dimineață tovarășul Litvinov să se prezinte la mine la Kremlin, a spus el imediat ce secretarul a apărut pe verandă.

¹ **Richard Sorge (1895-1944?)**, german, fiul unui dinte întemeietorii partidului comunist german, recrutat la **29** ianuarie **1933** de serviciul de spionaj militar sovietic, și-a început activitatea la 6 septembrie, după sosirea la Yokohama, în Japonia, în calitate de corespondent al presei germane. Datorită încrederii de care se bucura din partea lui Eugen Otto, atașatul militar german, ulterior ambasador al Germaniei la Tokio, a avut acces la documente secrete și a transmis conținutul acestora la Moscova. A reușit să obțină multe informații ca urmare a acțiunii agenților din rețeaua sa, printre care era și Ozaki Hitsumi, consilier apropiat al premierului japonez Fumimara Konoe. La **12** mai **1941** i-a prevenit pe șefii săi cu privire la concentrarea diviziilor germane, iar la **15** iunie a precizat ziua când vor începe acțiunile împotriva URSS. La începutul lui iunie **1941** a informat autoritățile sovietice că guvernul japonez va respecta prevederile acordului de neagresiune din **13** aprilie **1941**, ceea ce le-a permis rușilor să retragă din Extremul Orient 15 divizii și să le îndrepte spre apărarea Moscovei; a fost arestat la **18** octombrie **1941** într-un moment critic al războiului germano-sovietic. Uniunea Sovietică nu a intervenit pe lângă autoritățile japoneze ca să facă schimb de prizonieri. Probabil că a fost executat în **1944**.

Stalin avea o nouă misiune pentru Litvinov. Trebuia să se blocheze cu orice preț posibilitatea unei apropieri între Polonia și Germania, așadar trebuia să li se propună nemților ceva mai profitabil. Ce putea să ofere Polonia Germaniei? Patruzeci de divizii care ar fi sprijinit Wehrmacht-ul în expediția împotriva URSS și libera trecere prin teritoriul său. Uniunea Sovietică avea o ofertă mai bună.

Stalin știa perfect ce uriașă povară reprezintă înarmarea pentru economia germană. Hitler săvârșise un miracol economic, pusese în funcțiune uzine uriașe de armament și asta imediat după încheierea crizei mondiale. Acest lucru fusese posibil datorită lui Hjalmar Schacht¹, care la 16 martie 1933 a obținut funcția de președinte al Băncii Reich-ului, instituție care urma să finanțeze programul de înarmare. A introdus un regim foarte sever care interzicea importurile. A înființat asociația „Mefo”, cu participarea câtorva dintre cele mai mari firme germane: Siemens, Krupp, Rheinmetal, care a lansat pe piață așa-numitele *Mefo-Wechsel*, cambii garantate de Banca Reich-ului, în valoare totală de 12 miliarde de mărci. Aceste cambii au permis acoperirea unei jumătăți din cheltuielile militare ale Reich-ului. Alte bonuri de valoare ale băncii lui Schacht au permis construirea de autostrăzi, limitarea șomajului și creșterea producției industriei de armament. Datorită acestor măsuri, puterea militară germană a crescut. Dar Schacht era un economist chibzuit și precaut. Știa că depășirea unei anumite limite a cheltuielilor pentru armament poate duce la o criză economică, iar Hitler asculta indispus sfaturile care îi sugerau un ritm ceva mai lent al pregătirilor pentru război. Planul elaborat de el în 1936 prevedea ca, în patru ani, economia germană să devină independentă în așa măsură, încât să poată trimite puternicul Wehrmacht într-un mare război pentru cucerirea spațiului vital necesar germanilor. Hitler nu voia să i se spună că este un plan foarte riscant. În această situație, Hjalmar Schacht, văzând că avertismentele și sfaturile lui sunt disprețuite, și-a dat demisia din funcția de ministru al economiei.

Știa cât se poate de bine că urmează criza.

¹ **Hjalmar Schacht** (1877-1970), președinte al Reichsbank în perioada 1924-1930, a preluat din nou această funcție în 1933, iar în august 1934 a fost numit și ministru al economiei. Din 1935 a răspuns de militarizarea economiei germane. În octombrie 1937 și-a dat demisia, cerând micșorarea cheltuielilor pentru înarmare și atrăgând atenția că economia germană nu va putea suporta povara unui război de lungă durată. În anii '40 a avut legături cu opoziția împotriva lui Hitler și în 1944, după atentatul împotriva lui Hitler a fost trimis într-un lagăr de concentrare. În 1946 a fost judecat de Tribunalul Internațional Militar de la Nürnberg și declarat nevinovat de crimele examinate de tribunal.

Germania avea mare nevoie în primul rând de materii prime. Industria de armament înghițea cantități uriașe de materii prime, iar armata mecanizată avea nevoie de cantități imense de benzină, în iunie 1938, rezervele de combustibil acopereau numai 25% din necesități. Încă și mai prost se prezenta situația în aviație, unde rezervele de uleiuri și unsori acopereau numai 6% din nevoile acestora în cazul unei mobilizări. Lipsa materiilor prime l-a obligat pe Goring să introducă măsuri draconice de economisire. Pentru nevoile Wehrmacht-ului, livrările de oțel au scăzut cu 30%, cupru cu 20%, aluminiu cu 47% și cauciuc cu 14%

Hitler și Schacht – puterea și banii

Deși armata și industria armamentului au fost nevoite să strângă cureaua, partidul nazist nu avea intenția să-și limiteze mărețele sale planuri. Construirea de tribune și catarge pentru drapele și lozinci pregătite pentru vizita lui Benito Mussolini a înghițit peste 300 de tone de oțel și era încă puțin față de apetitul pentru construcții al Cancelariei Reich-ului sau centrele de tineret care apăruseră în toate orașele germane mai mari. Risipa și lipsa de chibzuință caracteristice pentru orice stat totalitar a atins și în Germania dimensiuni uriașe, deși se poate crede că Hitler acorda prioritate necontestată programului de înarmare.

Anexarea Austriei a ameliorat simțitor situația economică a celui de-al Treilea Reich, căci a adus cantități considerabile de aur și deize rechiziționate de la băncile vieneze, rezerve mari de materii prime strategice, precum magnetit, plumb și zinc, la care se adăuga și producția uzinelor siderurgice: 650.000 de tone de oțel și 389.000 de tone minereu de fier. Cu toate acestea, lipsurile începeau să se facă simțite.

Hitler, pregătindu-se să înceapă războiul, trebuia să ia în considerare faptul că flota britanică va bloca porturile germane și importul de fier din Suedia va înceta sau va scădea considerabil, la fel și cel de țiței din Mexic și al multor altor materii prime indispensabile pentru funcționarea industriei de armament, care veneau din Extremul Orient pe mare. În această situație, Uniunea Sovietică putea fi un partener foarte important! În anii '20, Germania profitase de acest lucru pe scară mare. În 1928 primea 29% din exportul sovietic și cota ei în importurile sovietice era aceeași. În 1933, când venise la putere Hitler, livrările germane reprezentau 46,5% din achizițiile sovietice din străinătate. Dar imediat după ce Hitler preluase funcția de cancelar, colaborarea dintre cele două țări scăzuse drastic. Mai întâi, la cererea părții sovietice, a încetat colaborarea militară.

La 29 septembrie 1933, generalul Werner von Blomberg, ministrul german al apărării, i-a scris lui Kliment Vorosilov, comisarul sovietic pentru apărare, următoarele: „Lichidarea celor trei stațiuni experimentale (poligoanele germane secrete de la Lipietk, Kazan și Tomka - B. W.) s-a încheiat la 15 septembrie. Lunga perioadă de colaborare strânsă și prietenească s-a încheiat; a fost profitabilă pentru armatele ambelor state”.

Stalin l-a ajutat pe Hitler să preia puterea, împiedicându-i pe comuniștii germani să colaboreze cu social-democrații. Aceste două partide, dacă și-ar fi unit forțele, ar fi putut să-i învingă pe naziști în alegerile parlamentare. Însă Stalin era de părere că este prea devreme ca puterea să fie preluată de comuniști și mai ales în alianță cu social-democrații pe care îi detestase întotdeauna. De aceea, prin intermediul Cominternului, le interzisese comuniștilor germani să încheie o alianță cu social-democrații. În plus, era de părere că naziștii, preluând puterea într-o țară lovită de o profundă criză economică, unde după cifrele oficiale existau peste 6 milioane de șomeri și 17 milioane trăiau în sărăcie, se vor prăbuși curând. Și atunci, dezamăgiți de nazism, germanii se vor debarasa de Hitler, iar comuniștii vor prelua cu ușurință puterea aflată la discreția lor.

Stalin avea nevoie și de un dușman extern, iar Hitler cu naziștii lui era foarte potrivit pentru acest rol, pentru a speria societatea sovietică. La mitingurile de masă, cu mult înainte de preluarea puterii, naziștii își declarau pe față ura față de bolșevism și de Uniunea Sovietică. Susțineau pe față necesitatea distrugerii acestui stat. Deja din 1933, când abia veniseră la putere, începuseră o răfuială sângeroasă cu comuniștii. Așadar, societatea sovietică se putea mobiliza sub lozinca

apărării împotriva amenințării naziste. Acuzațiile de „vândut naziștilor”, trădare de țară sau colaborare cu spionajul fascist sunau foarte credibil și puteau fi folosite pentru eliminarea celor mai puternici adversari ai lui Stalin din partid, din organele de stat și din conducerea armatei.

Stalin avea nevoie de Hitler, dar nu avea intenția să-i ajute pe naziști să-și consolideze puterea. Schimburile comerciale dintre Uniunea Sovietică și Germania au scăzut curând de cinci ori, rămânând la niște dimensiuni simbolice. Firește, căile de înțelegere rămăseseră deschise. În anii 1935-1936, între Moscova și Berlin au circulat numeroși trimiși speciali, dar erau trimiși și primiți fără prea mare entuziasm. Lipsea în continuare atmosfera corespunzătoare în care să ia naștere alianța sovieto-germană.

Prietenii mei polonezi

Mercedesul mare cu șase roți cobora încet dealul unde se vedea silueta turtită, parcă adăugată dintr-o parte a buncărului. Adolf Hitler s-a ridicat de pe scaunul de lângă șofer și, ținându-se cu mâna de cadrul portierei, se uita curios în jur. Ofițerii Wehrmacht-ului, care călătoreau în urma lui, examinau și ei cu interes și priviri de cunoscători, obstacolele antitanc din șine de cale ferată înfipite în blocuri de beton care abia dacă se vedeau pe deasupra buncărului cu turelele lui amenințătoare.

În ziua aceea, 10 octombrie 1938, întreaga coloană de 12 vehicule, în fruntea căreia mergea Mercedesul lui Hitler, pornise devreme din Linz și se îndreptase spre orașelul Ceske Velenice de la frontiera ceho-austriacă; aceasta încetase să mai existe ca urmare ca acordului de la Munchen. Ofițerii urmau să examineze puternicele fortificații cehe, pe care le obținuseră fără niciun foc de pușcă politicienii lor.

Mașinile au intrat în sat și s-au oprit în fața unei cârciumi mici, împodobite cu ghirlande, flori și lozinci în cinstea lui Hitler. Întregul grup s-a așezat la mesele aranjate în potcoavă, pe care era pregătită gustarea.

Alături de Fuhrer s-a așezat generalul Wilhelm von Leeb, mai departe generalul Eugen von Schobert, de partea cealaltă Konrad Henlein și diverși ofițeri din Wehrmacht și din SS. Maiorul Hans Grosscurth, care stătea la capătul mesei, și-a pus pe genunchi carnetul de însemnări, în care a descris desfășurarea vizitei lui Hitler.

În fața tacâmului Fuhrer-ului se aflau o cană cu suc, legume fierte, iar când toți s-au așezat, adjutantul, colonelul Rudolf Schmundt, a adus o farfurie cu pateuri vieneze. Ceilalți participanți la masă nu se

fereau de carne și în fața tacâmurilor lor s-au adus farfurii cu șuncă, salam franțuzesc tăiat subțire, cartofi copti și halbe mari cu bere.

Abia începuse masa, când Hitler s-a ridicat în picioare, ceea ce a făcut ca discuțiile din jur să înceteze imediat. A început să vorbească. La început calm. Dar curând cuvintele pe care le rostea l-au făcut să se înfierbânte din ce în ce mai tare.

— Englezii, englezii mă critică mereu. Sunt niște slăbănogi decadenti, conduși de o aristocrație degenerată și de niște ramoliți idioți ca Chamberlain. Și mai îndrăznesc să se așeze în calea mea de-a curmezișul! N-am să permit acest lucru!

Acum țipa. În ușa deschisă a apărut o mică mulțime de oameni care doreau să-l asculte pe Fuhrer. Stăteau cu gurile căscate, fascinați de cuvintele pe care le auzeau. Prezența lor l-a înflăcărat și mai tare. Nu mai vorbea pentru ofițerii săi, ci pentru mulțime.

— Am să-i atac și am să-i nimicesc! Și pe francezi la fel! Niște corciturile latine și niște lingăi! Poți să-l cumperi pe orice politician din Franța, indiferent de opiniile lui politice! Jidovi îmbuibăți și vicleni! O să-i zdrobesc și pe bătrâni, dacă îndrăznesc să mi se pună în cale!

A început apoi să vorbească despre Ungaria cu toată scârba pe care i-o putea provoca acest popor unui austriac.

— Polonezii sunt slavi, a spus dintr-odată, dar sunt un popor diferit, îi admir pe polonezi. Sunt la fel ca iugoslavii, sunt oameni dintr-o bucată! Nu se lasă speriați cu una cu două. Pot să fiu prieten cu polonezii și am să-i spun bunului meu prieten Lipski (vorbea despre ambasadorul polonez de la Berlin) că poate conta pe mine!

Maiorul Grosscurth s-a aplecat spre maiorul Gunther Blumentritt care ședea lângă el și i-a șoptit:

— înseamnă că anul acesta nu va fi război cu Polonia.

Două săptămâni mai târziu, la 24 noiembrie 1938, din trenul de Munchen care se opri în gara Berchtesgaden, a coborât ambasadorul polonez Jozef Lipski¹. Era așteptat pe peron de șeful protocolului de la Ministerul german al Afacerilor Externe.

Acesta s-a apropiat repede de ambasadorul polonez, imediat cum a coborât pe peronul pardosit cu dale de marmură.

— Doriți să vă refaceți și să vă odihniți după drum?, a întrebat el arătând direcția în care trebuiau să meargă. Apartamentul din hotel este pregătit.

¹ **Jozef Lipski** (1894-1958), diplomat polonez, din 1934 ambasador la Berlin, colaborator apropiat al ministrului afacerilor externe Jozef Beck. După izbucnirea războiului a rămas în Occident.

Vila lui Hitler, „Berghof”

S-au îndreptat spre ieșirea laterală de pe peron, unde aștepta un Mercedes negru.

— Excelență, domnul ministru Ribbentrop va fi încântat dacă veți fi de acord să luați dejunul cu el la hotel „Grand”, a spus neamțul, care se străduia să facă conversație și îl informa pe diplomatul polonez despre ceea ce acesta știa deja. Venise de la Berlin ca să se întâlnească cu ministrul german de externe și își dădea foarte bine seama de ce alesese Ribbentrop drept loc de întâlnire tocmai Berchtesgaden. În apropierea acestei stațiuni balneare din Alpii bavarezi se afla reședința oficială a lui Adolf Hitler. În felul acesta, Ribbentrop îi dădea de înțeles că discuția se va referi la cele mai importante probleme pentru ambele state, deși întâlnirea era neoficială.

Lipski a remarcat steagurile alb-roșii de la intrare, ceea ce era un gest de curtoazie din partea gazdei. Se străduiau să-i facă o impresie cât mai bună. În ce scop? Asta încă nu știa.

Mașina s-a pus în mișcare, părăsind gara mare. A străbătut repede strada principală din Berchtesgaden și a cotit apoi la dreapta, spre hotelul „Grand”, situat pe un mic deal la marginea drumului principal. Era o clădire cu un singur etaj, în stil tipic bavarez, cu acoperiș destul de plat, cu ziduri albe și balcoane de lemn, care făceau o impresie foarte plăcută, iar aceasta s-a accentuat și mai mult atunci când Lipski a intrat înăuntru. Scările de lemn închise la culoare, tavanul casetat, covoarele moi așternute pe jos și mobilele alese cu gust și ochi de cunoscător creau o atmosferă plăcută și caldă, numai bună pentru odihna celor care veneau să se recreeze aici.

Şeful protocolului, care îi descrisese tot drumul farmecul acestei mici localităţi montane, dar nu pomenise niciun cuvânt despre vila lui Hitler care se afla la numai câţiva kilometri de aici, i-a amintit din nou lui Lipski de dejun, l-a condus până la apartament apoi a dispărut discret.

După-amiază, când a coborât în hol, ambasadorul l-a găsit pe Ribbentrop care îl aştepta pe oaspetele polonez în spatele uşilor de cristal. Ribbentrop a zâmbit larg şi l-a salutat pe ambasador cu o cordialitate care l-a surprins de-a dreptul.

S-au aşezat la o masă mare, rotundă, din mijlocul restaurantului. La celelalte mese, aşezate în spatele unor paravane de lemn, nu era nimeni, aşadar restaurantul fusese închis pentru ceilalţi oaspeţi pe perioada discuţiei dintre cei doi diplomaţi. Atmosfera elegantă din interior, bufetul frumos din colţul sălii, sculpturile în lemn cu elemente aurite şi candelabrele de alamă cu abajururi crem aruncau o lumină caldă - toate acestea creau un decor admirabil pentru un schimb liber de opinii, deşi amândoi politicieni păreau oarecum încordaţi şi precipitaţi. Ribbentrop vorbea mult despre farmecul acestui colţ din Alpi şi a amintit de câteva ori că este un loc special pentru nemţi, deoarece Fuhrer-ul îşi stabilise nu de mult reşedinţa aici. În realitate, Hitler închinase în 1929 câteva vile pe versantul muntelui, la patru kilometri de Berchtesgaden, iar în 1933, când preluase funcţia de cancelar, pusese să se construiască aici o casă, pentru ca s-o folosească ulterior în scopuri oficiale.

Mâncarea era excelentă şi pregătită cu un rafinament de care numai cu greu ar fi putut fi bănuţi bavarezii (de fapt, pentru pregătirea acestui dejun fusese adus un bucătar francez). Atmosfera de la masă s-a relaxat în momentul în care, atunci când chelnerii serveau cafeaua, Ribbentrop a trecut în sfârşit la chestiunea pentru care fusese invitat Lipski.

A menţionat imediat că ceea ce va spune nu trebuie să fie consemnat pe hârtie şi contează pe faptul că domnul ambasadorul îl va informa pe ministrul său de externe numai pe cale orală.

— Vă rog să-i transmiteţi domnului ministru Beck invitaţia mea de a face o vizită în Germania, a sus el. Prietenii noştri polonezi au o invitaţie permanent deschisă de a vizita Germania. A venit momentul să ajungem la o înţelegere în toate chestiunile care provoacă încă divergenţe între Germania şi Polonia.

Şi a început să le enumere, iar pe lista chestiunilor lui litigioase locul principal era ocupat de Gdansk.

— Gdahskul este german, a fost întotdeauna german și va rămâne german, a spus Ribbentrop. Dar a început să dea imediat înapoi în fața acestei afirmații prea categorice.

— Hitler a hotărât să-și retragă pretențiile asupra Tirolului de sud (pe care le avea Germania față de Italia - B.W.), deoarece dorește să ajungă la o înțelegere deplină cu Italia, deși este originar din Austria și Tirolul de sud are pentru el o importanță sentimentală mai mare decât Gdahskul și „coridorul”. Situația se prezintă la fel în ceea ce privește Alsacia și Lorena. Hitler intenționează să ajungă la o înțelegere deplină cu Franța.

Lipski înțelegea perfect încotro se îndreaptă interlocutorul său. Dar aștepta să audă oferta completă. Ribbentrop a ajuns repede la miezul chestiunii, prezentând condițiile înțelegerii propuse: Polonia va ceda Gdanskul și își va da acordul pentru construirea unei autostrăzi extrateritoriale care să lege Reich-ul de Prusia Orientală. În schimb, Germania va ceda Poloniei un drum asemănător și o linie ferată prin Gdansk, portul liber din acel oraș și piața de desfacere pentru produsele poloneze; se vor înțelege, de asemenea, cu privire la prelungirea cu 25 de ani a pactului de neagresiune încheiat în 1934.

Dacă s-ar fi oprit la această parte, propunerea lui Ribbentrop ar fi putut lăsa impresia că este o ofertă sinceră și generoasă. Dar ministrul de externe a continuat, adăugând că Polonia trebuie să adere la pactul anti-Comintern¹, semnat în 1936 la Berlin de Germania și Japonia, la care aderase și Italia. Ribbentrop a amintit că, în schimbul acestui lucru, Polonia primea Rutenia - zona de vest a Cehoslovaciei. Propunerea era cu atât mai șocantă cu cât, la vremea respectivă, aceste teritorii nu aparțineau Germaniei. Așadar, Ribbentrop trădase intențiile viitoare ale lui Hitler: ocuparea întregii Cehoslovacii? Lipski nu a considerat de cuviință că trebuie să elucideze această chestiune. Mesajul lui Ribbentrop era clar: propunea Poloniei o alianță cu Germania, Italia și Japonia împotriva Uniunii Sovietice. Această convorbire avea, firește

¹ **Pactul anti-Comintern** - înțelegere semnată la 25 noiembrie 1936 la Berlin de reprezentanții guvernelor Germaniei și Japoniei cu scopul coordonării acțiunilor împotriva Cominternului (internațional a III-a Comunistă - organizație creată la Moscova în 1919 cu misiunea de a conduce activitatea partidelor comuniste și de a le subordona partidului bolșevic sovietic). După aderarea Italiei la pact, la 6 noiembrie 1937, a dobândit un caracter antibritanic. Până în 1941, la pact au mai aderat: Ungaria, Mandhukuo, Spania, Bulgaria, Danemarca, Finlanda, România, guvernele Croației, Slovacei și al lui Wang Ching-wei din Nankin (China). Acordul stabilea bazele înțelegerilor militare încheiate între Germania și Italia (22 mai 1939) și Japonia (11 decembrie 1940).

un caracter de sondaj, iar ambasadorul Lipski, pe lângă afirmația că va transmite „oral” ministrului polonez propunerile colegului său german, nu trebuia să spună nimic cu privire la acest subiect, iar Ribbentrop nici nu se aștepta la așa ceva. Mișcarea următoare îi aparținea ministrului polonez de externe Jozef Beck.

Dejunul de la hotel „Grand” s-a încheiat, iar Ribbentrop l-a invitat pe Lipski la un pahar de coniac și un trabuc într-un salonaș, dincolo de ușile larg deschise ale restaurantului. S-au așezat în fotolii adânci în fața căminului mare, deasupra căruia atârna un tablou în care erau înfățișați doi îndrăgostiți despărțindu-se în mijlocul câmpiei acoperite de zăpadă. Ribbentrop nu a mai revenit la subiectul care îl interesase atât de mult în timpul prânzului.

Acceptarea propunerii germane nici nu intra în discuție, căci încălca bazele politicii externe a Poloniei, și anume menținerea echilibrului între cei doi vecini puternici. Acest lucru se realizase cu succes din 1934, când la 27 ianuarie fusese semnat pactul de neagresiune cu Germania, prin care se câștigase simpatia lui Hitler, deoarece acest pact constituia o confirmare a poziției internaționale a noului guvern nazist.

Imediat după aceea, Beck s-a dus la Moscova și a prelungit cu zece ani tratatul de neagresiune cu Uniunea Sovietică. Era deci o politică de echilibru perfect. Fusese fără îndoială un succes în prima jumătate a anilor '30, dar Beck nu observase că situația internațională se schimbese rapid și continuarea acestei politici la sfârșitul deceniului putea fi foarte periculoasă pentru Polonia.

Acum nu putea respinge oferta prezentată de Ribbentrop lui Lipski, care situa Polonia în rândul marilor puteri ale lumii - semnatarii pactului anti-Comintern. Un refuz ar fi putut să-l jignească pe Hitler. De aceea, Beck s-a decis să joace cât mai abil, străduindu-se să mențină bunele relații cu Germania și, în același timp, să facă totul pentru a îmbunătăți relațiile cu Uniunea Sovietică, care avuseseră mult de suferit după intrarea armatei polone în Silezia-Tesin. Chiar mai înainte, Stalin amenințase că, în acest caz, va rupe tratatul de neagresiune cu Polonia, dar încă nu se decisese s-o facă. Își dădea seama că orice acțiune dușmănoasă împotriva Poloniei va duce la o apropiere polono-germană și recunoștea că ocuparea zonei Transilvania se realizase aproape fără luptă, așadar nu existau temeiuri pentru punerea în practică a amenințării.

La două zile după întâlnirea lui Lipski cu Ribbentrop, Theodore Kordt, primul secretar al ambasadei germane de la Londra, a venit la clubul de călărie, de unde pleca de regulă ca să-și facă plimbarea de după-amiază prin Hyde Park. Grăjdarul scosese deja roibul lui frumos. Ziua era rece și cețoasă, nu prea îmbia la plimbare prin parc, de dimineață se cernea și o ploaie mărunță. Vremea îl neliniștea pe Kordt, căci putea să-i zădărnicească planurile pe care și le făcuse pentru după-amiaza aceea și era foarte important să le realizeze fără nicio opreliște. Așadar, ignoră timpul nefavorabil și imediat ce ploaia încetă puțin, sări în șa și porni în galop pe drumul lat, presărat cu nisip, care mergea de-a lungul aleii principale a parcului. Era pustiu, căci vremea nu invita pe nimeni să se plimbe prin parc, cu atât mai puțin să călărească. Era neliniștit, căci bărbatul cu care își propusese să se întâlnească ar fi putut să considere că este cazul să amâne întrevederea, dar câteva minute mai târziu îl zări venind pe traseul stabilit. A răsuflat ușurat, căci informația pe care i-o trimisese de la Berlin fratele lui, Erich, înalt funcționar în Ministerul de Externe și membru al complotului antinazist, colaborator apropiat al șefului serviciului de spionaj, amiralul Wilhelm Canaris, era foarte importantă. De regulă, afla știrile interesante de la fratele său prin telefon. Conversația avea caracterul unei flecăreli ușoare de familie, în care existau anumite cuvinte-cheie. De exemplu, „verișoara Anthea”, așa cum se numea cu adevărat una din mătușile lor, în acest cod însemna Marea Britanie. Când Erich considera că discuția telefonică ar putea fi prea primejdioasă, trimitea la Londra un văr, pe Simon Simonis, care îi transmitea între patru ochi lui Theodor instrucțiunile secrete.

Ajunse în dreptul călărețului, în care îl recunoscuse pe Robert Vansittart¹, un diplomat cu experiență, cu opinii clar antigermane și adversar înverșunat al politicii de concesi promovate de premierul Chamberlain. Din acest motiv, fusese nevoit să renunțe la funcție, dar relațiile de familie îl protejaseră și nu-și pierduse locul de muncă. Fusese numit consilier diplomatic principal al guvernului, ceea ce suna foarte frumos, dar în afară de titlu nu avea nicio altă importanță.

Kordt avea deplină încredere în profesionalismul și discreția lui Vansittart și mergea des în locuința acestuia din Kensington, când îi

¹ **Robert Vansittart** (1881-1957), diplomat britanic în serviciu diplomatic începând din 1902. În anii 1930-1937 a fost subsecretar de stat la Foreign Office. În 1938, întrucât se opunea politicii premierului Chamberlain, a fost avansat la funcția de consilier diplomatic principal, ceea ce, în realitate, însemna că era lipsit de posibilitatea de a influența politica externă.

transmitea informațiile trimise de fratele lui de la Berlin. într-o zi, englezul l-a informat că este urmărit. Premierul Chamberlain descoperise că Vansittart se întâlnește cu Winston Churchill și îl informează cu privire la deciziile guvernului. Și a dispus urmărirea angajatului său neloial. Din acel moment, Vansittart începuse să se întâlnească mai rar cu Kordt și în locuri mai sigure, unde convorbirile lor nu puteau fi ascultate. Aceasta îi convenea și lui Kordt, care trăia cu o continuă spaimă de contrainformații, foarte active la ambasada germană din Londra.

— Vă transmit salutări din partea fratelui dumneavoastră, a început Kordt.

— Mulțumesc, sper că este bine, ceea ce nu este puțin lucru în Germania de astăzi, a răspuns zâmbind Vansittart.

Kordt a încuviințat din cap și s-a uitat de jur împrejur. Erau singuri pe pista lată și pustie de echitație.

— Acum două zile, domnul ministru Ribbentrop s-a întâlnit cu ambasadorul polonez. în mod curios, întrevederea a avut loc la Berchtesgaden, a spus el încet, dar apăsător.

— A fost de față și Hitler la această întrevedere? Vansittart părea foarte mirat.

— Numai în spirit, numai în spirit, a zâmbit Kordt. Fără îndoială că locul acela a fost ales pentru ca ambasadorul să aibă impresia că vorbește chiar cu Hitler, dar prin gura lui Ribbentrop.

— A propus o alianță?

— Da, dar a pus și condiții pe care polonezii în mod singur nu le vor accepta: dorește să-i dea Gdanskul.

— N-or să accepte până când nu vor fi siliți să accepte. Dacă Germania ocupă toată Cehoslovacia, polonezii nu vor mai avea încotro.

— Ar putea să încheie o alianță cu Stalin... Kordt a lăsat fraza neterminată.

Drumul pe care mergeau devenise sinuos, astfel că amândoi au considerat că este cazul să pună capăt conversației. Kordt a făcut un gest de despărțire cu mâna și a întors calul într-o parte. Vansittart a răspuns cu același gest. Se gândea ce să facă cu informația pe care i-o dăduse neamțul. își dădea seama cât este de importantă și ar fi putut dobândi o importanță încă și mai mare dacă ministrul polonez de externe ar întreprinde acțiuni care să ducă la strângerea legăturilor cu Germania. Singurul om care ar fi putut înțelege caracterul esențial al acestei informații și să ia măsurile de rigoare, Anthony Eden, demisionase la 19 februarie 1938 din funcția de ministru de externe în cadrul guvernului lui Chamberlain, protestând față de politica acestuia față

de Germania și de Italia. Lordul Halifax, care îi luase locul, nu câștigase admirația lui Vansittart, dar acum lăsă la o parte prejudecățile și decise că era cazul să-l avertizeze pe șeful diplomației britanice. Pe lângă aceasta, simțea o oarecare satisfacție că ministrul va afla de la el despre întrevvedere de la Berchtesgaden și nu de la șeful serviciului de informații.

În același timp, știrea despre convorbirea dintre ambasadorul polonez și Joachim von Ribbentrop a ajuns și la Kremlin. Rapiditatea cu care au aflat despre această întrevvedere guvernele britanic și sovietic ar putea fi un indiciu că nemții lăsaseră intenționat să se afle secretul.

Se punea întrebarea ce vor face polonezii. Trebuiau să ocupe poziție de partea uneia din țări: a Germaniei sau a Uniunii Sovietice. Fiecare din cele două mari puteri vecine făcuse primul pas. Hitler prin gura lui Ribbentrop propunea o alianță, chiar cu prețul cedării Gdanskului. Stalin s-a decis și el să-și îmbunătățească relațiile cu Polonia, amintindu-și că în urmă cu câteva săptămâni Polonia își manifestase ostilitatea, respingând posibilitatea de a da liberă trecere diviziilor rusești, iar după aceea amenințase că va rupe tratatul de neagresiune.

Ambasadorul polonez de la Moscova, Wactaw Grzybowski¹ aștepta de câteva minute în micul salon adiacent al cabinetului ministrului Litvinov. Era ziua de 12 decembrie 1938 și sosise punctual, răspunzând invitației cordiale pe care o primise cu două săptămâni mai devreme. Era mulțumit că, după o perioadă de încordare, atmosfera devenea mai acceptabilă. Cu mai puțin de trei săptămâni în urmă, la 26 octombrie, Stalin confirmase pactul de neagresiune, ceea ce demonstra că dăduse uitării amenințările și întindea mâna pentru împăcare. Grzybowski aprecia gestul într-un singur sens: Stalin se simțea amenințat de acțiunile Germaniei și era gata să discute despre o alianță. Nu se putea exclude totuși nici faptul că nu căuta decât o justificare propagandistică pentru o politică nouă pe care intenționa s-o promoveze, observând evoluția situației din Europa. Explicația cea mai probabilă a gestului Moscovei era fără îndoială dorința de contracarare a încercărilor de apropiere dintre Polonia și Germania.

Litvinov apăruse în ușa, mare, corpulent, cu chipul lui simpatic, pe care întotdeauna se vedea un zâmbet oarecum stânjenit. Grzybowski îi aprecia inteligența și umorul sec. La Moscova se spunea că este

¹ **Wactaw Grzybowski** (1887-1959), diplomat polonez, în anii 1927-1935 a fost trimis la Praga, apoi, până în 1939, la Moscova. După izbucnirea războiului, a plecat în Occident.

adversarul nemților, ceea ce părea evident, din moment ce era evreu și deci nu putea să-l sprijine pe Hitler, dar depindea în totalitate de Stalin și orice decizie pe care o lua trebuia aprobată de dictator. Ambasadorul era cu atât mai curios ce are să-i spună comisarul.

— Polonia și Uniunea Sovietică ar trebui să-și dezvolte relațiile comerciale, a spus Litvinov, după ce au terminat schimbul de amabilități. A adăugat apoi imediat: - Trebuie să dezmințim intrigile germane.

Grzybowski vedea aici o consecință firească a evenimentelor de mai înainte.

Mai întâi, Stalin îi asigurase de bunăvoința lui, acum Litvinov propunea dezvoltarea schimburilor comerciale. Era ceva tipic pentru diplomația din URSS, care, pornind de la premisele marxist-leniniste după care existența materială modelează conștiința, începea întotdeauna schimbarea cursului politic de la încercarea de îmbunătățire a relațiilor economice.

Grzybowski a răspuns la această afirmație cu câteva fraze vagi, dar Litvinov nicinu se aștepta la altceva, decât la asigurări de prietenie din partea vecinului.

În acest joc, următoarea mișcare revenea guvernului polonez. Istoria avea să se desfășoare așa cum o va împinge din spate Jozef Beck. Dar el nu-și dădea seama de aceasta.

Rădăcinile războiului

Cele două Mercedesuri în urma cărora mergea un Horch verde au frânat și șoferii lor au început să facă manevra complicată necesară pentru a lua curba în unghi de 180° de pe șoseaua asfaltată pe drumul îngust care ducea la vila lui Hitler.

Ministrul Jozef Beck privea curios pe fereastră. Admirase un timp priveliștea Alpilor, dar când de dincolo de copacii încărcăți de zăpadă apăruse clădirea mare, albă, decorată cu steagurile naziste, își concentrase toată atenția supra ei. Vedea pentru prima dată reședința lui Hitler, deși citise de nenumărate ori despre ea în rapoartele serviciilor de informații. Propunerea de întâlnire îi fusese transmisă de administratorul clădirii și îl uimise foarte tare, căci se așteptase la o întâlnire cu Ribbentrop și, în acest scop, îl înștiințase pe ministrul german încă de la mijlocul lunii decembrie că intenționează să petreacă Crăciunul și Anul Nou la Monte Carlo și, la întoarcere, ar putea să se oprească pentru o scurtă discuție la Berlin. Fusese foarte încântat de această

idee, care se potrivea foarte bine cu politica pe care avea de gând s-o promoveze față de Germania: să întrețină o atmosferă plăcută și mai ales să evite orice fel de decizii definitive. Dar răspunsul de la Berlin îl surprinsese: Hitler îl invita la Obersalzberg.

Nu era o invitație pentru a-i face o vizită oficială. În timpul convorbirii, ministrul Beck avea să fie însoțit de soția sa. Și diplomații ceilalți erau invitați să vină la vila lui Hitler împreună cu soțiile. Aceasta arăta că întâlnirea va avea un caracter neoficial.

La 5 ianuarie 1939, ministrul Jozef Beck a venit împreună cu soția, cu șeful său de cabinet, contele Michat tubiński¹ și cu ambasadorul Jozef Lipski cu soțiile la Berchtesgaden, de unde au plecat apoi la Obersalzberg.

Automobilele au luat curba dificilă și Beck l-a zărit pe Hitler, care cobora pe treptele de piatră ale vilei. Alături de el erau ministrul Ribbentrop și ambasadorul Hans Adolf von Moltke, care sosise special de la Varșovia. Așa era obiceiul aici, ca Hitler să-și întâmpine oaspeții pe trepte, ceea ce trebuia să sublinieze cordialitatea și caracterul privat al întrevederii.

Hitler a întins mâna și a sărutat mâinile doamnelor poloneze, a strâns mâinile diplomaților polonezi, apoi i-a condus pe ușa grea de stejar în salonul spațios, în care se afla un covor mare, roșu. Polonezii s-au așezat în jurul unei mese rotunde, ca să poată admira priveliștea deosebită care se vedea pe fereastră. Alături de Hitler s-a așezat interpretul, Paul Schmidt, ambasadorul Lipski lângă Beck. S-a servit imediat ceaiul, cam slab, dar nimeni nu a dat atenție acestui amănunt.

Beck, vizibil emoționat, a început să vorbească, susținând necesitatea menținerii bunelor relații. A amintit de Cehoslovacia, dar Hitler nu avea intenția să piardă timpul cu conversații inutile. A deschis imediat discuția pe tema pe care discutase Ribbentrop cu Lipski în noiembrie 1938, explicând că scopul adevărat era câștigarea acordului Poloniei pentru o alianță cu Germania împotriva Uniunii Sovietice.

— Indiferent dacă Rusia este bolșevică sau țaristă, a spus el, atitudinea germanilor față de ea trebuie să fie foarte precaută. Din punct de vedere strict militar, existența puternicei armate poloneze reprezintă o ușurare pentru poziția Germaniei. Diviziile pe care le întreține Polonia la frontiera sa de răsărit scutesc Germania de multe cheltuieli de război.

¹ **Michat tubiński** (1896-1967), diplomat, în anii 1935-1939 a fost șeful de cabinet al ministrului Beck. În 1939 a emigrat în Occident, unde a rămas până la moarte.

Dintr-odată Hitler a schimbat subiectul, simțind parcă ce anume îl poate neliniști pe Beck sau amintindu-și de încă un argument care ar putea să-i încline pe polonezi de partea lui și să-i facă să accepte propunerile.

— Germania nu este interesată de Ucraina, a spus el hotărât, cu toată agitația pe care o întreține presa susținând că Germania intenționează să meargă în acea direcție. În această regiune nu există temeuri de temeri, îmi este indiferent ce țări sunt interesate de această regiune (Ucraina - B.W.).

Firește că mințea. Pornea probabil de la presupunerea că această declarație poate să pară foarte interesantă Poloniei și îl va ajuta să-l câștige pe ministrul Beck pentru planurile sale.

Lăsând la o parte faptul că era o minciună sfruntată, nu ar fi avut nici aparențe de credibilitate dacă nu ar fi amintit de condiții. În politică nu se dă nimic degeaba. Hitler a trebuit deci să-și expună condițiile: Gdanskul. Dar în această privință părea înclinat spre o înțelegere. A spus că, deși Gdanskul ar fi atribuit societății germane, ar rămâne în sfera economică a influenței poloneze, ceea ce ar putea însemna, practic, stabilirea unui condominiu.

— Problema coridorului este o chestiune psihologică dificilă pentru germani, a spus mai departe Fuhrer-ul. Dar ar fi absurd ca Polonia să fie lipsită de acces la mare. Căci dacă Polonia ar fi strânsă cu ușa în felul acesta, tensiunea ar crește și țara ar deveni un butoi cu pulbere, care ar fi putut exploda în orice clipă.

Lăsa impresia că dorește să obțină concesii din partea Poloniei în chestiunea Gdanskului și a coridorului, deoarece aceasta aștepta de la el poporul german, dar și în acest domeniu era gata să găsească o soluție de compromis. A trecut încet la tema principală, dar foarte pe departe. A vorbit despre problema evreiască, după părerea lui, aceasta devenise periculoasă și în Polonia, la fel ca și în Germania. Se referea la faptul că din Polonia emigraseră, ca urmare a exceselor antisemite, 400.000 de evrei, așadar mai mulți decât din Germania, deși în continuare populația evreiască reprezenta 10% din locuitorii Poloniei, iar la Varșovia chiar 28%. Hitler propunea ca evreii germani și polonezi să fie trimiși undeva, într-o colonie africană.

— Dar aliații nu înțeleg că Germania are nevoie de colonii, pentru a-și hrăni populația care crește rapid, și-a încheiat el discursul lung.

Era cât se poate de clar: *Lebensraum*! - spațiul vital! Pământuri fertile, minereuri și bogății naturale. Acestea se găseau în răsărit!

Beck părea să înțeleagă perfect încotro bate Hitler, dar nu intenționa să abordeze subiectul dobândirii spațiului vital pentru poporul german. Nu dorea să vorbească despre Ucraina, deși din cuvintele lui Hitler și din modul în care prezentase aceste planuri, rezulta clar că problema îl interesează în cel mai înalt grad. A început să discute despre problema Ruteniei, o parte a Cehoslovaciei, pe care ministrul Ribbentrop propusese s-o dea Poloniei. Beck era de părere că acea regiune, săracă și înapoiată, ar trebui să revină Ungariei, pentru a avea graniță comună cu Polonia. Astfel, Beck intenționa să creeze condiții pentru unirea într-o singură alianță a Lituaniei, Ungariei, României, Bulgariei și Iugoslaviei. Firește, în această alianță, rolul preponderent ar fi revenit Poloniei, care ar fi avut astfel suficiente forțe pentru a respinge orice intenții agresive atât din partea Germaniei, cât și a Uniunii Sovietice. A promis că va reflecta la propunerea cu privire la Gdansk. Discuția de la ceai se încheiase.

Hitler și-a condus oaspeții pe scări, le-a făcut semn cu mâna când s-au urcat în automobile. A mai stat încă o clipă privind cum dispar automobilele după cotitură. În sfârșit, s-a răsucit pe călcâie și, fără să-i adreseze niciun cuvânt lui Ribbentrop, care înțelesese perfect că Hitler nu reușise să-și realizeze planurile legate de ministrul polonez, s-a întors în salon.

Dar nu avea de gând să renunțe așa de ușor. În ziua următoare, la hotelul „Vier Jahreszeiten” de pe Maximilianstrasse din centrul orașului Munchen, unde stăteau oaspeții polonezi, a sosit ministrul Ribbentrop. Existau toate indiciile că Hitler îi ordonase să discute deschis cu Beck și să-l determine să accepte propunerile pe care i le prezentase la ceai, la Berghof.

Timp de o oră și jumătate, în interiorul rococo al apartamentului de hotel, Ribbentrop a repetat propunerile formulate cu o zi înainte de Hitler, explicându-le și mai clar. Beck nu mai avea nicio îndoială. Nu mai era vorba de un joc pentru întreținerea unei atmosfere prietenești. Hitler punea condiții: alianță împotriva Uniunii Sovietice, mari avantaje politice și economice pentru Polonia, în schimbul Gdanskului și al coridorului.

— Astăzi sunt pesimist pentru prima oară, a spus Beck. Simțea în mod clar că posibilitățile lui de manevră se epuizaseră. Ribbentrop vorbea fără ocolișuri și aștepta răspunsuri clare. Mai ales în problema Gdanskului nu văd nicio posibilitate de înțelegere.

Ribbentrop a înghițit acest răspuns și a abordat problema aderării Poloniei la pactul anti-Comintern.

Însemna oare aceasta că Hitler era gata să renunțe la pretențiile asupra Gdanskului? Această eventualitate nu putea fi exclusă. Pe el îl interesa în primul rând să atragă Polonia de partea lui. Ce câștiga dacă realiza această alianță? Prezența Poloniei alături de Germania dădea acestei țări un sentiment de siguranță. Dacă s-ar fi decis să atace spre vest, așa cum intenționa, era sigur că 40 de divizii poloneze, poate mai slab înarmate, dar viteze, vor ataca din est. Dacă ar fi pornit împotriva Uniunii Sovietice, diviziile Wehrmacht-ului ar fi trecut liniștite prin Polonia, profitând de sprijin material și de bazele înșirate de-a lungul frontierei.

Beck era într-o situație dificilă. Nu dorea să respingă propunerea binevoitoare de a participa la alianța marilor puteri, dar nici nu avea intenția s-o accepte.

— Politica Poloniei ar putea să evolueze în viitor în direcția dorințelor germane, a răspuns el vag. Voind parcă să șteargă impresia proastă pe care o făcuseră cuvintele lui asupra neamțului, l-a invitat să-i facă o vizită la Varșovia. Crea astfel șansele unei înțelegeri. S-a stabilit că vizita va avea loc curând, chiar în aceeași lună.

Din această convorbire decurgea un singur lucru: Beck nu avea intenția să accepte invitația germanilor de a participa la expediția lor spre răsărit. Și acesta a fost răspunsul pe care l-a dus Ribbentrop în aceeași zi lui Hitler.

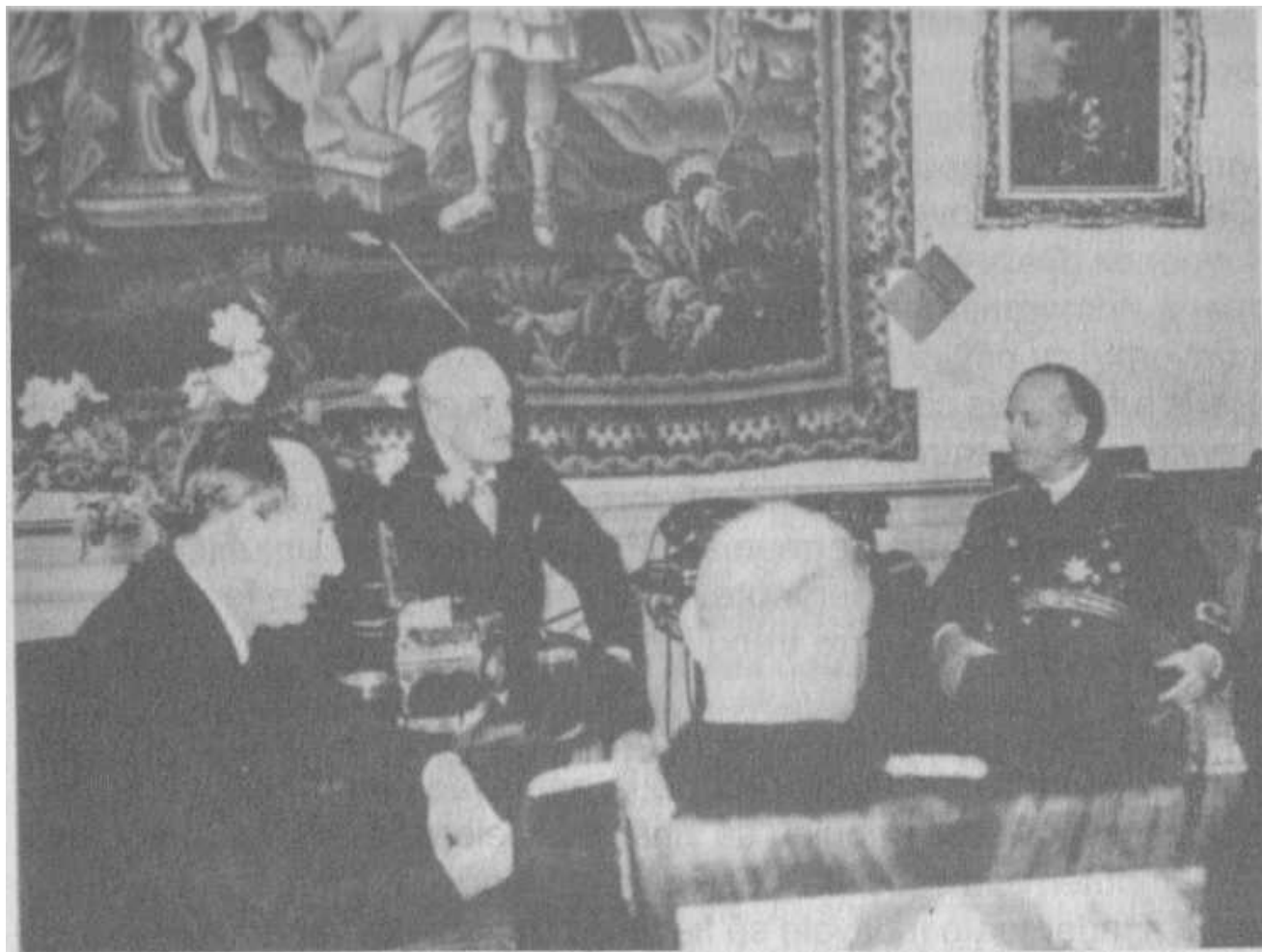
Cu totul alt an

— De ce nu mai vine Schnurre? Stalin era vizibil supărat și părea să-și îndrepte supărarea spre oamenii care ședeau în fața biroului lui.

Comisarul Litvinov a desfăcut brațele într-un gest de neputință.

— Polonezii au fost mai rapizi decât nemții, a spus el calm.

Karl Schnurre, lucrător la Ministerul Afacerilor Externe, era considerat o stea în ascensiune a diplomației germane. Studiile juridice alese, la fel ca și relațiile de familie cu ministrul von Ribbentrop și cu ambasadorul von der Schulenburg îi preziceau o carieră strălucită. Dobândise încă din 1936 titlul de consilier și era cel mai tânăr în acest rang dintre funcționarii Ministerului de Externe. La 1 decembrie 1938, la Ministerul Afacerilor Externe din Germania începuseră convorbirile referitoare la creșterea schimburilor comerciale dintre Germania și Uniunea Sovietică, iar Schnurre fusese desemnat conducătorul părții germane. Îi propusese adjunctului șefului delegației comerciale

Joachim von Ribbentrop la președintele Ignacy Moscicki. De la stânga la dreapta: Jozef Beck, Ignacy Moscicki, Joachim von Ribbentrop

sovietice, Skosîrev (șeful delegației, Davidov, se întorsese la Moscova din motiv de boală) încheierea unui acord comercial pe baza căruia exporturile germane în URSS să crească în doi ani la 100 de milioane de mărci, iar importurile să atingă aceeași valoare în decurs de un an și erau plăți pentru materiale foarte importante pentru Germania, iar Uniunea Sovietică nu era interesată să le exporte în alte țări, după cum subliniasc Schnurre. Totul arăta că aceste propuneri conveneau foarte mult Moscovei. De aceea se stabilise ca la 25 ianuarie 1939, Schnurre să vină la Moscova. Nemții au aranjat lucrurile în așa fel, încât sosirea acestui diplomat să nu atragă atenția niciuneia din țările occidentale și să nu le dea rușilor posibilitatea de a folosi vizita în scopuri propagandistice. S-au gândit la aceasta în timp ce organizau sosirea delegației germane cu ministrul Ribbentrop la Varșovia. Schnurre, care făcea parte din delegația ministrului german, urma să se întâlnească la Varșovia cu ambasadorul von der Schulenburg, pentru ca, chipurile, la invitația lui personală să meargă pentru câteva zile în vacanță la Moscova. Dar Schnurre nu putea pleca din Polonia fără viza autorităților poloneze.

Aceasta a fost suficient pentru ca partea polonă să joace magistral această partidă.

La 26 ianuarie, aşadar, atunci când Schnurre şi cu unchiul său, von der Schulenburg, se pregăteau să se urce în avion pe aeroportul Okęcie din Varşovia, ministrul von Ribbentrop a fost informat că ziarul londonez „Daily Mail” a publicat o ştire conform căreia o delegaţie germană numeroasă se îndreaptă spre Moscova pentru a începe acolo convorbiri cu privire la acordurile comerciale. Curând, ambasada de la Paris a transmis că informaţii asemănătoare au apărut în toate ziarele franceze. Ribbentrop turba de furie.

— În timp ce eu, în numele Fuhrer-ului, mă străduiesc să pun bazele colaborării între Germania şi Polonia împotriva Uniunii Sovietice, ştiri scandaloase şi enervante ca aceasta reprezintă o lovitură josnică pe la spate. Schnurre trebuie să se întoarcă de îndată la Berlin, a strigat el.

Vizita nu s-a realizat, ceea ce i-a obligat pe germani să încredinţeze negocierile lucrătorilor lor de la ambasada din Moscova. În felul acesta, şi sovieticii trebuiau să vină cu o delegaţie la nivel mai scăzut, fără împuterniciri speciale, ceea ce a încetinit ritmul negocierilor. Stalin avea aşadar toate motivele să fie furios. Aştepta cu nerăbdare rezultatele negocierilor, dar chestiunea se târăgăna.

— Probabil că polonezii au aflat despre planurile lui Schnurre şi au informat presa imperialistă, a explicat Litvinov. Ne-au băgat beţe în roate.

— Hitler are o imagine foarte transparentă a intenţiilor noastre, Maksim Maksimovici, s-a întors Stalin spre Litvinov.

— Chiar mai înainte, în conformitate cu recomandările dumneavoastră, tovarăşe Stalin, am transmis instrucţiunile de rigoare tovarăşului Maiski - Litvinov se referea la ambasadorul sovietic de la Londra. Cred că exprimarea intenţiilor noastre faţă de Germania pe cale ocolită va avea cel mai bun efect.

În ziua următoare, 27 ianuarie 1939, s-a văzut la ce se referea Litvinov. Gazeta londoneză „News Chronicle” a publicat un articol al lui Vernon Bartlett, ziarist care frecventa des ambasada sovietică.

„Astăzi este clar că Uniunea Sovietică nu are intenţia să acorde niciun fel de ajutor Marii Britanii şi Franţei, dacă aceste state intră în conflict cu Germania şi cu Italia. URSS intenţionează să încheie înţelegeri cu vecinii săi, cu condiţia să fie lăsată în pace”.

O zi mai târziu, la 29 ianuarie, „Pravda”, cotidianul care exprima poziţia oficială a autorităţilor sovietice, a publicat în întregime articolul

lui Bartlett. Era cel mai evident semnal al intențiilor sovietice la adresa lui Hitler și, în același timp, prima încercare de pregătire a societății sovietice pentru ceea ce urma să se întâmple: alianța cu Germania.

Hitler a recepționat rapid semnalele lui Stalin. La 30 ianuarie 1939, în discursul rostit cu ocazia aniversării a șase ani de la preluarea puterii în Germania, nu a pomenit niciun cuvânt despre „bolșevismul sângeros”, nici despre „amenințarea pe care o reprezenta Uniunea Sovietică pentru omenire și pentru Germania în mod special”, ceea ce reprezenta de regulă calul de bătaie în discursurile lui referitoare la realitatea politică europeană. Pentru prima dată în cariera sa politică, Hitler renunțase la atacurile împotriva comunismului. În același timp, amintea despre prietenia dintre Polonia și Germania, care, așa cum sublinia, „este unul dintre cele mai importante elemente ale vieții politice din Europa”. Dar nu a renunțat la ideea de a atrage Polonia de partea sa într-o alianță împotriva Uniunii Sovietice, deși rezultatele vizitei lui Ribbentrop la Varșovia nu erau promițătoare. Se străduia totuși să fie prietenos, dar cerea un răspuns definitiv în legătură cu propunerile pe care le făcuse în ultimele luni.

Beck nu mai putea tergiversa. Trebuia să spună: nu!

Stalin nu avea de unde să știe care fusese rezultatul convorbirilor dintre Beck și Ribbentrop din palatul Brihl de la Varșovia. Dar a reușit să tragă anumite concluzii din evoluția evenimentelor și era ferm convins că acestea erau corecte. Se baza pe calcule și pe logică în aceeași măsură în care Hitler era convins că se află în mâinile Providenței.

Așadar, dacă în ultimele patru luni, contactele dintre diplomații polonezi și germani deveniseră deosebit de active, în octombrie 1938 ambasadorul Lipski făcuse o vizită la Berchtesgaden, în ianuarie 1939, ministrul Beck fusese la vila lui Hitler, iar după aceea Ribbentrop se dusese la Varșovia, iar aceasta însemna un singur lucru: agresiune împotriva Uniunii Sovietice.

Multe generații de polonezi fuseseră crescute în ură față de ruși, iar ultima generație - față de bolșevici. Fără îndoială, societatea poloneză ar fi sprijinit ideea unei expediții împotriva acestui stat, pentru a alunga o dată pentru totdeauna primejdia care amenința dintr-acolo. Chiar dacă guvernul polonez nu ar fi dorit să încheie o înțelegere cu Germania, stat la fel de detestat de polonezi ca și Uniunea Sovietică, ar fi trebuit să se plieze sub presiunea militară germană. Guvernul polonez era conștient de superioritatea armată germană. La 26 ianuarie 1938, generalul Tadeusz Kurtzeby, comandantul Școlii Militare Superioare,

i-a transmis mareșalului Edward Rydz-Smigły, comandant-șef, studiul planului de război cu Germania.

„Potențialul militar al Poloniei în comparație cu Germania este atât de neînsemnat, încât trebuie să recunoaștem că Polonia nu este capabilă să susțină în mod independent un război cu Germania, în sensul că Polonia de una singură nu poate conta pe o victorie, ceea ce nu înseamnă că am fi incapabili să luptăm în apărarea independenței noastre, dacă ni s-ar impune războiul”.

Din momentul în care fusese elaborat acest studiu, superioritatea Germaniei față de Polonia crescuse, fie și numai prin faptul că anexase Austria și o parte din Cehoslovacia.

Pe ce putea conta guvernul Poloniei? Pe ajutorul Marii Britanii și al Franței? Nu avea sens. Niciun politician cu scaun la cap nu-și putea lega speranțele de ideea că slaba armată britanică va fi dispusă să se urce pe vapoare și să vină pe continent, ca să înfrunte puternicul Wehrmacht. Cu atât mai mult cu cât guvernul britanic se îngrijea mai mult de asigurarea țărmurilor insulelor sale, decât de alcătuirea unui corp expediționar care să fie trimis împotriva armatei germane, în 1938, britanicii cheltuiseră pentru trupele terestre 122,4 milioane de lire sterline, pentru marină - 127,3 milioane, pentru aviație (în special de vânătoare, deci de apărare) - 133,8 milioane. Un an mai târziu, cheltuielile au scăzut: armata terestră a primit 88,3 milioane de lire, marina - 98 de milioane, aviația - 105,7 milioane. Ce-i drept, ministrul apărării, Leslie Hoare-Belish, a argumentat că trupele terestre nu-și îndeplinesc misiunea și bugetul lor trebuie mărit cu 81 de milioane lire, dar guvernul a respins cererea lui.

Și Franța? Teoretic, avea suficiente forțe ca să întreprindă o ofensivă eficientă împotriva Germaniei, dar ce premier s-ar fi ridicat în fața parlamentului să spună: Hai să declarăm război Germaniei! Să nu uităm că, acum douăzeci de ani am pierdut 4 milioane de tineri și ani de zile am construit linia Maginot, care ne-a costat câteva miliarde de franci! Să trimitem trupele noastre să-și dea sângele și viața pe Rin, pentru că polonezii nu vor să le dea nemților Gdanskul!

Firește situația din Europa s-ar fi schimbat radical dacă s-ar fi realizat o alianță defensivă Marea Britanie - Franța - Polonia - Uniunea Sovietică!

Dar acest lucru era absolut imposibil. O astfel de alianță, ca să aibă sens, ar fi trebuit să dea armatelor sovietice posibilitatea să acționeze împotriva Germaniei, așadar dreptul de trecere pe teritoriul altor state care, așa cum era cazul Cehoslovaciei, nu ar fi fost de acord cu aceasta.

În plus, Stalin nu avea deloc intenția să încheie o astfel de alianță, căci ar fi fost numai în folosul Marii Britanii și al Franței. Ar fi permis acestor state să țină Germania în șah. Aceasta ar fi dobândit dreptul de a-și continua înarmarea până la limitele stabilite în tratatele cu marile puteri occidentale, așa cum se întâmplase în 1935¹, când Marea Britanie și Germania semnaseră un acord care definea limitele flotei germane. Datorită acestor acorduri, Germania ar fi devenit un obstacol de netrecut pentru Uniunea Sovietică atunci când aceasta ar fi dorit să se miște spre vest.

Un pact de securitate colectivă ar fi stabilizat situația în Europa și ar fi confirmat ordinea existentă, de care Stalin se temea. În politica lui, numai războiul și înfrângerea statelor vecine, cărora să le poată impune apoi orânduirea socialistă, dădeau Uniunii Sovietice șansa de a supraviețui. Europa trebuia să se afunde în război! Cel mai profitabil pentru Uniunea Sovietică ar fi fost un război între Germania și marile puteri democratice. Dar întrucât acest lucru nu reușise în 1938, când Uniunea Sovietică întinsese mâna în direcția Marii Britanii și a Cehoslovaciei, poate că va reuși acum, în 1939, printr-o alianță cu Germania.

Castanele din foc

Aplauzele au izbucnit din nou, când Stalin s-a apropiat de tribună. Fusesse salutat deja o dată cu ovații, în dimineața zilei de 10 martie 1939, când începuseră lucrările Congresului XVIII al Partidului Comunist. Obiceiul care se încetățenise în timpul discursurilor oficiale ale secretarului general al PCUS (b) cerea ca el să fie ovaționat timp de 10 minute, ceea ce toți membrii autorităților supreme considerau că este o perioadă rezonabilă de exprimare a venerației față de Conducător. Totuși, din motive inexplicabile, ovaționarea lui Stalin s-a prelungit. Aștepta răbdător, ca și când n-ar fi vrut să le strice delegaților plăcerea de a-l aplauda și de a-și exprima admirația, până când, ușor impacientat, a făcut semn că se simte suficient de satisfăcut de intensitatea și durata ovațiilor.

¹ Acordul maritim încheiat între Germania și Marea Britanie la 18 iunie 1935 stabilea limita tonajului vaselor germane la 35% din tonajul vaselor flotei britanice, adică aproximativ 420.000 de tone și garanta superioritatea netă a Royal Navy, dar, în realitate, permitea o dezvoltare rapidă a flotei germane, care atingea în momentul semnării acordului un tonaj total de 75.000 t.

A început să vorbească cu o voce înfundată, surdă, cu un pronunțat accent gruzin. De regulă, cu ocazia unor acțiuni atât de mari ale partidului cum erau congresele se anunțau noile orientări din politica internă. De astă dată, cea mai mare parte a discursului lui Stalin s-a referit la situația internațională.

— Departe de mine dorința de a face morală pe tema politicii de neintervenție, de a vorbi despre trădare și perfidie etc. Ar fi o naivitate să fac morală unor oameni care nu știu ce înseamnă moralitatea. Politica este politică, după cum spun bătrânii, buni cunoscători ai luptelor diplomaților burghezi. Deși trebuie să remarcăm că adepții politicii de neintervenție au început un joc mare și periculos, care se poate încheia cu o lovitură puternică împotriva lor.

Era un avertisment clar la adresa democrațiilor occidentale.

— Politica externă a Uniunii Sovietice este clară - a spus mai departe Stalin. Ne pronunțăm pentru pace și pentru întărirea relațiilor economice cu toate statele. Aceasta este poziția noastră și îi vom rămâne fideli atât timp cât statele celelalte vor avea aceeași poziție față de Uniunea Sovietică și nu vor încălca interesele țării noastre.

Toate observațiile pe care le făcuse în discursul său convergeau spre marele final:

— Marea Britanie și Franța au respins politica securității comune, a opoziției comune și au adoptat o politică de neintervenție. Politica de neintervenție înseamnă închiderea ochilor în fața agresiunii și a devastărilor. Uniunea Sovietică va rămâne credincioasă politicii de pace. Principul său fundamental este să fie vigilentă și să nu permită să fie atrasă într-un conflict de către ațățătorii la război, care s-au obișnuit ca alții să scoată castanele din foc pentru ei.

Un nou val de ovații a întrerupt cuvântarea. Stalin a zâmbit și a întins mâna după carafa cu apă, și-a turnat în pahar și a început să bea cu înghițituri mici, ca să-și umezească gura.

Sala scanda: „Trăiască tovarășul Stalin!”, „Trăiască marele nostru conducător!”. Nu se auzea niciun strigăt care să condamne fascismul, ceea ce unui observator serios ar fi putut să i se pară curios, căci aceste lozinci făceau parte din repertoriul permanent al animatorilor de sală. Înainte de toate marile acțiuni de masă, se întrunea o celulă specială a Comitetului Central și, în timpul unei consfătuiri de câteva ore, inventa lozincile care trebuiau scandate și scrise pe bannere. Dacă în cursul acestei cuvântări a lui Stalin nimeni nu protestase față de fasciștii detestați, înseamnă că politica sovietică își modificase cursul. Discursul era clar și reprezenta un semnal oficial pentru Hitler,

Castanele din foc...

în sensul că drumul către o alianță germano-sovietică strânsă este deschis.

De ce se decisese Stalin atât de brusc să-i ofere alianța lui Hitler, profitând de cea mai apropiată ocazie, și anume lucrările Congresului?

Nici în politica europeană, nici în relațiile germano-sovietice nu se întâmplase nimic care să justifice această grabă. Oare Stalin cunoștea planurile lui Adolf Hitler și dorea să o ia înaintea lui cu câteva zile?

Intențiile Germaniei față de Cehoslovacia nu erau un secret. La 12 octombrie 1938, în timpul celei de-a doua deplasări la fortificațiile cehe, Hitler, care împreună cu cei cincizeci de ofițeri care îl însoțeau se opriese să ia prânzul la cârciumă, începuse pe neașteptate să rostească un discurs.

Colonelul Walther Warlimont¹, care conducea vizitarea fortificațiilor a notat:

¹ **Walther Warlimont** (1895-1976), ofițer al Wehrmacht-ului, a atras atenția lui Hitler în 1937, când a elaborat un raport cu privire la necesitatea de reorganizare a conducerii Wehrmacht-ului. A fost avansat la funcția de adjunct al șefului departamentului operațional și ulterior al cartierului general din Oberkommando al Wehrmacht-ului, iar în 1940 devenise deja general. În această calitate, a luat parte la elaborarea planului de agresiune împotriva URSS. La 22 iulie 1944 se afla alături de Hitler în momentul

„Hitler era foarte incitat. Vorbea răstit și, dacă nu aș fi cunoscut toate amănunte, aș fi putut crede că este beat sau sub influența drogurilor, în general, nu acorda nicio atenție oamenilor din afară, care îl ascultau cu gurile căscate.”

Fuhrer-ul spunea că se lăsase păcălit la Munchen, când fusese convins, făcându-se apel la sentimentalismul lui, că este mai bine să o ia treptat. Cedase, convins în mod greșit că poporul german încă nu este pregătit pentru a da tributul de sânge pentru patria sa.

—Acum văd totul clar. A fost o prostie din partea mea că m-am lăsat convins. A fost un moment de slăbiciune. M-am lăsat îmbrobodit de aiurelile lui Chamberlain, de teama pentru poporul german și de lipsa de încredere în generalii mei. M-am abătut de la calea cea dreaptă. Dar nicio clipă mai mult! Mă întorc la planul inițial. Sunt decis să am toată Cehoslovacia în granițele Reich-ului. Și curând!

Hitler a luat decizia să-și transpună în faptă planul probabil în ziua de 27 ianuarie 1939, după ce Ribbentrop s-a întors din misiunea nereușită de la Varșovia. Nu presupunea însă necesitatea unei intervenții armate în Cehia, de altfel, chiar îl prevenise în acest sens generalul Gerd von Rundstedt¹.

— A fost o victorie fără vărsare de sânge, a spus von Rundstedt despre ocuparea zonei sudete, dar fără îndoială că ocuparea Pragăi va fi cu totul altceva.

atentatului și a fost rănit grav. La procesul de la Niirnberg a apărut în calitate de martor, după care a luat el însuși loc pe banca acuzaților, în așa-numitul proces al generalilor și a fost condamnat la închisoare pe viață, dar în 1957 a fost eliberat.

¹ **Gerd von Rundstedt** (1875-1953), feldmareșal, veteran din Primul Război Mondial; după venirea lui Hitler la putere în ianuarie 1933 l-a sprijinit public, deși în particular critica nazismul. În septembrie 1938, Rundstedt, care se afla la comanda Grupului

I de armată din Berlin, a ieșit la pensie. A fost rechemat în serviciul activ în august 1939, în timpul luptelor din Polonia a comandat Grupul de armate Sud. În lupta cu Franța din 1939 a comandat Grupul de Armată A, care a jucat un rol important în distrugerea apărării aliaților. În august același an a fost ridicat la gradul de feldmareșal. La izbucnirea războiului cu URSS comanda Grupul de armată Sud din Ucraina. La 1 decembrie 1941 a fost demis din funcție pentru retragerea armatelor de la Rostov. A revenit în serviciul activ în 1942, preluând comanda zonei operaționale Vest. La 2 iulie 1944 a ieșit din nou la pensie. După atentatul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944, a condus Tribunalul onorific care cerceta problemele ofițerilor angajați în complot. La 9 septembrie 1944 a revenit la funcția de comandant al zonei „Vest”. După ocuparea de către americani a podului Remagen a fost obligat să-și dea demisia. Prins de soldații americani la 1 mai 1945, a fost predat englezilor și acuzat de crime de război. Din cauza stării precare a sănătății, nu a compărut în fața tribunalului și a fost eliberat în 1949.

— După părerea mea, pentru următoarea etapă de rezolvare a problemei cehoslovace nu va fi nevoie de mobilizare, de bani sau de timp, a răspuns Hitler. Nu avem nevoie de armată ca să ocupăm Boemia și Moravia. Vom realiza acest lucru prin mijloace politice. Aveți nevoie numai de încredere în conducătorul vostru și de pregătirea de luptă pentru a fi gata să recurgeți la armată. Contați pe mine. Aici nu va fi război. Acum îi cunosc bine pe adversarii mei. Nu vor lupta. Vă rog numai ca armata să fie gata de marș. Nicio mobilizare. Niciun fel de cheltuieli inutile. Cehii n-au decât să chițăie, dar vom pune mâna pe grumazul lor înainte să apuce să strige. Și apoi, cine o să le vină în ajutor?

Aceste cuvinte erau rostite cu numai două săptămâni după ocuparea de către armatele germane a zonei sudete. Hitler dăduse cărțile pe față. De ce făcuse acest lucru? Poate se lăsase purtat de emoția stârnită de vizita la fortificațiile puternice, care fuseseră ocupate fără un singur foc de armă.

Din acel moment, Stalin nu mai putea avea nicio îndoială cu privire la felul cum vor evolua evenimentele în continuare. Nu trebuia decât să le urmărească cu atenție și să tragă concluziile de rigoare. Iar acestea se impuneau de la sine. În primul rând, Germania a început să-i sprijine pe separatiștii slovaci și, în februarie 1939, această colaborare a devenit oficială. Vojtech (Bela) Tuka și Ferdinand Durcansky, doi conducători ai separatiștilor, au sosit la Berlin ca să poarte convorbiri pe tema acțiunilor comune, firește, fără a trece pe la Praga. Presa germană a început o campanie foarte virulentă împotriva cehilor, acu- zându-i că atacă minoritatea germană (pe teritoriul Cehiei rămăseseră 480.000 de germani), iar serviciile de spionaj se străduiau să provoace acțiuni antigermane la Praga, pentru a crea noi puncte fierbinți și a justifica intervenția armată germană.

Pentru Stalin, era o perspectivă cumplită. Ocuparea Cehiei de către Germania însemna o creștere însemnată a forțelor acesteia. Ar fi preluat tot armamentul modern al armatei cehe și uzinele de armament admirabil echipate, de pildă Ceskoslovenská Zbrojovka, care fabrica mitraliere perfecte, fabricile Skoda și CKD din Praga, care produceau tancuri și tanchete, precum și uzinele de avioane Avia. Ceea ce era încă și mai important, Germania dobânda astfel o admirabilă poziție strategică pentru a-și continua expansiunea spre Polonia și spre Uniunea Sovietică. Armata Roșie, pe de altă parte - Stalin era pe deplin conștient de acest lucru - nu reușise încă să-și refacă puterile după marea epurare, care se încheiase abia cu un an în urmă. Avea

nevoie de timp pentru formarea cadrelor de ofițeri și pentru elucidarea situației din Extremul Orient. Acolo lucrurile începuseră rapid să ia o întorsătură nefavorabilă. Ce-i drept, japonezii erau angajați în războiul cu China, astfel că la granița cu Mandzhukuo, un statuleț artificial creat de Japonia după ocuparea Manciuriei în 1932, erau mereu fricțiuni, ba chiar și lupte mai serioase între unitățile sovietice și cele japoneze.

La 29 iulie 1938, în zona lacului Hasan de la granița sovieto-coreeană, trei divizii japoneze de infanterie, o brigadă mecanizată și un regiment de cavalerie, 14 distrugătoare și 15 lansatoare de rachete intraseră în teritoriul sovietic și ocupaseră două înălțimi strategice importante. În ajutorul diviziei de infanterie care se retrăgea, rușii trimiseseră trei divizii și o brigadă mecanizată: 32.000 de soldați care dispuneau de 609 tunuri, 345 de tancuri și 250 de avioane. Luptele care începuseră în august 1938 au durat cinci zile, după care japonezii au fost respinși. Dar această luptă a demonstrat că japonezii sunt gata să arunce în luptă forțe considerabile.

Temerile s-au dovedit absolut întemeiate, când, în mai 1939, japonezii au început acțiuni pe râul Halhn-Gol. Au început cu atacuri cu unități mici de 300 de soldați, dar și-au crescut continuu forțele și în momentul luptei decisive, care a avut loc în iulie, au aruncat în luptă o armată de 75.000 de oameni.

Pace cu Hitler cu orice preț! Numai în felul acesta Stalin putea să stăpânească situația, căci se temea de un război pe două fronturi.

De aceea, la 10 martie 1939, știind deja că în orice clipă armata germană va intra în Praga, a decis să rostească un discurs, care să conțină o ofertă clară. A făcut acest lucru în ultimul moment, cu câteva zile înainte de întâmplările care au marcat o cotitură în evoluția ulterioară a evenimentelor.

Expediția președintelui Hâcha¹

Trenul special al președintelui Cehoslovaciei Emil Hâcha s-a oprit în gara Pilsen, plină de zăpadă. Ministrul afacerilor externe Frantisek

¹ **Emil Hâcha** (1872-1945), președinte al Cehoslovaciei de la 30 noiembrie 1938. În timpul vizitei la Berlin din martie 1939, deși nu avea împuternicire din partea parlamentului, a semnat un document prin care transfera în mâinile nemților toată puterea pe întregul teritoriu al Cehiei. La 16 martie 1939 a devenit președinte al nou-proclamatului Protectorat Cehia și Moravia; puterea lui era însă limitată concret de existența unui protector al Reich-ului (*Reichsprotektor*). După eliberarea Cehoslovaciei de către armatele sovietice, în iunie 1945, a fost arestat și la 27 iunie a murit în închisoare.

Chvalkovsky a coborât pe treptele vagonului de dormit. L-a zărit de departe pe ofițerul care venea în fugă spre el.

— Ce noutăți ai de la Praga?, a întrebat el când tânărul s-a oprit gâfâind lângă el și l-a salutat.

— Nu e nimic nou, a spus ofițerul. E ceva cu telefoanele.

Chvalkovsky s-a întors fără un cuvânt. Înțelesese că liniile telefonice fuseseră tăiate. Nu l-a informat pe președinte, care dormea, pentru prima dată după mai multe nopți, acoperit cu o pătură de fiica lui, Milada.

Încercau de câteva zile fără succes să contacteze ambasada germană din Praga - clădirea părea părăsită. La telefoane nu răspundea nimeni, iar emisarii trimiși la ambasador se întorceau cu informația că acesta plecase. În realitate, lucrătorii ambasadei germane îndeplineau cu conștiinciozitate recomandarea pe care o primiseră la 12 martie din partea lui Ribbentrop: „Ca urmare a informației telefonice transmise astăzi de Kordt, în caz că veți primi o informație scrisă din partea președintelui Hâcha, vă rog să vă abțineți de la orice comentariu - oral sau în scris - și de la orice acțiune în afară de transmiterea informației la Berlin, într-o telegramă cifrată. În plus, vă rog pe dumneavoastră și pe ceilalți membri ai misiunii să nu fiți accesibili, dacă guvernul ceh dorește să vă contacteze în zilele următoare”.

Între timp, la castelul Hradcany, unde se afla președintele, soseau cele mai dramatice știri de la Bratislava, unde, după mai multe lupte și o încercare de restabilire a ordinii de către armata cehă, la 14 martie, parlamentul proclamase independența Slovaciei.

Hâcha spera că vizita la Berlin și discuția directă cu Hitler, a cărui mână era cât se poate de vizibilă în dirijarea evenimentelor din Slovacia, vor reuși să elucideze situația și să redea pacea. Bătrânul obosit nu-și dădea seama că mergea direct în capcană.

Trecuse de ora 11 noaptea când trenul lui Hâcha a intrat în gara Anhalter, decorată cu drapelele germane și cehe. Pe peron se aflau reprezentantul Ministerului Afacerilor Externe, dr. Otto Merissner, și ambasadorul ceh cu soția. Grupul care îl întâmpina pe șeful statului era mic, dar Hâcha știa că vizita lui are mai mult un caracter de lucru și nu se aștepta la fanfară.

Automobilul l-a dus la hotelul „Adlon”, unde președintele urma să se odihnească puțin înainte de întrevederea cu Fuhrer-ul.

Acesta nu s-a grăbit să-l salute pe oaspetele din Cehoslovacia. După masa de seară, pe care a servit-o în compania lui Hermann Goring, a ministrului von Ribbentrop, a lui Himmler și a doamnei Goebbels, s-a

dus împreună cu oaspeții într-o mică sală de proiecție pentru a viziona filmul *Ein Hoffnungsloser Fall* (*Un caz fără speranță*).

— Apreciez foarte mult faptul că pot să-l cunosc personal pe cel mai puternic om de stat al vremurilor noastre, a spus Hâcha, când, în cele din urmă, Hitler a venit să se întâlnească cu oaspetele.

Hitler nu a răspuns, a arătat spre canapeaua din colțul cabinetului său mare.

Drumul lung, frigul și tensiunea nervoasă își puseseră în mod clar amprenta asupra bătrânului politician, al cărui glas tremura. Primele lui cuvinte arătau că nu știe nimic despre faptul că exact în momentul în care sosea la Berlin unitățile germane treceau granița țării sale.

Hitler a ascultat politicos, dar cu o nerăbdare vizibilă ce spunea Hâcha:

— Mă interesează soarta oamenilor mei, a cehilor. Excelență, sunt convins că sunteți unul dintre acei oameni care mă înțelege atunci când spun că Cehoslovacia are dreptul la o viață națională. Așezarea geografică a Cehoslovaciei impune să avem relații cât mai bune cu Germania. Aceasta este și va fi baza existenței independente a poporului și este aprobată de uriașa majoritate a cehilor...

Nerăbdarea lui Hitler creștea. În timp ce vorbea Hâcha, generalul Wilhelm Keitel intrase de două ori și îi dăduse un bilet lui Hitler cu informații despre evoluția situației din Cehoslovacia: unitățile „Leibstandarte Adolf Hitler” ocupaseră uzinele siderurgice moderne de la Vitkovice și uzina de la Ostrava, ceea ce îl bucura în mod deosebit pe Fuhrer, căci acestea făceau parte dintre cele mai moderne uzine de acest fel din Europa și era important să treacă nevătămate în mâinile nemților.

Hitler a început să vorbească. Așa cum avea obiceiul, a început calm, pe un ton stăpânit, dar accentele amenințătoare s-au făcut simțite foarte curând.

— Dacă Cehia s-ar fi apropiat de Germania după Munchen, m-aș fi simțit obligat s-o apăr în timp de tulburări. Dar nu mă simt obligat. Am spus întotdeauna foarte clar că voi distruge Cehia fără milă, dacă nu va renunța la vechile tendințe pro-Benes. De ce nu și-a redus Cehia armata la dimensiuni rezonabile? A fost o povară uriașă pentru un stat atât de mic, iar o armată mare își are rostul atunci când este instrumentul unei politici externe. Dar Cehia nu a avut o politică externă! Nicio politică externă! Niciun fel de planuri!

Hâcha și Chvalkovsky ascultau cuvintele lui Hitler și încă nu înțelegeau ce vrea să spună. Dr. Paul Schmidt, interpretul lui Hitler, a scris

mai târziu că stăteau ca niște stane, numai ochii li se mișcau în cap. Hitler a spus:

— Astăzi la ora șase dimineața, armata germană va efectua o invazie din toate părțile, iar aviația germană va ocupa aeroporturile cehe. Există două posibilități, domnule președinte. Prima este să se opună rezistență în fața unităților germane și atunci va începe lupta. În acest caz, vom face toate eforturile necesare pentru învingerea rezistenței. Altă posibilitate este ca invazia să se desfășoare într-o formă suportabilă. În acest caz, voi fi generos și le voi asigura cehilor suficientă viață proprie, autonomie și o oarecare libertate națională. Dar dacă astăzi sau mâine vor izbucni lupte, vom trece la atac. Aceasta înseamnă nimicirea Cehiei și nu va exista nicio posibilitate de a-i salva pe oamenii din Cehia. În două zile armata cehă va fi strivită. O omenire întreagă va privi și nimeni nu va mișca un deget!

Când Hitler și-a terminat discursul, era ora trei dimineața. S-a lăsat o tăcere grea, pe care a rupt-o brusc Hâcha:

— Excelență, ați explicat situația. Înțeleg că rezistența este inutilă. Dar cum pot eu să garantez pasivitatea? Cum pot să spun armatei cehe să nu opună rezistență, din moment ce au mai rămas numai patru ore până la declanșarea invaziei?

Generalul Keitel, care tocmai intrase în încăpere, a spus:

— Puteți telefona la Praga și puteți transmite ordin armatei.

— Este imposibil, a intervenit Chvalkovsky, toate liniile cu Praga sunt întrerupte.

— Toate liniile civile, a răspuns Keitel. Dar una funcționează. Puteți discuta imediat cu Praga.

— Dacă mergeți cu acești domni, Hitler a arătat spre Goring și Ribbentrop, vă vor ajuta.

Goring i-a întins mâna președintelui, care s-a ridicat anevoie din fotoliu.

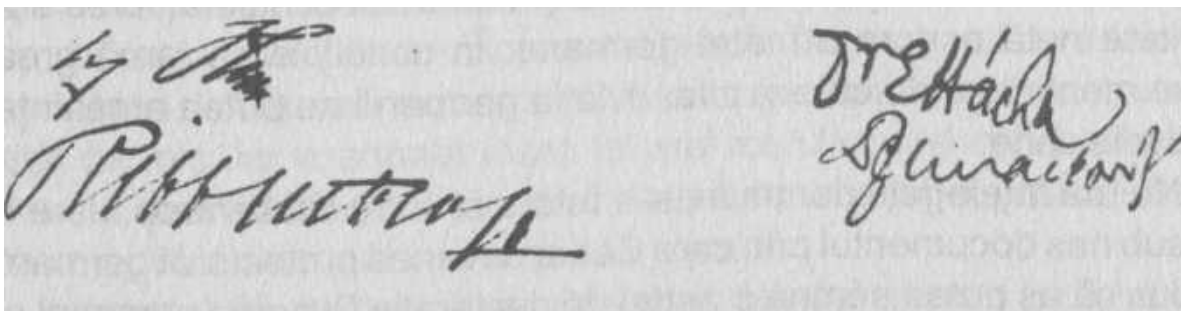
Hâcha și-a revenit repede. Înțelesese brusc că tot discursul lui Hitler era un bluf. Armata cehă era puternică și admirabil echipată. Avea superioritate netă asupra armatei germane. În condițiile de iarnă grea care se mențineau de câteva zile, aviația germană nu putea amenința obiectivele cehe.

— Nu mă înțelegeți, domnule, s-a întors el către Ribbentrop, care îi băga sub nas documentul prin care Cehia devenea protectorat german. Am spus că aș putea semna o astfel de declarație în nume personal și în numele guvernului meu. Dar n-aș face niciodată așa ceva. Nu pot.

Der Führer und Reichskanzler hat heute in Gegenwart des Reichsministers des Auswärtigen von Ribbentrop den tschechoslowakischen Staatspräsidenten Dr. Hácha und der tschechoslowakischen Außenminister Dr. Chvalkovsky auf deren Wunsch in Berlin empfangen. Bei der Zusammenkunft ist die durch die Vorgänge der letzten Wochen auf den bisherigen tschechoslowakischen Staatsgebiet entstandene ernste Lage in voller Offenheit einer Prüfung unterzogen worden. Auf beiden Seiten ist liberale Instanz die Überzeugung zum Ausdruck gebracht worden, daß das Ziel aller Bemühungen die Sicherung von Ruhe, Ordnung und Frieden in diesem Teile Mitteleuropas sein müsse. Der tschechoslowakische Staatspräsident hat erklärt, daß er, um diesem Ziel zu dienen und um eine endgültige Befriedung zu erreichen, das Schicksal des tschechischen Volkes und Landes vertrauensvoll in die Hände des Führers des Deutschen Reiches legt. Der Führer hat diese Erklärung angenommen und seinen Entschluß Ausdruck gegeben, daß er das tschechische Volk unter den Schutz des Deutschen Reiches nehme und ihm eine seiner Eigenart geübte autonome Entwicklung seines völkischen Lebens gewähre. wird.

Zu Urkund dessen ist dieses Schriftstück in doppelter Ausfertigung unterzeichnet worden.

Berlin, den 15. März 1939.

The image shows two handwritten signatures in dark ink on a light-colored paper. On the left is the signature of Adolf Hitler, and on the right is the signature of Benito Mussolini. Both signatures are written in a cursive, somewhat stylized manner.

Documentul prin care Germania preia puterea asupra Cehiei

Președintele Emil Hâcha și Adolf Hitler la castelul Hradcany

în conformitate cu Constituția Cehoslovaciei, nu sunt împuternicit să fac declarații în numele guvernului.

— Atunci semnați în nume personal, a spus Ribbentrop.

Goring a intervenit.

— Nu, trebuie să fie legal, trebuie să semneze și în nume personal, și în numele guvernului.

— Dar este deja ora trei, s-a opus Ribbentrop. Nu mai avem timp.

— Lasă asta în seama mea. Goring era sigur de el. S-a întors brusc spre Hâcha și i-a spus îngrijorat.:

— Excelență, de ce nu semnați? Este numai o formalitate. Ne scu-tește de multe necazuri.

Era clar că vedeau în opoziția bruscă a președintelui un capriciu de om bătrân și își puseseră în gând să-l ducă cu zăhărelul.

— Excelență, vă rog să semnați, a spus Goring. Trebuie să spun cu tristețe că munca mea nu este dintre cele mai ușoare. Mi-ar părea nespus de rău dacă aș fi nevoit să distrug Praga - un oraș atât de frumos! Dar va trebui s-o fac, pentru ca englezii și francezii să înțeleagă că forțele mele aeriene pot face orice. Dar pentru că tot nu vor să creadă, aș putea profita de această ocazie ca să le dovedesc!

— Semnează!, a răcnit Ribbentrop.

Hâcha a căzut în fotoliu și a leșinat. Sau s-a prefăcut că leșină. Nemții erau pregătiți. În spatele ușii aștepta doctorul Theodor Morell,

medicul personal al lui Hitler. A apărut imediat și i-a făcut președintelui o injecție, după care acesta a deschis ochii.

— Vă rog să-mi aduceți telefonul, a spus el.

„I-am telefonat generalului Syrový (ministrul apărării - B. W.), i-am prezentat situația și i-am dat ordin clar să transmită tuturor unităților să nu opună rezistență în fața armatei germane. Ulterior l-am informat telefonic pe premier și, o clipă mai târziu, am primit răspuns de la el că guvernul, care se întrunise deja, a fost de acord cu acțiunile mele! - scria mai târziu Hâcha.

Chiar în aceeași noapte, președintele s-a întors la cabinetul lui Hitler și a semnat o declarație care „depunea soarta Cehiei în mâinile Fuhrer-ului Reich-ului german”. Fuhrer-ul a acceptat această declarație și și-a exprimat intenția de a lua Cehia sub protecția Reich-ului, garantându-i o dezvoltare autonomă și o viață etnică în funcție de caracterul ei.

Președintele Hâcha a plecat de la gara Anhalter în dimineața zilei de 15 martie. Trenul a stat mult timp în gară și apoi s-a oprit în nenumărate stații mici. Când în sfârșit, la ora 11 seara, a ajuns la Praga, Hâcha a văzut peste tot pe străzile orașului coloane de automobile germane și grupuri de soldați. Sosiseră în oraș cu șase ore înaintea lui.

Poarta principală care ducea la castelul Hradcany era închisă, așadar automobilul președintelui a cotit spre intrarea de serviciu.

— Nu-ți face probleme, i-a spus fiica, văzând indignarea din ochii tatălui ei. Ne-am întors acasă.

Câteva minute mai târziu, președintele a aflat că majoritatea încăperilor castelului fuseseră ocupate de nemți și de aceea el și colaboratorii lui trebuie să folosească intrarea pentru personal.

PARTEA A II-A - Apărarea

Știu ce îl interesează pe Hitler. Crede că m-a păcălit, dar eu sunt cel care l-a păcălit pe Hitler.

IOSIF STALIN către NIKITA HRUȘCIOV în 1939.

Valul

— Trebuie să coborâți în cabină, *mein Fuhrer*, a spus amiralul Erich Raeder¹, ascunzându-și cu greu mila pe care i-o inspira starea lui Hitler. Chipul palid cu nuanțe verzui arăta că suportă foarte greu călătoria pe mare.

Hitler se simțea așa de rău, că prefera să nu răspundă. Cu 36 de ore mai înainte, la 21 martie, vasul blindat de buzunar *Deutschland*² porni

¹ **Erich Raeder** (1876-1960), comandant și strateg german, veteran din Primul Război Mondial (a luat parte la lupta din Iutlanda, înainte de sfârșitul războiului a comandat vasul *Koln*), din 1928 a fost șeful comandamentului marinei de război al *Reichswehr*-ului. În 1934 a fost numit mare amiral, în 1935 a obținut funcția de comandant șef al marinei de război a celui de-al Treilea Reich. A elaborat concepțiile strategice ale flotei, fiind de părere că forțele maritime de suprafață pot fi la fel de eficiente în distrugerea flotei aliate ca și submarinele. La 30 ianuarie 1934, în legătură cu decizia lui Hitler (luată pe Insula Ursului la 31 decembrie 1942, când vasul blindat *Lutzow* și cuirasatul greu *Admiral Hipper* nu au făcut față escortei slabe a unui convoi al aliaților „JW51B”) să retragă din serviciu cele mai mari vase ale *Kriegsmarine*, a demisionat și a primit funcția de amiral inspector al marinei. În 1946 a fost condamnat de Tribunalul Internațional Militar de la Nurnberg la închisoare pe viață pentru războiul criminal dus pe mare; a fost grațiat și a fost eliberat în 1955.

² **Deutschland** (mai târziu numit *Lutzow*), vas blindat german de dimensiuni mici, lansat la apă la 19 mai 1931, a început serviciul la 1 aprilie 1933. În februarie 1940, Hitler și-a dat seama că denumirea *Deutschland* („Germania”) ar putea fi stânjenitoare dacă vasul ar fi scufundat și a ordonat să fie schimbată în *Lutzow*. În aprilie 1940, în timpul invadării Norvegiei, a fost avariat de împușcăturile bateriei de țărm. În drum spre Kiel, ca urmare a unui atac cu torpile executat de submarinul englez *Spearfish*, și-a pierdut două elice și cârma i-a fost avariata grav. A fost dus la șantier, unde a stat în reparații peste un an, apoi a ajuns în fiordul norvegian Trondheim. Acolo, în iunie 1941, a fost lovit de o torpilă lansată de un avion britanic. Avarierea gravă a punții a imobilizat vasul un an întreg. La 31 decembrie 1942, *Lutzow*, împreună cu cuirasatul greu *Admiral Hipper* și 6 distrugătoare au atacat în apropierea Insulei Ursului convoiul „JW 51B”. Cu tot focul intens, vasele germane nu au reușit să scufunde niciun transportor și, în plus, au pierdut și unul din distrugătoare.

Lutzow a fost trimis în Marea Baltică și a servit ca vas-școală până la sfârșitul anului 1944, apoi a patrulat țărmul de la Gdahsk și a luat parte la evacuarea germanilor din

se în fruntea unei puternice escadre din Swinemunde (Şwinoujâcie) şi plutea pe Marea Baltică spre est. Vremea vântoasă de martie făcuse călătoria deosebit de neplăcută, iar pentru Hitler, care avea o frică obsesivă de apă, era un adevărat coşmar.

— Unde suntem?, a întrebat el dintr-odată.

— La Sopot, *mein Fuhrer*, a spus Raeder. Vă rog să vă uitaţi. Şi i-a dat o lunetă puternică. La est este Danzigul¹ şi mai departe Prusia Orientală.

— Şi asta? Şi Hitler a arătat cu mâna în spaţiu.

— Gdynia, iar la est de el este coridorul polonez.

— Coridorul care îi desparte pe germani de germani! Hitler s-a întors spre colonelul Schmundt, care stătea în spatele lui. Dacă acest coridor ar fi german, nu ar fi nevoie să mergem la Memel pe mare.

— Aşa este, nu ar fi nevoie, a răspuns încurcat Schmundt.

— Este insuportabil!, a strigat Fuhrer-ul. Sângele i se urcase în obraji şi se înroşise brusc, dar paloarea verzuie îi reveni rapid. S-a răsucit brusc pe călcâie şi a alergat pe scări sub punte, unde era cabina lui. Simţea probabil că îi vine să vomite şi prefera să nu fie văzut într-o asemenea situaţie. Până la sfârşitul zilei nu mai ieşise pe punte.

Trei vase blindate - *Deutschland*, *Admiral Scheer* şi *Admiral Graf Spee*, trei cuirasate - *Nurnberg*, *Leipzig* şi *Koln*, 17 distrugătoare, 9 submarine, 5 vase de escortă, 12 cutere auxiliare, 13 trailere şi câteva unităţi mai mici mergeau la câteva mile dincolo de apele teritoriale poloneze, îndreptându-se spre Memel². Acesta era un oraş lituanian, cucerit în secolul al XIII-lea de cavalerii cruciaţi, care trecuse apoi pe rând în stăpânirea Suediei, Lituaniei, Rusiei, până în 1762, când fusese integrat în Prusia. După Primul Război Mondial, a devenit centrul unui teritoriu autonom şi în 1923 fusese ocupat de Lituania. Dar majoritatea locuitorilor erau germani. Hitler profita de aceasta din 1938, când avuseseră loc tulburările provocate de Asociaţia Culturală Klaipeda. În martie 1939, decisese că era timpul ca oraşul să fie inclus în Reich.

Pomerania. La 16 aprilie 1945, grav avariat în timpul unui raid aerian, a eşuat într-un loc puţin adânc, iar la 4 mai 1945 a fost distrus de nemţi. După război, epava vasului *Lutzow* a fost recuperată de ruşi.

Date tactico-tehnice (1939): deplasament 11.700 t, lungime 188 m, lăţime 20,7 m, linia de plutire 7,7 m, viteza 28 de noduri, armament 6 tunuri calibru 280 mm, 12 tunuri calibru 150 mm, 6 tunuri antiaeriene calibru 105, tunuri antiaeriene cal. 37 mm, 10 tunuri antiaeriene cal. 20 mm, 8 lansatoare de torpile calibru 533 mm, două hidroavioane.

¹ Denumirea germană a oraşului Gdarisk.

² Denumirea germană a oraşului lituanian Klaipeda.

Klaipeda se afla într-un punct foarte strategic al Europei. Ocuparea lui ar fi asigurat Germaniei un cap de pod pentru continuarea expansiunii în toată Lituania și în celelalte țări baltice, iar garnizoana de acolo ar fi putut proteja armata germană, care, din Prusia Orientală, putea să pornească împotriva Poloniei sau a Uniunii Sovietice.

Încă din 1938 Hitler începuse să se teamă că această zonă strategică atât de importantă ar fi putut cădea în mâinile polonezilor. În martie același an, Polonia, având relații nu foarte prietenești cu Lituania, ceruse aproape sub formă de ultimatum îmbunătățirea relațiilor. Pentru ca aceste cuvinte să nu rămână în vânt, vasele poloneze se apropiaseră de apele teritoriale lituaniene și unitățile Corpului III de frontieră au început să efectueze manevre amenințătoare. Cererile Poloniei de stabilire a unei colaborări de bună vecinătate nu erau exagerate, iar demonstrația vaselor și a Corpului III avea o scuză, căci la 19 martie 1938, guvernul lituanian informase Varșovia cu privire la acceptarea condițiilor și la dorința de stabilire de relații diplomatice. Criza fusese îndepărtată, dar Hitler, care observa manevrele poloneze, a ordonat să se pregătească un plan de ocupare a Lituaniei. În 1939, o pierdere a acestui stat în favoarea Poloniei ar fi fost în dezavantajul politicii lui.

Dar era oare poziția strategică singurul motiv pentru care Hitler a dat ordin să fie ocupat Klaipeda și, ignorându-și frica de călătoria pe mare, se îmbarcase pe un vas care se îndrepta spre portul lituanian? Fără îndoială că nu.

Fuhrer-ul, care se conducea după instinct în luarea celor mai importante decizii, înțelegea că în tulburarea provocată de intrarea armatei germane în Praga, o acțiune următoare de același tip ar fi fost în folosul Germaniei. Ar fi arătat marilor puteri europene că nu-i pasă de indignarea și de protestele lor, iar propriului popor i-ar transmite următorul mesaj: Aveți încredere în mine! V-am dovedit că vă puteți bizui pe mine! Am luat Cehia fără o împușcătură! Înapoiez Reich-ului Memel - vechi oraș hanseatic! Curând vă voi chema la marș spre noi victorii! Aveți încredere în mine și urmați-mă!

Ocuparea Klaipedei a fost o operație simplă. Nu era de așteptat ca vreuna din puterile europene să se grăbească să sară în ajutorul Lituaniei, iar forțele armate ale acestei țări numărau aproximativ 28.000-30.000 de soldați, care dispuneau de 48 de tancuri și 40 de tunuri antitanc prea slabe pentru a se opune corpului expediționar german.

La 19 martie 1939, Juozas Urbsys, ministrul lituanian de externe, s-a oprit la Berlin în timp ce se întorcea de la Roma, unde luase parte

la ceremoniile de încoronare a papei Pius XII. Hitler nu era în capitală, căci plecase deja la Șwinoujście, unde la 22 martie trebuia să ajungă corpul expediționar, dar îi lăsase instrucțiuni amănunțite lui Ribbentrop.

— Memel a fost un oraș german și trebuie să redevină german, a spus Ribbentrop de-a dreptul și, așa cum făcuse cu câteva zile mai înainte cu Hâcha, i-a arătat telefonul.

— Linia cu Kaunas¹ este deschisă. Vă rog să discutați cu ei. Se referea la guvernul lituanian și la președinte.

Urbsys a negat din cap.

— Nu, trebuie să mă întorc în Lituania, a spus el ferm.

Ribbentrop, simțind că nu-l va putea convinge pe lituanian, a renunțat la această idee.

— Trebuie să vă întoarceți la Berlin în termen de trei zile, a spus el aproape țipând. Nicio zi mai târziu! Și ar fi bine să țineți minte că, dacă veți cere ajutor, Germania va fi silită să treacă la acțiune. Aceasta este o chestiune a noastră internă!

Urbsys a plecat imediat la ambasada lituaniană, de unde a trimis telegrame la ambasadele britanică, franceză și poloneză. Le-a adresat nu ambasadorilor, ci atașatilor militari, căci considera că aceștia vor transmite cererea de ajutor guvernelor lor, în timp ce ambasadorii, simpatizanți ai Germaniei - după părerea lui Urbsys - vor ascunde aceste documente în sertar. Este semnificativ faptul că a ocolit ambasada sovietică. Lituania se temea de sovietici la fel de tare ca de germani!

În aceeași zi, seara, s-a urcat în tren și a plecat la Kaunas, ca să aștepte acolo reacția marilor puteri. Spera că Marea Britanie și Franța, ba chiar și Polonia, vor sprijini un stat mic în lupta cu cei puternici! Predarea orașului Klaipeda ar fi fost o pierdere uriașă pentru Lituania. Prin acest port trecea 80% din comerțul exterior, în orașul din apropiere era concentrată o treime din industria lituaniană.

Dar strigătul de ajutor a rămas fără răspuns.

La 22 martie 1939, pe aeroportul din capitala Lituaniei, a aterizat un avion german care l-a luat pe ministru înapoi, la Berlin.

La Ministerul de Externe a fost primit de secretarul de stat, baronul Emst von Weizsäcker², care i-a explicat stânjenit că Ribbentrop este

¹ **Kovno** - în perioada 1918-1940 a fost capitala Lituaniei, iar până în 1991 capitala Republicii Sovietice Socialiste Lituaniei.

² **Emst von Weizsäcker** (1882-1951), ambasador în Norvegia și în Elveția, din 1936 a ocupat funcții înalte în Ministerul Afacerilor Externe, din 1943 a fost ambasador la Vatican, în 1947 a fost condamnat la 7 ani închisoare de Tribunalul de la Nürnberg; eliberat în 1950. Este tatăl viitorului președinte al Germaniei.

prea ocupat. În realitate, stătea în cabinetul lui și asculta un telefon de pe cuirasatul *Deutschland*.

Convorbirea trena. Urbsys trăgea de timp, sperând că în ultima clipă vreuna din marile puteri democratice va reacționa și va veni în ajutorul Lituaniei. Miezul nopții trecuse de cincisprezece minute, când în încăpere a intrat un funcționar și i-a șoptit ceva la Weizsäcker.

— Vă rog să veniți cu mine, domnule Urbsys, a spus Weizsäcker, ridicându-se și arătând cu mâna spre ușă.

Au trecut în camera de alături, unde în spatele unui birou mare, puternic luminat de lampa de deasupra lui, ședea Ribbentrop. Nici măcar nu s-a ridicat de pe scaun când l-a văzut pe ministrul lituanian. A ridicat numai mâna în care ținea un bilet.

— Nu mai avem timp, a spus el, accentuând cuvintele. Nu mai acceptăm tergiversări! Sau semnați imediat, sau... Flota germană este pe mare. Ajunge curând la Memel!

Patruzeci de minute mai târziu, ministrul lituanian semna documentul prin care preda orașul Klaipeda Germaniei.

În acea dimineață, 23 martie 1939, vasele germane au intrat în portul lituanian. Klaipeda împreună cu zona învecinată cu o suprafață de 2.417 km² a devenit cap de pod german.

Această operație a fost un șoc pentru Stalin. A aflat despre ieșirea în mare a puternicei escadre germane abia în noaptea de 22 martie. Cele mai rele temeri ale lui referitoare la evoluția situației în continuare sunt confirmate de telegrama însărcinatului cu afaceri de la Berlin:

„Există zvonuri după care Berlinul a somat guvernul Lituaniei să încheie o uniune economică și intenționează să preia controlul asupra tuturor porturilor acesteia”. Stalin nu era mirat de această evoluție a evenimentelor. Prevăzuse că Hitler, creându-și un cap de pod în Klaipeda, va avea suficiente atuuri ca să oblige guvernul lituanian la concesiile economice și militare importante. În continuare, va exercita suficientă presiune asupra Letoniei și Estoniei, pentru ca acestea să fie de acord cu executarea unei autostrăzi extrateritoriale și a unei linii ferate prin așa-numitul coridor, iar Reich-ul ar fi avut astfel o legătură foarte lesnicioasă cu Prusia Orientală și cu Țările Baltice. În felul acesta, ar fi luat naștere un bastion german puternic, care ar fi amenințat Leningradul, unul dintre cele mai importante centre industriale și de armament ale URSS. Situația s-ar fi înrăutățit și mai mult dacă Hitler ar fi mers mai departe și ar fi obligat guvernul Finlandei la concesiile, ceea ce părea foarte probabil, ținând seama de dușmănia pe care o nutreau finlandezii față de vecinii lor ruși. Dacă ar permite armatei germane

să treacă pe teritoriul ei, aceasta ar ajunge la mai puțin de 30 km de Leningrad și la aceeași distanță de portul strategic Murmansk.

Și asta încă nu era totul. Semnale la fel de neliniștitoare veneau dinspre sud, în chestiunea lui Virgil Tile, ambasadorul român de la Londra. Acesta declarase guvernului britanic că Hitler adresase un ultimatum țării sale, cerând exclusivitate la export. Ce-i drept, câteva zile mai târziu, Grigore Gafencu, ministrul afacerilor externe, dăduse toate asigurările că ambasadorul nu avea niciun drept să transmită astfel de informații, că acestea sunt complet neîntemeiate, căci nu era vorba decât de negocieri curente „desfășurate pe linia normală dintre două părți”. A mai spus că „îl va săpuni cum se cuvine” pe ambasador.

Stalin nu credea că ambasadorul acționase din proprie inițiativă. Știa foarte bine ce valoare reprezenta România pentru Hitler datorită țițeiului. Dacă Germania ar fi reușit să oblige acest stat să cedeze, ar fi obținut acces liber la câmpurile petroliere de acolo și nu ar mai fi trebuit să se teamă de blocada britanică din porturile lor, care întrerupsese importurile de țiței din Mexic și din Orientul Apropiat. Pe lângă aceasta, Wehrmacht-ul ar fi câștigat o excelentă poziție de pornire pentru atacul împotriva Uniunii Sovietice, tocmai spre partea cea mai nevralgică, unde se afla Donbasul, cel mai bogat zăcămint carbonifer din Europa și un mare centru industrial, precum și câmpurile petroliere și centrele industriale din Transcaucazia, lucru de care Stalin se temea cel mai tare. Imaginea situației se desena foarte clar: Hitler avea intenția să- și desfășoare forțele într-un mare semicerc, care să prindă Uniunea Sovietică de la Cercul Polar până la Marea Neagră. Situația rămânea neclară numai în partea centrală: Polonia!

Până la sfârșitul lui martie 1939, Polonia și Germania au purtat convorbiri în cel mai mare secret față de Moscova și de Londra. Stalin și Chamberlain nu știau mult mai mult despre ceea ce se întâmpla la Varșovia și la Londra decât ceea ce spuneau ziarele despre contactele dintre reprezentanții diplomatici ai celor două părți. Iar lucrul acesta era de natură să-i îngrijoreze.

Iar rapoartele serviciilor de informații britanice și sovietice nu făceau decât să sporească această îngrijorare.

La câteva zile după ce armata germană pătrunsese în Praga, a fost expulzat din Germania Ian Colvin, corespondentul ziarului „*News Chronicle*”, care lucra de mulți ani la Berlin și îndeplinea funcția neoficială de ofițer de legătură între cele două țări. Contactele lui bune în

cercurile generalilor germani ii permiteau să obțină informații despre atmosfera din armată.

După întoarcerea la Londra, Colvin a luat legătura cu Sir Alexander Cadogan, subsecretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe, și i-a relatat convorbirile pe care le avusese cu ofițerii germani și ceea ce văzuse în zonele răsăritene ale Germaniei. Informațiile lui erau alarmante:

— Nemții sunt gata să treacă prin Polonia, a spus Colvin și la fel și prin Țările Baltice. Iar după aceea Hitler, având Uniunea Sovietică în buzunar, se va întoarce împotriva Marii Britanii.

Cadogan l-a crezut. Informațiile acestui ziarist fuseseră întotdeauna fiabile în trecut.

— în Pomerania am văzut numeroase unități militare, a continuat Colvin. Nemții se pregătesc de manevre ample.

Oare se pregăteau de război împotriva Poloniei? Poate că da, dar încă în martie Ribbentrop îl invitase pe ministrul Beck la Berlin, prin intermediul lui Lipski. Nu ar fi făcut acest lucru, dacă armata germană ar fi avut intenția să atace granițele Poloniei. Tonul presei germane - despre care informa zilnic ambasada britanică de la Berlin - nu era agresiv. Iar acesta era cel mai evident indicator al intențiilor germane. Dacă armatele germane ar fi urmat să intre în Polonia, propaganda germană - așa cum făcuse și înainte de invadarea Austriei, a regiunii Sudete și a Cehiei - ar fi informat despre acte de violență și persecuție din partea poliției și a armatei împotriva populației de etnie germană, despre încălcarea granițelor, despre cazuri de sabotaj din partea polonezilor etc. Dar nu se întâmpla nimic de felul acesta. Hitler nu avea intenția să pornească un război împotriva Poloniei, cel puțin nu acum.

Atunci ce însemnau informațiile lui Colvin? Exista o singură explicație: Germania se străduia să-i oblige pe polonezi să încheie o alianță, ceea ce ar fi fost catastrofal pentru Marea Britanie. Guvernul lui Chamberlain ar fi pierdut posibilitatea de a-l ține în șah pe Hitler cu perspectiva unei alianțe cu Polonia, după care diviziile poloneze ar fi lovit Germania, dacă aceasta ar fi început un război în vest. Pierderea acestei piese poloneze ar fi fost catastrofală pentru politica britanică. Atunci Hitler nu ar mai fi putut fi amenințat nici cu perspectiva încheierii unei alianțe cu Uniunea Sovietică, căci diviziile poloneze ar fi protejat spatele frontului german în timp ce armata ar fi înaintat spre vest, dacă Uniunea Sovietică s-ar fi grăbit să vină în ajutorul aliatului său.

Chamberlain putea presupune că Beck nu luase încă o decizie în chestiunea propunerii germane. Așadar, trebuia să prezinte o soluție care să-i convină cel mai mult premierului polonez și să-i permită să-și

continue politica preferată de echilibru: să-i dea garanții că Marea Britanie va sări în ajutorul Poloniei, dacă Germania va voi să ocupe Gdariskul. Firește, Marea Britanie nu avea nicio șansă de a-și îndeplini angajamentul, dar asta nu avea nicio importanță. Nu era vorba despre securitatea Poloniei, ci de Europa Occidentală! Polonia putea fi jertfită, așa cum se întâmplase mai înainte cu Austria și cu Cehoslovacia.

În ziua de 30 martie 1939, la ora 14.52, premierul Neville Chamberlain a spus în Camera Comunelor din Parlamentul britanic:

— Dacă în perioada în care se vor desfășura consultările (între Polonia și Marea Britanie - B.W.) va avea loc vreo acțiune care să pună în primejdie independența Poloniei, iar polonezii vor considera că este un motiv ca să se apere, vor beneficia de sprijinul guvernului britanic - a spus el alegându-și cu grijă cuvintele. După părerea lui, garanțiile formulate în acest fel nu legau mâinile guvernului britanic, deși aveau o mare însemnătate în politică.

Chamberlain nu se înșela. Jozef Beck, văzând cât de dificilă devine situația Poloniei și nedorind să se decidă în favoarea unei alianțe cu Germania sau cu Rusia, s-a agățat de declarația lui Chamberlain ca înecatul de un fir de pai.

Alianța

Șeful serviciului de informații din străinătate, Vladimir Dekanozov, era un cekist de nădejde. Avea experiență în mai multe funcții. Lucrase mai întâi la GPU din Azerbaidjan, apoi în Gruzia unde fusese comisar pentru industria alimentară. Legenda spunea că îi plăcea viața îmbelșugată, ceea ce venea în contradicție cu imaginea oficială de asceză pe care o propovăduiau bolșevicii, dar toată lumea știa că cekistul era protejatul lui Lavrenti Beria și se temea să spună ceva împotriva lui. Nu este de mirare că la 12 decembrie 1938, când Beria a avansat la funcția de comisar pentru afacerile interne, l-a luat cu sine și pe colaboratorul lui credincios, ca omul care îi va urmări pe „trădătorii și aventurierii care au înșelat Comitetul Central al partidului comunist”.

Dekanozov i-a găsit repede pe dușmani și printre primii a fost Mihail Spiegelglas, care îndeplinea funcția de șef al serviciului de informații externe. Firește că formularea de reproșuri împotriva acestui om care lucra fără odihnă pentru patrie și pentru partid era un nonsens, dar pe Beria și pe Dekanozov nu-i interesau cu adevărat crimele comise, ci îndepărtarea oamenilor din echipa precedentă.

Curând însă Dekanozov avea să constate ce greșeală comisese pentru că nu încercase să-i apere pe „bătrâni”. A preluat conducerea unei instituții în care cei mai mulți fuseseră dați afară, iar ceilalți erau paralizați de spaimă și nu mai erau în stare să gândească și să acționeze independent. Între timp, situația din lume se înfierbânta atât de repede, încât nu lăsa timp pentru formarea cadrelor de informatori. În plus, și-a dat brusc seama că Stalin și toți cei de sus se uită la el și se așteaptă să-i poată păcăli pe imperialiști, smulgând de la ei cele mai importante informații. Vedea că rapoartele care veneau de la rezidenți nu au prea mare valoare. Ceea ce era încă și mai rău, corpul decimat al analiștilor din centrală nu prea mai reușea să deosebească adevărul de falsuri și de fantezia agenților. Îl neliniștea încă și mai mult lipsa de ajutor din partea comisarului pentru afaceri externe. Acolo pieriseră cei mai buni oameni, care știau cel mai mult despre Occident și înțelegeau politica statelor din Europa Occidentală. Golurile erau atât de mari, încât adjunctul comisarului pentru afaceri externe, Boris Somoneakov, lucra de dimineața până noaptea târziu, adesea cu capul înfășurat într-un prosop ud, ca să-și atenueze durerile și stresul. Dar munca pe brânci nu dădea cine știe ce rezultate. A fost împușcat, la fel ca și predecesorul lui, Nikolai Krestinski.

Așadar, Dekanozov nu-și dădea seama dacă informațiile de la Roma, care sosiseră după vizita făcută acolo de Neville Chamberlain în ianuarie 1939, sunt adevărate, sau numai fantezia rezidentului, care dorea să se laude cu accesul lui la surse foarte bune. După cum susținea el, Chamberlain îi spusese lui Mussolini că planurile germane cu privire la Ucraina nu trezesc neliniște la Londra. Asta însemna că premierul britanic, așteptându-se ca Mussolini să-i transmită rapid aceste cuvinte lui Hitler, îl îndemna aproape fățiș să meargă spre răsărit. Dar era oare adevărat?

Dekanozov nu se străduia să investigheze prea mult. Se temea să încerce să lege o colaborare prea strânsă cu comisariatul pentru afaceri externe. Trebuia să fii orb să nu vezi că poziția lui Maksim Litvinov slăbea pe zi ce trece. Premierul Veaceslav Molotov își permisese să spună deschis la o ședință:

— Există oameni miopi, chiar și în țara noastră, care pleacă urechea la agitația primitivă antifascistă și uită că aceasta este o activitate de provocare din partea dușmanilor noștri.

Nu a spus cine este acest miop, dar toți au înțeles că era vorba despre Litvinov, considerat adversar al Germaniei naziste. Căci cine altul decât el ar fi putut avea o atitudine antifascistă?

Instinctul vechiului cekist, care amușina primejdia oriunde, i-a poruncit așadar lui Dekanozov să se țină departe de comisarul nesigur. Cel puțin până se va lămuri situația.

Singurul lucru pe care îl putea face, era să se sprijine pe acei puțini agenți care supraviețuiseră ca prin minune marii epurări și lucrau în continuare eficient. Rapoartele lor păreau demne de încredere. Se simțea că provin din surse bune, la care ajunseseră după ani și ani de zile de trudă. Unul dintre aceștia era Semion Rostovski, care acționa de mult timp în Marea Britanie sub pseudonimul Ernst Henri. Scrisese o carte intitulată *Hitler deasupra Europei?*, care făcuse multă vâlvă la Londra în 1934 și câștigase admirația intelectualilor de acolo. În felul acesta, putuse să se apropie de studenții de la Cambridge și să-i recruteze pe mulți dintre ei pentru a colabora cu serviciile sovietice de informații. Rostovski a informat că Hitler intenționează să supună Lituania, Letonia și Estonia și, în același timp, să dobândească influență asupra guvernului Finlandei, pentru a construi în această țară o bază militară pentru armata germană care ar fi atacat Leningradul prin istmul Careliei. Dar Dekanozov nu a reușit să obțină din Finlanda confirmarea acestei informații. Rezidența din Finlanda a spionajului sovietic fusese atinsă cel mai dureros de marea epurare. Toți agenții fuseseră chemați la Moscova și executați, cu excepția lui Boris Rîbkin și a soției lui, Zoia. Aceștia au rămas în viață, probabil datorită unui noroc excepțional, iar la sfârșitul anului 1938, după indicația primită de la Moscova, au început să construiască rețeaua de spioni. Dar nu puteau face mare lucru într-un interval de timp atât de scurt și la 12 aprilie au trimis un raport informativ, în care spuneau că, aniversarea eliberării Finlandei de sub stăpânirea rusă, a prilejuit organizarea unei mari ceremonii, la care autoritățile finlandeze au primit foarte călduros o delegație germană în frunte cu contele Rudiger von Goltz. E drept că, în timpul șederii sale la Moscova, ministrul finlandez de externe Rudolf Hosti spusese că țara lui va opune rezistență Germaniei, dacă ar încerca să pătrundă pe teritoriul ei, dar rușii nu credeau. Se temeau din ce în ce mai mult de încălzirea relațiilor fino-germane.

Din fericire pentru Dekanozov, la Varșovia acționa un agent care furniza informații foarte importante despre planurile și acțiunile lui Hitler. Acesta era Rudolf von Scheliha, consilier al ambasadei germane, în vârstă de 40 de ani. Era un fost cavalerist, urmaș al unei familii aristocrate din Silezia, contractase datorii la cărți atât de mari, încât în 1937 se hotărâse să accepte ajutorul financiar al ziaristului Rudolf Herrnstadt, care lucra pentru spionajul sovietic. În februarie 1938, i-a

virat în contul din I Iwețla suma de 6.500 de dolari, cel mai mare onorariu pentru un spion sovietic în perioada interbelică. Aceasta era o dovadă a importanței informațiilor pe care le furniza. Din rapoartele lui reieșea că Hitler făcuse o criză de furie când aflase că guvernul britanic dăduse garanții cu privire la intangibilitatea granițelor poloneze.

— Am să le arăt eu lor!, strigase el la 31 martie, când aflase despre discursul lui Chamberlain în parlament.

De aici nu se puteau trage concluzii prea importante, căci Hitler era gata întotdeauna să facă gesturi teatrale și crize de furie prefăcute, care, spre încântarea lui, făceau mare impresie asupra celor din jur. Dar la 4 aprilie Scheliha a transmis informația că Hitler a semnat directiva care ordona pregătirea de război împotriva Poloniei, ceea ce avusese loc, de fapt, cu o zi mai înainte. Acum nu mai era vorba de manevre diplomatice sau de strigăte teatrale ale Fuhrer-ului. Războiul cu Polonia devenise o realitate. Și exista pericolul ca, după victoria rapidă împotriva Poloniei, de care nu se îndoia nici măcar guvernul polonez, Wehrmacht-ul să se îndrepte împotriva Uniunii Sovietice. O anumită șansă de schimbare a acestui curs al evenimentelor se vedea în intențiile ministrului von Ribbentrop, care încă din 7 aprilie îi recomandase lui Peter Kleist, expert în problemele est-europene la Ministerul de Externe, să examineze posibilitățile de îmbunătățire a relațiilor cu diplomații sovietici. Câteva zile mai târziu, Kleist a reușit să obțină o invitație la ambasada de pe Unten den Linden.

L-a primit Gheorghe Astahov, însărcinatul cu afaceri al ambasadei sovietice, un cazac înalt și zvelt de pe Don, cu o barbă neagră ca pana corbului. Se spunea că este sprijinit de Stalin, ceea ce îi dădea multă libertate de acțiune, căci colegii nu îndrăzneau să transmită la Moscova ceea ce spunea. Îl primise singur, lucru de mirare, căci era împotriva obiceiurilor de la această ambasadă, unde întotdeauna se întâlneau mai mulți diplomați cu un oaspete din străinătate.

La un moment dat, Astahov, care vorbea fluent germana, a spus:

— Cât de absurd este că Germania și Uniunea Sovietică se luptă în chestiuni de „subtilitate ideologică”, în loc să facă o politică mare, umăr la umăr, așa cum au făcut în trecut.

Și a adăugat:

— Un politician trebuie să știe să sară peste propria umbră. De ce nu ne decidem să acționăm în interesul unei politici comune, în loc să ne tot certăm, ceea ce nu poate servi decât unei terțe părți?

— Păi, a răspuns Kleist îngândurat, aceste „subtilități ideologice” au devenit o chestiune importantă, care s-a așezat în drumul apropierei...

Astahov a făcut un gest cu mâna, ca și cum ar fi vrut să le alunge.

— Stalin și Hitler sunt oameni care creează realitatea și nu vor permite ca aceasta să-i domine.

Probabil că erau cuvinte pe care Astahov le auzise de la Stalin. Niciun diplomat sovietic nu ar fi îndrăznit să exprime o astfel de opinie despre Hitler.

Cum s-a întors la minister, Kleist a alcătuit imediat un raport despre desfășurarea „convorbirii senzaționale”, cum a descris el întâlnirea de la ambasadă. A fost foarte uimit când, câteva zeci de minute mai târziu, a fost chemat de Ribbentrop.

— Te rog să eviți contactele cu Astahov, a spus acesta. Nu cred că Hitler dorește ca astfel de convorbiri să fie continuate...

Dekanozov a pus deoparte raportul de la Berlin și s-a ridicat din fotoliu, ceea ce avea întotdeauna un efect umoristic, căci măsura numai 153 cm și capul lui se afla întotdeauna la aceeași înălțime, indiferent dacă stătea jos sau în picioare. A scos din dulapul mare, blindat, din colțul camerei, un plic cu hârtii, pe care îl ceruse în acea dimineață, 13 aprilie 1939, când ușa cabinetului s-a deschis și a intrat adjunctul lui, Pavel Fitin. Dekanozov aprecia inteligența și fantezia acestuia și îi încredința adesea cele mai dificile misiuni.

— Ce ai inventat? întrebarea lui se referea la sarcina pe care o primise câteva zile mai înainte de la Beria și pe care i-o transmisese adjunctului său. Trebuiau să pregătească o provocare care să-i facă pe nemți să grăbească negocierile cu rușii.

— Există o singură modalitate, a răspuns Fitin, așezându-se la birou. Trebuie să le dăm nemților informația despre negocierile noastre cu britanicii.

— Nu putem face așa ceva!, a sărit ca ars Dekanozov.

— Nu noi, britanicii... a spus Fitin lăsând propoziția în aer.

— Cum?

Fitin a scos din servieta pe care o pusese în fața lui pe birou o mapă cu hârtii.

— Uite ce am primit de la omul nostru din ministerul britanic.

Fitin se referea probabil la căpitanul John Herbert King, care în 1934 începuse să lucreze la secția de cifru din Ministerul de Externe al Angliei și fusese curând recrutat de spionajul sovietic. Primise pentru aceasta suficient de mulți bani ca să-și poată întreține soția pretențioasă și amanta încă și mai pretențioasă și se străduia să extragă din dulapurile blindate cât mai multe documente secrete pentru rezidentul

spionajului sovietic, I Ionri Christian Pieck, care le fotografia și le trimitea la Moscova.

Nu se putea însă exclude nici posibilitatea ca fotocopiile rapoartelor pe tema convorbirilor sovieto-britanice să fie furate de altul din numeroșii agenți sovietici care lucrau la Foreign Office, de pildă Donald Maclean.

Lui Dekanozov i s-a părut foarte bună această idee de a se strecura nemților informațiile, dar nu putea s-o arate, atât timp cât planul nu era aprobat de superiorii săi, ceea ce s-a întâmplat în aceeași seară. În ziua următoare, 14 aprilie, la ambasada germană din Londra a sosit un lucrător de la una din numeroasele firme de curierat din Londra care a înmănat cu pachet nu prea mare, a luat recipisa de primire și a dispărut.

Ideea lui Fitin de a li se strecura nemților dovezi că se desfășoară discuții între britanici și sovietici s-a dovedit foarte eficientă. La fel ca și următoarea mișcare a lui Stalin.

La 17 aprilie 1939, acesta a propus Marii Britanii și Franței să încheie o alianță militară completă prin care să se oblige să se ajute reciproc în cazul unei agresiuni din partea nemților. Firește, era numai un gest propagandistic. O astfel de propunere nu se face publică fără consultări secrete îndelungate în prealabil, fără alte acorduri premergătoare, fără înțelegeri politice. Stalin își dădea seama că guvernele Marii Britanii și Franței nu puteau trata această propunere decât drept ceea ce era, adică o manevră propagandistică și pe el asta îl interesa. Pe asta miza: să câștige argumente propagandistice pentru țara lui iubitoare de pace și să facă presiuni asupra lui Hitler, pentru ca acesta să grăbească negocierile germano-sovietice.

Defilarea moscoviților care treceau prin Piața Roșie cu ocazia sărbătorii de 1 Mai se apropia de sfârșit. Maksim Litvinov, care stătea în tribună nu departe de Stalin, nu se uita la mulțimea care mășcăluia sub steagurile roșii. De când pășise în tribună simțise că se întâmplă ceva neplăcut. Stalin nu-i răspunsese la salut și în următoarele câteva ore nici măcar nu se uitase spre el. Era primul semnal alarmant, deși Litvinov remarcase că Beria îi zâmbise destul de prietenos. Nu s-ar fi purtat așa, decât dacă situația comisarului pentru afaceri externe ar fi urmat să se schimbe brusc. Se străduia să observe ceea ce se întâmpla în jurul lui la tribună și își concentra atenția asupra mulțimii care se scurgea prin Piața Roșie. Dar îl neliniștea și ceea ce vedea jos. Printre sutele de lozinci purtate de oameni, nu existau fraze care să înfiereze

fascismul și hitlerismul, ceea ce ar fi fost obligatoriu la o manifestație ca aceasta. Nu putea aștepta o dovadă mai clară a schimbării politicii externe a Uniunii Sovietice; adică a politicii pe care, oficial, el era acela care o conducea! Se așteptase și se temuse de aceasta, căci știa că în noua politică a lui Stalin față de Germania nu este loc pentru el.

— Am un presentiment rău, s-a întors el către soția lui, în timp ce coborau deja de la tribună și se îndreptau spre mașina parcată în curtea Kremlinului.

— Am mai auzit câte ceva de la alte soții, a răspuns Ivy.

— Se schimbă politica. Știam că așa o să se întâmple, a continuat Litvinov.

Reflecțiile de la parada de 1 Mai îl puneau pe gânduri. A început să se teamă. Știa foarte bine ce îi așteaptă pe oamenii de care Stalin nu mai avea nevoie. Aflase că de la un timp la Kremlin începuse să se vorbească despre „litvinoviști”, adică despre adepții și susținătorii liniei lui din politica externă. Suna la fel de amenințător ca și „troțkiști” și ducea la pedeapsa cu moartea. În realitate, nu exista nicio „linie a lui Litvinov” și nici susținători ai acesteia. Îl slujise întotdeauna pe Stalin credincios ca un câine. Îndeplinea toate poruncile Conducătorului și se consulta cu el în fiecare idee. Niciodată nu ar fi îndrăznit să-și impună propriile păreri, deși se spunea despre el că este adeptul unei alianțe cu Occidentul. Aceasta ar fi fost o trădare a rațiunii de stat sovietice. Litvinov își dădea seama că trebuie să plece din funcție, că demisia lui era necesară și va fi un semnal clar pentru Hitler, o jertfă pe care Stalin era dispus s-o aducă, îndepărtându-l pe comisarul evreu. Dar cât de departe va merge cu această jertfă? Voia numai să-l scoată din funcție, sau va merge mai departe și va ordona să fie trimis la închisoare, să-l oblige să mărturisească apartenența la un complet „litvinovist-troțkist” și să-l împuște? Nu credea, deși se aștepta la tot ce este mai rău și asta în viitorul foarte apropiat.

— *Damn that fool Chamberlain*¹, a spus deodată Ivy în limba sa maternă. În automobil n-au mai discutat, căci șoferul putea avea sarcina de a face un raport special pe tema comportamentului lor.

În ziua următoare, Litvinov a venit la birou ca de obicei, la ora opt dimineața. Câteva minute după aceea a început întâlnirea cu Sir William Seeds, ambasadorul britanic, tot ca de obicei fără niciun rezultat, iar apoi s-a dus la cabinetul lui Stalin, deși trebuia să se prezinte acolo

¹ Să-l ia naiba pe prostul ăsta de Chamberlain. Ivy Litvinov era fiica istoricului britanic Sidney Low.

abia după-amiază Din moment ce Conducătorul îl convocase mai devreme, însemna că se întâmplase ceva deosebit. Și nu se înșela.

În cabinet se afla deja Veaceslav Molotov, iar Stalin l-a informat pe Litvinov că Sovietul Comisarilor Poporului va prelua funcția lui de comisar pentru afacerile externe.

— Comunicatul oficial va fi dat mâine, a spus el privindu-l pe Litvinov cu ochii lui reci de sub sprâncenele încruntate. Nu ești învinuit de nimic de către Biroul Politic, a mai adăugat el, înțelegând fără îndoială că informația referitoare la scoaterea lui din funcție îl făcea pe credinciosul comisar să se teamă pentru viața lui. Dar tovarășii au sentimentul că este timpul pentru o schimbare. Iar dumneata, tovarășe Litvinov, vei primi un post demn de talentele dumitale.

Litvinov a bâlbâit câteva cuvinte despre munca în slujba partidului, a patriei socialiste și a tovarășului Stalin, așa cum se cuvenea într-o asemenea situație. Văzând că nu mai este de folos în acest cabinet, a ieșit repede pe ușă.

Soldatul de pază de la lift l-a salutat, ceea ce i-a adus o oarecare ușurare, dar încă nu știa dacă nu este deja așteptat în biroul lui. O să-i răsucescă mâinile, o să-l lovească cu patul revolverului în cap și o să-l târască în mașină. Sau poate o să vină acasă după el?

Își amintea să Stalin îi spusese cu câțiva ani în urmă:

— Orice s-ar întâmpla, tataie, nu te las să pieri.

Dar aceste declarații nu însemnau nimic. Stalin se ținea rareori de cuvânt. Litvinov avea dreptate să se teamă pentru viața lui, deși atunci nu știa cât de aproape trecuse moartea de el.

La 11 mai a fost arestat Evgheni Gnedin, șeful comisariatului de presă extern. Fusese dus la închisoarea Lubeanka, unde erau ținută oamenii considerați deosebit de periculoși pentru sistemul sovietic. În ziua următoare, fusese condus în cabinetul lui Beria, unde se afla și Bogdan Kobulov, șeful spionajului special de urmărire din NKVD și un alt ofițer.

— Ai fost arestat ca spion principal, a început Kobulov. Trebuie să ne predai legăturile cu dușmanii poporului.

Veaceslav Molotov în 1939

— Nu știu despre ce vorbiți și de ce anume mă acuzați, a spus Gnedin, dându-și seama că trebuie să se țină tare, căci în felul acesta va face impresie asupra anchetatorilor.

— Nu mai ești în cabinetul șefului dumitale, al acelui super-spi- on. Kobulov era vizibil nemulțumit de comportamentul acuzatului. Recunoaște de bunăvoie!

— Nu știu ce vreți să...

Kobulov a aruncat o privire spre ofițer. Acela s-a apropiat de Gnedin și dintr-o singură lovitură cu piciorul l-a făcut să cadă în genunchi, l-a smuls sacoul de pe el, dar i-a lăsat cămașa și o clipă mai târziu Gnedin a aflat de ce. l-a prins capul între genunchii lui și a început să-l ardă pe spinare cu un baston de cauciuc, până când și-a pierdut cunoștința. Iar cămașa i-o lăsase pe el pentru ca să absoarbă sângele și să nu murdărească biroul șefului NKVD. Când și-a revenit, Gnedin zăcea pe canapea în fața biroului lui Beria, care se aplecase peste el cu o expresie de curiozitate pe chip.

— Luați-l de aici! Când o să recunoască, să-l aduceți înapoi, i-a spus el ofițerului care l-a înșfăcat pe Gnedin de păr, obligându-l să se ridice în picioare și l-a împins spre ușă.

În acea zi îl mai bătuseră de două ori, dar nu chiar atât de rău ca la Beria. Nu a recunoscut. La 15 mai i s-a arătat procesul verbal de la interogatoriul altui funcționar arestat, Hirschfeld, care probabil că nu rezistase torturii sau se temuse de alte măsuri și mai crude și se hotărâse să facă mărturisiri care să-l incrimineze pe Litvinov. Declarase că Litvinov desfășura o activitate antisovietică cu scopul de a provoca război. Era suficient pentru ca Litvinov să fie arestat. Litvinov ar fi fost apoi torturat și ar fi recunoscut orice fel de crime. Nu se știe de ce Stalin își schimbase părerea, ceea ce îi salvase pe cei arestați și pe Litvinov însuși. Considerase probabil că este suficientă demisia lui și nu merită să-l tortureze pe vechiul lui prieten și să-l împuște. De altfel, acesta fusese întotdeauna un executant fidel al ordinelor lui și își îndeplinise cu conștiinciozitate misiunea de purtător de cuvânt al Uniunii cu Occidentul. Dar vremea lui se încheiase. În noul act al piesei nu mai era niciun rol pentru el. Acesta urma să fie jucat de Molotov.

Molotov era și mai mult legat de Stalin decât Litvinov. Se cunoscuseră înainte de revoluție, când Molotov, legat de mișcarea bolșevică încă din 1906, era secretarul colectivului de redacție de la *Pravda*. Rămăsese de atunci credincios alături de Stalin și îl ajutase întotdeauna în acțiunile lui.

Omul acesta, Care avansase foarte repede, nu avea niciun fel de experiență în politica externă. Nici nu fusese măcar vreodată în străinătate și nu știa nicio limbă străină! Diplomaților acreditați la Moscova li se părea o figură ștearsă; țeapăn, se deplasa cu pași mărunți și cu mâinile lăsate să atârne de-a lungul corpului, lipite de coapse, întotdeauna în același costum de culoare închisă, închis la toți nasturii. Va reuși el să conducă negocierile? Să lupte cu argumente? Să nu se lase speriat de diplomații britanici vicleni?

Se pare că Stalin nu avea nicio îndoială în privința aceasta. Lăsa impresia că pentru el lucrul esențial este poziția înaltă a lui Molotov în cadrul autorităților bolșevice și zelul personal. Dorea ca fiecare cuvânt, fiecare declarație a noul comisar pentru afacerile externe să fie considerată expresia voinței lui. Această mișcare în contactele cu nemții neîncrezători, dar care observau cu atenție și analizau jocul diplomatic, a limpezit situația și a grăbit rezolvarea ei. Stalin făcuse o mișcare abilă, așa cum dovedește reacția lui Hitler:

— M-a uimit această mișcare, le-a spus el generalilor. Demisia lui Litvinov este decisivă!

A pus imediat să fie chemat ambasadorul Friedrich von der Schulenburg și atașatul militar, generalul Ernst Kostring, pentru a discuta posibilitatea încheierii unui pact cu Stalin.

Însă ambasadorul von der Schulenburg se afla în Iran, unde reprezenta Germania la ceremonia căsătoriei urmașului la tron, iar al doilea funcționar de la ambasada din Moscova, generalul Kostring, care ar fi putut da explicații ample, plecase în Siberia. În această situație, alegerea a căzut asupra lui Gustaw Hilger, consilierul comercial al ambasadei. Acest funcționar în vârstă de treizeci și ceva de ani se născuse în Rusia și lucrase în reprezentanțele germane încă înainte de război. Vorbea germana cu un pronunțat accent rus. Nu cunoștea nimeni mai bine ca el această țară și nimeni nu știa atât de multe pe tema politicii economice și militare a lui Stalin.

Hilger și-a făcut urgent bagajele și a plecat la aeroport, pentru a zbura de îndată la Salzburg, de unde era cel mai aproape până la vila lui Hitler. În automobilul pe care îl trimisese la aeroport după el ministerul, și-a schimbat cămașa și, vizibil obosit după drumul nu foarte comod în avionul *Ju 52/3m*, a ajuns în casa de pe vârful muntelui. Nu-l întâlnise niciodată pe Hitler până atunci și vederea bărbatului scund care îi ieșise în întâmpinare îl luase prin surprindere.

„Nici atunci, nici în timpul întrevederilor ulterioare nu am simțit acea acțiune hipnotizatoare pe care o exercita asupra altor oameni.

Uitându-mă la silueta lui mică cu moțul caraghios de păr pe frunte și mustața mică nu simțeam decât o indiferență, care în următoarele ore s-a transformat în dezgust, căci își suga mereu vârful degetelor”¹, scria Hilger în memoriile sale.

În marea sală de ședințe de la Berghof se aflau deja generalul Wilhelm Keitel, Joachim von Ribbentrop și Karl Schnurre, chemat de la Berlin, precum și Walther Hewel, funcționar superior în Ministerul de Externe.

— Din ce motive i-a cerut Stalin demisia lui Litvinov?, a întrebat Hitler.

— Litvinov ar fi putut încerca să insiste pentru o alianță cu Marea Britanie și cu Franța, a răspuns Hilger, iar Stalin este de părere că marile puteri occidentale doresc ca el să „ia castanele din foc” pentru ele, așa cum a spus în discursul lui din 10 martie.

Hitler s-a uitat la Ribbentrop, care a dat din cap, ca și cum ar fi vrut să spună că este de acord cu opinia diplomatului de la Moscova.

— După părerea dumneavoastră, Stalin ar fi dispus să ajungă la o înțelegere cu Germania în anumite condiții?, a întrebat în continuare Hitler.

Hilger a tăcut un moment, gândindu-se dacă nu este cazul să-i amintească Fuhrer-ului că Stalin își exprimase de mai multe ori disponibilitatea de a reveni la relații mai bune, dar s-a limitat să-i atragă din nou atenția asupra discursului secretarului general din 10 martie.

— Nu-mi amintesc despre ce a vorbit Stalin, a spus Hitler, ceea ce l-a uimit pe Hilger.

— A lăsat să se înțeleagă foarte clar că vede o posibilitate de înțelegere între țările noastre.

— Vă rog să ne prezentați situația din Rusia.

Hitler, care până atunci se plimbase prin cameră oprindu-se din când în când în fața ferestrei prin care se vedea priveliștea Alpilor, s-a așezat în fotoliu, arătând în felul acesta că așteaptă o analiză completă a situației din Uniunea Sovietică.

Timp de câteva minute, Hilger a vorbit despre succesele industrializării și despre dezvoltarea rapidă a potențialului militar al Uniunii Sovietice. A menționat cifrele pe care le știa din ziarele sovietice și le-a legat de observațiile proprii.

¹ Suptul degetelor era considerat de medici drept o manifestare a abuzului de amfetamine, care îi erau probabil administrate lui Hitler de doctorul Theodor Morell.

— Mulțumesc, nstn foarte interesant, l-a întrerupt Hitler la un moment dat. După ce diplomatul a ieșit din încăpere, s-a întors către Ribbentrop.

— A devenit foarte rus, a spus el ca un fel de reproș. Fără îndoială că accentul rusesc al lui Hilger contribuise considerabil la această opinie. Explicația este că a căzut în plasa propagandei sovietice. În această situație, evaluarea Uniunii Sovietice prezentată de el este fără valoare. Dar dacă are dreptate, nu avem timp de pierdut. Trebuie să împiedicăm consolidarea în continuare a puterii sovietice.

Joachim von Ribbentrop s-a ridicat fără un cuvânt și s-a îndreptat spre telefonul care se afla pe scrinul de lângă perete. Era o linie directă cu Berlinul.

— Schnurre, a spus el în microfon, când telefonista i-a făcut legătura cu expertul în probleme orientale, sun de la Fuhrer - nu neglija niciodată să transmită subordonaților săi astfel de informații, care formau pedestalul prestigiului lui. Aș dori să vii cât mai curând la mine, la Fuschl. Este vorba de o problemă de maximă importanță.

Îi plăcea să facă această subliniere, căci adăuga greutate funcției și persoanei sale.

Drumul până la Fuschl dura numai o jumătate de oră, iar vederea castelului frumos așezat pe malul lacului în mijlocul munților acționa întotdeauna ca un balsam asupra nervilor întinși ai ministrului.

Îi plăcuse întotdeauna reședința acestui aristocrat austriac, Gustaw von Remnitz, dar nu putuse să se mute aici decât în 1938, când Heinrich Himmler, la insistențele lui, îl arestase pe proprietar și îl trimisese în lagărul de concentrare de la Dachau pentru că se împotrivise anexării Austriei la cel de-al Treilea Reich. Fuseseră ridicați în toiul nopții din dormitor și aruncați în automobil, pentru ca Joachim von Ribbentrop să se poată muta în locuința gata și complet mobilată. Nu a avut muștrări de conștiință. Proprietarii îl jigniseră cumplit, căci nu-l invitau niciodată la petrecerile luxoase pe care le organizau în fiecare an cu ocazia festivalului de la Salzburg.

Schnurre a ajuns seara târziu, oarecum surprins de convocarea neașteptată. Mirarea lui a crescut și mai mult când în sala cu cămin a castelului șeful lui l-a servit cu un coniac excelent și i-a cerut să se întâlnească cât mai curând cu Astahov, ca să înceapă o discuție pe tema schimburilor comerciale între Germania și Uniunea Sovietică. Instrucțiunile pe care i le-a transmis lui Schnurre arătau că îl înțelesese perfect pe Hitler.

Până ca diviziile Wehrmacht-lui să zdrobească Uniunea Sovietică trebuiau să obțină de acolo cât mai multe materiale necesare acestuia pentru pregătirea de luptă; țiței, minereu de fier și minereuri neferoase, grâu. Ribbentrop știa că fără un acord comercial nu este posibilă încheierea unei înțelegeri politice care să garanteze Germaniei că Armata Roșie nu va porni împotriva ei, cât timp va fi ocupată cu războiul împotriva Poloniei sau în vestul Europei. Rușii erau materialişti și suspicioși. Nu credeau în cuvintele de pe hârtie, dacă nu erau întărite de acțiuni concrete. Iar trenurile cu grâne și cisternele cu țiței care se îndreptau spre Germania și se întâlneau cu cele venind cu mașini din fabricile germane erau un lucru concret.

În ziua următoare, Schnurre s-a întors la Berlin cu o durere cumplită de cap, din cauza cantității prea mari de coniac pe care o băuse împreună cu ministrul și s-a pus imediat pe treabă.

Astahov nu a părut mirat de invitația la cină. Ba chiar a dat impresia că așteaptă această invitație.

Schnurre a rezervat un separeu în micul restaurant Ewest de lângă Wilhelmsplatz pentru miercuri 26 iulie, ora 9 seara.

Funcționarii ministerului se întâlneau acolo cu diplomații străini încă de pe vremea lui Bismarck, iar mâncarea cea mai populară era biftecul Holstein, denumit astfel în cinstea lui Friedrich Holstein, consilier al multor miniștri de externe.

Atmosfera calmă, în tonuri de verde închis cu ornamente aurii, lumina blândă din acel local erau foarte prielnice pentru negocierile neoficiale. Schnurre era convins că și de astă dată vizita la restaurantul Ewest se va încheia cu un succes foarte important pentru cariera lui diplomatică.

Cina în micul restaurant

Astahov a sosit însoțit de un bărbat scund cu o înfățișare neatrăgătoare, Evgheni Babarin, funcționar al ambasadei și fără îndoială lucrător al serviciilor de spionaj. Nici Schnurre nu era singur. Era însoțit de Walter Schmidt, asistentul lui, un tânăr angajat al Ministerului de Externe. Schnurre dorea să aibă un martor al discuției, pentru eventualitatea că s-ar fi încheiat cu un fiasco. Și el era conștient de importanța acestei întâlniri.

Cina planificată cu multă grijă de Schnurre, care alesese ca fel principal somon și câteva sticle de vin excelent de Rin, s-a desfășurat cu

discuții despre vremi), despre bucătăria germană și alte teme inofensive. Abia când au dat scaunele în spate și s-au mutat la o măsuță rotundă din colțul separeului, unde chelnerul le-a adus țigări de foi și coniac, schimbul de cuvinte a devenit mai important.

— Știu că Uniunea Sovietică este interesată în mod deosebit de chestiunea planurilor germane referitoare la Polonia, a început Schnurre. Aș dori să vă asigur că acestea sunt foarte clare. Dacă va fi nevoie ca problema poloneză să se rezolve prin forță, Germania ar dori să încheie cu Moscova o înțelegere amplă referitoare la respectarea intereselor reciproce. Firește, dacă domnul ministru Molotov va binevoi să ne informeze care sunt interesele fundamentale ale Uniunii Sovietice (în Polonia - W. B.), atunci vom putea discuta pe baza unor probleme concrete.

— Din păcate, nu sunt împuternicit să vorbesc pe tema Poloniei și nici a negocierilor dintre Uniunea Sovietică, Franța și Marea Britanie, a precizat Astahov. Vă rog să vă amintiți că aceste negocieri au început atunci când nu existau niciun fel de semnale că Germania ar dori să încheie o înțelegere cu Uniunea Sovietică. Le-am început fără prea mare entuziasm, dar simțeam că trebuie să ne apărăm de Germania și de aceea am fost nevoiți să acceptăm orice fel de ajutor.

Schnurre a părut surprins de o prezentare atât de brutală a intențiilor sovietice.

— Dacă despre asta este vorba, Germania este dispusă să acorde Uniunii Sovietice toate garanțiile pe care le cere, a spus el repede.

Auzind acest cuvinte, Astahov nu a mai avut nicio îndoială că interlocutorul lui citează cuvintele conducătorului suprem.

— În afară de aceasta, diferența între acordul cu Germania și Marea Britanie constă în faptul că Germania are mai multe oferte avantajoase... a lăsat fraza neterminată, pentru ca să facă impresie mai puternică - acordul comercial plus teritorii în Polonia, după ce aceasta va fi ocupată! Din nou, ajutorul britanic nu putea avea niciodată astfel de efecte în Europa de est.

— Rezultatul negocierilor cu englezii și cu francezii este nesigur, Astahov a luat aceeași direcție în care mergea și Schnurre. Este foarte posibil ca guvernul meu să considere chestiunea (adică cu cine să încheie acordul - B. W.) absolut deschisă. Discuția noastră de astăzi și altele care au mai fost deja purtate vor avea fără îndoială influență asupra modului de gândire al guvernului meu în această chestiune.

Era un semnal clar că Uniunea Sovietică va efectua o schimbare de 180° și era gata să încheie o alianță.

— Cu ce preț?, a întrebat Schnurre.

Astahov a ridicat din umeri.

— Este o chestiune foarte complicată - a evitat el un răspuns direct, în etapa actuală a convorbirilor este ca și cum am pune carul înaintea boilor. Și care sunt scopurile și ambițiile dumneavoastră în Polonia? Decizia va fi luată curând?

De astă dată, Schnurre nu a răspuns. Pe această temă puteau discuta numai funcționarii de la nivel mult mai înalt.

Cina s-a încheiat la o jumătate de oră după miezul nopții și Schnurre a plecat cu impresia că Astahov ar dori să mai pună o întrebare, dar n-o face de teamă să nu strice atmosfera acelei convorbiri atât de sincere. Abia când coborau pe treptele largi de marmură care dădeau în stradă, Astahov s-a oprit și l-a privit în ochi pe Schnurre, apoi a întrebat:

— Dacă o persoană de rang înalt din Uniunea Sovietică ar discuta această chestiune cu o persoană germană de rang înalt, Germania ar exprima o părere asemănătoare cu cele pe care le-am schimbat noi astăzi?

Așadar, voia să fie sigur că Schnurre acționa cel puțin din înputer-nicirea ministrului de externe. Firește, nu știa că, în urmă cu o seară, Schnurre primise de la Ribbentrop instrucțiuni foarte amănunțite și multe din cuvintele rostite în timpul cinei fuseseră citate după ministru.

— O, da!, a răspuns Schnurre zâmbind. Și a adăugat accentuând cuvintele: Cu siguranță!

Astahov nu s-a dus acasă, ci s-a întors la ambasadă, de unde a trimis imediat un raport la Moscova. Era limpede că terenul este pregătit și acum pe el trebuiau să pășească miniștrii de externe.

La Londra, în Downing Street, premierul Chamberlain citea raportul de la ambasadorul Seeds din Moscova, care nu-l mulțumea deloc.

„Începerea convorbirilor cu Rusia va zdruncina serios statele axei” - scria ambasadorul.

Premierul era de acord cu această apreciere și simțea că venise timpul să trimită la Moscova o delegație, dar acest gând îi repugna profund. Nu se aștepta la niciun fel de rezultate pozitive de la discuțiile cu bolșevicii, mai mult chiar, se temea că vor lua cunoștință de secretele armatei britanice. Își dădea însă seama că, dacă îi respinge pe ruși, creează un coridor prin care se pot strecura nemții. Așadar, trebuia să ia atitudine, fie și numai pentru a împiedica apropierea ruso-germană. Metoda cea mai bună ar fi fost atragerea rușilor la negocieri. Nu puteau să respingă propunerea de a discuta despre

crearea unui sistem de apărare a Europei împotriva războiului, din moment ce ei înșiși făcuseră publică o astfel de propunere. Și astfel de discuții puteau dura mult timp. Foarte mult. Diplomația cunoștea multe metode de tergiversare și de amânare a unor decizii, alegerea membrilor delegațiilor putea dura săptămâni întregi, se putea întârzi trimiterea lor, se puteau trimite oameni care nu aveau încrederea necesară pentru a lua decizii în chestiunile cheie, ceea ce însemna că trebuiau să se întoarcă în țară ca să discute fiecare decizie mai importantă. În felul acesta, negocierile se puteau întinde de câteva săptămâni sau

— Pe cine să trimitem?, s-a întrebat lordul Halifax, care stătea tăcut lângă fereastră.

— Ați ales deja membrii delegației dumneavoastră? — Generalul Ironside¹ pare cel mai potrivit, pentru această misiune, Doamna știe că ministrul. Cunoaște bine Europa. va fi nivelul delegației, ceea ce ar fi permis i

Ministrului nici nu-i trecea prin minte că este vorba de o misiune atât de importantă pe care o putea propune. În 1918, Ironside, în calitate de șef al Statului Major al trupelor de intervenție în Rusia, a participat la aceste negocieri. Luptase acolo vitejește împotriva bolșevicilor și drept răsplătă fusese avansat la gradul de comandant în șef al armatei de intervenție. În toamna anului 1919 și-a retras unitățile la Arhangelsk. Dacă nu s-ar fi salvat cu fuga în fața soldaților roșii, Stalin, informat în detaliu de serviciile sale secrete cu privire la biografiile marșalilor străini, ar fi în mod sigur de abordat acestui ofițer în fruntea delegației care urma să viziteze Moscova drept SS - B.W.) batjocură la adresa lui. Chamberlain a să găndească la pragul războiului să adune mai mulți miniștri ca să ia decizia finală. Aceasta a fost luată în ziua următoare și lordul Halifax a sunat imediat la Maiski de la ambasada rusă, ca să-l informeze.

Seara târziu, amiralul Reginald Aylmer Ranfur

În receptor s-a lăsat tăcerea pentru o clipă. Într-o trăsura care se opri în fața clădirii mohorâtă în demnitatea zidurilor ei de granit. A părăsit grăbească, a traversat scuarul mic din fața intrării amiral în toată puterea cuvântului. Descendent a

¹ **Edmund William Ironside** (1880-1959), englez, înalt, și zvelt, cu părul cărunt (1,68 cm) supranumit ironic „Tiny”, „Micuțul”, și-a început serviciul în armată în 1899 în Africa. În timpul Primului Război Mondial a luptat în Franța, unde a comandat, printre altele, o brigadă de infanterie. În 1918 a devenit șef de stat major, apoi comandant al armatelor de intervenție trimise în Rusia în scopul înăbușirii revoluției. În perioada interbelică a servit în Orientul Apropiat. Din 1936 a fost promovat la gradul de general și a primit comanda corpului Eastern Command, sperând să devină regele în Statele Măre. Când a fost evaluarea negativă la marile manevre l-a făcut să rateze șansa. Din 1938 a comandat trupele britanice din Gibraltar. La 3 septembrie 1939 a primit funcția de șef al Statului Major General, dar nu a fost apreciat și a demisionat din această funcție la 26 mai 1940. A fost avansat la gradul de feldmareșal în același an și a rămas apoi la pensie.

T.G.G. Heywood de la forțele terestre și generalul de aviație Charles Stuart. Din partea franceză, urmau să vină generalul Joseph Edouard Doumenc, comandantul corpului de armată Nord Pas-de-Calais, cel mai tânăr general francez, deși trecuse de șaiszeci de ani și alți doi ofițeri. În ambele delegații va exista câte un grup numeros de experți și consilieri.

Vineri 4 august seara târziu, la ambasada sovietică de la Londra a început o modestă recepție pentru membrii delegației britanico-franceze. Pech voia ca francezii să nu audă, și în sera ambasadei sovietice s-au întâlnit numai Drax și doi colegi ai lui.

— Vă rog să-mi spuneți, a întrebat pe neașteptate ambasadorul Maiski, ați stabilit deja când plecați la Moscova?

— Nu, încă n-am fixat data, dar decizia se va lua în zilele imediat următoare, a răspuns Drax.

— Bineînțeles că veți zbura cu avionul?, a mai întrebat Maiski. Nu avem prea mult timp. Situația din Europa este foarte încordată.

— O nui, a spus Drax. Cele două delegații au în total 40 de persoane, dacă punem la socoteală și personalul tehnic. Și avem multe bagaje. Ar fi incomod să călătorim cu avionul.

— În acest caz, puteți veni în Uniunea Sovietică cu unul din cuirasatele dumneavoastră rapide. Ar fi în stilul dumneavoastră și ar face o foarte bună impresie: delegația militară sosește la bordul unui vas de război. Și în plus, drumul de la Londra la Leningrad nu durează foarte mult.

— Nui, a negat din nou Drax. Cuirasatul nu este potrivit. Dacă vom călători la bordul unui cuirasat, va trebui să luăm cabinele ofițerilor. De ce să-i condamnăm pe oameni la asemenea situație incomodă? Nu, nu vom veni cu un vas.

— În acest caz, nu s-a lăsat Maiski, probabil că veți lua unul din vasele dumneavoastră rapide. Repet, chestiunea impune urgență. Trebuie să ajungeți la Moscova cât mai curând.

Drax începuse să se impacienteze. Era clar că nu are intenția să continue această conversație.

— Din păcate, nu pot să vă dau un răspuns definitiv. Transportul este organizat de Ministerul Comerțului. Totul este în mâinile lor. Nu știm ce se poate întâmpla.

Maiski, simțind iritarea din vocea interlocutorului, n-a mai insistat cu întrebările. Câteva zile mai târziu a aflat cu uimire că delegația franco-britanică (francezii urmau să vină cu trenul la Londra și de acolo să meargă tot cu trenul la Tilbury, în comitatul Essex) va merge la

Leningrad cu vechiul vapor de croazieră *City of Exeter*, iar călătoria va dura câteva zile.

Miercuri 9 august 1939, la ora opt și jumătate seara, vaporul britanic a ancorat la Leningrad, după o călătorie pe apă de cinci zile. Pe chei era un grup de ofițeri sovietici, în frunte cu generalul Hibisov, șeful de stat major al Regiunii Militare Leningrad, precum și câțiva atașați militari francezi și britanici. Nu era orchestră și nici companie reprezentativă. Leningradul îi întâmpina cu modestie pe membrii delegației militare a Marii Britanii și Franței, lucru raportat de îndată la Berlin de ambasadorul von Schulenburg.

Seara târziu, când a fost invitat la Stalin, Veaceslav Molotov nu avea nicio îndoială că secretarul general dorea să afle absolut totul despre sosirea delegației. De aceea, înainte de a intra în cabinet, a mai aruncat o privire pe ultimele telegrame primite de la Leningrad și i-a dat și un telefon lui Hibisov, ca să-i relateze cum decursese primirea din portul Leningrad. Nu se înșelase deloc, căci Stalin îl întrebase imediat:

— Cum se simt delegațiile prietenilor noștri din Franța și din Marea Britanie?

— Astăzi la ora 20.30 au sosit la Leningrad, la bordul vaporului, a răspuns precaut Molotov.

— Cu vaporul? Stalin era foarte uimit. Nu se grăbesc deloc. Călătoria asta din Anglia trebuie să fi durat câteva zile.

— Cinci zile, a explicat zâmbind Molotov.

Stalin, care stătea în picioare lângă sobă, sprijinindu-se cu mâinile de teracota rece în această perioadă a anului, s-a întors și s-a apropiat de birou, de unde a luat un dosar cu sigiliile rupte.

— Lavrenti Pavlovici - se referea la Beria - mi-a pregătit un dosar al membrilor delegației anglo-franceze.

A parcurs cu privirile câteva rânduri și a ridicat capul.

— Amiralul Drax - adjutantul pentru probleme maritime al regelui. Generalul Doumenc - specialist în probleme de mecanizare a armatei, lipsit de experiență în politică.

A pus deoparte dosarul și s-a îndreptat spre masa la care ședea Molotov.

— Ceilalți sunt ofițeri tineri și nu contează. Oamenii aceștia nu au înputernicirile necesare. Londra și Parisul se joacă din nou cu noi de-a șoarecele și pisica.

Molotov își ștergea ochelarii.

— Sunt de părere că trebuie să continue convorbirile, a spus el cam nesigur, gata să-și retragă afirmația, dacă Stalin ar fi fost de altă părere.

— Dacă trebuie, să continue, a spus Stalin, consimțind neașteptat de ușor. Amândoi știau foarte bine ce este în joc aici.

O zi mai târziu, delegația a sosit cu trenul la Moscova. Pe peron nu era nici orchestră, nici companie de onoare. Au fost întâmpinați de adjunctul șefului Statului Major General sovietic, generalul Smorodinov și câțiva ofițeri mai tineri.

De la gară, șeful delegației britanice, amiralul Drax, a plecat la ambasadă, unde i se pregătise un apartament, ceilalți membri ai delegației britanice au fost găzduiți în locuințele diplomaților și într-un hotel din apropiere. Șeful delegației franceze, generalul Joseph Doumenc, a mers la ambasada franceză.

În aceeași seară s-au dus la Kremlin, unde i-a întâmpinat comisarul Veaceslav Molotov, la fel de rece și de rigid ca și ofițerii de pe peron. O primire ceva mai călduroasă le-a fost rezervată din partea lui Kliment Voroșilov. La marea recepție de la Spiridonovka, fostul palat al țarului, a apărut îmbrăcat în uniformă albă, iar prietenul lui din timpul războiului civil, mareșalul Semion Budionnîi, și-a pus chiar și cizmele înalte albe. La masa așezată în potcoavă în marea sală gotică au luat loc șefii tuturor tipurilor de arme. Petrecerea s-a încheiat trei ore mai târziu. Se servise un ocean de votcă și câteva butoaie de caviar, iar delegațiile au trecut în sala alăturată, unde au început divertismentele cu acrobați și muzicieni.

Ofițerii britanici și francezi s-au întors la locuințele lor noaptea târziu, ceva mai bine dispuși și mai optimiști în legătură cu convorbirile care urmau să aibă loc la Moscova.

Dar optimismul a murit în ziua de 12 septembrie, când au intrat din nou în palat ca să înceapă convorbirile. Soldații de gardă de la intrare nu le-au dat onorul, ceea ce l-a enervat foarte tare pe amiralul Drax. Pe coridor au fost invitați să semneze în condica de prezență, sala de conferință era mică și înăbușitoare. Ce-i drept, ambele delegații aveau la dispoziție și alte încăperi, unde puteau să stea de vorbă, dar englezii și francezii, atenționați cu privire la faptul că vor fi ascultați, s-au abținut să facă schimb de observații. S-au străduit să facă acest lucru în timpul plimbărilor prin grădină, dar acolo se simțeau intimidăți de vederea soldaților aflați lângă fiecare copac și de agenții NKVD în civil care se străduiau să se comporte și să pară grădinari. Toate

acestea dovedeau că gazdele nu doreau să se ajungă la o înțelegere. Stalin nu se lăsase atras în capcana pregătită de Chamberlain. Pasul următor îi aparținea.

Ședința Biroului Politic din 11 septembrie nu a adus nimic nou. S-a citit ce-i drept raportul lui Vorosilov, care evalua în cuvinte foarte critice lipsa de pregătire din partea diplomaților occidentali, dar nu s-a luat nicio decizie. Aceasta îi revenea lui Stalin.

El trebuia să reflecteze dacă este cazul să continue convorbirile în așa fel încât să se ajungă la încheierea unei înțelegeri cu marile puteri democratice, sau dacă să se tergiverseze și să continue în ritmul lent pe care îl sugerau Londra și Parisul și să caute o apropiere mai rapidă de Germania. Această variantă i-ar fi dat dictatorului german posibilitatea să ia decizia de a declanșa războiul împotriva Poloniei. Ca urmare a faptului - de care Stalin nu se îndoia - că Polonia va pierde războiul, Germania va ocupa nu numai Gdanskul și coridorul, o fâșie subțire din teritoriul polonez care despărțea Pomerania germană de Prusia Orientală, ci tot statul polonez, iar armata ei va ajunge la granița cu URSS. Probabil că Hitler nu va trimite armata în Uniunea Sovietică după ce va termina cu Polonia, din cauza anotimpului, dar ar putea să facă acest lucru câteva luni mai târziu, în primăvara anului 1940. Pe de altă parte, un pact cu Hitler dădea Uniunii Sovietice posibilitatea de a-și păstra neutralitatea, dar aceasta nu micșora primejdia pe care o reprezenta ajungerea armatei germane la granița URSS.

— Nu neapărat, a spus Molotov, căruia Stalin îi împărtășise îndoielile după terminarea ședinței Biroului Politic. Am discutat cu ambasadorul Schulenburg. A spus că Germania este gata să încheie o înțelegere referitoare la crearea unui stat-tampon între ei și noi.

— Am putea începe convorbiri politice pe această temă?

— Eu așa cred, a spus Molotov, care prefera să fie precaut când era vorba de comportarea lui Hitler. Germania se grăbește și fără îndoială că va renunța la celelalte ținte.

— Da, ar trebui să evităm legătura cu democrațiile occidentale, a spus Stalin ca pentru sine. Sunt nesigure și slabe. Nu se poate avea încredere în ele. Și apoi, nu cred că sunt dispuși să pornească la război împotriva lui Hitler.

— Avem anumite indicii că Londra și Parisul poartă negocieri cu Germania cu privire la posibilitatea unui nou acord precum cel de la Munchen. Despre aceasta a discutat Wohlthat la Londra, și acum au loc convorbiri în Danemarca.

Molotov avea informații bune cu privire la tema întâlnirilor diplomatice dintre britanici și germani, deși nu știa prea mult despre conținutul discuțiilor. Într-adevăr, la 17 iulie 1939, sosise la Londra Helmuth Wohlthat, trimisul lui Hermann Goring, și se întâlnise cu Horace Wilson acasă la el, în cartierul londonez Kensington, ca să discute despre o posibilă alianță germano-britanică. Wilson, prezentând opiniile șefului lui, Neville Chamberlain, le propusese germanilor o înțelegere în legătură cu portul Gdarisk. Propusese, de asemenea, colaborarea economică și politică, constând, printre altele în controlul comun asupra unui mare condominiu din Africa, format din Nigeria, Camerun, Congo, Kenya, Tanganica și alte câteva colonii.

Molotov nu avea de unde să știe conținutul acestor convorbiri, iar Wilson a spus chiar de la început:

— Viitorul politic al domnului Chamberlain este în mâinile lui. Dacă apare vreo scurgere de informații, iese scandal și domnul Chamberlain va fi nevoit să-și dea demisia.

Wohlthat era conștient de asta și a păstrat secretul.

Molotov nu se înșela nici în privința convorbirilor din Danemarca, care se desfășurau într-un mic orașel de frontieră între industriașul suedez Birger Dahlerus, reprezentantul neoficial al britanicilor, și trimișii germani.

— Nu au intenția să respecte garanțiile pe care le-au promis Poloniei, a spus mai departe Molotov despre britanici.

— Și atunci?, a întrebat Stalin.

Șovăia, dar imaginea situației era destul de clară. Britanicii și francezii nu aveau de gând să încheie niciun fel de alianță cu Uniunea Sovietică, iar dovada cea mai clară era atitudinea delegațiilor lor militare, care ezitaseră atât de mult până sosieră, iar când, în sfârșit, ajunseseră la Moscova, s-a văzut că sunt la un nivel foarte scăzut. Stalin era convins că din partea marilor puteri occidentale nu era decât o manevră împotriva lui Hitler, pentru a-l obliga să încheie o alianță. Negocierile secrete pe care le aveau la Londra și în Danemarca, amintite de Molotov, confirmau această posibilitate. Britanicii puteau să obțină astfel o înțelegere cu Hitler, firește, pe seama Poloniei, așa cum făcuseră cu un an mai înainte pe seama Cehoslovaciei. Iar Polonia, lipsită de sprijinul britanic, ar fi trebuit să se plece și să încheie o alianță cu Germania. Dacă situația s-ar fi dezvoltat în acest fel, ar fi însemnat că peste câteva luni armata germană va lovi URSS, care nu era pregătită să facă față unei agresiuni. Cu atât mai mult cu cât veneau semnale de alarmă și din Extremul Orient. La 3 iulie 1939,

armata japoneză traversase râul Halhn Gol și ocupase înălțimile Bain Cagan, obligând divizia mongolă să se retragă. E drept că rușii, profitând de superioritatea armamentelor blindate, lansaseră un contraatac și până la 5 iulie respinseseră armata japoneză, dar situația rămânea în continuare foarte nesigură. Pe malul estic al râului aveau loc dese ciocniri și armata sovietică se pregătea să dea lovitura decisivă. Dacă operațiunea pregătită pentru ultima decadă din august nu ar fi reușit, japonezii ar fi intrat în Mongolia și, de acolo, în Siberia rusă. Ar fi existat primejdia să ducă război pe două fronturi, situație de care Stalin se temea în mod deosebit.

Așadar, trebuia să câștige timp. Cu siguranță, în seara aceea, după ce discutase cu Molotov, care l-a sfătuit să fie precaut și să lase decizia la latitudinea Biroului Politic, Stalin se hotărâse deja: va încheia un pact cu Hitler!

La 15 august, convorbirile cu delegația anglo-franceză de la Spiridonovka au început în atmosfera obișnuită de lene, deși britanicii păreau ceva mai vioi. Imediat cum s-au așezat cu toții la masă, Drax i-a informat că primiseră de la Londra împuternicirile a căror absență îi enerva pe ruși.

— Puteți să ni le citiți și nouă?, a întrebat Voroșilov.

— Partea cea mai importantă este cuprinsă în câteva rânduri, a explicat Drax. Vă propun să dau citire acestui fragment, dacă nu doriți să ascultați textul complet.

— Ba da, ba da, tot textul.

Drax a tușit, și-a dres vocea și a început să citească cu glas tare documentul semnat de ministrul Halifax.

— Eu, Edward Friedrich Lindley, Viconte de Halifax, Cavaler al Ordinului Jartierei... S-a oprit o clipă așteptând ca interpretul să termine de tradus cuvintele lui.

Auzindu-le, rușii au început să se uite unul la altul nedumeriți. Observând mirarea lor, Drax a început să explice:

— Ordinul Jartierei este cea mai mare distincție civilă și militară. A fost instituit de regele Edward III în anul 1348 și, după cum susține legenda, denumirea provine de la un incident amuzant. În timpul unui bal, în timp ce regele dansa cu Joanna de Kent, acesteia i-a căzut jartiera de pe picior. Regele a ridicat-o și și-a pus-o pe piciorul lui, spunând în franceză *Horii soit qui mal y pense* (Rușine celui care s-a gândit la ceva rău). În amintirea acestei întâmplări, regele a înființat cea mai

înalță distincție din stat, a cărei deviză au rămas cuvintele rostite de el în timpul balului.

După această digresiune, Drax a continuat lectura împuternicirii, în care era prezentată persoana lui și se enumerau toate ordinele și meritele amiralului pentru Marina Regală de Război. Din nou i-a nedumerit pe ruși atunci când a citat Ordinul Băii.

— Băii? Voroșilov era foarte uimit, crezând că este vorba de o greșeală a interpretului. Ce mai este și Ordinul Băii?

Denumirea aceasta este legată probabil de ritualul abluțiunii din secolul al XI-lea, aplicat în momentul ridicării la rangul de cavaler, le-a explicat Drax rușilor din ce în ce mai bine dispuși și a continuat să citească repede mai departe.

Ziua a trecut la fel ca toate celelalte. Rușii repetau mereu aceeași condiție:

— Armata sovietică nu poate coopera cu armatele Marii Britanii și Franței, dacă nu obține dreptul de trecere pe teritoriile Poloniei și României.

Voroșilov nu s-a putut abține să adauge o observație tăioasă:

— Delegația militară sovietică nu poate să-și imagineze cum este posibil ca guvernele și statele majore generale britanice și franceze, trimițându-și misiunile în URSS, să nu le dea directive într-o chestiune atât de elementară. Aceasta demonstrează că există motive de îndoială cu privire la dorința unei conlucrări reale și eficiente cu Uniunea Sovietică.

Drax și Doumenc știau că guvernul polonez refuză în mod ferm să-și dea acordul cu privire la traversarea teritoriului țării de către trupele sovietice și înțelegeau perfect atitudinea acestuia. Ce garanție ar avea polonezii că Armata Roșie nu se va opri la ei în țară și va refuza să continue marșul spre Germania?

— Mi-am exprimat deja speranța și convingerea că Polonia și România ne vor da ajutor, atunci când vom avea nevoie, a spus Drax.

— Iar dacă Germania va porni spre est, Polonia va cere ajutor de la Armata Roșie?, a ripostat Voroșilov.

Discuția nu avea niciun sens. Din 12 august, când Stalin se hotărâse, convorbirile cu Franța și Marea Britanie nu serveau decât pentru a face presiuni asupra lui Hitler.

Ruptura

— Excelență, vă rog să vă treziți! Ordonanța care stătea în pragul ușii ambasadorului von der Schulenburg bătea în cadrul acesteia. Au sosit știri importante de la Berlin.

Ambasadorul și-a aruncat pe el în grabă halatul și a coborât în cabinet, unde îl aștepta ofițerul de la cifru.

— Telegrama a sosit astăzi la ora 5.45. Este semnată de ministrul von Ribbentrop, a explicat el, înmânându-i documentul.

Schulenburg și-a pus ochelarii și s-a așezat la birou. A parcurs repede textul.

— Aștept răspuns? Ofițerul de la cifru continua să stea în picioare lângă birou, așteptând instrucțiuni.

— Nu. Te rog să-i spui ordonanței să-mi aducă o cafea.

Schulenburg se cufundă din nou în citirea documentului. La un moment dat, a luat creionul care se afla pe birou și a subliniat ultimele cuvinte.

„Führer-ul este de părere că, în lumina situației actuale și a posibilității producerii în orice clipă a unor evenimente importante (în această privință vă rog să subliniați în discuția cu Molotov că Germania este decisă să nu tolereze la nesfârșit provocarea poloneză) este necesară o clarificare rapidă a relațiilor germano-sovietice și a poziției fiecărei țări în această chestiune. Din acest motiv, sunt gata să vin la Moscova în orice moment, după 18 august, pentru a elucida întregul complex al relațiilor germano-ruse, având depline împuterniciri din partea Führer-ului să semnez tratatele corespunzătoare, dacă se va ivi ocazia”.

A pus deoparte documentul și a ridicat receptorul.

— Te rog să suni la premierul Molotov și să-l rogi să mă primească cât mai urgent într-o chestiune importantă, i-a spus el secretarului.

Era sâmbătă 19 august și nu se așteptase la o telegramă atât de urgentă de la Ribbentrop. Oare ce se întâmplase la Berlin, că Ribbentrop dorea să grăbească tratativele cu Moscova? Schulenburg nu reușea să-și dea seama despre ce este vorba. După ultimele rapoarte de la Berlin, negocierile pe tema acordului comercial mai durau și rușii se străduiau să le lungească cât mai mult, neavând intenția să ajungă la o înțelegere finală. Iar acesta era cel mai bun indiciu al intențiilor lor. Din moment ce nu se decideau să semneze un acord comercial, de o alianță politică nici nu putea fi vorba. Așadar, se aștepta ca Molotov

fie să nu răspundă la rugămintea de a se întâlni sâmbătă, fie să fixeze un termen mai îndepărtat. Ambasadorul a fost destul de mirat când telefonul a sunat câteva minute mai târziu și i s-a comunicat că Molotov îl așteaptă la ora 14.00. Nu însemna nimic altceva decât că atunci era liber. Schulenburg era un diplomat cu mult prea multă experiență, ca să se repeadă să tragă concluzii. Și nu s-a înșelat.

Convorbirea cu Molotov s-a desfășurat într-o atmosferă destul de rece.

— Uniunea Sovietică apreciază motivul pentru care domnul ministru Ribbentrop ar dori să vină la Moscova, dar în momentul de față nu există posibilitatea să stabilim o dată pentru această vizită nici măcar cu aproximație - a spus Molotov, vizibil plictisit deja de flecăreala lui Schulenburg. Acordul comercial nu a fost încheiat și mai întâi trebuie semnat și publicat acesta. Abia după aceea, când va face impresia convenită în străinătate, am putea începe convorbirile pe tema unui pact de neagresiune și a unor protocoale suplimentare. Aceasta este părerea guvernului sovietic și nu pot adăuga nimic altceva, a încheiat el hotărât.

După o oră de discuții, Schulenburg a ieșit din cabinetul lui Molotov fără să fi obținut nimic. Gustul eșecului profesional se amesteca totuși cu satisfacția că nu se va ajunge la încheierea unui acord care, după părerea lui, i-ar deschide lui Hitler calea războiului. Schulenburg, anti-nazist, era mulțumit.

S-a întors la el în birou, reflectând la conținutul telegramei pe care intenționa s-o trimită imediat lui Ribbentrop, când a sunat telefonul. Spre uimirea lui, secretarul i-a comunicat că Molotov îl așteaptă la Kremlin la ora 16.30. Și-a pus pălăria pe care abia o lăsase pe spătarul scaunului și a pornit spre ieșire.

— Vă rog să mă iertați că v-am făcut să reveniți atât de curând. Molotov zâmbea stânjenit. Am relatat întâlnirea noastră guvernului sovietic și am primit instrucțiuni să vă transmit un proiect de acord.

A zâmbit din nou ceva mai ușurat de astă dată.

— Firește, domnul Ribbentrop poate veni la Moscova la o săptămână după semnarea acordului comercial. Așadar, dacă acordul ar fi semnat mâine, domnul Ribbentrop ar putea sosi pe 26 sau 27 august.

Schulenburg a încercat să-l convingă pe Molotov să fixeze o dată mai devreme pentru întâlnire, dar nu a reușit. Diplomatul german și-a luat rămas bun și s-a grăbit să ajungă la ambasadă, pentru a-l informa cât mai repede pe Ribbentrop despre rezultatul neașteptat al celei de-a doua convorbiri.

Adolf Hitler, care sosise sâmbătă dimineață devreme la vila sa Berghof din Obersalzberg, nu se simțea prea bine. Avea dureri puternice de stomac, fără îndoială din cauza stresului în care trăia de câteva zile. Medicamentele pe care i le administra doctorul Morell mai atenuau întrucâtva arsurile, dar nu suficient pentru a se putea purta normal. Cu fața schimonosită de durere, stătea nemișcat la fereastră. Joachim von Ribbentrop ședea fără să rostească un cuvânt în fotoliul mare de brocart. Trebuiau să recunoască amândoi că Stalin se dovedise un jucător foarte abil. Ținuse pe loc semnarea acordului comercial, care trebuia să fie primul pas spre încheierea alianței germano-sovietice și avusese tot timpul convorbiri cu delegațiile Marii Britanii și Franței. Armata germană urma să înceapă războiul cu Polonia peste mai puțin de o săptămână, iar posibilitatea de încheiere a unui pact de neagresiune care să garanteze Germaniei măcar că Uniunea Sovietică va păstra neutralitatea, era la fel de îndepărtată ca și acum o lună.

— *Mein Fuhrer...* gândurile lui Hitler au fost întrerupte de colonelul Rudolf Schmundt¹, care stătea în ușa sălii de ședințe. Nu spunea nimic, așteptând nerăbdător ca șeful să-i dea voie să vorbească despre o știre care tocmai sosise. Fuhrer-ul s-a întors spre el, ca și când s-ar fi așteptat la o veste importantă.

— Schnurre a transmis că rușii au fost de acord cu semnarea acordului comercial! Vorbea tare, dându-și seama de importanța informației.

— Așa, a spus Hitler și s-a îndreptat spre el, așteptând continuarea. Ribbentrop s-a ridicat și el din fotoliu. Schmundt a continuat:

— Babarin l-a sunat pe Schnurre acasă și i-a spus că a fost împuternicit să semneze imediat acordul...

— Ah! Hitler a făcut un gest de bucurie, ceva între o bătaie cu piciorul în podea și un țopăit de încântare. Înțelesese că aceasta nu este singura veste bună cu care venise Schmundt. Continuă, te rog...

— Iată conținutul telegramei de la ambasadorul von der Schulenburg din Moscova: „Guvernul sovietic a fost de acord ca ministrul afacerilor externe al Reich-ului să vină la Moscova la o săptămână după publicarea semnării acordului comercial. Molotov a afirmat că, dacă acordul comercial va fi semnat mâine, ministrul de externe al Reichului ar putea să vină pe 27 sau 28 august. Molotov mi-a înmănat un proiect

¹ **Rudolf Schmundt** (1896-1944), din 1.04.1938 adjutantul lui Hitler, din 1942 a fost șeful serviciului de cadre (*Heerespersonalamt*) în rang de general. A murit la 1 octombrie 1944, ca urmare a rănilor primite în timpul atentatului împotriva lui Hitler din 20 iulie.

de pact de neagresiune. Raportul detaliat al celor două convorbiri pe care le-am avut astăzi cu Molotov și textul proiectului sovietic le trimit imediat în altă telegramă. Schulenburg.”

Hitler a aruncat brațele în sus și a început să râdă. Situația se schimbase atât de rapid, încât putea să creadă din nou în norocul lui. Înțelegea de ce pun rușii condiția intervalului de o săptămână între încheierea acordului și vizita ministrului. Cu siguranță că spionajul sovietic aflase data începerii războiului cu Polonia. Stalin hotărâse așadar să aștepte ca acesta să se declanșeze și abia după aceea să încheie un pact de neagresiune cu Germania. Aceasta îi dădea mai multă siguranță că Hitler nu va încheia o înțelegere cu Occidentul și o excludea în același timp de la pregătirile pentru războiul agresiv pe care îl ducea Germania. În această situație nimeni nu ar fi putut să spună că înțelegerea cu Uniunea Sovietică fusese cea care îi facilitase lui Hitler declanșarea războiului, căci aceasta va avea loc abia după începerea acțiunilor militare. Hitler mai simțea însă în acțiunea lui Stalin ceva și era convins că alta era motivația principală a întârzierii semnării tratatului de neagresiune: gruzinul avea o fire de șantajist și voia să-l oblige pe Hitler la concesii mai mari. Știa că, cu cât va întârzia mai mult semnarea tratatului, cu atât va avea mai mult de câștigat.

Exista oare vreo posibilitate de a-l obliga pe Stalin să-l primească pe Ribbentrop mai devreme?

Hitler s-a dus sus, în cămăruța lui, și s-a întins pe patul simplu de brad, acoperit cu o cuvertură bavareză în dungi, primită cadou de la sora sa, Paula. Dar nu putea să adoarmă. Orele treceau, iar el analiza ce ar putea face ca să-l oblige pe Stalin să ia o decizie.

Și i-a venit ideea: îi va scrie o scrisoare lui Stalin!

**Salut cu bucurie semnarea noii
înțelegeri comerciale germano-so-
vietice, ca un prim pas spre
remodelarea relațiilor germano-
sovietice.**

**Pentru mine, încheierea pactului de
neagresiune cu Uniunea Sovietică**

important va putea să vină la Moscova în scopul realizării negocierilor. Guvernul Reich-ului nu vede altă modalitate de elaborare și de semnare rapidă a protocolului adițional.

Tensiunea dintre Germania și Polonia a devenit de nesuportat. Atitudinea Poloniei față de noi, o mare putere, este de așa natură, încât criza poate izbucni în orice moment. Ținând seama de această posibilitate, Germania este decisă să aibă în vedere interesele Reich-ului, recurgând la toate mijloacele posibile.

După părerea mea, luând în considerare stabilirea noilor relații dintre statele noastre, este indicat să folosim timpul cât mai bine. De aceea, propun din nou să-l primiți pe domnul ministru de externe marți 22 august, cel mai târziu miercuri 23 august. Ministrul de externe al Reich-ului va avea toate împuternicirile necesare pentru a negocia pactul de neagresiune și protocolul adițional. Din cauza situației internaționale, ministrul nu poate rămâne la Moscova mai mult de o zi sau două. Vă vom fi recunoscători pentru răspuns.

Hitler renunța la toate convențiile diplomatice! Fără niciun fel de ceremonii, îi întindea mâna lui Stalin. Dar va răspunde și Stalin cu același gest? Oare tergiversarea semnării acordului de neagresiune fusese numai o încercare de a face presiuni asupra lui, sau era o consecință a înțelegerii cu marile puteri democratice? Dacă ar fi fost așa, Hitler ar fi pierdut totul. Nu i-ar mai fi rămas decât să accepte propunerea britanică de a primi Gdanskul în schimbul obligației de a menține pacea. Avea în vedere și acest lucru și îi spusese lui Hermann Goring să se pregătească pentru o călătorie la Londra. Dar nu pierduse încă speranța că Stalin va răspunde la apelul lui. Nu mai rămăsese mult timp. Data începerii războiului cu Polonia fusese fixată pentru 26 august. Firește că putea să amâne momentul trimerii diviziilor cu o zi sau două, poate o săptămână, dar nu mai mult. Își dădea seama că ploile de toamnă vor înmuia drumurile din Polonia și le vor transforma în bălți și noroi și acesta va fi

încât nu mai mâncase nimic. Numai Ewa Braun a reușit să-i pună în față o farfurie cu supă de lapte și să-l oblige să înghită câteva linguri.

Se întreba ce tot face Schulenburg? De ce nu reușește să obțină niciun răspuns de la Stalin? Repeta mereu întrebarea, adresând-o oamenilor din jurul lui, fără a aștepta însă explicații.

Ziua era pe sfârșite și răspunsul cel mai important încă nu sosise. La ora 20.30, Julius Schaub, adjutant SS, a ridicat receptorul telefonului din cabinetul lui Hitler.

— *Mein Fuhrer*, la telefon domnul ministru Ribbentrop, a spus el și a întins receptorul spre Hitler, care, auzind soneria, sărise în picioare. Făcu cei câțiva pași și apucă receptorul.

— Da... da... repeta el, ascultând relatarea ministrului. Și dintr-odată a exclamat: Minunat! Te felicit!

S-a întors către adjutanții adunați în cabinet.

— Stalin a fost de acord! Mergem la Moscova să încheiem pactul cu el!

Fotograful Heinrich Hoffmann a pus mâna pe aparat ca să immortalizeze momentul pe peliculă, dar până să-l scoată, Hitler s-a bătut cu palma peste coapsă și a spus:

— Am toată lumea în buzunar!

Cineva a spus să se aducă șampanie și, o clipă mai târziu, în cameră a intrat Willy Kannenberg, majordomul, cu o tavă pe care se aflau o sticlă și mai multe pahare. Chiar și Hitler a luat unul din ele și și-a înmuiat buzele în lichidul auriu. Încordarea care îi provocase durerile de stomac dispăruse ca prin farmec. A declarat că îi este foame și vrea să mănânce.

În timpul mesei i s-a înmânat scrisoarea din partea lui Stalin, pe care o așteptase cu atâta nerăbdare.

**Vă mulțumesc pentru scrisoare. Sper
că pactul germano-sovietic de
neagresiune va marca o întorsătură
decisivă în relațiile politice dintre
statele noastre. Popoarele noastre au
nevoie de relații de pace.**

Consimtământul guvernului german

— Ai mei sunt! Ai mei sunt!, a exclamat el neobișnuit de emoționat, dar în câteva secunde s-a liniștit.

Cina s-a desfășurat într-o atmosferă plăcută, iar Hitler, deosebit de bine dispus, a spus să se desfășoare ecranul din sala de conferință și să se proiecteze ultimele jurnale de știri ale sovieticilor.

Privind la defilarea de 1 Mai de la Moscova, s-a aplecat spre Albert Speer, care ședea lângă el și a spus încet:

— Această putere militară trebuie să fie neutralizată!

Invitația la război

Generalul Doumenc încercase în zadar toată ziua de 21 august să ia legătura cu Vorosilov. Secretarul comisarului răspundea mereu că șeful lui nu este la Moscova și spunea adevărul. Cu o zi mai înainte, Vorosilov, împreună cu Nikita Hrușciiov, Gheorghi Malenkov și Nikolai Bulganin plecaseră la vila din Zavidovo de pe Volga, la aproximativ 120 km nord-vest de Moscova. Așa îl sfătuisse Stalin, prevăzând că prima reacție a guvernelor occidentale când vor afla de vizita lui Ribbentrop va fi o activizare a delegațiilor militare. Dar rușii nu aveau intenția să dea explicații și nici să analizeze propunerile noi pe care ar fi putut să le formuleze francezii și englezii. Vorosilov s-a întors la Moscova în ziua de 22 august și a fost de acord să-l primească pe Doumenc la ora 19.00. Dar numai pe el singur, fără amiralul Drax.

— Guvernul francez m-a împuternicit în mod oficial să semnez pactul militar care să permită armatei sovietice traversarea teritoriului Poloniei și, de asemenea, dacă situația o va cere, a teritoriului României, a spus Doumenc.

Pe chipul lătareț de țăran al lui Vorosilov a apărut un zâmbet slab. Nu putea să-i sufere pe ofițeriiăștia eleganți plini de medalii.

— Aș dori să vă rog, domnule general Doumenc, să-mi prezentați documentul pe care l-ați primit din partea guvernului dumneavoastră, a spus el. Aș mai dori să știu dacă misiunea britanică a primit răspuns de la guvernul său în această chestiune.

Era o întrebare foarte bună, dar nu izvora din înțelepciunea lui Vorosilov. Știa că delegațiile franceză și britanică nu primiseră niciun fel de telegrame sau de pachete. Pusese întrebarea numai ca să-l șicaneze pe francez.

— Nu am primit un document, ci instrucțiuni telefonice precise, a răspuns Doumenc.

— Darguvomul britanic?, nu s-a lăsat Voroșilov. Se juca cu Doumenc ca șoarecele cu pisica.

— Nu știu dacă amiralul Drax a primit instrucțiuni similare de la guvernul său, a fost nevoit să admită Doumenc. Dar știu că i s-a recomandat să continue negocierile.

— Delegația britanică are cunoștință despre instrucțiunile primite de la Paris?, a mai întrebat Voroșilov.

— I-am spus amiralului Drax că am primit răspunsul guvernului francez. Sunt aproape convins că și guvernul britanic va trimite același răspuns.

Doumenc pierdea teren. Îl subevaluase pe lăcătușul din fața lui, care absolvise cu greu două clase primare. El, absolvent al unor școli militare franceze de elită, era luat în răspăr deși nu putea face nimic altceva decât să aștepte loviturile lui Voroșilov.

— Vă rog să mă iertați, domnule general, a spus în continuare Voroșilov, dar trebuie să vă mai întreb ceva. În răspunsul guvernului dumneavoastră nu există informații cu privire la poziția guvernelor Poloniei și României. Ele știu ce se întâmplă? Poate că ați primit răspuns din partea guvernului francez fără ca Polonia și România să știe?

— Nu știu ce convorbiri au avut loc între guverne. Doumenc se străduia să salveze situația. Nu pot decât să repet ceea ce am aflat de la guvernul meu.

Doumenc nu putea să câștige acest duel verbal. Voroșilov avea toate atuurile. Schimbul de cuvinte care nu ducea nicăieri se prelungea și Voroșilov a decis să-i pună capăt. Vânatul prins în pădurile de la Zavidovo se pregătea în bucătăria de la vila lui Stalin, unde urmau să ia cina, iar aceasta îl interesa mai mult decât discuția inutilă cu francezul.

— Reprezentanții Franței și Marii Britanii au prelungit discuțiile la nesfârșit, a spus el ridicându-se din fotoliu. Din acest motiv, nu se poate exclude posibilitatea ca, între timp, să se fi ajuns la alte soluții politice. Să aștep-

tăm ca situația să se mai limpezească *Joachim von Ribbentrop*

până vom primi răspuns și de la guvernul britanic și se va cunoaște și poziția României și a Poloniei.

În timp ce Voroșilov rostea aceste cuvinte, Joachim von Ribbentrop sosea la aeroportul din Berlin. Luminile reflectoarelor instalate de echipele de filmare ale cronicii filmate germane surprindeau în întuneric silueta elegantă a avionului *Immelmann III*, pe care Hitler i-l dăduse ministrului său pentru această ocazie specială. Acesta a pășit pe scara avionului și în ușa cabinei s-a întors să facă semn cu mâna grupului de persoane oficiale ale partidului și ale statului, venite să-l conducă pe ministrul care pleca într-o călătorie istorică.

Zborul până la Moscova era lung și obositor, de aceea ministrul a cerut să se facă o oprire la Kaliningrad, unde a sosit la ora 23.00. Nu era vorba numai de comoditate și de odihnă, dar trebuia să aibă și timp să se pregătească pentru întrevederea cu rușii. Totul se produsese atât de brusc, încât nu avusese posibilitatea s-o facă la Berlin.

Imediat ce a ajuns în apartamentul său de la hotel Park, a convocat câțiva consilieri și au discutat până noaptea târziu planul de acțiune.

În ziua următoare, 23 august, la ora 13.00, avionul *Immelmann* a aterizat la Moscova, unde nemții erau așteptați de adjunctul comisarului, Vladimir Potiomkin, și de ambasadorul von Schulenburg. Ribbentrop, într-un pardesiu alb și cu pălăria pe cap, a pășit pe scara adusă la ușa avionului și a privit curios în jur. Pe zidurile micului aeroport din Hodinka se vedeau multe drapele cu zvastică, amestecate cu drapelele roșii cu secera și ciocanul. Acordurile *Internaționalei* au sunat ciudat după imnul german.

Întâmpinarea a fost scurtă, de lucru, și Ribbentrop a pornit grăbit spre automobilul Zii mare, negru, a cărui portieră era ținută politicos de Nikolai Vlasik, șeful gărzii personale a lui Stalin. De la aeroport au mers direct în strada Miortvîi Pereulok, unde, la numărul șase, în fosta ambasadă a Austriei, se pregătise apartamentul pentru ministru și delegația lui.

Prânzul de întâmpinare nu a durat mult și la ora 16.00, Ribbentrop împreună cu Schulenburg s-au urcat din nou în automobilul negru pe care li-l pusese la dispoziție Stalin și au plecat la Kremlin. S-au oprit în fața clădirii cu trei etaje, văruiată în galben, a Sovietului Comisarilor Poporului. În apropierea scărilor largi care duceau la intrare se afla un bărbat scund și firav.

— Acesta este Poskrebîșov, secretarul lui Stalin, i-a șoptit von der Schulenburg.

Era surprins de prezența acestui om - ar fi însemnat că sunt așteptați de Stalin și într-adevăr, când au ajuns la etajul întâi și s-au deschis ușile spre salon, ambasadorul nu și-a putut reține o exclamație.

— Ce vă uimește așa de tare, Excelență?, a întrebat Ribbentrop întorcând capul spre el.

— Sunt de ani de zile la Moscova și nu am avut niciodată ocazia să stau de vorbă cu Stalin, a răspuns acesta în șoaptă.

Stalin, într-un veston gri, cu pantaloni negri și cizme înalte, stătea alături de Molotov, care era îmbrăcat într-un costum gri închis.

Toți patru, asistați de interpreți, s-au așezat comod în fotolii adânci, la o masă rotundă și abia după aceea a avut loc salutul propriu-zis.

Ribbentrop a rostit un mic discurs abil, în care își exprima speranța că vor stabili relații bune.

— Doriți să răspundeți, Veaceslav Mihailovici? Stalin s-a întors spre Molotov. Era obligat să facă acest lucru, deoarece în prezența oaspeților străini, Molotov era mai important, în calitate de premier și comisar pentru afacerile externe, în timp ce Stalin nu era decât conducătorul partidului.

— Nu, nu, Iosif Vissarionovici, a spus comisarul. Vorbiți dumneavoastră. Sunt singur că o veți face mai bine decât mine.

Stalin a început să vorbească încet, lăudând atitudinea germanilor față de colaborarea cu Uniunea Sovietică.

— În cazul unui război între Germania și Polonia sau între Germania și Occident, interesele Uniunii Sovietice și ale Germaniei vor fi pentru noi, firește, la fel de importante.

— N-am spus eu că veți vorbi mai bine ca mine, a zâmbit Molotov.

Ribbentrop a scos din servietă textul pactului la care lucrase în

timpul escalei de la Kaliningrad. De fapt, nu schimbase decât foarte puțin din propunerile primite de la Molotov. A mai adăugat numai o introducere bombastică, dar aceasta nu era deloc pe gustul lui Stalin.

— Nu credeți că acordăm prea puțină atenție opiniei publice din țările noastre?, a întrebat el. Ani de zile am aruncat cu noroi fiecare în capul celuilalt și specialiștii noștri de la propagandă s-au întrecut unii pe alții în acest sens. Și acum, dintr-odată, vrem să-i facem pe oamenii noștri să creadă că totul a fost șters cu buretele? Lucrurile astea nu merg așa de repede. Opinia publică din țara noastră, la fel ca și cea din Germania, trebuie să fie pregătită pentru schimbări treptate în relațiile reciproce, așa cum prevede tratatul.

Iosif Stalin rostește un toast pentru Hitler

Ribbentrop a fost de acord și și-a retras observațiile din introducere. Dar textul de bază al pactului de neagresiune nu a produs obiecții din partea nimănui.

Discuția referitoare la protocolul secret, care a început după pauza anunțată după convenirea textului pactului, s-a desfășurat fără mari divergențe. La ora 20.00, după o convorbire de trei ore, Ribbentrop putea pleca mulțumit să se odihnească la ambasadă.

— Treaba cu rușii merge admirabil, a declarat el, așezându-se la masă. O să ajungem la o înțelegere chiar în noaptea aceasta.

Ribbentrop a mâncat repede și s-a întors imediat în cabinetul din clădirea Sovietului Comisarilor Poporului, unde Stalin și Molotov îl așteptau deja.

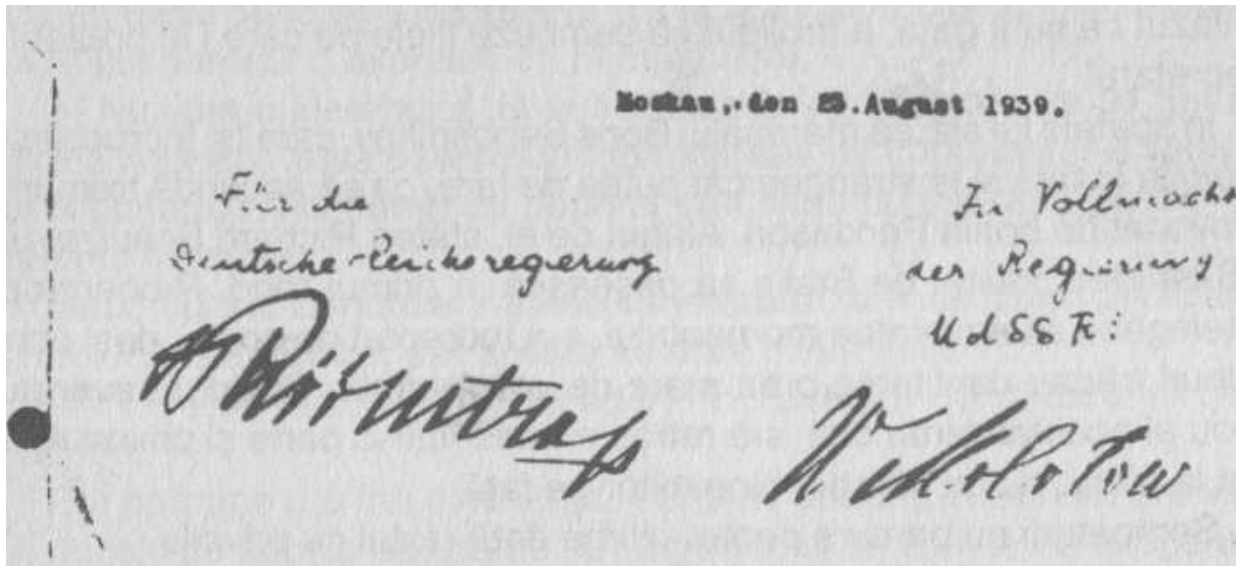
De cum au trecut pragul cabinetului, Stalin a făcut semn și chelnerii au adus pahare, iar el a luat o carafă mică de pe o măsuță și și-a turnat un păhărel de votcă. Din acea carafă bea numai el. Era oare votcă în ea sau numai apă? Ribbentrop nu a îndrăznit să întrebe, cu atât mai mult cu cât Stalin a rostit un toast:

— Știu că poporul german îl iubește foarte mult pe Fuhrer. Este - *molodeț* - a folosit un cuvânt specific rusesc pentru care interpretul nu

beidr

la)Haa Mia^{NI*«} bei kcltnapg
 itm Fraț* ta d#^{ilmi} fi
 !■<■!>■ MI IO— tortibto*
 lgTityț¹⁵«*n I) IlOtlkQM
 to« WMtau toropit a »lr«
 var. •owjstlmr Salba tos
 ftatsiwaaa au taaaarabian
 batom. ▼*» tNtnkar Salba
 tIM tia a₈Ul«a pemiaeba De
 amar- aaaaaaab sa dlaan
 Sabla Va* arklrt,

4) blaaaa PratafcaXI alto *oa kallaii Sat ten atren, (•kala
 kakaalalt aartaa.

Pactul Ribbentrop-Molotov

a reușit să găsească un echivalent german și a folosit o expresie: „este un bărbat destoinic”. Aș dori să beau în sănătatea lui.

Stalin era într-o dispoziție excelentă. Numai el știa, în toată sala aceea plină de diplomați, cine este adevăratul câștigător al lungului joc diplomatic, pe care îl începuse Hitler în martie 1939. Se apropia momentul când Molotov urma să-și pună semnătura pe pactul de neagresiune, confirmând că Uniunea Sovietică nu va porni la război împotriva Germaniei. Oricum, nu avea intenția să-i atace pe

La ora două, când Ribbentrop și Molotov erau deja sub influența cantității mari de votcă pe care o băuseră cu ocazia diverselor toasturi (Molotov: în sănătatea lui Ribbentrop; Ribbentrop: în sănătatea lui Stalin; Molotov: în sănătatea lui Schulenburg; Ribbentrop: pentru guvernul sovietic; Molotov: pentru Stalin, care „rostise cuvântarea din 10 martie, schimbând cursul istoriei”; Ribbentrop: pentru „dezvoltarea relațiilor bilaterale”; Stalin și Molotov împreună: pentru noua eră din relațiile lor), au fost aduse două exemplare ale documentului în două mape de piele. Molotov, cu fața înroșită de băutură, s-a așezat la birou să semneze. Dar s-a oprit privind nervos la fotografii, doi germani și unul rus, care își aranjau repede aparatele pe stativile de lemn. Când a văzut că sunt gata, a început să semneze filele pe care i le prezenta secretarul.

În spatele lui stătea mareșalul Boris Sapoșnikov, care își încrucișase mâinile în față și le strângea cât putea de tare, ca să ascundă tremurul provocat de boala Parkinson. Alături de el, stătea Richard Schulze, un SS-ist înalt, invitat de Stalin să pășească în primul rând. Ribbentrop, înțelegând solemnitatea momentului, s-a îndreptat de spate, deși ochii tulburi trădau cantitatea prea mare de votcă băută. Stalin, adevăratul erou al acestei ceremonii, s-a retras modest într-o parte și privea așezat la birou, cu un zâmbet binevoitor pe față.

Semnatarii au parcurs pentru ultima dată textul cu privirile.

„1. În cazul unor modificări teritoriale și politice pe suprafețe care aparțin țărilor baltice (Finlanda, Estonia, Letonia și Lituania), granița de nord a Lituaniei va reprezenta limita sferei de influență a Germaniei și a Uniunii Sovietice (...)

2. În cazul unor modificări teritoriale și politice pe suprafețe care aparțin statului polon, sferile de interese ale Germaniei și Uniunii Sovietice vor fi delimitate aproximativ de linia râurilor Narva, Vistula și San. Problema dacă este în interesul ambelor state menținerea unui stat polonez distinct și care vor fi granițele acestui stat va fi rezolvată definitiv în funcție de evoluția ulterioară a evenimentelor politice. În orice caz, ambele guverne vor rezolva această chestiune pe cale unei înțelegeri amiabile.

3. În ceea ce privește Europa de Sud-Est, partea sovietică subliniază interesele sale pentru Basarabia. Din partea Germaniei se exprimă totalul *desinteressement* cu privire la acest teritoriu (...).”

în înțolo(ni«M formulată în acești termeni, Hitler îi dădea lui Stalin o fâșie de pământ care îl interesa în mod deosebit pe dictatorul sovietic. Paradoxul consta în faptul că Germania a fost de acord cu această lărgire a sferei de influență a Uniunii Sovietice, adăugând la aceasta și înțelegerea comercială, în urma căreia industria sovietică urma să primească tehnologie modernă, iar Armata Roșie, armament de ultima oră.

Molotov s-a ridicat și i-a cedat locul lui Ribbentrop. Între timp, în sală a intrat un chelner îmbrăcat în alb, care aducea o tavă cu o sticlă de șampanie.

Stalin și-a aprins o țigară, a luat de pe tavă două pahare și i-a dat unul lui Ribbentrop. Fotografii germane, Helmut Laux, a îndreptat imediat aparatul de fotografiat spre ei și a apăsă pe declanșator. Pe chipul lui Stalin a trecut o expresie de nemulțumire.

— Nu este o idee bună să publicăm o fotografie care va da oamenilor o impresie falsă despre un moment atât de important, i-a spus el lui Ribbentrop. Nu dorea ca poporul să-l vadă cu țigara în gură și cu paharul în mână.

Laux, auzind cuvintele traduse de interpret, a scos filmul din aparat și i l-a întins lui Stalin, dar acesta l-a oprit cu un gest.

— Nu este nevoie. Am încredere în cuvântul de onoare al unui german.

Era aproape ora trei dimineața. Oamenii adunați în cabinet erau vizibil obosiți de nopțile epuizante de negocieri și de cantitatea exagerată de alcool. Stalin l-a luat de braț pe Ribbentrop și l-a condus spre ușă. Acolo i-a strâns mâna.

— Guvernul sovietic tratează cu toată seriozitatea noul pact, a spus el. Pot să garantez cu cuvântul meu de onoare că Uniunea Sovietică nu-și va trăda partenerul.

Secretarul Johannes von Herwath aștepta neliniștit întâlnirea cu ambasadorul care îl însoțea pe Ribbentrop. Soția lui Herwath, Elizabeth, se afla în Germania și își petrecea vacanța în Bad Karlberg. Urma să se întoarcă la Moscova cu avionul, ceea ce îl neliniștea foarte tare pe „Johnny”. Se temea că Hitler va începe războiul imediat după semnarea documentelor de la Moscova, iar avionul de la Berlin ar putea nimeri în zona de război. Din fericire, dimineața a reușit să ia legătura telefonic cu soția și să-i spună să zboare prin Stockholm.

A așteptat să vină dimineața, când ambasadorul l-a primit în cabinetul său. După ce începuseră să discute, Schulenburg a ieșit pentru câteva minute. Von Herwarth, în continuare foarte neliniștit, s-a ridicat

din fotoliu și a început să se plimbe prin încăpere, când privirile i-au căzut pe documentul aflat pe biroul ambasadorului S-a apropiat și a început să citească. Era textul protocolului secret semnat noaptea trecută de Ribbentrop și Molotov! Cum putea ambasadorul să fie atât de neglijent, încât să lase documentul pe masă? Dar poate că o făcuse special, petru ca Herwath să-l citească? Textul era scurt, lectura nu i-a luat mult timp.

Când ambasadorul s-a întors în cabinet, Herwath ședea deja pe fotoliu.

— Domnule ambasador, a început el, când Schulenburg s-a așezat în fotoliul din fața lui, am spus de mult timp că aș dori să renunț la serviciul diplomatic și să intru în armată. Cred că aceasta este datoria oricărui german cinstit.

Nu a adăugat german antinazist. Nu a explicat că aceasta este o expresie de împotrivire față de politica lui Hitler. Se cunoșteau de atât de mult timp, încât nu era nevoie să mai spună aceasta.

— Dragul meu Johnnie - pe chipul lui Schulenburg se vedeau urmele oboselii lăsate de noaptea precedentă. Se duseseră la culcare abia în zori, căci după întoarcerea lui Ribbentrop la ambasadă mai avusese loc și acolo o petrecere în cinstea succesului diplomației germane. Dar de ce atâta grabă? Războiul acesta va dura mult, la fel ca războiul mondial trecut. Poți să mai aștepți câteva luni, și vei avea ocazia să intri în armată.

— Domnule ambasador, timpul meu a expirat. Vă rog să fiți de acord că plec din serviciul diplomatic, s-a încăpățânat Herwath.

Schulenburg a tăcut o clipă. Reflecta la decizie. Îi părea rău să se despartă de tânărul de care îl legau originea aristocratică și ura față de nazism.

— Poate că ai dreptate, a răspuns în cele din urmă. Am trudit din greu la realizarea relațiilor bune dintre Uniunea Sovietică și Germania și, într-un anume sens, mi-am atins scopul. Știi foarte bine că, în realitate, nu am realizat nimic. Până astăzi au acționat frânele care împiedicau deraierea trenului european. Acum nu mai există nimic care să oprească Europa din fața războiului și Germania din fața cufundării în neant.

Schulenburg a aplecat capul. Se vedea că bătrânul diplomat trăise intens ultimele evenimente. Era unul din principalii creatori ai înțelegerii care urma să-i ducă patria la catastrofă. Acționase cu deplină convingere cum putuse mai bine. Și cu totul împotriva propriei voințe, în 1944 avea să plătească pentru acesta prețul suprem...

Herwath *nu* ridicat și a ieșit repede din cameră. Înțelesese că trebuie să-l lase pe Schulenburg singur. Ajuns în biroul lui, a ridicat receptorul și l-a sunat pe Charles Bohlen, de la ambasada Statelor Unite. Se cunoșteau foarte bine, se întâlniseră deseori în vila de lângă Moscova a lui Herwath și avea încredere totală în diplomatul american. L-a rugat să vină să se vadă cu el în oraș, într-un loc unde se întâlneau adesea. Herwath îi transmisese de multe ori americanului informații secrete de la ambasadă. Dar niciodată nu fuseseră așa de importante precum cele din acea zi, 24 august, când i-a transmis o foaie de hârtie cu rezumatul protocolului secret.

După ce s-a întors la ambasadă, Charles Bohlen a alergat imediat la cabinetul ambasadorului Laurence Steinhardt, care și-a dat seama rapid cât de importante erau informațiile aduse de angajatul său. În aceeași zi, la ora locală 11.50, specialistul de la Departamentul de Stat din Washington descifra următoarea telegramă venită de la Moscova: „Ieri seară s-a ajuns la o înțelegere în chestiunile teritoriale din Europa Răsăriteană, pe baza căreia Estonia, Letonia, Polonia de est și Basarabia au fost recunoscute drept teritorii de interes vital sovietic”.

Președintele Franklin D. Roosevelt în 1939

Președintele și secretarul de stat nu erau la Washington, căci plecaseră în vacanță. Dar, auzind vestea atât de importantă, s-au întors imediat la birou. Aflaseră cel mai mare secret din acel moment și l-au păstrat pentru ei. Președintele Franklin D. Roosevelt a considerat că nu este cazul să informeze guvernele britanic, francez și nici polonez, deși o astfel de știre ar fi putut avea o mare influență asupra cursului evenimentelor viitoare. De ce a procedat în felul acesta? Nu există un răspuns clar la această întrebare nici până în ziua de astăzi. Poate că explicația ar trebui căutată în evenimentul care avusese loc câteva luni mai înainte, când, la 12 ianuarie 1938, Franklin D. Roosevelt îi trimisese o scrisoare premierului britanic, propunând convocarea unei conferințe cu participarea Statelor Unite. Era ceva foarte important, căci ar fi însemnat că țara lui intenționează să iasă din izolare și ar putea deveni un aliat neprețuit al Marii Britanii. Din păcate, un concurs de împrejurări a făcut ca această inițiativă timidă a președintelui de renunțare la politica de neutralitate să moară în fașă.

În momentul în care scrisoarea a ajuns la Londra, ministrul de externe, Anthony Eden, care fără îndoială că ar fi apreciat cum se cuvine importanța inițiativei lui Roosevelt, era în Franța și scrisoarea a ajuns în mâinile lui Horace Wilson. Acesta l-a sfătuit pe premier să respingă oferta președintelui.

— Idiot nefericit! Știi ce ai făcut? Eden era turbat de furie când a intrat în cabinetul lui Wilson după întoarcerea la Londra.

— Vă rog să mă scuzați, s-a întâmplat ceva?, a întrebat Wilson naiv.

— Scrisoarea de la Roosevelt! L-ai convins pe premier să refuze propunerea lui Roosevelt! Cum ai îndrăznit? Nu înțelegi cât de important ar fi fost pentru noi s-o acceptăm?

— O, asta! Wilson nu și-a pierdut calmul. Nu trebuie s-o iei așa de tragic, dragă ministre! Este o stupizenie, da, o stupizenie!

Eden era atât de revoltat, că s-a dus imediat la premier și și-a dat demisia. Firește, nu numai din cauza ultimei gafe a lui Wilson. De mult nu mai era de acord cu politica de concesi fața de Germania.

— Nu poți demisiona, dragul meu Anthony, a spus Chamberlain. Președintele Roosevelt a rugat să se păstreze secretul în legătură cu scrisoarea lui. Cum poți să demisionezi pentru ceva ce oficial nu există?

Dar curând Chamberlain a fost de acord cu Wilson că Eden trebuie să plece, căci se băga prea mult în planurile lor.

Așadar, atunci Roosevelt fusese respins. Poate că la 24 august 1939 se temuse de o reacție asemănătoare din partea premierului

Chamberlain vi iși pusese în gând să nu mai facă niciun pas greșit. Păstrase pentru el știrea despre pactul Ribbentrop-Molotov.

Guvernul britanic nu a știut nimic despre ceea ce se întâmplase cu adevărat la Moscova, căci Walter Seeds, ambasadorul britanic, trimisese guvernului său informații despre evenimentele de la Moscova

bazate numai pe articolele publicate de *Pravda* și *Izvestia*.

*

Stalin era deja la vila lui din Kunțevo. Veniseră împreună cu el și Molotov, Vorosilov, Hrușciiov și Bulganin, să mănânce rațele vâdate cu două zile mai înainte, iar în tot acest timp comisarul pentru problemele apărării evitase contactul cu francezii și britanicii.

Toți erau cât se poate de bine dispuși, ca urmare a acordului semnat noaptea trecută, iar rațele fripte și votca le îmbunătățeau încă și mai mult dispoziția.

— Britanicii și francezii trebuie să plece acasă, a spus Stalin, aple- cându-se spre Vorosilov și luându-l pe după umeri. Discuțiile cu ei nu au niciun rost. Nu sunt serioși în chestiunea alianței cu noi și adevăratul lor scop este să-l ațâțe pe Hitler împotriva Rusiei. Firește, toate acestea sunt un joc, cine pe cine înșală mai bine. Știu ce vrea Hitler. Își închipuie că m-a păcălit, dar eu sunt cel care l-a păcălit pe Hitler.

A luat paharul de votcă în mână, dar s-a oprit, căci își amintise ceva.

— în legătură cu tratatul acela - vorbea despre pactul de neagresiune și despre protocolul secret - războiul va ajunge la noi mai târziu. O să putem rămâne un timp neutri și să ne păstrăm forțele. După aceea o să vedem ce o să mai fie...

PARTEA A III-A - Fortăreața

Alianța sângelui

Ambasadorul Wactaw Grzybowski¹ a urcat pe scările mari de marmură la etajul întâi al clădirii Sovietului Comisarilor Poporului. Secretara a deschis larg ușa cabinetului unde, în spatele biroului mare de mahon, ședea Veaceslav Molotov. Văzându-l pe ambasadorul polonez s-a ridicat cu o grimasă, care ar fi putut fi considerată drept zâmbet, a făcut câțiva pași în întâmpinarea lui și i-a întins mâna în semn de salut, făcând în același timp un gest prin care îl invita să ia loc în fotoliul de la masa rotundă. Grzybowski venise să-i înmâneze șefului guvernului sovietic o notă informativă cu privire la agresiunea germană „neprovocată, săvârșită fără o declarație de război și prin surprindere”. Molotov a ascultat cu atenție cuvintele diplomatului polonez, fără să reacționeze la sublinieri.

— Guvernul Poloniei contează pe intervenția Angliei și a Franței?, a întrebat el.

— Nu am informații oficiale, a răspuns Grzybowski, dar prevăd o declarație de război pentru mâine, adică 4 septembrie.

Molotov a zâmbit:

— O să mai vedem, domnule ambasador, a spus el pe un ton care l-a înghețat pe Grzybowski.

Acțiunile armatei germane din Polonia depășiseră toate socotelile și planurile. Firește, nimeni nu se așteptase ca armata poloneză să poată învinge Wehrmacht-ul, dar se calcula că va putea să opună rezistență suficient de mult timp, ca să permită Franței să facă mobilizarea

¹ **Wactaw Grzybowski** (1887-1959), diplomat polonez, în perioada 1927 - 1935 a fost ambasador la Praga, în anii 1936 - 1939 la Moscova. După agresiunea sovietică, a plecat din Polonia și a rămas în emigrație. În anii 1952-1953 a fost președintele Consiliului Național al Republicii Polone.

și să înceapă ofensiva spre est. Dar chiar din primele zile de război, aviația polonă suferise pierderi atât de mari, că nu putea să apere în mod efectiv armata și orașele împotriva raidurilor germane. Marina de război poloneză, ale cărei forțe erau oricum modeste, fusese slăbită și mai mult în urma faptului că trei distrugătoare fuseseră trimise la 31 august în Marea Britanie. În a treia zi de război, două dintre cele mai mari vase rămase în țară, lansatorul de mine *Gryf* și distrugătorul *Wicher* se scufundaseră, nimerite de bombe lansate de avioanele germane. De-a lungul întregii frontiere poloneze diviziile se retrăgeau sub atacurile masive ale armatei germane, care demonstau o forță, o precizie de manevră și o brutalitate nemaiîntâlnite în războaiele de până atunci.

Din punctul de vedere al lui Stalin, nu era o situație avantajoasă. Firește că plănuia ca Armata Roșie să ocupe partea estică a statului polonez, dar nu dorea să fie considerat agresor, ceea ce s-ar fi întâmplat în cazul în care ar fi acționat în același timp cu Wehrmacht-ul. Așadar, trebuia să aștepte până când va cădea Varșovia ca urmare a acțiunilor germanilor, iar guvernul polonez va semna capitularea sau va părăsi Polonia. Atunci ar fi putut spune că statul polonez a încetat să mai existe, și că Armata Roșie a pătruns pe teritoriile din est numai pentru a lua sub protecție populația ucraineană și bielorusă, ale căror vieți și avuturi erau primejduite de acțiunile războinice. Sigur, ar fi fost o explicație cam stânjenitoare pentru Hitler, pentru că ar fi însemnat că Armata Roșie protejează populația împotriva violenței și a jafurilor săvârșite de armata germană, dar Stalin nu-și bătea capul cu asta, știind că Hitler va înțelege despre ce este vorba.

Stalin contase și pe faptul că apărarea poloneză va fi mai eficientă și germanii vor suferi mai multe pierderi în oameni și echipamente. Din aceste motive, chiar înainte de izbucnirea războiului, ambasadorul sovietic din Varșovia propusese guvernului polonez ajutor sub formă de arme și echipament militar. Aceasta venea în contradicție cu obligațiile sovieticilor față de germani, căci însemna să acorde ajutor unui stat dușman, dar lui Stalin nu-i păsa. Pentru el era mai important să-i susțină pe polonezi, ca să le provoace nemților mai multe pierderi, să opună o rezistență mai îndelungată și să dea Armatei Roșii mai mult timp pentru a se pregăti de acțiune.

Dar aceste calcule dăduseră greș în ciocnirea cu forța armatei germane. A apărut pe neașteptate posibilitatea ca Germania să ocupe Varșovia în prima săptămână de război și să termine astfel războiul cu Polonia. Armata ei ar fi putut să nu se oprească pe linia Vistula

- Narva, așa cum cerea protocolul secret, ci, justificându-se prin faptul că a fost nevoită să urmărească detașamentele poloneze împrăștiate, să ajungă până la granița Uniunii Sovietice. Temerile lui Stalin s-au dovedit întemeiate, căci nemții au făcut o astfel de încercare. La 18 septembrie atașatul militar sovietic de la Berlin, colonelul Mihail Belakov, a fost invitat de amiralul Wilhelm Canaris la Comandamentul Wehrmacht-ului din Bendleerstrasse, unde generalul Warlimont i-a arătat harta viitoarei frontiere. Aceasta mergea de-a lungul Vistulei, prin Varșovia, dar la sud înainta mult spre est, lăsând în partea germană orașele Lvov și Drohobîci. Nemții doreau, firește, să ocupe zonele petroliere de acolo. Abia intervenția directă a lui Stalin și Ribbentrop a determinat Wehrmacht-ul să renunțe la aceste planuri. Toate acestea se întâmplau pe 18 septembrie, așadar atunci când armata sovietică era deja pe teritoriul Poloniei. La începutul lui septembrie, amenințarea ocupării întregii Polonii de către Germania era încă și mai reală.

Dar cursul evenimentelor analizate de Stalin s-a schimbat brusc în seara zilei de 3 septembrie, când Marea Britanie și Franța au intrat în război cu Germania. Francezii, care mobilizaseră patru armate, aveau suficiente forțe ca să lanseze o ofensivă reală în vest, ori tocmai de asta se temea Hitler cel mai tare. În aceeași zi, la ora 18.50, ambasadorul Schulenburg a primit o telegramă secretă de la Berlin în care i se cerea să le transmită rușilor rugămintea de a întreprinde cât mai grabnic acțiuni militare împotriva Poloniei.

Hitler, care în acel moment s-a decis să plece pe front, în Pomerania, a ajuns la 4 septembrie în localitatea Bad Polzin, unde trenul lui, *America*, a rămas sub presiune, în timp ce el s-a urcat în Mercedes și s-a dus la sediul Armatei a IV-a. Se gândea că evoluția situației de pe frontul de vest îl va putea obliga în orice clipă să se întoarcă la Berlin, sau să meargă mai departe, spre vest, în urma unităților Wehrmacht-ului, transferate acolo din Polonia în scopul declanșării războiului cu unitățile franceze. De aceea, îl rugase pe Stalin să intervină cât mai repede împotriva Poloniei, pentru ca Armata Roșie să ajute la compensarea golurilor în rândurile germane, provocate de transferarea unor unități pe frontul de vest. Din fericire pentru Hitler, această amenințare s-a dovedit neîntemeiată. Diviziile franceze, care au pătruns pe Saar, au acționat fără fermitate și nu exista pericolul ca această acțiune să se transforme într-o mare ofensivă, care să amenințe Germania și s-o oblige să-și retragă armata din Polonia.

Stalin trăgăna lucrurile, considerând că va fi cel mai bine să înceapă acțiunile Armatei Roșii după căderea Varșoviei. De aceea, la

5 septembrie l ,i spus lui Molotov să-i răspundă lui Schulenburg în felul următor: „Dacă ne grăbim prea mult, am putea să dăunăm cauzei noastre și să-i determinăm pe adversarii noștri să-și unească forțele”. A declarat mobilizarea în ziua de 7 septembrie, când armatele germane se aflau în apropierea capitalei poloneze. Spera ca polonezii să nu poată apăra prea mult timp orașul și că, neavând avioane de vânătoare, care ar fi putut proteja populația de raidurile aeriene, vor fi siliți să capituleze în câteva zile.

Trecuse de ora două din noaptea de 16 spre 17 septembrie. Ambasadorul Wactaw Grzybowski încă nu se dusesse la culcare. De câteva zile trăia într-o tensiune deosebită, așteptându-se la evenimente surprinzătoare, deși, în vârtejul de informații contradictorii, nu mai putea să-și dea seama de cel fel vor fi acestea. Atmosfera era foarte pesimistă, ceea ce reieșea din presa străină - lăsând la o parte situația din Polonia - și din informațiile de la ambasadorul britanic, Seeds, care avertiza că Armata Roșie, în alianță cu Germania, este gata să atace Polonia. Același lucru se vedea și din atitudinea rușilor, care organizau manifestații antipoloneze.

La ora 2.15 a sunat telefonul. Secretarul comisarului adjunctul pentru afaceri externe, Vladimir Potiomkin, îl invita pe ambasador să binevoiască să vină cât mai repede, căci comisarul are să-i comunice o declarație importantă a guvernului sovietic. Grzybowski a promis că va fi acolo la ora trei și și-a dat seama că îl așteaptă momente grele.

În automobil încerca să-și dea seama ce fel de declarație va auzi peste câteva minute. Spera să fie vorba de pactul de neagresiune. Dar se înșela.

— Războiul polono-german a demonstrat falimentul intern al statului polonez, citea Potiomkin, stând în picioare în spatele biroului din cabinetul său. În zece zile de operațiuni militare, Polonia și-a pierdut toate regiunile industriale și centrele culturale. Varșovia a încetat să mai existe în calitate de capitală a Poloniei. Guvernul polonez s-a destrămat și nu dă niciun semn de viață. Aceasta înseamnă că statul polonez și guvernul lui au încetat, de fapt, să existe. Drept urmare, tratatele încheiate între URSS și Polonia și-au pierdut valabilitatea. Polonia a devenit un câmp de acțiune propice pentru orice fel de acțiuni și încercări de amenințare la adresa URSS. De aceea, guvernul sovietic, care și-a păstrat până în acest moment neutralitatea, nu mai poate rămâne neutru în continuare...

Grzybowski asculta declarația din ce în ce mai disperat. Îl indigna perfidia pe care o arăta guvernul sovietic.

— Guvernul sovietic nu mai poate rămâne indiferent nici față de faptul că frați de același sânge, ucraineni și bieloruși, care locuiesc pe teritoriul Poloniei, sunt lăsați de izbeliște și fără niciun fel de apărare. Luând în considerare această situație, guvernul sovietic a dat ordin Comandamentului Suprem al Armatei Roșii ca unitățile ei să treacă granița și să ia sub protecție viața și avutul populației din Ucraina de vest și din Bielorusia de vest.

— Refuz să iau cunoștință de această notă și îmi exprim în modul cel mai categoric protestul față de conținutul și forma ei!, a strigat Grzybowski, imediat ce Potiomkin a terminat de citit documentul semnat de Molotov.

— Protestez față de ruperea unilaterală a înțelegerilor care obligă cele două părți!, a spus Grzybowski ridicând vocea.

Potiomkin, vizibil surprins de reacția diplomatului polonez, și-a dat seama că se află într-o situație neplăcută. Trebuia să-i înmâneze ambasadorului nota, dar polonezul refuza s-o primească. Toate încercările de a-l convinge, chiar și amenințarea că va suferi consecințele istoriei nu au avut niciun rezultat. Polonezul părea și mai ferm hotărât.

— Înțeleg că am obligația să-mi înștiințez guvernul cu privire la agresiunea care probabil că a și început, dar nu voi face nimic altceva!

Rușii nu se așteptau la una ca asta. Dacă polonezii ar fi acceptat nota, ar fi putut afirma că acționaseră în conformitate cu normele dreptului internațional. Dar la ora 4.30, Grzybowski a plecat de la Potiomkin, refuzând cu încăpățănare să accepte declarația guvernului sovietic, însă când s-a întors la ambasadă a constatat că trimisul sovietic fusese mai rapid și ajunsese acolo înaintea ambasadorului cu documentul într-un plic. Încercarea de a trimite plicul înapoi nedeschis nu a reușit, căci portarul de la comisariatul sovietic pentru afaceri externe primise instrucțiuni să nu primească niciun fel de trimiteri de la polonezi. Fără să se lase intimidat, Grzybowski a lipit timbre pe plic și l-a trimis prin poștă.

Între timp, unități ale Corpului de Pază a Frontierei au informat comandamentul că la ora 3.00 unitățile sovietice începuseră trecerea graniței. În multe puncte de frontieră au izbucnit lupte. Câteva ore mai târziu, situația devenise foarte clară: Uniunea Sovietică începuse agresiunea armată pe scară largă: o armată de 466.000 de soldați, sprijinită de tancuri și aviație, trecuse granița Poloniei.

Stalin studia harta de câteva zeci de minute. Molotov, care ședea de partea cealaltă a mesei, urmărea foarte atent comportamentul dictatorului. La fel și Vorosilov, care stătea într-o parte, și se muta de pe un picior pe altul, așteptând evaluarea finală a situației.

— Așa nu e bine, a spus în cele din urmă Stalin. Dacă ne fixăm frontiera pe Vistula, o să avem numai necazuri.

A desenat cu degetul viitoarea frontieră cu Germania, care urma să ia naștere după încheierea acțiunilor militare. În mijloc, granița făcea o burtă, iar deasupra ei atârna Prusia Orientală, care amintea de o stâncă gata să se prăbușească în orice moment. Iar dacă nemții ocupau Lituania, bolovanul acesta suspendat creștea și mai mult. Un atac pornit de acolo ar fi amenințat cu retezarea „burții” pe care o făceau teritoriile poloneze încorporate în URSS și amenința direct Leningradul.

Pentru Uniunea Sovietică nu era avantajos să ajungă până la Vistula. Pe teritoriile poloneze de est locuiau 13 milioane de oameni, dintre care polonezii reprezentau 5 milioane și se aflau mai ales în orașe. Bielușii, ucrainenii și evreii reprezentau așadar majoritatea și era sigur că vor constitui o temelie solidă pentru noua putere sovietică. Firește, erau de așteptat necazuri din partea naționaliștilor ucraineni, dar era o problemă mult mai mică decât rezistența pe care ar fi opus-o populația poloneză din teritoriile de la vest de Bug, dacă rușii, în conformitate cu protocolul secret, ar fi ocupat această zonă. E adevărat, protocolul prevedea că puterile învingătoare vor lua o decizie referitoare la menținerea statului polonez într-o anumită formă, dar ce formă?

Niciuna din aceste concepții nu-i convenea lui Stalin, care intenționa să creeze o fâșie de apărare. Îl interesau însă Lituania, Letonia și Estonia.

— Va fi nevoie de noi negocieri..., a spus Molotov. Se uita la Stalin așteptând reacția lui.

— ... ar trebui să înceapă cât mai curând la Moscova sau la Berlin a spus el, lăsând din nou fraza neterminată. Stalin nu răspundea, ocupat să scoată o țigară din tabachera de argint și să se uite în jur după chibrituri, pe care i le dădu imediat Vorosilov.

— Firește că Ribbentrop trebuie să vină la Moscova, a spus în cele din urmă Stalin, și asta pentru că negocierile trebuie să fie purtate de o persoană cu cea mai înaltă autoritate, care nu poate părăsi Uniunea Sovietică.

Molotov și-a notat imediat această frază, care i s-a părut deosebit de potrivită și convingătoare.

Acțiunea „Vulturul”

Întinericul cuprinsese pe neașteptate portul Talin, dar soldații estoni nu erau mirați. În noaptea aceea, luminile se mai stinseseră o dată din cauza unei avarii la stația de transformare. Iar deconectarea unora dintre luminile de pe chei nu neliniștea pe nimeni. Trebuiau să aștepte până ce echipa de serviciu va remedia avaria. Dar zgomotul care a răsunat brusc în portul adormit i s-a părut totuși neliniștitor comandantului gărzii. Așadar, a luat felinarul din cui și a ieșit din clădirea de cărămidă roșie aflată cam la 150 de bazinul portuar. A ocolit clădirea ca să iasă pe faleză și dintr-odată a văzut că submarinul polonez ORP *Orzeł*¹ se depărtează de chei. O clipă s-a gândit că echipajul primise permisiunea autorităților estone să părăsească portul, din momentul ce vasul se îndepărtează, dar ar fi trebuit să fie și el înștiințat.

Pe câteva din vasele ancorate la țărm s-au aprins reflectoare și jeturile de lumină au început să alunece pe suprafața apei, până când unul din ele a găsit silueta vasului. Acesta descria un semicerc larg, ca să ocolească zona puțin adâncă din centrul portului, bine semnalizată și marcată cu balize.

Orzeł intrase în portul Talin cu aprobarea autorităților estone în seara zilei de 14 septembrie 1939, pentru a-l lăsa la spital pe comandantul bolnav, Henryk Ktoczkowski, și pentru a-și repara un compresor. Dar a doua zi, autoritățile își schimbaseră atitudinea și spuseseră că vasul nu avusese dreptul să intre în apele teritoriale ale Estoniei, căci acest lucru nu era permis prin tratatul din noiembrie 1938 semnat cu Lituania și Letonia; pe lângă aceasta, vasul polonez depășise timpul de ședere permis într-un port neutru. Aceste reproșuri au servit drept temei pentru reținerea echipajului de pe *Orzeł*. Era o acțiune ilegală și arăta că guvernul Estoniei se află deja sub presiunea Germaniei, care profitase de ocazie pentru a bloca această unitate amenințătoare.

În zilele următoare, vasul a fost parțial dezarmat - au fost descărcate 14 din cele 20 de torpile pe care le avea la bord, au fost demontate tunurile, au fost confiscate muniția, armele de mână, hărțile. În această situație, o încercare de a fugi din port în largul mării părea puțin probabilă. Poate că tocmai aceasta adormise vigilența pazei estone, care în noaptea de 18 septembrie fusese neutralizată de echipaj. Vasul plecase de la chei.

¹ **Orzet** - „vultur” în limba polonă (n. trad.).
-ICO

Comandantul găzii a alergat spre zidul unde se afla comutatorul sirenei, a ridicat mânerul întrerupătorului, dar nu era curent electric, așa că nu a putut suna alarma.

— Alarmă! Alarmă!, a început el să strige și văzând soldații care se apropiau în fugă ieșind din cazarmă, le-a ordonat că ia poziție la mitraliere și să deschidă foc în direcția vasului. Dar nu era ușor, căci acesta folosisese motorul electric numai la început, când se depărtase de mal, însă acum pusese în funcțiune motoarele diesel și fumul gros îi acoperea silueta. După aceasta, norocul a încetat să mai fie de partea marinarilor polonezi, căci chiar la ieșire s-a lovit de o stâncă pe care se afla un sparge-val și marele submarin a rămas cu prora înălțată în aer, lovind neputincios apa cu elicele. Dar asta nu a durat mult. Căpitanul Jan Grudzinski, care preluase comanda vasului de la comandorul Ktoczowski, nu și-a pierdut cumpătul. A dat comanda să se arunce balastul din compartimentul din spate, care astfel s-a ușurat și s-a ridicat și el, iar motoarele care lucrau în plină forță au reușit să scoată vasul din capcană. Ascuns în continuare în spatele norului de fum, a reușit să iasă din rada portului. Dar încă nu era în siguranță. Momentul de surpriză trecuse și acum era de așteptat ca din port să pornească în urmărire a lui un vas, eventual chiar canoniera *Laine*, care condusesse vasul în port și avusese misiunea să-l păzească.

Fundul mării se adâncea treptat de la șase la douăzeci de metri și pe această porțiune vasul trebuia să se scufunde, căci se apropia tot mai mult de instalațiile artileriei de pe țărm cu un calibru de 100 mm, montată pe insula Nargon, pe partea stângă a șenalului navigabil. Erau suficient de puternice ca să-i distrugă puntea și să-l scufunde. Nu puteau să spera decât că soldații vor fi zăpăciți și din cauza întunericului și a valului de fum nu vor reuși să vadă și să nimerească silueta vasului. Cu fiecare secundă, vasul se apropia tot mai mult de adâncurile salvatoare, unde se putea ascunde de loviturile mitralierelor și ale tunurilor.

Nu se știe cât de hotărâți erau estonii să scufunde vasul polonez. După o relatare de după război, comandantul uneia din baterii, auzind că fusese reperată silueta vasului *Orzeł* ar fi spus: „Uită că ai văzut ceva”. Este foarte posibil, căci Polonia se bucura de simpatie, atât printre comandanți, cât și printre marinarii estoni, care aveau multe legături de rudenie cu Polonia.

Când s-au auzit primele împușcături, *Orzeł* ajunsese într-un loc suficient de adânc pentru a se putea ascunde. Dar nu a fugit mai departe, căci bateriile nu erau destul de încărcate. În afară de aceasta, era

vorba de o manevră riscantă. Comandanții vaselor care porniseră în urmărirea lor, nu-și imaginau că ținta lor rămăsese așa de aproape de sparge-val. Totuși trebuia să se țină seama și de faptul că marina estonă, pentru care evadarea vasului polonez era compromițătoare, se va strădui să-l ajungă din urmă. Însă marina militară din Estonia, care dispunea de vase vechi, preluate de la ruși, nu era un adversar de temut, deși toate unitățile porniseră în căutarea lor.

Torpilorul *Sulev*, canoniera *Laine* și două lansatoare de mine patrulau marea, căutând urmele vasului polonez. Căpitanul Jan Grudzinski își spunea că în curând va apărea un dușman mult mai redutabil, *Kriegsmarine*. Dar nu-și dădea seama că este căutat și de vasele sovietice.

Stalin nu putea lăsa să-i scape o ocazie care îi căzuse pe neașteptate în mână.

La ce servește marina militară, dacă nu este în stare să păzească într-un port un submarin dezarmat? De aici se poate trage concluzia că forțele armate ale statului eston sunt slabe, prost organizate și cuprinse de defetism, deși în apropierea graniței lor se desfășoară un război cumplit. Nu vor reuși să-și apere țara, iar dușmanul va trece foarte repede peste teritoriul acestui stat și va lovi în Uniunea Sovietică. Aceasta este logica justificării intervenției pe care a prezen- tat-o diplomația sovietică.

La 19 septembrie, câteva vase sovietice de război s-au oprit în apropierea apelor teritoriale estone. Moscova își arăta nemulțumirea, în aceeași zi, comisarul pentru afaceri externe Veaceslav Molotov l-a convocat pe trimisul eston August Rei și l-a informat că, din moment ce Estonia nu este capabilă să-și apere neutralitatea, va face Uniunea Sovietică acest lucru în locul ei. Amenințarea suna foarte serios și agresiunea sovietică din Polonia demonstra că rușii nu vor ezita s-o pună în aplicare.

Evenimentele se desfășurau tot mai repede.

Lansatorul de mine eston a fost atacat de un submarin, care a lansat o torpilă în direcția lui. Apartenența de stat a atacatorului nu a fost stabilită, dar era limpede că era vorba de o provocare. *Orzet* nu se aflase niciodată în zona aceluia atac și niciuna din unitățile germane nu avea motiv să atace un vas care naviga sub pavilion eston. Era prima dintr-o serie de provocări pe care le-a organizat Uniunea Sovietică după evadarea vasului *Orzet*. După aceea, agenția de presă TASS a publicat știrea că vasul comercial sovietic *Pioner* a fost atacat cu torpile de un submarin, dar fără a fi nimerit. Nu același noroc îl avusese - după relatările presei sovietice - un alt vas comercial, *Metallist*. La bordul lui

muriseră, chipurile, câțiva membri ai echipajului, iar alți câțiva în mare, după ce torpilele de pe *Orzet* distruseseră prora vasului. Tragedia se desfășurase în zona puțin adâncă din golful Narva, de aceea epava nu s-a scufundat, ci a eșuat pe nisip. Timp de câteva zile, vasele marinei sovietice au adus la fața locului corespondenți străini, ca să vadă cu ochii lor atrocitățile comise de echipajul submarinului polonez.

Secretul s-a elucidat abia la sfârșitul anului 1941, când câțiva ofițeri sovietici de marină au ajuns prizonieri la finlandezi. Aceștia au povestit cum s-a dus *Metallist* la fund. Vasul fără echipaj a fost dus în zona puțin adâncă din golful Narva și acolo un submarin sovietic tip *Şci-303* a lansat o torpilă care însă a greșit ținta. Următoarele încercări de a distruge o țintă fixă s-au soldat cu alte eșecuri, până când o salvă întreagă trasă de distrugătorul *Turci* a lovit nefericitul vas comercial.

Toate aceste provocări trebuiau să justifice măsurile de apărare pe care le luase guvernul sovietic „pentru protecția echipajului împotriva vasului pirat”. În apele teritoriale ale Estoniei au pătruns câteva vase, printre care și unele de mare tonaj, ca distrugătoarele *Engels*, *Artiom*, *Volodarski*, *Minsk*¹

La două zile după scufundarea vasului *Metallist*, guvernul sovietic a obligat guvernul Estoniei să semneze o înțelegere, prin care acesta era de acord cu înființarea de baze militare sovietice pe teritoriul său. La 2 octombrie primul tren militar a intrat în Talin.

Cum să împărțim Europa?

Invitația de a face o vizită la Moscova l-a luat prin surprindere pe Ribbentrop. El era de părere că ar trebui să vină Molotov la Berlin. Îl interesa foarte mult acest lucru, căci vizita unui oaspete atât de important ar fi ridicat considerabil prestigiul ministrului german ca politician care a stabilit relații de prietenie cu Uniunea Sovietică. Însă Ribbentrop a fost nevoit să renunțe la ambițiile sale.

Imediat după miezul nopții de 26 septembrie, ambasadorul Schulenburg a trimis o telegramă în care îi relata întâlnirea cu Stalin, care afirmase: „Dacă dorim să evităm orice ar putea să creeze o disensiune între Germania și Uniunea Sovietică, nu avem voie să facem greșeala de a lăsa Polonia independentă”. Aceasta însemna că era ¹

¹ Aceste vase s-au scufundat sau au suferit avarii însemnate în august 1941, ca urmare a exploziei minelor din Golful Finic.

necesar să se facă schimbări în deciziile de până atunci referitoare la împărțirea Europei de răsărit.

Schulenburg mai informa că Stalin prezentase următoarea propunere: teritoriile poloneze de la est de linia de demarcație stabilită în protocolul secret până la râul Bug, așadar inclusiv regiunile Varșovia și Lublin, să fie preluate de Germania, în schimb, Germania să renunțe la intențiile sale cu privire la Lituania.

Ribbentrop știa că, înainte cu o zi, Hitler dăduse ordin ca trupele din Prusia Orientală să fie gata de luptă, pentru „a ocupa Lituania, chiar în cazul unei opoziții armate”. Așadar, Stalin o luase înaintea intențiilor lui Hitler. În plus, lăsase guvernului german numai o zi la dispoziție pentru a analiza noile propuneri.

Așadar, Hitler avea dreptate atunci când spunea că Stalin are o fire de șantajist. Dictatorul sovietic își dădea perfect de bine seama cât de importantă era pentru Germania colaborarea cu Uniunea Sovietică. Intrarea Marii Britanii și a Franței în război făcea ca vasele acestor țări să blocheze porturile germane, făcând imposibilă aducerea de materii prime strategice, în primul rând, țiței. Britanicii au mers chiar mai departe. Au început să controleze tancurile petroliere care se îndreptau spre porturile italiene și suedeze, de undea se aducea țiței prin contrabandă în Germania. În această situație, cisternele cu țiței care veneau din Uniunea Sovietică dobândeau o importanță deosebită pentru Germania: erau principala sursă de aprovizionare a economiei statului cu această materie primă atât de importantă. Iar aceasta făcea parte din ajutorul sovietic.

Începând din 6 septembrie 1939, vasele germane au putut să intre în portul Murmansk, unde își descărcau mărfurile, care după aceea ajungeau cu trenul la Leningrad și apoi în Germania. Aceasta era așadar a doua cale de ocolire a blocadei porturilor germane de către aliați. La Vladivostok veneau vase japoneze cu mărfuri care, oficial, erau destinate Uniunii Sovietice, dar care apoi ajungeau cu transsiberianul în Germania.

Hitler își dădea foarte bine seama de importanța acestor servicii pentru economia germană apăsată de război și nu risca să se certe cu Stalin. Dar nu era vorba numai de aceasta.

După ce termina cu Polonia, Hitler intenționa să atace imediat Belgia, Olanda și Franța. La 27 septembrie, când Varșovia a capitulat și era clar că în câteva zile războiul din Polonia avea să se încheie, a început convorbirile cu generalul Franz Halder și cu generalul Walther von Brauchitsch. Halder și-a notat în jurnalul său cuvintele Fuhrer-ului:

„Scopul războiului: să învingem Anglia, să distrugem Franța. Cele mai multe șanse sunt în nord, acolo trebuie să facem cele mai mari eforturi”.

La 10 octombrie 1939, Fuhrer-ul i-a adunat în cabinetul lui din Cancelaria Reich-ului pe cei mai importanți comandanți ai Wehrmacht-ului și ai trupelor SS.

— Scopul nostru este distrugerea forțelor și a posibilității marilor puteri occidentale de a acționa în viitor împotriva consolidării și dezvoltării națiunii germane în Europa, a spus el. Timpul lucrează în favoarea dușmanilor Germaniei. Marea Britanie și Franța își modernizează într-un ritm foarte rapid industria de armament și, fiind puteri coloniale, pot să-și aducă materiile prime necesare din teritoriile lor răspândite în întreaga lume. În schimb, resursele germane sunt limitate și principalul centru al producției de armament, Valea Ruhrului, este foarte expus atacurilor aeriene sau bombardamentelor cu artilerie grea. Trebuie să evităm un război de poziție de felul celui din anii 1914-1918. Atacul trebuie să se sprijine pe noua tactică de acțiuni militare aeriene și cu blindate, pe care am testat-o în Polonia.

Știa că succesul din Polonia s-a datorat doctrinei războiului fulger, care a luat prin surprindere comandamentul polonez. Forța lui a fost utilizarea inovatoare a armelor blindate și a aviației, bazate pe principiul simplu al unității - *Einheit*.

Tancurile, cele mai puternice arme care zdrobesc orice rezistență a inamicului, au fost numai o parte a mașinăriei de luptă, în care au acționat toate tipurile de arme: infanteria, artileria, unitățile blindate și aviația, coordonate până la cea din urmă mișcare. Comandantul batalionului de blindate s-a putut baza în atacul cu cele trei companii ale sale pe un număr corespunzător de companii de infanterie, pe detașamentele de asalt ale genștilor care curățau terenul și își croiau drum prin câmpurile minate, pe bateria de tunuri antiaeriene și putea să cheme în ajutor și artileria, și bombardierele protejate de avioane de vânătoare.

Înainte de începerea atacului, trebuiau îndeplinite câteva condiții, de care depindea victoria în război. Condiția fundamentală era transferul rapid al trupelor din zonele de pornire în cele de concentrare din imediata apropiere a frontului. De ritmul și de abilitatea executării acestei faze depindea elementul surpriză, care putea decide victoria. Atacul trebuia să fie efectuat cu armate superioare numeric față de cele ale inamicului și care să acționeze brutal, având un singur scop: să producă o spărtură în linia de apărare a dușmanului. Când primele

BOQUSLAW WOLOSZANSKI

detașamente pătrundeau adânc în apărarea inamicului, erau adăugate alte detașamente, ca să se mențină ritmul și forța loviturii și ca să se consolideze pozițiile dobândite.

Hitler își dădea seama că ofițerii occidentali urmăreau desfășurarea războiului din Polonia și modul de acțiune al armatei germane. Și nu se înșela. De exemplu, colonelul Charles de Gaulle¹ a elaborat un raport special pe tema caracterului campaniei poloneze, intitulat *Ziua de naștere a forței mecanizate*, în care a prezentat rezultatele analizei desfășurării acțiunilor de luptă din Polonia. Scia că „... acest război, mai devreme sau mai târziu, va sta sub semnul vitezei, al surprizei, al întorsăturilor bruște, cu dimensiuni și ritmuri care le vor depăși de câteva ori pe cele mai rapide cunoscute până acum”.

¹ **Charles de Gaulle** (1890-1970), absolvent al școlii de ofițeri de la Saint-Cyr, luptător în Primul Război Mondial, în perioada interbelică a scris cartea *Discordia în rândurile dușmanului* (*La Discorde chez l'ennemi*), în care a reanalizat cauzele înfrângerii Germaniei în Primul Război Mondial, și *Pentru o armată de profesioniști* (*Vers l'Armee de metier*), în care și-a expus părerile cu privire la tema funcționării și structurii armatei franceze, afirmând că aceasta trebuie să fie o mică armată de profesioniști, care să dispună de arme blindate puternice. S-a opus părerii generale care sprijinea linia defensivă Maginot. Părerile lui nu au găsit înțelegere la autoritățile superioare ale armatei și ale politicii franceze. În momentul izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, era comandantul unităților de blindate ale Armatei V. La 11 mai 1940 a preluat comanda diviziei de blindate nr. 4 în curs de formare și câteva zile mai târziu a fost numit (temporar) general de brigadă. Divizia lui s-a evidențiat prin atacul împotriva avangărzii Corpului XIX al generalului Heinz Guderian, dar a pierdut legătura radio și protecția aviației și a fost silită să se retragă. La 5 iunie, invitat de premierul Paul Reynaud să facă parte din guvern în calitate de subsecretar de stat pentru apărare nu a putut face prea mult în atmosfera de defetism care domnea și chiar a planurilor de capitulare, spre care înclina cea mai mare parte a conducerii armatei. La 17 iunie 1940, după ce mareșalul Petain a preluat funcția de prim ministru, a plecat la bordul unui avion RAF în Marea Britanie și, în seara zilei următoare, a transmis la BBC un apel la continuarea luptei. Poziția lui s-a întărit considerabil atunci când a început să alcătuiască forțele militare ale Franței Libere și a stabilit legătura cu Rezistența care se organiza în țară. În iunie 1943, a luat ființă în Alger Comitetul Francez de Eliberare Națională (CFLN), al cărui președinte a fost De Gaulle (împreună cu Giraud). Adepții lui au ocupat cele mai multe funcții, obligându-l să cedeze pe generalul Giraud, care se bucura de sprijinul Statelor Unite. Un an mai târziu, după transformarea Comitetului în Guvern Provizoriu al Republicii Franceze, de Gaulle a preluat conducerea acestuia și a coordonat acțiunile mișcării de rezistență și ale unităților armate regulate aliate, care au eliberat Franța. În 1945 a fost ales de Adunarea Constituțională șef al guvernului provizoriu, dar a renunțat la această funcție în ianuarie 1946. În 1958 a revenit la viața politică activă, inițial ca premier, apoi, de la 8 ianuarie 1958, ca președinte al Franței. A demisionat din această funcție la 28 aprilie 1969, ca urmare a unui referendum nefavorabil pentru el pe tema reorganizării administrației și a senatului.

La fel stăteau lucrurile și în Marea Britanie, unde specialiștii militari urmăreau cu atenție și analizau acțiunile militare ale armatei germane din Polonia.

Era clar că guvernele acestor țări vor trage concluzii din desfășurarea luptelor din septembrie și vor profita de modelele de atac, care fuseseră confirmate în condiții reale. În același timp, puteau să înceapă pregătirile propriilor armate pentru apărare împotriva atacurilor germane, al căror secret încetase să mai fie o surpriză. Statele cu un mare potențial industrial și militar, precum Franța și Marea Britanie, puteau să facă acest lucru pe parcursul câtorva luni. Puteau să grăbească producția noilor avioane de vânătoare (așa cum erau cele franțuzești, tip *Dewoitine 520'*), pentru a respinge bombardierele germane sau să le doteze cu arme de calibru superior (tunuri calibru 20 mm) și bombe care să distrugă tancurile de pe câmpurile de luptă.

Puteau să dezvolte o producție de avioane moderne rapide de bombardament (*LeO 451^{1 2}*), care ar fi paralizat mișcarea coloanelor germa

¹ **Dewoitine D-520** - avion francez de vânătoare, a fost lansat în zbor pe riscul fabricii la 2 octombrie 1938, dar rezultatele au fost slabe. După mai multe ameliorări, al doilea prototip, *D-520-02*, a fost mult mai bun și a fost introdus în producția de serie. Primele avioane de vânătoare din producția de serie au luat startul în octombrie 1939. Până în mai 1940, forțele aeriene franceze au fost înzestrate cu 220 de astfel de avioane, din care 36 au atins capacitatea de luptă. Erau foarte suple în luptă și piloții care zburau pe ele au lovit în mod sigur 108 avioane inamice și 39 probabil, pierzând 85 de avioane și 44 de piloți. După o scurtă întrerupere, producția a fost reluată sub supravegherea nemților pentru nevoile aeroportului din Vichy și a forțelor aeriene din Bulgaria și din Italia. Până în august 1944, uzinele franceze au produs 891 de avioane, care au luptat în Africa de Nord, iar din noiembrie 1944 până în mai 1945 au fost folosite și de *Armee de l'Air*.

Date tactico-tehnice: motor cu puterea de 850 sau 930 CP, anvergura 10,2 m, lungimea 8,75 m, greutatea maximă la decolare 2.780 kg, viteza maximă 530 km/h, independența de zbor 1.250 km; armament: un tun mic calibru 20 mm, 4 mitraliere Mac calibru 7,5 montate pe aripi.

² **LeO 451 Liore etOlivier**- bombardier francez lansat în aer la 16 ianuarie 1937. Deși rezultatele la încercări au fost bune, producția s-a dezvoltat încet: până în iunie 1940, forțele aeriene franceze au primit numai 452 din cele 1.700 de avioane comandate. După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial au fost folosite pentru misiuni de recunoaștere și în 1940 au efectuat raiduri pe timp de zi deasupra Germaniei, în Franța și deasupra unor ținte din Italia. După depunerea armelor, uzinele au primit comenzi pentru 225 de avioane pentru forțele aeriene ale guvernului de la Vichy din colonii, unde îndeplineau misiuni de transport și comunicații. Pentru același tip de misiuni au fost folosite și de Luftwaffe, și de forțele aeriene italiene, care în 1941 au cumpărat 27 de avioane *LeO 451*.

Date tactico-tehnice: două motoare cu puterea de 1.140 CP, anvergura 22,52 m, lungimea 17,17 m, greutatea maximă la decolare 11.398 kg, viteza max. 480 km/h,

ne de blindate, împiedicându-le să ajungă în zonele de concentrare și blocând transportul de carburanți, iar fără acesta armata rapidă își pierdea forța.

Forțele terestre puteau să primească mai multe tunuri antitanc, cel puțin de tipul Bofors calibru 37 mm, care își demonstraseră eficiența în lupta cu tancurile germane. Fiecare pluton putea să primească mitraliere ieftine antiblindate *Kb.Ur.wz.35 Ur¹* care se dovediseră foarte eficace în luptele cu autovehiculele blindate și tancurile *PzKpfw I* și *II*.

Franța dispunea de o armată puternică de blindate. Putea să-i schimbe organizarea și să introducă noi tipuri de tancuri, care ar fi fost eficiente în lupta cu carele blindate germane.

Hitler avea așadar toate motivele să se teamă că, dacă le acordă occidentalilor prea mult timp, aceștia se vor pregăti foarte bine să respingă loviturile Wehrmacht-ului. De aceea dorea să lovească el primul și asta cât mai repede. Nu putea să prevadă că raportul colonelului De Gaulle nu va trezi interesul autorităților franceze și că ofițerii superiori englezi și francezi, care acumulasera experiență pe câmpurile de luptă ale Primului Război Mondial nu vor înțelege importanța forțelor de atac în masă pe care o reprezentau blindatele, a vitezei cu care puteau să manevreze diviziile de mecanizate și a eficienței devastatoare a aviației.

Din moment ce se grăbea așa de tare, Hitler a trebuit să accepte condițiile lui Stalin. Oare își dădea seama ce intenții are aliatul lui de la Moscova? Era suficient să te uiți pe hartă, ca să înțelegi sensul acțiunilor dictatorului sovietic. Teritoriile pe care intenționa să le includă

independență de zbor 1.675 km; armament: două mitraliere MAC 1934, calibru 7,5 mm, un tun ușor HS-404 calibru 20 mm, 2400 kg bombe.

¹ **Kb.Ur.wz.1935** - cea mai bună mitralieră antiblindate din cel de-al Doilea Război Mondial, a fost construită de colectivul alcătuit din col. dr. T. Felsztyn, ing. J. Maroszek, ing. Piotr Wilniewicz. Producția a început în 1935, la Fabrica de Mitraliere din Varșovia, sub denumirea oficială de mitralieră antiblindate wz.35, dar pentru a se păstra secretul militar au fost livrate în depozitele armatei cu inscripția *Kb.Ur*, ceea ce ar fi trebuit să sugereze că sunt arme destinate exportului în Uruguay. Erau ușor de mânuit, ușoare și precise; frâna specială elimina neajunsul principal al altor mitraliere de acest tip (de ex. - mitraliera britanică *Boys*), sensibilă pentru trăgător, recul puternic după lovitură. Lovitura făcea în blindajul vehiculului o gaură cu diametrul de 25 mm și lovea echipajul; nu-i rezista niciun blindaj al autovehiculelor utilizate în prima perioadă a războiului.

Date tactico-tehnice: calibru 7,92 mm, lungimea 1.760 mm, lungimea țevii 1.200 mm, greutatea 9,1 kg, capacitatea magaziei 5 încărcătoare, viteza inițială a loviturii 1.275 m/sec; lovitura făcea în blindaj o gaură cu diametrul de 25 mm de la o distanță de 300 m, nimerind ținta sub un unghi de 30°.

_____ RA/HOIUI SI cm I AI I UI SI AI IN

în statul său (ormau o fâșie lată, unde ar fi avut loc primul impact al atacului german, frânând înaintarea coloanelor germane de blindate și dând astfel timp Uniunii Sovietice să-și mobilizeze forțele.

Atunci de ce a fost Hitler de acord cu aceasta? De ce, din moment ce se pregătea de război împotriva Uniunii Sovietice, a ușurat apărarea dușmanului și a îngreunat repurtarea victoriei de către armatele proprii? În 1939 nu avea altă soluție. Trebuia să accepte pretențiile lui Stalin, căci numai în felul acesta putea să-și realizeze celelalte scopuri ale politicii lui, pe care le considera prioritare în anii 1939 și 1940, adică neutralizarea democrațiilor occidentale, pentru ca acestea să nu poată veni în ajutorul Uniunii Sovietice. Nu avea intenția să le dea rușilor timp să fortifice aceste teritorii și considera că tehnica modernă face ca spațiul să nu mai aibă importanța pe care o avea în secolele trecute. Pentru armatele lui Napoleon, parcurgerea unei sute de kilometri era o faptă eroică în sine și dura cel puțin câteva zile. O divizie motorizată străbătea această distanță acum în câteva ore. Pe vremea lui Napoleon, asigurarea aprovizionării unei armate de o sută de mii de oameni la o distanță de peste o mie de kilometri era imposibilă și armata trebuia să-și procure cele necesare pe loc, profitând de ceea ce reușea să obțină. În 1940, trenurile și avioanele puteau să aducă suficientă mâncare, carburant și muniție pentru ca armata să fie complet independentă și să ducă războiul fără să fie nevoită să se aprovizioneze pe plan local.

Hitler a comis o eroare atunci când a subapreciat importanța spațiului și înverșunarea Armatei Roșii, așa cum avea să se convingă câteva luni mai târziu.

Următoarea călătorie a ministrului Ribbentrop

Avionul tip *Immelman III* care îl ducea pe ministrul Ribbentrop a decolat de pe aeroportul Tempelhof la 27 septembrie 1939, câteva minute după ora 9 dimineața. De astă dată, Ribbentrop luase cu el la Moscova un grup mult mai numeros decât prima oară. Atât de numeros, încât nu încăpuseră în *Condor*¹-ul lui și a fost nevoie de încă

¹ **Condor Focke Wulf Fw 200** - bombardier german, proiectat ca avion de pasageri pentru 26 de persoane, a efectuat primul zbor în iulie 1937. Producția versiunii de război Fw 200C a fost inițiată pe baza deciziei Ministerului Aviației, care a considerat

un avion. Junkers *Ju 52/3m* era mai lent și din acest motiv decolase cu trei ore mai înainte, pentru a reuși să ajungă la Moscova la timp, adică după avionul ministrului. Dar Ribbentrop a decis să aterizeze la Kaliningrad, la fel ca și în prima călătorie la Moscova și a fost invitat de noul gauleiter al Prusiei Orientale, Erich Koch, la masă, care, conform tradiției, a avut loc la hotelul „Park”. Primirea a durat ceva mai mult decât se prevăzuse, iar comandantului de pe *Junkers*, SS Richard Schulze, nu-și putea permite să schimbe orarul de zbor, așa că, după ce a încărcat combustibil la Kaliningrad, a decolat imediat spre Moscova. Drept urmare, avionul lui a ajuns deasupra Moscovei înaintea *Condor-ului* lui Ribbentrop.

Nu exista deci altă soluție decât să se rotească în aer, așteptând să apară avionul ministrului. Minutele treceau și *Condor* nu apărea. După o oră întreagă, pilotul a început să se alarmeze, căci benzina era pe terminate. Trebuia să aterizeze.

Comisarul adjunct pentru afaceri externe, Vladimir Potiomkin, văzând avionul care ateriza, a fost convins că la bordul lui se afla și Ribbentrop, așa că a dat ordin să se înceapă ceremonia de întâmpinare. Echipele de filmare și-au aprins reflectoarele, compania de onoare a prezentat armele, orchestra a început să cânte imnul german, s-au adus scările lângă avion și s-a desfășurat covorul roșu în fața lor. Dar ușa s-a deschis și a apărut tânărul Schulze, în vârstă de 24 de ani, într-un costum de culoare închisă, vizibil stânjenit de situația în care se afla. A coborât repede treptele și, găsindu-l din priviri pe ambasadorul Schulenburg, a pornit spre el, ca să-i explice situația. Câteva minute mai târziu, totul intrase în normal, grupul de întâmpinare s-a retras într-o mică clădire din curtea aeroportului, să aștepte sosirea avionului principal. Mult așteptatul *Condor* a aterizat la ora 17.50.

Ribbentrop a coborât din avion într-o manta de piele maro închisă și cu o pălărie pe cap. Se pregătise bine pentru discuția cu rușii și înțelegea că nu trebuie să le permită să includă Lituania în zona lor de

că forțele aeriene trebuie dotate cu avioane de bombardament pentru atacul împotriva echipajelor aliaților din Atlantic. Încă din 1940, aparatele *Condor* și-au demonstrat eficacitatea: numai în septembrie 1940 avioanele *KG 40* care operau de la Bordeaux- Merignac au scufundat vase cu un tonaj total de 90.000 BRT. Au fost folosite și ca avioane de recunoaștere, depistând convoaiele aliaților. Până în 1940 au fost fabricate 262 de avioane de acest tip.

Date tactico-tehnice (Fw 200C-3): 4 motoare cu puterea de 1.200 CP, anvergura 33 m, lungimea 23,8 m, greutatea max. la decolare 22.700 kg, viteza max. 384 km/h, independență de zbor 1.440 km; armament: două tunuri ușoare MG 151/20 calibru 20 mm, 4 mitraliere MG 15 calibru 7,9 mm, 1.800 kg bombe.

interese, însă intenționa să câștige pentru cel de-al Treilea Reich ceva mai mult decât teritoriile poloneze dintre Vistula și Bug. Și iarăși l-a subapreciat pe Stalin, care se pregătise și mai bine decât Ribbentrop pentru negocieri.

Primul pas fost cel la care se aștepta Ribbentrop; Stalin le-a oferit nemților teritoriile poloneze, deși acestea nu aparținuseră niciodată Uniunii Sovietice. Decisese să le dea nemților ceea ce își luaseră deja. În schimb, își rezervase mult timp ca să-l convingă pe Ribbentrop că îi face o ofertă foarte avantajoasă:

— Istoria a demonstrat că împărțirea Poloniei a însemnat întotdeauna să provoci tulburări și necazuri, a explicat el. Polonezii au luptat întotdeauna pentru unire și fără îndoială că vor continua să lupte și de astă dată. De aceea, împărțirea ei acum mi se pare o procedură îndoielnică. Dacă Germania ar prelua întreaga populație, atunci intrigile poloneze îndreptate spre stricarea relațiilor sovieto-germane ar putea fi eliminate. Germanii ar avea mână liberă să rezolve problema națională poloneză. În plus, teritoriile de la est de Vistula sunt mult mai valoroase din punct de vedere agricol decât cele din vest.

Ribbentrop nu a acordat prea mare importanță acestei argumentări. Se gândea la altă chestiune. Dacă Germania va renunța la Lituania, nu o va face în schimbul teritoriilor pe care le avea deja, ci a celor unde se instalaseră rușii: pe el îl interesa zona Lvov și Drohobîci, datorită câmpurilor petroliere de acolo. Stalin înțelegea foarte bine ce valoare au acele teritorii.

— Acestea fac parte din Ucraina, a răspuns el. Dacă pe nemți îi interesează numai țigăii, nu trebuie să-și facă probleme. Vă predăm toată producția. În momentul de față reprezintă 30.000 de tone anual, iar noi vom crește această cantitate la 500.000 de tone. În schimb, Germania ne va furniza cărbune și rulmenți. Este o înțelegere bună, a adăugat el.

Ribbentrop începea să-și dea seama că Stalin dobândise superioritatea în această discuție și îi anihilase toate argumentele. Nu mai putea decât să ceară timp de gândire. S-a stabilit că va da răspunsul la ora 14.00. În realitate, Ribbentrop trebuia să obțină acordul lui Hitler. În felul acesta, discuția s-a încheiat la ora unu noaptea și Ribbentrop s-a întors cu automobilul lui Stalin - în care s-a așezat alături de șofer și șeful gărzii personale a lui Stalin, colonelul Vlasik - la apartamentul său din clădirea fostei ambasade a Austriei, pentru a-i trimite lui Hitler o telegramă lungă de o mie de cuvinte. La Berlin a durat câteva ore până când telegrama a fost descifrată și prezentată apoi la cancelaria

I

Reich-ului. Între timp, Hitler plecase la Wilhelmshaven, unde urma să viziteze baza de submarine U-Boot. Ribbentrop aștepta nerăbdător, iar răspunsul de la Berlin nu venea. Nu știa că, între timp, la Moscova sosise delegația guvernului eston. Ceea ce urma să le spună Stalin depindea de răspunsul nemților.

Ribbentrop a așteptat nervos până la ora 14.00, după care, fără să primească răspunsul de la Berlin a plecat la Kremlin, știind deja că va trebui să ia decizia de unul singur.

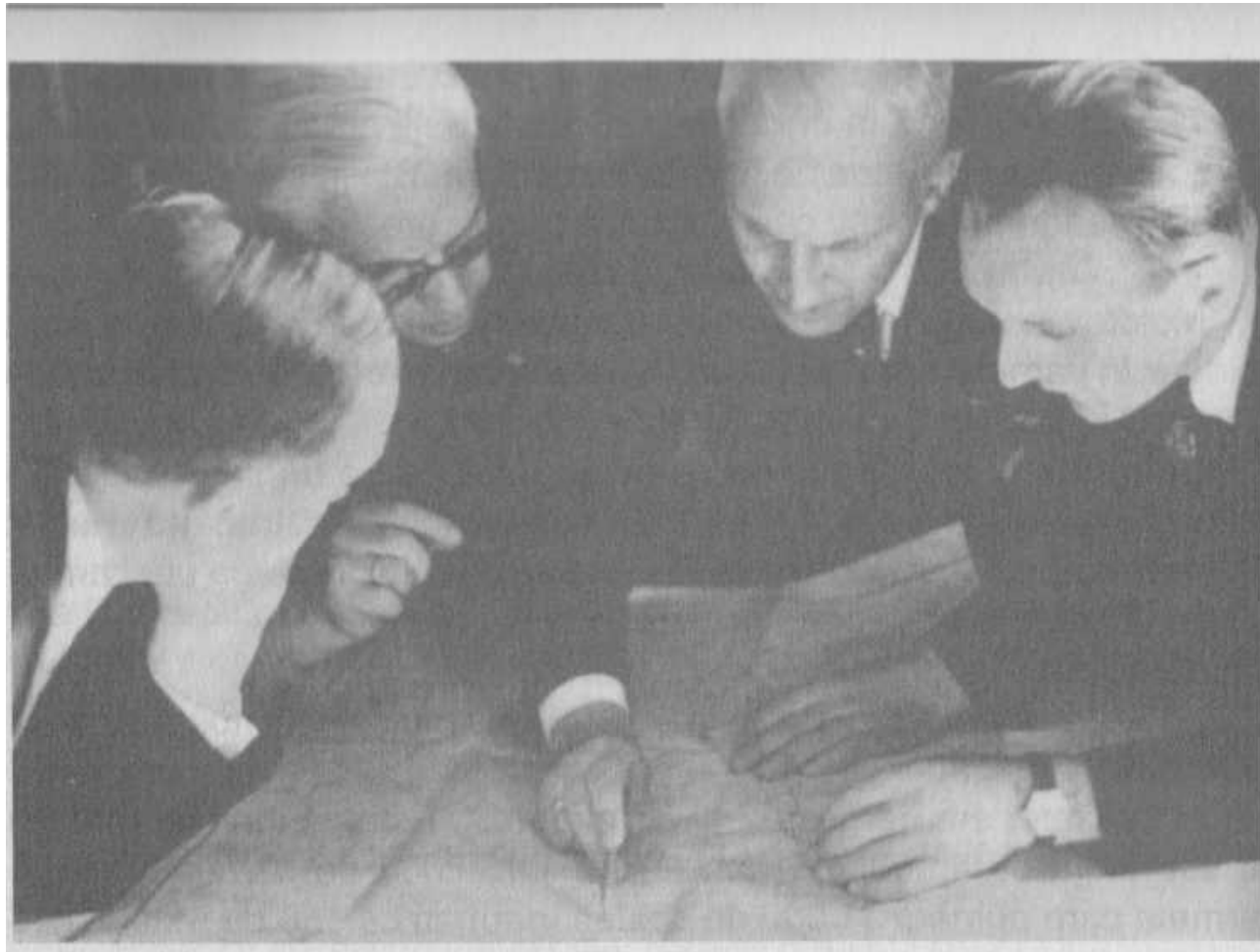
La ora 15.00 a început în cabinetul lui Molotov cea de-a doua parte a discuțiilor pe tema granițelor. În încăperile învecinate lucrau colectivele de cartografi, care trasau noile frontiere pe hărți, iar Stalin, Molotov și Ribbentrop se aplecau deasupra schițelor întinse pe masa acoperită cu postav verde. Munca tăragăna. În sfârșit, la ora 18.30, Stalin a fost de acord să se ia pauză, căci în program era prevăzut un banchet solemn în onoarea delegației germane, și nu la Spiridonovka, acolo unde aveau loc aceste ceremonii, ci la Kremlin. Firește că nimeni nu dorea să renunțe la această plăcere și ambele delegații s-au dus la apartamentele lor, ca să reîntâlnească apoi câteva ore mai târziu în marea sală a Kremlinului.

Acolo, Stalin și Molotov, înconjurați de alți membri ai autorităților sovietice, îi așteptau pe oaspeții introduși de șeful protocolului. S-a renunțat la saluturi și s-au dus cu toții în sala de banchete, unde s-au așezat de o parte și de alta a mesei. Stalin i-a indicat lui Ribbentrop un loc lângă el, iar Molotov s-a așezat vizavi. Festinul a început. Nemții nu au fost surprinși de bogăția felurilor de mâncare (au fost pregătite 21), ci de un lichid auriu, pe care chelnerii l-au adus în pahărele mici de cristal, înainte să apuce să guste din primul antreu. Acesta le-a trezit într-adevăr interesul: era votcă cu piper și avea un efect instantaneu, așa cum spunea Ribbentrop „îți tăia răsuflarea”.

Molotov, ca să le dea satisfacție oaspeților, a început să rostească toasturi pentru fiecare din ei. A înconjurat masa împreună cu Stalin și a ciocnit cu diplomații germani. Niciunul nu putea așadar să refuze să bea votca arzătoare rusească. Schulze, la care au ajuns ultimul și era deja bine dispus, i-a propus lui Molotov să rostească un toast și pentru „diplomații care nu au putut să ia parte la această cină încântătoare”. Apoi a propus un toast pentru Stalin.

Acesta a râs cu gura până la urechi:

— Dacă Molotov vrea să bea, n-are decât, dar nu este cazul să profite de mine pentru asta.

28 septembrie 1939; experții sovietici și germani discută trasarea noii

frontiere

Pe chipul lui Stalin nu se vedea nici urmă de influență a alcoolului și Ribbentrop, la fel ca și în timpul primei vizite, a început să se întrebe dacă dictatorul chiar bea votcă sau numai apă colorată. Alcoolul îi vuia destul de tare în cap, așadar, și-a făcut curaj și a întrebat:

— Domnule secretar, dumneavoastră aveți în pahar apă sau altceva? Firește, un răspuns sincer nu va schimba admirația mea pentru posibilitățile rușilor.

Stalin s-a aplecat spre el și a lăsat ochii în jos.

— Beau un vin slab gruzin care are aceeași culoare cu votca aceea diavolească.

Ribbentrop a dat din cap plin de înțelegere, dar nu se știe dacă a crezut această explicație.

Rușii s-au ridicat destul de brusc de la masă și s-au scuzat că în curând la teatrul „Balșoi” va începe baletul *Lacul lebedelor*, pe care îl recomandă și oaspeților și cu aceasta cina s-a încheiat.

Ribbentrop s-a așezat în lojă alături de Schulenburg, a cărui prezență s-a dovedit necesară chiar și în timpul spectacolului. Când s-a terminat actul întâi, ministrul, încântat de una dintre balerine, s-a decis să-i trimită un buchet de flori și ambasadorul abia a reușit să-i scoată

din cap ideea aceasta, căci ar fi fost ceva foarte straniu în Moscova comunistă. În program era prevăzut că oaspeții nu vor asista la actul al doilea, ci se vor întoarce în sala de ședințe. Stalin și Molotov aveau așadar foarte puțin timp ca să rezolve următoarea problemă.

Molotov, roșu la față din cauza cantității prea mari de votcă, a intrat singur în camera unde aștepta de câteva ore Karl Selter, ministrul de externe al Estoniei, cu consilierii săi.

Comisarul a spus ceva ce se putea înțelege ca un salut sau ca o scuză, s-a așezat greoi în fotoliul din fața estonianului, trecând imediat la miezul problemei: a cerut ca Estonia să permită trecerea unei armate de 35.000 de soldați sovietici pe teritoriul ei.

Selter s-a cutremurat de indignare.

— Acest lucru este imposibil, este mai mult decât toată armata Estoniei!, a strigat el.

În realitate, era de peste trei ori mai mult. Estonia, un stat mic, cu o suprafață de 4.800 km², locuită de 1.130.000 de oameni, avea o armată care număra 11.000 de soldați înarmați cu 130 de tunuri și 16 avioane de luptă învechite.

Comisarul sovietic, prefăcându-se că nu a auzit răspunsul, a început să repete cererea, oferind argumentele pătrunderii unei armate atât de numeroase pe teritoriul Estoniei - dar acestea nu aveau nimic în comun cu obiecția ridicată de ministrul eston.

Atunci în sală a intrat Stalin. A ascultat câteva clipe schimbul de cuvinte și dintr-odată, prefăcându-se uimit de temperatura discuției și de vocile ridicate, s-a adresat lui Molotov:

— Care e problema?

Aflând că este vorba de numărul de soldați, a zâmbit împăciuitor.

— Potolește-te, Molotov, a spus el pe un ton blând. Ești prea dur cu prietenii noștri. Putem micșora numărul până la 25.000.

S-ar fi putut crede că intervenția lui Stalin era menită să ușureze semnarea înțelegerii, în realitate Selter știa prea bine că rușii le dictează condițiile. A considerat așadar un succes că reușise să reducă numărul. Nu știa că unitățile sovietice masate la granița cu Estonia aveau ordin să pătrundă pe teritoriul acestei țări în ziua următoare și numai după semnarea înțelegerii, Vorosilov personal i-a telefonat comandantului lor și a anulat operațiunea. Înțelegerea cu Estonia a fost semnată, în timp ce la teatrul Balșoi se încheia actul întâi din *Lacul lebedelor*, iar Ribbentrop, fluturând mânușa în direcția frumoasei

balerine, I ;i convins pe Schulenburg să-i trimită imediat un buchet de flori cu un bilețel...

Hitler își cunoaște interesele.

— Domnul Hitler este la telefon.

Molotov, care stătea în picioare lângă biroul lui, i-a întins receptorul lui Ribbentrop.

Toată ziua ministrul încercase fără folos să ia legătura cu Fuhrer-ul și de abia la miezul nopții nemții, profitând de legătura telefonică directă a Cancelariei Reich-ului cu cabinetul lui Molotov, au telefonat acolo.

Ribbentrop a vorbit câteva minute și a pus receptorul în furcă. Se străduise tot timpul să păstreze un chip de piatră și să vorbească puțin, căci își dădea seama că serviciile sovietice înregistrează această convorbire.

— Hitler este de acord, deoarece dorește să stabilească relații durabile și apropiate, a spus el.

— Hitler își cunoaște interesele, a spus Stalin.

Abia la ora cinci dimineața în ziua de 29 septembrie au fost gata toate documentele pentru semnat. În înțelegerea care stabilea că „gu-

vernele Reich-ului german și al URSS, după dezmembrarea fostului stat polonez, recunosc drept unica lor misiune instaurarea păcii și a ordinii în aceste teritorii”, se introducea declarația comună care chema Marea Britanie și Franța să pună capăt războiului, două scrisori de intenție în problema dezvoltării relațiilor comerciale și trei protocoale secrete.

Primul dintre ele se referea la schimbarea frontierelor convenită în protocolul secret din 23 august, al doilea vorbea despre strămutarea germanilor ucrainenilor :

bielorușilor care se aflau pe ambele laturi ale noii frontiere, al treilea se referea la combaterea luptei pentru eliberare a polonezilor în teritoriile incluse în Reich și în Uniunea Sovietică.

Apoi Stalin și după el Ribbentrop și-au pus semnăturile pe harta pe care fuseseră trasate noile frontiere. Mai rămâneau de semnat numai documentele și Molotov și Ribbentrop au făcut și aceasta imediat.

Stalin urmărea ceremonia cu o satisfacție vădită. Își dădea totuși seama că toate concesiile pe care i le făcuse Hitler dându-i Lituania sunt de scurtă durată. S-a aplecat la un moment dat spre Molotov și i-a spus:

— Când ne-a dat Lituania fără să se împotrivească, Hitler ne-a declarat război...

O asemenea generozitate din partea lui Hitler nu putea avea decât o singură explicație: ceda un stat cu o importanță strategică esențială convins fiind că îl va recupera cât de curând.

Stalin era totuși mulțumit, căci își dădea seama că este mai viclean decât Hitler. Acesta fusese de acord cu includerea Lituaniei și a celorlalte țări baltice în zona de influență sovietică, adică cu încheierea de către Moscova a unor acorduri cu guvernele acestor state, cu înființarea unor baze militare acolo, dar nu ca acestora să li se ia independența. Era convins că diplomația lui va reuși să neutralizeze influențele sovietice și presiunea împotriva Estoniei, Lituaniei și Letoniei, propunând guvernelor respective acorduri similare.

Din informațiile spionajului, Stalin știa că Hitler le cere generalilor săi să pornească împotriva Occidentului cât mai repede, încă în noiembrie. Data pentru atacul împotriva Belgiei și Franței fusese stabilită pentru 12 noiembrie. Această operațiune militară era însă cu mult mai dificilă decât cucerirea Poloniei, unde totul era în favoarea Wehrmacht-ului. Într-o țară de câmpie, ale cărei frontiere nu erau apărate de fortificații puternice, unitățile germane de blindate se puteau desfășura în voie. Râurile cu vaduri largi nu-i opreau pe atacatori, iar armata poloneză, vitează, dar slab înarmată, nu avea cu ce să distrugă tancurile și avioanele. Vremea frumoasă și însorită crea condiții ideale pentru aviația germană, care pe ploaie și ceață nu-și putea demonstra forța și nu putea sprijini în mod eficient celelalte unități.

În Occident, Wehrmacht-ul va trebui să lupte cu două mari puteri, care nu erau așa de ușor de învins - Franța avea o armată la fel de puternică ca și cea germană, iar forțele unite ale aliaților, Franța, Belgia, Olanda și Marea Britanie, depășeau numeric forțele Wehrmacht-ului. Străpungerea granițelor acestor state nu era lucru ușor, căci, după

cumplitele experien-
țe din Primul Război
Mondial, acestea erau
apărate de linii de bun-
căre și tranșee. Belgia
construise fortărețe
puternice, precum
Namur, Liege, Eben
Emael, care păzeau
trecerea peste râuri și
canale, Franța își pro-
tejase granița cu pu-
ternica linie Maginot,
care nu putea fi trecu-
tă, căci erau adăpos-
turi protejate de ziduri
uriașe de beton armat,
tuneluri și depozite
ascunse sub pământ,
imune la bombarda-
mente din avion și
de artilerie. Dar nu

raportase de la Londra că, deși Marea Britanie și Germania se află în stare de război, guvernele acestor țări nu întrerupseseră negocierile secrete. Oare premierul Chamberlain se pregătea să încheie pace cu Germania dacă desfășurarea războiului va deveni foarte dezavantajoasă pentru marile puteri democratice?

Negocierile secrete continuau, într-adevăr, dar spionajul sovietic nu făcea diferență între germanii antinaziști care, prin intermediul Vaticanului, începuseră convorbiri cu reprezentanții guvernului britanic pe tema răsturnării lui Hitler de la putere, și contactele neoficiale dintre guvernele celor două state. La fel, agențiile sovietice de spionaj au fost induse în eroare de întâlnirile dintre *Sicherheitsdienst* (Serviciul de Securitate SS) și trimișii spionajului britanic, ceea ce nu avea nimic comun cu negocierile guvernelor. Serviciul secret german elabora cu foarte multă pricepere provocări pentru trimișii de la Londra ca să-i atragă în capcană și să obțină cât mai multe informații referitoare la operațiunile secrete din Europa, ceea ce au și reușit să facă.

Aceste rapoarte ale serviciului de informații îi întăreau lui Stalin convingerea că premierul Chamberlain, care era slab și se temea mereu de Hitler, ar fi dispus să negocieze pacea cu Germania, dacă situația pe frontul de vest ar amenința cu înfrângerea aliaților. Uniunea Sovietică trebuia să fie așadar gata de apărare, care, în concepția lui Stalin, consta în crearea unei fâșii tampon, pentru a prelua forța primului atac german. Dacă însă situația din Occident ar fi evoluat în conformitate cu prevederile lui Stalin, iar după victorie armata lui ar fi pornit împotriva dușmanilor slăbiți din Occident, nu pierdea nimic, ocupând între timp teritoriile polone, lituaniene, letone, estone, române și finlandeze. Lua pentru Uniunea Sovietică ceea ce considera că este proprietate rusească, deoarece aceste țări făcuseră cândva parte din imperiul țărilor ruși. Și, în plus, Armata Roșie dobândise poziții de atac mai avantajoase pentru a porni în marele marș împotriva Europei Occidentale.

Politica lui Stalin se cristalizase deja: să-i terorizeze pe polonezii din teritoriile incluse în URSS și să nu le permită să opună niciun fel de rezistență sau să organizeze războiul de rezistență împotriva Armatei Roșii, să intre cu armata în teritoriile statelor vecine și să păstreze cele mai bune relații cu Hitler, ca să-l convingă că nu trebuie să se grăbească să lovească Uniunea Sovietică.

Ministrul afacerilor externe al Letoniei, Vilhelms Munters, a sosit la Moscova la invitația lui Molotov la 30 septembrie 1939. Rușii nu aveau de gând să piardă timpul cu fandoseli diplomatice.

— Am să vă spun sincer, i-a spus Stalin lui Munters, imediat ce delegația letonă s-a așezat în sala de ședințe de lângă cabinetul lui Molotov. A venit momentul împărțirii sferelor de interese. Din partea nemților, putem să vă ocupăm oricând dorim.

Stalin nu dezvăluia un secret. Voia să-i ia ministrului leton orice speranță de ajutor sau de sprijin din partea Germaniei.

— Nu putem permite ca țările mici să fie folosite împotriva Uniunii Sovietice, a adăugat Molotov. Țările baltice neutre sunt prea nesigure.

Așa a început discuția cu privire la bazele care urmau să fie înființate de Uniunea Sovietică pe teritoriul Letoniei și la numărul de soldați care vor fi staționați în aceste baze.

În același timp în care ministrul Munters se străduia să negocieze condiții ceva mai puțin apăsătoare pentru independența țării sale, la Moscova a sosit Juozas Urbšys, ministrul de externe al Lituaniei, care a auzit același lucru ca și colegul lui din țara vecină: Lituania nu are altă soluție, decât să fie de acord cu pătrunderea pe teritoriul ei a unui număr de 75.000 soldați sovietici.

Dacă trimișii statelor baltice s-au străduit să se împotrivească, oricum împotrivirea lor nu a durat mult.

La 3 octombrie 1939, ministrul afacerilor externe al Letoniei, Vilhelm Munters, a semnat tratatul prin care i se permitea Uniunii Sovietice să introducă pe teritoriul acestui stat mic 25.000 de soldați și să accepte înființarea câtorva baze terestre și navale. Un tratat similar a semnat cinci zile mai târziu și ministrul lituanian.

Era deja seara târziu când Molotov a convocat ședința. Toți au înțeles, firește, că ora târzie este dictată de nenumăratele sarcini pe care le are președintele Sovietului Comisarilor Poporului în aceste momente dificile.

Numărul înalților funcționari care s-au așezat la masa lungă de conferințe din cabinetul lui Molotov arăta că este vorba de ceva deosebit de grav. E drept că Lavrenti Beria, șeful NKVD, nu era de față, dar venise adjunctul lui, Vsevolod Merkulov. Armata își trimisese, de asemenea, reprezentanții de rang înalt: amiralul Ivan Isakov, adjunctul comandantului marinei militare, generalul Ivan Maslennikov, comandantul pazei de frontieră și generalul Ivan Panfilov, șeful serviciilor de informații militare GRU.

— Pe baza tratatelor, armatele noastre intră deja în Lituania, Letonia și Estonia, a început Molotov. Avem cu Germania o înțelegere în sensul că zona baltică este de cel mai mare interes strategic pentru Uniunea Sovietică. Iar noi, în calitate de conducători ai Uniunii

Sovietice, considerăm că singura cale de apărare a intereselor geo- politice ale Uniunii Sovietice în zona baltică este acordarea de ajutor mișcării proletare internaționale din această regiune. Aceasta ar putea duce la transformarea ei într-o graniță sigură a statului sovietic.

Aceste idei exprimate atât de complicat de premier erau cât se poate de clare pentru cei de față. Componenta delegației de la această conferință arăta că este vorba de elaborarea unor operațiuni secrete, în urma cărora în statele baltice s-ar fi ajuns la tulburări și ciocniri de stradă, la răsturnarea guvernelor, la formarea unor autorități comuniste, ceea ce ar fi avut drept urmare firească „primirea acestor state în marea familie a republicilor sovietice”.

Acesta este scenariul pe care îl aplicase Stalin cu succes în teritoriile poloneze cotochite. Acolo, încă din 22 octombrie, așadar la mai puțin de o lună după ocuparea lor de către Armata Roșie, se organizaseră alegeri pentru adunările populare. Acestea fuseseră însoțite de o teroare generală, efectul fiind că noile organe alese erau total supuse față de URSS. Presa sovietică scria despre așa-numita Bielorusia de vest:

„Bielorușii doresc numai o democrație sovietică stalinistă. Toți deputații au ovaționat într-un singur glas puterea sovietică, mulți dintre ei plângeau de bucurie.” Curând, noile parlamente au formulat cererea ca țările lor să fie anexate la Uniunea Sovietică, fapt ce s-a și întâmplat la 1 și 2 noiembrie 1939.

Totuși situația celor trei țări baltice era diferită față de cea a Poloniei. Hitler și Stalin făcuseră împărțirea Poloniei, stabiliseră traseul concret al noii frontiere. În schimb, în legătură cu Lituania, Letonia și Estonia fusese vorba numai de sfere de interese, nu de includerea acestor state în interiorul frontierelor URSS. La sfârșitul anului 1939, Stalin nu putea decât să oblige statele baltice să semneze o înțelegere de ajutor reciproc și să obțină acordul pentru înființarea de baze sovietice pe teritoriul lor. Nu putea să le anexeze, căci aceasta ar fi dus la înrăutățirea relațiilor cu Germania, ceea ce nu dorea. Așadar, trebuia să aștepte o ocazie și să se mulțumească cu introducerea în Lituania, Letonia și Estonia a unui număr de 125.000 de soldați, ceea ce părea o apărare destul de solidă a Leningradului împotriva unui atac prin surprindere din vest. Dar la o distanță de numai 30 km spre nord de acest oraș se afla frontiera cu Finlanda. Dacă Germania ar obține acordul, ceea ce nu părea prea greu, și și-ar masa trupe acolo, tunurile lor grele ar putea bombarda Leningradul zi și noapte.⁴

Pace sau război?

Automobilul kaki închis s-a oprit în fața clădirii acoperite de zăpadă. Șoferul a așteptat o clipă, dar văzând că generalul Kirill Merețkov¹ adormise pe bancheta din spate, s-a întors și l-a atins delicat pe umăr.

— Tovarășe comandant, am ajuns.

Merețkov, un bărbat înalt și solid, care abia încăpea pe bancheta din spate, a deschis ochii. De câteva zile dormea puțin și drumul de la Leningrad până la sediul lui din apropierea graniței cu Finlanda era

O ocazie foarte bună să mai tragă un pui de somn, deși în automobil era frig (motorul răcit cu aer dădea puțină căldură în interior) și era zgâlțâit mereu de grămezile de zăpadă întărită de pe șosea. Oboseala învinsese repede inconvenientele drumului și omul adormise profund. S-a scuturat o dată de frig și și-a îndesat mai bine căciula de lână pe cap. A deschis repede portiera și a parcurs din câțiva pași drumul până la casa unde soba duduia din plin, răspândind căldură. O înghițitură zdravănă de votcă l-a ajutat să scape de sentimentul neplăcut pe care i-l lăsase drumul în automobilul neîncălzit. Nu avea de unde să știe că iarna care urma va fi cea mai cumplită din 1828 încoace. Și chiar dacă ar fi știut, tot nu vedea de ce s-ar fi neliniștit.

Cu câteva zile mai înainte participase la consfătuirea de la Kremlin, convocată de generalul Grigori Kulik², șeful Comandamentului Superior

¹ **Kirill Merețkov** (1897-1968), membru al partidului bolșevic din 1917, un an mai târziu a devenit comisar politic al Armatei Roșii. În 1931 a fost trimis la studii în Germania, unde a rămas un an, deși nu știa limba. În 1936, a luptat în Spania. După întoarcerea la Moscova în 1937, a scăpat de soarta celor mai mulți combatanți și a primit funcția de adjunct al șefului Statului Major General. Din 1938 a devenit comandantul Regiunii Militare Leningrad și din acest motiv s-a aflat în fruntea armatei care a efectuat agresiunea împotriva Finlandei. Din cauza eșecului total, la 7 ianuarie a fost scos din funcție, dar acest lucru nu a influențat negativ cariera lui în armată și, la 4 iunie 1940, a fost avansat la gradul de general de armată, devenind și membru al Consiliului General al Armatei, iar de la 14 august 1940, șef al Statului Major General. După Conferința de evaluare a jocurilor militare efectuate în ianuarie 1941 a fost scos din această funcție și a dobândit-o pe aceea de șef al Secției de învățământ. Probabil că în februarie 1941 a fost arestat sub acuzația de spionaj în favoarea Marii Britanii; acest lucru s-a petrecut fără știrea șefului NKVD. La 21 iunie 1941, pe baza deciziei Biroului Politic, trebuia să preia conducerea Frontului de Nord, deși i-a fost încredințată pentru scurt timp funcția de comandant al Armatei XI, apoi a plecat la Leningrad. Acolo a comandat armata și apoi Frontul. La 26 octombrie 1944 a primit gradul de mareșal al URSS. După război a comandat câteva regiuni militare. A ieșit la pensie în 1964.

² **Grigori Kulik** (1890-1950), militar în armata țaristă din 1912, când în 1912 a intrat

al Artileriei. Era acolo și generalul Lev Mehlis, șeful Comandamentului Politic, și generalul Nikolai Voronov, șeful artileriei.

— Puteți să ne spuneți de câte lovituri va fi nevoie în cazul unor operațiuni de luptă în Istmul Careliei și la nord de lacul Ladoga? Ce fel de sprijin de artilerie este necesar?, a întrebat Kulik.

Voronov s-a uitat la general ca și cum n-ar fi înțeles întrebarea.

— După părerea mea, totul depinde de situație, a răspuns el după o scurtă ezitare. Plănuți o apărare sau un atac? Cu ce forțe și pe ce teritoriu? Și, mai ales, cât timp trebuie să dureze operațiunea?

— Între zece și douăsprezece zile, a răspuns Kulin.

— Voi fi fericit, dacă totul se va lămuri în două-trei luni, a spus liniștit Voronov, provocând hohote de râs celor din jur.

— Generale Voronov, a spus Kulik, care nu-și putea stăpâni râsul, vă ordon să luați ca bază pentru calculele dumneavoastră că acțiunea va dura douăsprezece zile!

Și cum ar fi putut să fie altfel? Merețkov, căruia îi fusese încredințată comanda a patru armate sovietice, stătea aplecat peste hartă. Armata pe care o comanda număra 27 de divizii de infanterie, o divizie de cavalerie, un corp de mecanizate, trei brigăzi de tancuri și aproape 800 de avioane. Ce putea să opună Finlanda ca apărare? Armata ei număra 14 divizii de infanterie și o brigadă de cavalerie. Numărul de divizii nu putea fi însă comparat, căci diviziile sovietice erau mai mari - fiecare avea câte 17.700 de soldați, iar cele finlandeze, numai 14.000. Superioritatea forței de foc era tot de partea sovieticilor, căci fiecare din divizii avea 200 de mitraliere grele, iar cele finlandeze, câte 116, apoi 6 mitraliere foarte grele calibru 120 mm, în timp ce în unitățile inamicului această armă nu exista, 12 mortiere calibru 120 mm, pe care nu le avea divizia finlandeză, 40-50 tancuri și 15 care blindate, iar finlandezii nu aveau această armă. Superioritatea blindatelor sovietice era cu atât mai importantă, cu cât armata finlandeză era slab înzestrată cu arme antiblindate. Discuțiile pe tema achiziționării de armament

în unitățile bolșevice. În 1918 a luptat în apărarea Țariștinului, unde l-a cunoscut pe Stalin. Din 1937 până în 1941 a fost șeful Comandamentului Suprem al Artileriei și, în același timp, din 1939, adjunct al comisarului pentru apărare. În 1940 a obținut gradul de mareșal al URSS. Dezorientarea și lipsa de competență au dus la înfrângeri și pierderi importante în armata 54, care se afla în apropierea Leningradului. Îndepărtat din Comitetul Central în februarie 1942, i s-a retras gradul de mareșal în 1942 și a comandat ca general Armata a IV-a de gardă, decimată lângă Harkov. În septembrie 1943 a fost din nou scos din funcțiile de comandă. În 1945 a fost dat afară din partidul comunist, la 11 ianuarie 1947 a fost arestat și după un proces a fost împușcat în închisoarea de la Kuibîșev. În aprilie 1956 a fost reabilitat post mortem.

MAREA A

Golful
Bothnia

Lacul
Onega

t Lacul V I

Golful F

Directiile de atac ale Arm
prima parte a razboiului

durau în Finlanda din 1936, dar din cauza prețului prea ridicat și având în vedere bugetul acestui stat mic, abia în 1939 au fost cumpărate 100 de tunuri antitanc. Rușii aveau acolo 800 de avioane, dar erau gata să arunce în luptă 3.000 de avioane de vânătoare, bombardiere și de recunoaștere, în timp ce finlandezii putea să trimită 200 de avioane vechi. Cât timp puteau face față unui atac rusesc? Kulik avea dreptate - douăsprezece zile!

— Trebuie să accepte condițiile noastre, a spus Merețkov și s-a întors către adjutantul care intrase cu noi ordine venite de la Leningrad. Vorbesc despre finlandezi. Să-i facem praf în două săptămâni, a explicat el și s-a așezat la masă ca să citească documentele.

Negocierile au durat mult. Au început pe 14 aprilie 1938, adică imediat după anexarea Austriei de către Germania, ceea ce fusese pentru Stalin primul semnal că Hitler are intenția să pornească la război și și-a pus în minte să înceapă să asigure frontierele Uniunii Sovietice. Dar finlandezii nu s-au grăbit deloc să le dea garanții rușilor că nu vor încheia un acord cu Germania, care să le permită acestora să treacă cu armata pe teritoriul lor și să lovească de acolo Uniunea Sovietică. Și cu atât mai puțin erau dispuși să permită rușilor să treacă pe teritoriul lor, căci nu erau convinși că, odată intrată, Armata Roșie se va retrage atunci când pericolul nu va mai exista.

Situația nu era urgentă, așadar Moscova își putea permite să ducă tratative îndelungate și discuții destul de neoficiale, așa cum avea la Helsinki diplomatul rus Boris Iarțev cu ministrul afacerilor externe al Finlandei, Rudolf Holsti. Boris Iarțev era un personaj enigmatic, care dispunea de puteri nelimitate, ceea ce arăta că era în legătură directă cu Stalin.

În 1939, după războiul cu Polonia, situația se schimbase. Stalin începea să se grăbească. Și-a propus să discute personal cu un reprezentant al guvernului finlandez. De la 12 octombrie la Kremlin se afla o delegație finlandeză, în frunte cu Juho Paasikivi¹, diplomat cu

¹ **Juho Paasikivi** (pe numele său real Johann August Hellsten, 1870-1956), absolvent de drept și istorie al universităților din Stockholm, Uppsala și Leipzig, profesor de drept la Universitatea din Helsinki, din 1907 a fost deputat în parlament, un an mai târziu a devenit ministru de finanțe. A demisionat din funcție în 1909 în semn de protest față de rusificarea exercitată de autoritățile țariste. În 1918, a preluat pentru scurt timp funcția de premier independent al statului finlandez. La 14 octombrie 1920 a semnat la Tart (Estonia) acordul de pace cu bolșevicii. Din 1936 a fost ambasador în Suedia. Rechemat în octombrie 1939, a condus delegația finlandeză la negocierile cu Uniunea Sovietică. A ajuns din nou în fruntea delegației finlandeze în martie 1940, după încheierea războiului cu URSS, apoi a devenit ambasador la Moscova.

experiența în luptele politice cu rușii. În 1920, la Tart, negociase cu bolșevicii încheierea războiului. Orice i s-ar fi putut reproșa, mai puțin îngăduința față de ruși. Deși era un susținător ferm convins al suveranității patriei sale, era și un politician pragmatic. După război, când a devenit președintele Finlandei, obișnuia să spună:

— Suntem o țară în care cinci milioane de oameni trăiesc în vecinătatea unui colos de două sute de milioane. Credeți că dacă situația s-ar inversa și ar fi aici două sute de milioane de finlandezi și acolo cinci milioane de ruși, le-am permite să aibă o politică independentă?

Poate că, dacă decizia în problema propunerilor sovietice ar fi depins numai de el, s-ar fi ajuns la un compromis.

Stalin cerea ca Finlanda - urmând exemplul Lituaniei, Letoniei și Estoniei - să semneze un acord de cooperare și ajutor reciproc și să cedeze Uniunii Sovietice în nord o parte din Peninsula Rîbacii, unde s-ar fi putut instala o bază militară care să controleze accesul pe mare spre Murmansk și să protejeze portul dinspre uscat; cinci insulițe din Golful Finic și baza întărită de pe peninsula Hanko de lângă Golful Finic, în care rușii ar fi adus 4.000 de soldați; de asemenea, Finlanda să-și mute granița cu 30-40 km mai la nord-vest de Leningrad. Aceste manevre aveau drept scop protejarea Leningradului dinspre mare, apărarea căilor maritime care traversau Golful Finic spre acest port, precum și asigurarea orașului împotriva unui atac din nord, prin Istmul Careliei. În schimb, promitea să dea Finlandei zonele slab populate și fără valoare economică din Carelia răsăriteană.

La 9 noiembrie, Paasikivi le-a citit lui Stalin și lui Molotov răspunsul guvernului finlandez, din care reieșea că nu există posibilitatea să se ajungă la niciun fel de compromis. În aceeași zi, seara, delegația finlandeză a plecat de la Moscova la Leningrad, pentru ca de acolo să se întoarcă în țară. Negocierile au fost întrerupte.

Kirill Merețkov considera că își pregătise bine armata pentru războiul iminent, deși Stalin îi dăduse foarte puțin timp. A desfășurat cele patru armate de-a lungul frontierei sovieto-finlandeze, de la Leningrad la Petsamo spre nord. Finlandezii nu aveau suficiente trupe ca să apere o frontieră atât de lungă. Așadar, apărarea lor trebuia să cedeze sub presiunea armatei sovietice. Nu-i rămânea decât să aștepte ordinul.

A demisionat din această funcție în martie 1940, când a devenit clar că Finlanda va lua partea Germaniei în conflictul iminent cu aceasta. După o întrerupere de trei ani a carierei diplomatice, în primăvara anului 1944, a condus delegația finlandeză la negocierile de pace cu URSS. Din noiembrie 1944 până în martie 1946 a fost premier, apoi de devenit președinte până în 1956.

În ziua aceea de 25 noiembrie, când examina documentele aduse de adjutant, ordinul încă nu venise.

David și Goliat

Soldatul Matti Jokela și-a tras gluga mai tare peste caschetă, ca să se apere de vântul rece și pătrunzător, care aducea și bucățele înghețate de zăpadă. Când ieșise din baracă să preia serviciul la punctul de observație de pe țărmul insulei Jäppilä, în după-amiaza zilei de duminică 26 noiembrie, termometrul nu arăta decât 2 grade sub zero. Odată cu lăsarea întunericului se făcuse și mai frig, dar erau încă departe de adevăratele geruri din acea zonă, unde temperatura scădea uneori până la -40°. S-a uitat în jur să vadă dacă nu-i vine schimbul, care ar cam fi trebuit să apară, dar nu auzea nimic. A coborât mitraliera de pe umăr și a început să mai dea un tur, pornind spre podul distrus de pe râul Rajajoki. Apa încă nu înghețase și nu era de mirare, căci vremea caldă de toamnă se prelungise destul de mult. S-a uitat spre drumul care șerpuia pe partea cealaltă a râului. Acolo era deja Uniunea Sovietică. Apoi drumul urca, până la satul rusesc Mainila de pe deal. Își amintea că în urmă cu câțiva ani se ducea cu băieții acolo și se întâlneau cu oamenii prietenoși, dar vremurile acelea se duseseră. Din 1938, paza de frontieră sovietică devenise mult mai severă și nici nu mai putea fi vorba să treacă dincolo.

Pe drum era liniște și se lăsa înserarea. Zăpada mărunță se așternuse pe ramurile brazilor de la marginea drumului, ceea ce făcea ca zona să pară și mai liniștită. În ultimele zile se auzise hurea îndepărtat al motoarelor, dar după aceea totul amuțise și acum domnea din nou liniștea.

Și-a aruncat din nou mitraliera în spate și a dat să pornească spre ghereta de pază, ca să se întâlnească cu schimbul la mijlocul drumului. Și atunci a auzit un vâjâit. La început a crezut că vine furtuna, dar apoi și-a dat seama că în acest anotimp nu este posibil. Probabil că explodase ceva. Vâjâitul s-a repetat. Acum nu mai avea nicio îndoială: trăgea artileria. Și-a dat seama că undeva, la graniță, fac exerciții armatele sovietice. S-a uitat la ceas, era ora 15.35, a pornit apoi încet înainte, cu gândul să noteze această informație după ce va ajunge la căldură.

În seara aceea, la Moscova, Yrjö Koskinen, ambasadorul Finlandei, fusese chemat la Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe, unde

Veaceslav Molotov îi înmânase o notă în care îl informa că la ora 15.35 artileria finlandeză deschisese foc de artilerie împotriva sătucului sovietic Mainila din Istmul Careliei. Șapte obuze ucisese trei soldați și un subofițer, rănisese șapte soldați și doi ofițeri.

— Guvernul sovietic, nevrând să exagereze importanța acestui atac jignitor, propune guvernului finlandez retragerea neîntârziată a armatelor sale din Istmul Careliei, la o distanță de 20-25 km de graniță, pentru ca astfel de provocări să nu mai fie posibile, a citit Molotov.

Cercetările efectuate la fața locului de o comisie finlandeză special convocată au arătat că, într-adevăr, fuseseră trase focuri în apropiere de satul Mainila și acestea ucisese și rănisese soldați sovietici, dar era improbabil ca acestea să fi fost trase de finlandezi. În acea zonă erau numai unitățile pazei de frontieră care nu aveau tunuri, cu atât mai puțin de mare calibru, care să poată ajunge până la Mainila. Așadar, accidentele din satul sovietic fuseseră fără îndoială rezultatul unor incidente nefericite din timpul exercițiilor Armatei Roșii.

„Pentru a se evita pe viitor astfel de tragedii, ambele părți trebuie să-și retragă armatele la distanță mai mare de frontieră” - se susținea în concluzia raportului comisiei finlandeze.

Dar Molotov nu avea de gând să accepte aceste explicații și, la 28 noiembrie, a dat o notă în care afirma că armata finlandeză concentrată la graniță, la 32 km de un centru important, Leningrad, este o amenințare pentru orașul cu 3,5 milioane de oameni, ceea ce este în contradicție cu pactul de neagresiune, încheiat între cele două țări în anul 1934.

„Drept urmare, guvernul Uniunii Sovietice consideră că este obligat să declare că, începând din acest moment, se consideră eliberat de obligațiile din tratatul de neagresiune (...), care a fost sistematic încălcat de guvernul Finlandei”.

În dimineața zilei de joi, 30 noiembrie 1939, pe întreaga lungime a graniței sovieto-finlandeze s-au auzit tunuri.

Pe drumul care ducea spre Mainila au apărut din spatele dealului coloane de camioane încărcate cu pontoane mari de lemn, pe care constructorii au început să le instaleze în apă. Nu-i mai despărteau de malul celălalt decât cinci metri și la ora 9.15 primele unități ale Armatei a VII-a au trecut pe podul îngust de pontoane și au pătruns pe teritoriul finlandez. Unitățile finlandeze nu au opus rezistență în zona de frontieră și s-au retras rapid câțiva kilometri spre nord, unde au dispărut în buncărele liniei Mannerheim.

Stalin n-a fost tulburat de primul insucces al unităților sovietice, când a auzit că au fost silite să-și oprească marșul, căci se loviseră de fortificații puternice în istmul Carelia. Considera că este o chestiune de număr de tunuri de calibru corespunzător și de avioane, care vor zdrobi barierele finlandeze. Îl preocupa mai mult justificarea acestei agresiuni față de restul lumii. Era întotdeauna foarte atent la acest aspect. Ezitase mult timp înainte să intre cu armatele în Polonia, pentru ca să poată găsi o justificare. În cazul de față, finlandezii înșiși, considera el, îi oferiseră pretextul pe tavă. La 1 decembrie, guvernul premierului Cajander își dăduse demisia, pentru a ceda locul unui cabinet care nu era apăsător de povara refuzului de a încheia un acord cu Stalin și care ar fi avut astfel șanse să negocieze condiții mai prielnice de pace. Schimbările se refereau numai la funcțiile de premier și ministru de externe, dar fusese suficient ca Stalin să se agațe de acest pretext și să acționeze. Moscova a declarat că guvernul finlandez a fugit din țară. Între timp, l-a pregătit pentru noua misiune pe Otto Wille Kuusinen¹, un comunist finlandez, care în 1918 încercase să preia puterea în Finlanda. După înfrângerea roșiilor a fugit din țara sa și s-a instalat la Moscova, unde a devenit unul din consilierii lui Stalin și activist de frunte al Cominternului, organizație înființată în 1919 cu scopul de controla mișcarea comunistă din alte state. La 13 noiembrie, când delegația finlandeză a lui Paasikivi a părăsit Moscova după negocierile nereușite, la recomandarea lui Stalin a început să organizeze un guvern, care, după intrarea trupelor sovietice în Finlanda, urma să se instaleze în orașul cel mai apropiat de graniță, Terjoki. L-a scris imediat o scrisoare șefului Partidului Comunist Finlandez, Arvo Tuominen, care conducea din Suedia activitatea comuniștilor finlandezi, să vină de îndată la Moscova pentru a ocupa o funcție importantă în noul guvern. A avut însă parte de o dezamăgire, căci Tuominen știa să deosebească

¹ **Otto Wille Kuusinen** (1881-1964), membru al Partidului Socialist Finlandez din 1905, după obținerea independenței Finlandei a fost ministru al culturii în guvernul socialist. După prăbușirea regimului socialist a fugit în Rusia Sovietică, de unde a organizat partidul comunist finlandez. Până în 1939 a activat ca secretar al Cominternului. După agresiunea sovietică din Finlanda, în decembrie 1930, a ajuns în fruntea guvernului marionetă, care nu a activat din cauza lipsei totale de sprijin al populației. În anii 1940-1946, a fost președintele Consiliului Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Carelo-finlandeze, creată după unirea teritoriilor sovietice din Carelia de est cu cele finlandeze de vest. Din 1946 până în 1953 și apoi din 1957 până la moarte a fost secretar și membru al Prezidiului Comitetului Central al PCUS(b), apoi PCUS. A murit la Moscova.

opiniile politico de trădarea de țară. Nu a răspuns la apelul tovarășului Kuusinen.

În seara zilei de 1 decembrie, Kuusinen a sosit la Terjoki, un orașel aflat la câțiva kilometri de frontieră, părăsit de unitățile finlandeze ale pazei de frontieră și de populația locală. Acolo s-a instalat în hotelul local, în calitate de premier al Guvernului Popular al Finlandei, l-a chemat pe conaționalii săi să intre în Primul Corp Finlandez care va lupta alături de Armata Roșie. Aceasta este versiunea oficială a evenimentelor, dar pare puțin probabilă, căci armata sovietică a dat una din primele lupte la o distanță de aproximativ 30 km est de Terjoki. Așadar, nu este exclus ca guvernul lui Kuusinen să fi luat naștere cu adevărat la Moscova, iar sediul lui să fi fost stabilit în acel mic orașel unde a ajuns în 2 sau 3 decembrie. Dar oricum, nu avea prea mare importanță.

Această comedie îi era necesară lui Stalin, ca să poată legitima în felul acesta agresiunea împotriva unei țări mici. Primul act al „guvernului” Kuusinen a fost să cheme Armata Roșie în ajutor în lupta cu „ațățătorii la război” și apoi să semneze acordul cu Molotov, care recunoștea Uniunii Sovietice toate teritoriile pe care le ceruse de la Paasikivi. Mai rămânea numai să-și realizeze planurile militare, iar lucru acesta se dovedea din ce în ce mai greu.

Linia Mannerheim era fortificată mult mai puternic decât informase spionajul sovietic. Nu este exclus ca epurările din anii 1937-1938, care decimasera rețeaua de informatori sovietici din Finlanda, să fi făcut imposibilă strângerea de informații despre acest sistem de apărare, realizat după 1930 până la izbucnirea războiului.

Unde sunt?

— Puteți să-mi arătați, domule comandat al aviației de recunoaștere, unde sunt grupate forțele principale?, a întrebat Merețkov printre dinți. Se vedea că era din ce în ce mai iritat.

— Kiril Afanasievici, i-a venit în ajutor comandantului aviației de recunoaștere comandantul Armatei a VII-a care ataca în Istmul Careliei, nu numai aviația este neputincioasă. Patrulele noastre localizează punctele de rezistență ale inamicului. După ce pregătim artileria, tancurile blindate ajung în zona indicată și descoperă că acolo nu este nimeni. Iar când tancurile se retrag spre pozițiile inițiale, finlandezii apar ca din pământ.

— Ce tot spui? Cad din cer? Sunt invizibili?, a răcnit Merețkov.

La 5 decembrie venise pe linia frontului pentru a evalua la fața locului motivele insuccesului cu care se confrunta armata sovietică din momentul în care declanșase agresiunea. Cele câteva zile de război le aduseseră rușilor numai pierderi grele și, deși ar fi trebuit să fie deja la Viipuri (Vîborg), unitățile lor se înțepeniseră în fața acelei linii blestemate, pe care niciunul din comandanții sovietici nu reușea s-o traseze. Situația devenea din ce în ce mai grea, căci vremea se înrăutățea cu fiecare zi. În încăpere, soba de fier încălzită la roșu dădea puțină căldură, dar Merețkov se uita mereu pe fereastră, căci încetase să ningă și norii se risipiseră, ceea ce îl îngrijora încă și mai mult. Asta prevestea geruri și mai mari, iar soldații sovietici nu aveau haine călduroase. Mantalele kaki închise nu țineau suficient de cald împotriva gerului pătrunzător, în plus erau și foarte vizibile pe zăpada albă. Nimeni nu se gândise să-i doteze pe soldați cu haine de camuflaj și haine groase corespunzătoare, căci se considerase că, în câteva zile, armata se va instala în cazărmi călduroase. Dar oamenii stăteau și acum tot în pădure, încercând să ia cu asalt pozițiile inamicului.

— Unde este linia de apărare? Unde au principalele puncte de rezistență?, striga Merețkov. Cinci zile de luptă și nu ați stabilit nici măcar atâta lucru!

A izbit cu pumnul în harta desfășurată în fața lui. Niciunul dintre ofițeri nu îndrăznea să-i explice comandantului că sunt șanse slabe ca această situație să se îmbunătățească. Sistemul de fortificații, pe care finlandezii îl numeau linia Mannerheim¹, fusese un proiect extrem de ingenios.

Se întindea pe o lungime de 140 km, de-a curmezișul Istmului Carelia, unde atacul armatei sovietice era cel mai primejdios pentru

¹ **Cari Gustaf Emil von Mannerheim** (1867-1951), ofițer finlandez, ca militar al armatei ruse (până în 1917 Finlanda a făcut parte din Rusia) a luat parte la războiul ruso-japonez (1904-1905) și la Primul Război Mondial. În decembrie 1917, după ce Finlanda și-a dobândit independența, a preluat conducerea armatei și în 1918 a condus luptele împotriva unităților comuniste. La 10 iunie 1922 a devenit președinte al Consiliului de Apărare al Statului. A reorganizat armata și a inițiat construirea unor fortificații de-a lungul graniței cu Uniunea Sovietică, sistem care îi purta numele. În anii 1939-1940, ca principal comandant, a condus apărarea împotriva armatei sovietice. În 1941, când Finlanda a intrat în război împotriva URSS de partea Germaniei, a condus din nou armata în luptele cu Armata Roșie, pentru a recuceri teritoriile pierdute un an mai devreme. La 4 august 1944 a fost ales președinte al statului și în septembrie același an a semnat armistițiul cu Uniunea Sovietică în condiții relativ avantajoase pentru Finlanda. La 9 martie 1946 a demisionat din funcția de președinte.

Finlanda, căci pe aici trecea drumul cel mai scurt către Helsinki. Baza fortificațiilor o constituiau 66 de adăposturi de beton pentru mitralierele grele. Tocmai în aceasta consta forța liniei Mannerheim, căci în afară de acestea acolo nu mai erau decât adăposturi ușoare de lemn, ai căror pereți fuseseră întăriți cu lut și pietre, șanțuri și tranșee. Finlanda nu avea bani ca să construiască, așa cum se procedase pe linia Maginot, grupuri de pază alcătuite din buncăre de beton cu acoperișuri blindate, legate între ele prin tuneluri cu pereți din ziduri de beton de câțiva metri grosime, imune la exploziile obuzelor și la bombele de mare calibru. În schimb, toate punctele de apărare erau dispuse într-un mod perfect, admirabil camuflate, profitând excelent de configurația terenului. Erau ascunse printre copaci, părând niște stânci, imposibil de descoperit de avioanele de recunoaștere sau de patrule. Fuseseră amenajate în locurile de unde se putea deschide focul cu cea mai mare eficacitate, luându-l prin surprindere pe inamic, iar accesul la ele era blocat de stâncile folosite ca obstacole antitanc, trunchiuri de copac, în care erau adesea instalate încărcături de explozivi, garduri de sârmă ghimpată ascunse cu îndemânare printre tufișuri. Traseul liniei de apărare, întreruptă acolo unde erau terenuri accidentate, lacuri sau mlaștini care blocau accesul, își schimba brusc direcția, mutându-se acolo unde era punctul mai bun de tragere împotriva inamicului și rămânând astfel un mister pentru atacatori. Atunci când li se părea că, după lupte înverșunate, depistaseră undeva un punct întărit, nimereau în gol, căci apărătorii se retrăseseră din locurile primejduite și trăgeau acum din pozițiile de rezervă, a căror existența era o surpriză totală pentru ruși.

După câteva zile de război de uzură, armata sovietică era din ce în ce mai dezorientată, iar finlandezii le pregăteau noi surprize. Carele blindate sovietice urcau pe podurile verificate în prealabil de geniști și săreau pe neașteptate în aer, căci încărcăturile explozibile fuseseră introduse în nișe încă din timpul construcției și niciunul dintre soldații care căutaseră fire sau tuburi de dinamită nu le găsise. După ce veniseră gerurile mari, podurile minate au încetat să li se mai pară rușilor atât de amenințătoare, căci puteau să traverseze pe gheața care încătușase lacurile, deosebit de numeroase în acea zonă.

Primele automobile blindate ale regimentului 4 care mergea spre Kâklsalmi au traversat pe celălalt mal al lacului înghețat. În urma lor au venit soldații și au ocupat poziții de unde puteau proteja pregătirile batalionului de tancuri. La un ger de -40° gheața era atât de groasă, că putea susține greutatea celor mai mari vehicule sovietice de luptă. Așadar, nimănui nu-i era teamă să traverseze cu tancurile *BT*.

Trei dintre ele se aflau deja în mijlocul lacului, când dintr-odată de sub gheață au țâșnit câteva fântâni arteziene. Părea că unitatea sovietică este împușcată de artileria finlandeză. Dar nimeni nu auzise zgomotul împușcăturilor sau șuieratul obuzelor. Unul din cele patru tancuri a reușit să treacă pe gheața crăpată până pe malul celălalt și să se salveze, dar celelalte trei s-au scufundat în apa lacului mic, dar foarte adânc. Abia atunci comandantul a înțeles că unitatea lui nu fusese împușcată de inamic, ci că explodaseră minele instalate sub gheață! Cine să-și imagineze că finlandezi instalaseră acolo toamna, pe sub apa lacului, țevi de metal, în care erau închise ermetic încărcăturile explozive. Soldatul care se afla la punctul de observație de pe malul celălalt ascuns într-un mic adăpost printre stânci, a așteptat până când rușii au dobândit încredere și siguranță și a apăsă pe declanșator abia când tancurile au intrat pe gheață. Unitatea sovietică a pierdut trei care de luptă fără nicio împușcătură.

— Retragerea! Retragerea!, striga comandantul regimentului la soldații care ajunseseră pe celălalt mal al lacului. Dar nu aveau cum. Carele blindate căzuseră într-o capcană. Gheața spartă de pe lac le tăia calea de întoarcere, prăpastia dintr-o parte și copacii înalți din cealaltă nu le dădeau posibilitatea să cotească în lateral.

Evgheni Tubanov, comandantul plutonului de automobile blindate BA-7¹ spera ca atacul să se declanșeze dintr-un moment într-altul. Considera însă că nu are motiv să se panicheze. Cele trei care blindate înarmate cu mitraliere grele, însoțite de câteva zeci de soldați, care traversaseră lacul pe aripile vehiculului, aveau suficientă forță de foc. Așadar, puteau să se apere destul de mult timp. S-a apropiat de fanta de observație din blindajul automobilului și a cercetat cu privirea împrejurimile. În fața lui se întindea spațiul liber al potecii de pădure. Pe aici ar putea veni atacul, și-a spus el. Trebuia să-și întărească poziția. Dacă ar fi reușit să taie câțiva copaci și să-i așeze în așa fel încât să apere flancurile mașinilor, nu ar mai avea de ce să se teamă de tunurile finlandeze. Iar grosul forțelor regimentului, care rămăsese dincolo de lac, cu siguranță că îi va sprijini cu foc și vor respinge ușor unitățile inamicului.

În jur domnea tăcerea. Ecourile exploziilor reluate de zidurile de piatră se stinseseră de mult și nimic nu tulbura liniștea desăvârșită. De dincolo de lac se auzea zumzetul puternic al motoarelor tancurilor, ¹

¹ BA-7 - automobil blindat produs în masă la începutul anilor '30.

Date tactico-tehnice: echipaj - 2-3 persoane, motor pe benzină Ford V-8 cu puterea de 60 CP, blindaj 10 mm, greutate 3,71, raza de acțiune 250 km, armament o mitralieră.

RĂZBOIUL SECRET AL LUI STALIN

care, din fericire pentru echipajele lor, nu mai apucaseră să intre pe gheață.

S-a gândit că finlandezii evaluaseră puterea lor și se mulțumiseră cu această victorie, adică cu scufundarea celor trei tancuri, iar acum se retrăseseră. A mai așteptat câteva minute și, căpătând siguranță, a deschis portiera. Aerul înghețat a pătruns în interiorul înăbușitor. S-a strecurat cu abilitate prin deschizătura îngustă și s-a așezat deasupra tancului. A observat că și comandantul celui alt tanc făcuse același lucru.

— Aștept să... a strigat Tubanov spre el, dar n-a mai apucat să termine. S-a auzit o singură împușcătură, ca și când ar fi trosnit o creangă uscată. Glonțul i-a smuls cascheta și i-a zgâriat țeasta lui Tubanov, care a căzut plin de sânge și s-a târât înapoi în tanc. O secundă mai târziu s-a auzit o altă împușcătură și celălalt soldat care ședea pe tanc s-a aplecat și a căzut pe pământ. Turelele carelor blindate s-au răsucit și mitralierele au început să tragă haotic, căci trăgătorii nu-i vedeau pe dușmani. Gloanțele scuturau numai zăpada din copaci. O clipă mai târziu, au intrat în luptă și tunurile tancurilor care rămăseseră pe malul celălalt, ca să-i ajute pe cei căzuți în capcană. Obuzele se răspândeau printre copaci, răscoleau jeturi de zăpadă, rupeau crengi și umpleau pădurea de un fum gros.

Canonada a durat câteva zeci de minute. Dacă în pădurea apropiată ar fi fost vreun detașament al finlandezilor, nu ar fi avut nicio șansă de supraviețuire. Dar când împușcăturile au încetat și s-a făcut liniște, s-au auzit câteva împușcături izolate, care de astă dată îi nimereau pe soldații sovietici. Aceștia ieșiseră din tancuri, îngroziți de exploziile obuzelor care cădeau la câțiva metri de ei și se ascundeau pe lângă ele, sperând că vor fi protejați de fragmentele de obuze. Primul dintre cei nimeriți a murit în tăcere, prăbușit în zăpadă cu o pată mare de sânge între umeri. Al doilea, ghemuit lângă roată, a căzut brusc pe o parte și a mai reușit să scurme repede în pământ cu mâinile înainte să rămână nemișcat.

— Ne omoară! Ne omoară!, a strigat cineva și a luat-o în goană spre lac, cuprins de panică, dar abia a făcut câțiva pași și a căzut în zăpadă fără un cuvânt.

Motoarele automobilelor blindate au început să zumzăie. Soldatul care îl înlocuise pe comandantul mort a înțeles că nu mai pot să rămână acolo și s-a hotărât să plece din locul periculos. Singura lui șansă era să ajungă la avangarda regimentului, care se afla la 2-3 km în fața lui și care, fără îndoială, auzind zgomote de luptă, trimisese deja

ajutoare. Infanteria, văzând că automobilele se pun în mișcare, s-a grupat pe lângă ele și, privind cu teamă spre copacii din apropiere, a pornit înainte. Dar conducătorul automobilului blindat nu avea de gând să-și adapteze viteza vehiculului la ritmul oamenilor care înotau în zăpadă până la genunchi. A considerat că ar fi prea periculos și a mărit viteza.

Automobilele s-au repezit înainte, pierzând astfel protecția pe care le-o asigura infanteria în cazul unui atac prin surprindere.

Primul vehicul blindat a luat curba și acolo toată masa lui s-a aplecat brusc înainte, iar roțile din spate au rămas atârinate în aer rotindu-se în gol la câțiva centimetri deasupra zăpezii. Atunci, din ambele părți au pornit spre el grenade aruncate de soldații îngropați în zăpadă, absolut invizibili pentru echipajul mașinii. Explozia primei grenade a distrus masca vehiculului și benzina a luat foc, prelingându-se în flăcări pe tot botul automobilului. Al doilea blindat a început să tragă haotic spre locul de unde venise grenada, dar imediat a doua a explodat sub roțile lui cu asemenea forță, încât plăcile blindate au zburat în aer la o distanță de câțiva metri.

Echipajul din cel de-al treilea automobil, văzând care a fost soarta primelor două, a început să se retragă în grabă, dar roțile au nimerit în zăpadă moale și au început să se învârtă în loc. Rușii n-au mai așteptat și au sărit afară din automobil. Au reușit să ajungă în fugă până la copaci și să se ascundă în locul unde ajunsese deja detașamentul de infanterie, care, auzind zgomote de luptă, se risipise prin pădure pe cont propriu, depărtându-se de zona unde pieriseră atât de mulți dintre ei.

Când au ajuns întăririle trimise de avangardă, în pădure era deja liniște. Epavele celor trei vehicule ardeau cu ultimele flăcări, scoțând nori groși de fum negru și răspândind miros greu de cauciuc ars, de trupuri omenești carbonizate și de ulei încins. Cadavrele în uniforme verzi, perfect vizibile în zăpada albă, înghețau în gerul nopții care se apropia.

— Vîborgul trebuie cucerit în trei zile! striga Merețkov, tot mai îngrozit de pierderile care creșteau vertiginos și de lipsa de progres. Din toate punctele lungului front finlandez veneau aceleași informații: pierderi, pierderi și lipsă de progres.

— Tovarășul Stalin se interesează personal de evoluția campaniei. Ce raport să-i trimitem?

Se pare că acest argument nu făcea impresie asupra comandantului Armatei a VII-a.

— Inamicul recurge la metode ale luptei de partizani, ceea ce înseamnă prelungirea luptei... se străduia el să explice.

— Și asta ce înseamnă, că nu sunteți în stare să luptați cu ei?, urla Merețkov. Și cum explicați soarta diviziei 44? Tot partizanii au nimicit-o?

Merețkov vorbea despre înfrângerea unei divizii sovietice care, venind în ajutorul diviziei 163, fusese fragmentată în unități mici și zdrobită. Acesta era efectul mobilității și rapidității unităților finlandeze. Majoritatea soldaților aveau schiuri pe care și le făceau singuri, împreună cu ghetele și legăturile, sau le primeau de la magazie. Se mișcau admirabil pe ele și trăgeau mitralierele pe sănii, la fel și echipamentul greu, deplasându-se rapid pe drumuri numai de ei știute, acoperind distanțe foarte mari. În acest timp, echipamentul greu sovietic înota prin zăpada adâncă, soldații nu aveau schiuri și pășeau anevoie, îngropați până la genunchi în zăpadă, se mișcau foarte încet și, până ocupau o nouă poziție, finlandezii se retrăseseră sau lansau pe neașteptate un atac în alt loc.

— Sau poate că ați încheiat un pact cu trădătorii?, a întrebat brusc Merețkov. Voia să-i sperie pe comandanți, care își aminteau foarte bine perioada epurărilor din armată, când consecințele unei astfel de bănuieli puteau fi cumplite. Dar s-a stăpânit repede și a întrebat mai calm:

— De ce anume aveți nevoie?

— Trebuie să ne întărim forțele blindate, în fața cărora inamicul este neputincios, din cauză că nu posedă numărul corespunzător de arme antitanc. Folosirea tancurilor grele T-28¹ ne va permite să rupem pozițiile de apărare finlandeze.

— De acord, a încuviințat Merețkov. Voi cere la comisariat să primiți ca întăriri unități de blindate, dar vreau să văd rezultatele cât mai repede.

Zilele următoare de decembrie au adus valuri după valuri de geruri cumplite. În nord, temperatura a scăzut până la -50°, ceea ce a paralizat armata sovietică. Soldații care nu aveau haine călduroase și corturi încălzite și înghețau în timpul nopții, adormind în gropile săpate¹

¹ T-28, tanc de dimensiuni medii, construit în 1932, era puternic apărat și înarmat. În turela principală avea un tun calibru 72,6 mm și o mitralieră, apoi două alte mitraliere în două turele independente în partea anterioară: în multe cazuri, în locul unei mitraliere în turela dreaptă s-a montat un tun calibru 45 mm. Aceste tancuri au fost folosite până în 1941, când s-au dovedit depășite de tancurile germane.

Date tactico-tehnice: echipaj - 6 persoane, motor pe benzină cu puterea de 500 CP, viteză 35 km/h, blindaj 10-30 mm.

în zăpadă. Șenilele tancurilor plesneau, ca și când ar fi fost de sticlă, iar vehiculele care supraviețuiau nu mai puteau fi puse în mișcare, căci uleiul se solidificase și nu mai permitea mișcarea părților motorului. Acumulatorii trebuiau aruncate, căci nu rezistau în timpul nopții și gerul le descărca. Iar finlandezii se descurcau din ce în ce mai bine.

Matti Jokela s-a oferit voluntar să facă parte din unitatea de distrugere a tancurilor. La drept vorbind, nu prea știa de ce arme va dispune și în ce va consta lupta acestei unități, dar suna frumos: distrugător de tancuri! Văzuse un astfel de tanc. Era mare, avea o turelă mare cu mitraliere automate. Totuși putea fi distrus și acest lucru va fi îndeplinit de distrugătorii de tancuri. Se gândea că o să facă un curs ca să învețe cum se deservește unul din noile tunuri antitanc care tocmai sosiseră din Suedia. Izbucnirea războiului mobilizase multe țări europene să acorde ajutor micuței Finlanda. De exemplu, Suedia trimisese în ianuarie 1940 18 tunuri de calibrul 75 mm și promitea și alte piese de artilerie, printre care tunuri grele de calibrul 150 mm și 210 mm. Franța furnizase 20 de tunuri ușoare antitanc și mortiere, mitraliere și 76 de avioane vechi de vânătoare. Dar era lipsă de soldați calificați pentru ele, așadar s-a anunțat înscrierea voluntară în unitățile dotate cu noile arme, iar Jokela, încrezător că va deveni artilerist, s-a înscris printre primii, dar, spre uimirea lui, nu a fost trimis în spatele frontului pentru cursuri. În schimb, de dimineață venise sergentul și confirmase că trebuie să plece cu camionul la Viipuri și să aducă de acolo noua armă. Jokela era uimit de adresă: Fabrica de Stat de Băuturi Spirtoase - *Alkhuoliliike*, dar pe timp de război se întâmplau fel de fel de lucruri, așadar nu s-a mai gândit prea mult la asta. Se gândea că armata rechiziționase uzina și păstra în depozitele ei noua armă.

Abia când în piață au început să fie încărcate în camioane lăzile cu sticle a înțeles ce era arma cea nouă. Se numea cocktail Molotov și erau sticle cu spirt sau benzină. Primele aveau fitil realizat dintr-o bucată de cârpă care trebuia aprinsă înainte de lansare. Mai târziu au fost introduse fitilele lipite de sticlă, care aprindeau lichidul când sticla se lovea de blindaj.

În ziua următoare, sergentul le prezentase tehnica de luptă cu ajutorul noii arme. Sticla aprinsă trebuia aruncată într-o deschizătură a tancului, eventual chiar în orificiul de ventilație. Desenase silueta unui tanc pe o bucată de carton gros agățată de trunchiul unui copac, arătând că aceste orificii se găseau, de regulă, în spatele turelei. Restul depindea de precizia aruncării.

Începând din dimineața zilei de 8 decembrie așteptau semnalul apropierei coloanei de blindate. În timpul nopții săpaseră gropi în zăpadă de-a lungul drumului, pe care puteau să vină tancurile sovietice. Prima alarmă, în jurul amiezii, s-a dovedit falsă. Apoi la ora 14.00 sergentul a venit în fugă strigând:

— Tancuri! Aveți două minute să ocupați pozițiile!

În combinezoane albe, aproape invizibili pe fundalul zăpezii care îi înconjura, finlandezii au alergat în jos spre drumul care șerpuia printre copaci. Huruitul motoarelor se auzea încă de departe. Matti a văzut că grupul geniștilor în combinezoane albe a început să se apropie de copaci. Când s-au lipit de trunchiurile lor, au devenit invizibili.

Matti a coborât în groapa lui, unde sticlele de benzină stăteau aranjate una lângă alta. S-a întins pe spate și a tras ramuri de brad deasupra lui. N-a avut timp să-și camufleze mai bine ascunzătoarea, căci huruitul motoarelor se apropia tot mai amenințător și, câteva secunde mai târziu, de după cotitură a apărut un tanc cu turelele îndreptate într-o parte și în alta, căutând de zor inamicul. Rușii, care pierduseră deja mulți oameni în ambuscade, erau precauți. Căutau mereu soldați ascunși, dar finlandezii, cunoscând mult mai bine terenul, reușeau să-i păcălească. Matti a apreciat cât de bine aleseseră locul pentru atac.

O jumătate de kilometru mai departe, drumul cobora și trecea apoi pe un mic podeț peste un pârâu. Era clar că această zonă va atrage atenția soldaților sovietici, căci se vor aștepta ca podețul să fie minat. Comandanții vor pune mâna pe lunete ca să cerceteze malurile pârâului, iar echipajele tancurilor vor îndrepta periscopele în acea direcție.

Primele automobile blindate au trecut atât de aproape, că Matti a simțit căldura motoarelor. S-au oprit lângă pârâu și turelele lor continuau să se rotească la dreapta și la stânga, gata să deschidă foc spre ținta descoperită. În sfârșit, primul vehicul a intrat pe pod și a ajuns cu bine în partea cealaltă. Între timp, de după cotitură a apărut primul tanc. Matti nu mai văzuse un asemenea monstru¹. Era cu mult mai mare decât tancurile pe care le folosiseră rușii până atunci și atrăgea

¹ Era fără îndoială tancul greu T-35, produs în 1933 și 1934, la care, pe lângă turela principală cu un tun calibru 76,2 mm, se mai găseau și altele prevăzute cu tunuri calibru 45 mm și mitraliere. Aceste tancuri au fost folosite în războiul cu Finlanda, apoi și în războiul cu Germania, dar nu s-au dovedit un adversar pe măsura tancurilor germane, deoarece motorul era insuficient de puternic, viteza prea mică și blindajul prea slab.

Date tehnico-tactice: echipaj - 10 persoane, motor pe benzină cu puterea de 500 CP, blindaj 11-35 mm, greutate 451, viteză 30 km/h, armament - un tun calibru 76,2, două tunuri calibru 45,6 mitraliere automate.

atenția prin mulțimea de turele îndreptate în ambele părți ale drumului. S-a ghemuit instinctiv mai tare în zăpadă, căci huruitul tancului era insuportabil. Simțea cum se zguduie pământul. Tancul acesta trebuia să fie atacat de doi soldați care stăteau ascunși ceva mai sus pe drum. După o clipă, de după cotitură au mai apărut încă două. Ultimul era al lui.

A mirosit ca să vadă dacă bucata de cârpă înfășurată pe gâtul sticlei nu s-a uscat și a scos bricheta din buzunar. O brichetă grea cu benzină, pe care o primise de la tatăl lui.

Tancul se opri la câțiva metri de poziția lui.

Matti a calculat: dă la o parte crengile, aprinde cârpa, se ridică și aruncă. Dacă nu nimerește, se apleacă și ia sticla următoare; dacă nimerește din prima, o ia apoi la fugă prin pădure. Primi copaci erau la o distanță de câțiva pași, așadar trăgea nădejde că va reuși să ajungă până acolo.

— La atac!, a auzit el strigătul primului soldat, care sărise afară din groapa lui cu sticla aprinsă în mână. A aruncat-o, dar n-a nimerit și lichidul s-a răspândit pe blindaj. A aruncat-o imediat și pe a doua, dar nu a nimerit nici de data aceasta. Era prea departe de colosul blindat.

Turelele celui de-al doilea tanc s-au îndreptat în direcția lui și l-au retezat în momentul în care se apleca după alte sticle.

Matti a decis că nu va sări afară din ascunzătoarea lui, ci se va strădui să se târască și să ajungă cât mai aproape de țintă. I se părea că echipajul tancului nu-l va vedea dacă se târăște pe zăpadă, îmbrăcat în combinezonul alb.

A dat ramurile la o parte. A văzut numai cum cade și cel de-al doilea soldat, care nici el nu nimerise. Sticla căzuse pe șenile și lichidul se prelinsese în zăpadă. Fumul negru care se ridica din flancul tancului i-a ușurat sarcina lui Matti, căci acoperea fanta de observație. S-a hotărât să profite. S-a apropiat foarte mult. Vedea rețeaua de deasupra orificiilor prin care motorul arunca gazele de eșapament. A scăpărat bricheta și flacăra mică galbenă a țâșnit imediat, căci avusese grijă să tragă fitilul brichetei mult în afară, ca să nu fie stins de vânt. A apropiat-o de cârpa de pe sticlă și văzând că aceasta s-a aprins, și-a luat puțin avânt și a aruncat-o. N-a mai așteptat să vadă efectul. A luat cu mâna dreaptă a doua sticlă și a aruncat-o în același loc. Câteva secunde mai târziu s-a înălțat o flacără lungă și o trambă de fum s-a ridicat în aer. Dintr-odată a observat cu uimire că zăpada din jurul lui este împrăștiată în toate direcțiile. A înțeles că se trage în el. Flăcările cuprinseseră tancul cu o rapiditate uimitoare. Cineva a deschis trapa și lângă turela a apărut

un tanchist Matti a înțeles într-o străfulgere: distrusese tancul! Stătea în fața mașinii în flăcări, mare cât o casă. El o distrusese! Primul glonț l-a nimerit în umăr. Durerea a fost atât de puternică, încât a căzut în zăpadă și aceasta l-a salvat de celelalte gloanțe, care au zburat pe undeva pe sus, pe deasupra capului. S-a aruncat înainte. Și-a pierdut echilibrul și a căzut din nou în zăpadă, dar era cu doi pași mai aproape de copacii salvatori. Un glonț a ricoșat într-o piatră și sfărâmurile l-au lovit dureros în față. Simțea cum mâneca i se umple de sânge și îi vine să leșine. Dar și-a adunat forțele și a mai făcut un pas. Apoi încă unul. Simțea cum i se întunecă în fața ochilor, dar cineva l-a apucat de mână provocându-i o durere năprasnică și îl târăște pe zăpadă. A înțeles că reușise să ajungă între copaci. Supraviețuise.

Victorie sau înfrângere

Din ianuarie 1940, comandamentul sovietic a început să-și întărească armata: la începutul lunii februarie, cele patru armate care luptau în Finlanda aveau aproximativ 850.000 de soldați, grupați în 55 de divizii, sprijinite de 2.000 de tancuri și 2.500 de avioane. Comanda asupra lor fusese preluată de Semion Timoșenko^{* 1}, iar nepriceputul Merețkov fusese trimis în calitate de comandat al Armatei VII. Stalin nu ordonase

¹ **Semion Timoșenko** (1895-1970), mareșal al Uniunii Sovietice, a participat la Primul Război Mondial, a fost ofițer de cavalerie în timpul războiului civil, în 1920, în timpul războiului polono-bolșevic a fost comandantul Diviziei 6 cavalerie din Armata

I Călare, în septembrie 1939, în calitate de comandat al Frontului Ucrainean, a intrat în Polonia, pe urmele lui Budionnii. În a doua etapă a războiului fino-rus, în 1940, a comandat armata sovietică. Din mai 1940 a fost comisar al poporului pentru apărare al URSS și a fost avansat la gradul de mareșal. În iunie 1941, după agresiunea germană, fiind comisar pentru apărare, a devenit șeful Statului Major și Comandant Suprem titular al armatei sovietice (comanda reală se afla în mâinile lui Stalin). La 10 iulie, din ordinul lui Stalin, a plecat pe front în calitate de comandant al Frontului de Vest și al Armatei V de rezerviști. Armatele comandate de el nu au reușit să oprească loviturile diviziilor germane; împinse spre est, au pierdut aproximativ 400.000 de oameni și 4.000 de tancuri. Din septembrie 1941 a preluat comanda Direcției Sud- Vest și curând a Frontului de Sud-Vest. În aprilie 1942, în timpul ofensivei de la Hrkov, care ar fi trebuit să preîntâmpine ofensiva germană, a pierdut 250.000 soldați; la 23 iulie, Stalin l-a rechemat la Moscova, fără îndoială dorind să-i salveze reputația. Din octombrie 1942 a comandat Frontul de la Stalingrad, apoi Frontul de Nord-Vest. Lipsa de succese a armatelor sale a fost decisivă în transferarea lui ca reprezentant al Comandamentului Suprem la Statul Major al Frontului 2 și 4 Ucrainean. După război a comandat pe rând mai multe regiuni militare.

să fie arestat, pentru că se simțea și el vinovat, căci nu rezervase suficient timp pentru pregătirea întregii operații.

Noul comandat a pregătit cu mare grijă planurile de ofensivă și armata pentru luptă. Soldații din noile divizii erau dotați cu combinezoane de camuflaj, au avut timp să se familiarizeze cu condițiile, au primit arme mai bune și sprijin din partea noilor tancuri *KW*.

La 11 februarie unitățile Armatei Roșii au trecut la ofensivă în istmul Careliei, au străpuns prima poziție finlandeză în partea ei centrală și de est. Ca urmare a celei de-a doua ofensive din 26 februarie peste Golful Vîborg care era înghețat, au ocupat câteva insulițe și au instalat desantul pe țărm. La 7 martie au străpuns principala poziție de apărare în tronsonul de vest al liniei Mannerheim și au pornit a doua ofensivă, având drept scop înconjurarea unităților finlandeze în zona Golfului Vâborg.

Situația devenea disperată pentru apărători. Nu aveau arme, mai ales muniție. În Corpul II, care respingea cele mai puternice atacuri, rămăseseră câte două obuze de fiecare tun. Aliații promiseseră ajutor, dar Mannerheim nu credea în eficacitatea lui. În Finlanda trebuia să vină Corpul aliat expediționar de 15.000 soldați (printre care se aflau și patru batalioane ale Brigăzii Independente din Podhale). Dar trebuiau să treacă multe zile până când soldații să se obișnuiască cu clima aspră de aici și să-și dovedească valoarea în luptă. În afară de aceasta, mareșalul se temea că desantul aliaților îi va provoca pe germani să pornească o acțiune împotriva sovieticilor. La 6 martie 1940, o delegație, în fruntea căreia se afla premierul Ryti, a plecat cu avionul la Stockholm, iar în ziua următoare a ajuns la Moscova. În noaptea de 12 spre 13 martie s-a anunțat încetarea focului și o zi mai târziu s-a semnat acordul în virtutea căruia Uniunea Sovietică ocupa Istmul Carelia și orașul Vîborg (al doilea ca mărime din Finlanda), partea de vest a Careliei și partea de vest a Peninsulei Râbacii și primea în posesie pentru 30 de ani zona Hanko; Finlanda pierdea un teritoriu cu o suprafață totală de 35.084 km², dar fără populație, căci cei 450.000 de locuitori din teritoriile pierdute au fost strămutați în interiorul țării.

Ca urmare a operațiunilor militare au pierit 24.923 de soldați, 43.557 au fost răniți. Era foarte mult pentru un popor care avea 4 milioane de oameni.

Pierderile sovietice au fost cu mult mai mari: 126.875 de soldați uciși și dispăruți, 264.000 - răniți, bolnavi, cu degerături, 800 de avioane și aproximativ 2.300 de tancuri.

Acesta a lost prețul pe care l-a plătit Stalin ca să smulgă Finlandei teritoriile strategice și să-și introducă acolo garnizoanele sale. Pentru el nu era un cost prea mare. Armata Roșie nu a pus niciodată preț pe viața soldaților. Erau destui. Dar nu era vorba despre aceasta. Armata Roșie fusese umilită. Își dovedise incapacitatea. Înfrângerea unui dușman mult mai slab durase 105 zile.

Această realitate era cu atât mai supărătoare, cu cât în vest, Germania pornise la război și zdrobise un dușman cu mult mai puternic într-un interval de timp semnificativ mai scurt.

La 9 aprilie 1940, armata germană a atacat Norvegia și o zi mai târziu nemții ocupau Narvik, Trondheim, Bergen, Egersund, Arendal, Oslo și Stavanger, suferind totuși pierderi mari pe mare, unde bateriile de țărm norvegiene avariaseră vasul-școală de artilerie *Bremse*, crucișătorul *Konigsberg* și scufundaseră crucișătorul greu *Blucher*.

Inițial, Stalin a crezut că va fi un război lung și sângeros, căci aliații, deși fuseseră luați prin surprindere de atac, la 10 aprilie își trimiseseră flota în apele norvegiene, iar la 14 aprilie începuseră să parașuteze trupe pe țărmurile Norvegiei. Dar unitățile aliate parașutate la 16 și 17 aprilie la Namsos și la 18 aprilie la Andalsnes, erau slabe și insuficient înarmate, așadar nu a putut să acorde ajutor armatei norvegiene care se apăra în sud. Desfășurarea campaniei din Norvegia a arătat că învingători în acest război vor fi germanii. Războiul din vest ar fi putut avea un cu totul alt rezultat decât prevăzuse Stalin. Așadar, trebuia să tragă cât mai repede concluziile cuvenite din războaiele din Finlanda și Norvegia și să înceapă reorganizarea Armatei Roșii. Iar forța s-ar putea să fie necesară mai devreme decât se estimase. Și nu pentru atac, ci pentru apărare.

În seara zilei de miercuri 17 aprilie 1940, Stalin își pusese în minte să plece la dăcea lui de la Kunțevo. Luase această decizie imediat după încheierea lucrărilor Consiliului Suprem de Război, care fusese convocat în urmă cu trei zile și fusese deosebit de furtunos. Trebuia să se analizeze desfășurarea războiului cu Finlanda și oamenii care se perindaseră la tribună, înțelegând ce dorește Conducătorul, îi atacaseră fără milă pe cei care se făcuseră răspunzători de uriașele pierderi. Stalin, care a luat cuvântul ultimul, își păstrase rolul care îi plăcea cel mai mult, acela de judecător care îi stabilește pe vinovați și îi împacă pe cei mai înverșunați. De aceea a făcut observații numai cu privire la nevoia de modernizare a armatei, care, după cum afirma el, trebuie

s-o rupă cu experiențele din anii trecuți, acumulate încă de pe timpul războiului civil.

— Comandanții trebuie să uite de trecut. Tehnica trebuie să reprezinte noua teorie militară modernă, a spus el.

Nu a menționat, firește, numele lui Voroșilov, dar tuturor le era clar că era vorba despre el, atunci când pomenea despre războiul civil și despre atașamentul prea mare al comandaților față de trecut. Abia mareșalul Lev Mehlis l-a atacat pe comisarul pentru apărare și n-ar fi făcut în niciun caz acest lucru, dacă n-ar fi simțit că Stalin îi permite.

Toți aveau motive să se simtă obosiți după lucrările care duraseră trei zile și, dacă de obicei primeau invitațiile de a participa la libațiile nocturne de la vila lui Stalin ca o obligație, de astă dată au plecat acolo cu multă plăcere.

Era deja noapte târziu, când Stalin, vizibil amețit de băutură, a început să-i facă reproșuri serioase lui Voroșilov, aruncând asupra lui vina pentru insuccesul războiului din Finlanda. Voroșilov, care de regulă suporta fără să crâcnească muștrările lui Stalin, de astă dată n-a mai răbdât. A sărit de pe scaun și cu fața stacojie de prea multă votcă și furie, a urlat:

— Numai tu ești de vină pentru toate astea! Tu ești cel care a nimicit vechea gardă! Ai omorât cei mai buni ofițeri!

Comisarul știa foarte bine ce spune. Era conștient de prăpădul pe care îl făcuse marea epurare în rândul cadrelor de comandanți ai Armatei Roșii. Știa că unitățile trimise în Finlanda erau comandate de ofițeri care nu știau să citească o hartă, nu știau să treacă din atac în apărare, să alcătuiască formațiunea de atac, să execute misiuni de recunoaștere, să evalueze forțele inamicului. Știau numai să-și trimită ostașii la atac frontal împotriva mitralierelor finlandeze, pe care nu le depistaseră din timp.

Și nu era de mirare. Cunoștea rapoartele care arătau că din 225 de comandanți de regiment niciunul nu studiasse la o academie militară superioară, numai 25 absolviseră școala de subofițeri, ceilalți făcuseră cursuri rapide la unitățile lor. Războiul avea nevoie de cunoștințe acumulate în ani lungi de învățatură și de practică.

Stalin a amuțit. A înhățat farfuria cu friptură de porc și a izbit-o de masă cu atâta putere, încât cristalul s-a spart și cioburile au ajuns până la geam. A mai rămas o clipă ca uimit de propria reacție, apoi a ieșit din încăpere fără un cuvânt.

Schimbările în Armata Roșie erau deja stabilite, dar Stalin nu avea de gând să-i facă rău lui Voroșilov, vechiul lui prieten de la Țarițin. Dar

trebuie să plece, căci era limpede că nu va reuși să conducă Armata în vremurile care urmau.

Evenimentele din Uniunea Sovietică luaseră o direcție ciudată. În timp ce Germania ducea luptele rapide și încununată de victorie din Norvegia, comandamentul Armatei Roșii se pregătea să-și pună marea mașinărie militară în stare de pace. Unitățile însângerate și epuizate de luptele în Finlanda s-au întors în cazărmi și soldații trebuiau trimiși acasă, astfel că efectivul unităților se micșora. Acestea erau planurile lui Vorosilov în ultimele zile ale funcționării lui la Comisariat.

La 9 mai 1940, așadar în ajunul începerii agresiunii germane din Belgia și Franța, comisarul le-a trimis lui Stalin și Molotov un document „strict secret și foarte urgent” în care scria:

„După încheierea războiului (cu Finlanda - B. W.) am efectuat o trecere în revistă și la 4 aprilie 1940 am acceptat organizarea și forța infanteriei, în scopul întăririi unităților staționate în Transcaucazia, Caucazul de nord, zonele militare Odesa și Kiev, dar nu am analizat organizarea și efectivele altor tipuri de servicii”.

Regiunile de sud, datorită bogățiilor naturale, mai ales a câmpurilor petroliere din Transcaucazia și a marilor zone industriale, ocupau un rol aparte în planurile de apărare ale Uniunii Sovietice. Regiunile militare de acolo - Kiev și Odesa, fuseseră întotdeauna cele mai puternice, aveau cele mai mari efective de oameni și primeau cele mai bune armamente. Nu este deci de mirare că după încheierea războiului cu Finlanda comandamentul Armatei Roșii era preocupat de regiunile sudice. În scrisoarea către Stalin și Molotov, comisarul Vorosilov propunea ca efectivele infanteriei să fie lăsate deocamdată la nivelul de 1.736.146 de soldați, dar la alte tipuri de forțe armate propunea reduceri. De exemplu, în legătură cu blindatele, Vorosilov scria:

„Propun să se reducă brigăzile de tancuri aflate în prezent în stare de război, cu excepția a trei brigăzi staționate în Estonia, Lituania și Letonia și a celor două brigăzi din Regiunea Militară Transcaucaziană”.

Comisarul mai propunea limitarea efectivelor aviației de la 293.000 la 291.000. O reducere drastică urmau să sufere unitățile de construcții de drumuri: de la 69.216 soldați la 19.000. Numai numărul elevilor din școlile de ofițeri trebuia să crească foarte mult, ceea ce era un rezultat al concluziei paralizante că ofițerii sovietici nu știu nimic.

Așadar, armatele hitleriste porniseră la război spre Occident, iar armatele lui Stalin se întorceau în cazărmi, soldații erau demobilizați și se trecea la starea

Armata Roșie pentru lovitura finală. Inamicul său trebuia mai întâi să sângereze mult, ca să-și piardă forțele. Nu avea nicio îndoială că așa se va întâmpla când Wehrmacht-ul va începe să ia cu asalt fortărețele belgiene și linia fortificată Maginot.

Drumul spre Occident

În zorii zilei de 10 mai 1940, trenul special cu care Fuhrer-ul și colaboratorii lui apropiați plecaseră de la Berlin cu o zi în urmă în jurul orei 13.00, s-a oprit în gara Euskirchen, o mică localitate aflată la 50 km vest de Bonn. Hitler, plin de vigoare și odihnit, s-a mutat din tren în Mercedesul blindat, care l-a dus la noua reședință de vânătoare *Felsennest* (Cuibul de stâncă) din pădure, în apropiere de Munstereifeld, la 45 km de frontiera belgiană. De acolo, din buncărul construit în stâncă, urma să comande armatele care se îndreptau spre malurile Canalului Mânecii.

Știa din raportările spionajului că belgienii, observând mișcările intense ale unităților germane de-a lungul frontierei țării lor, în jurul orei unu noaptea dăduseră alarma. Permisese oare și intrarea unităților britanice și franceze pe teritoriul lor? Asta Hitler nu mai știa.

Comandantul armatei franceze, generalul Maurice Gamelin¹, aștepta de la ora unu noaptea ca guvernul belgian să permită armatei

¹ **Maurice Gamelin (1872-1958)**, general francez, în ianuarie **1935** a fost numit șef al Statului Major General al Apărării Naționale și a început reorganizarea și modernizarea armatei franceze. În perspectiva războiului iminent, a afirmat că Franța poate și este dator să acorde ajutor militar Poloniei, dar a avertizat guvernul premierului Edouard Daladier că armata franceză și armata aliată a Marii Britanii nu vor putea câștiga războiul. Conducându-se după experiența din Primul Război Mondial, a planificat o apărare statică a Franței, neținând seama de rapiditatea loviturilor detașamentelor germane de blindate, nici de necesitatea unei reacții rapide de răspuns din partea diviziilor franceze. Susținea că „tancurile sunt necesare. Dar să crezi că ajutat de tancuri, vei străpunge apărarea inamicului este o chestiune neserioasă. (...) Cât despre aviație, nu va juca rolul pe care îl prevedeați.” Nu și-a schimbat opiniile nici în cursul acțiunilor militare, insistând cu încăpățănare asupra concepției apărării de poziție. La **19 mai 1940** a fost înlocuit de generalul Maxime Weygand, ceea ce nu a mai putut influența desfășurarea acțiunilor de război. În februarie **1942** a fost trimis în judecată în procesul organizat de guvernul lui Philippe Petain, acuzat că a târât Franța în război (alături de el au luat loc pe banca acuzaților premierul Leon Blum, Edouard Daladier și Paul Reynaud). În aprilie **1942** procesul a fost întrerupt și nemții l-au arestat pe Gamelin și l-au dus în lagărul de concentrare de la Buchenwald, de unde a fost eliberat de armatele americane în mai **1945**.

Aliați reticenți: armata belgiană mășăluiește în fața Palatului regal din Bruxelles

britanice și franceze să pătrundă pe teritoriul acestei țări, unde ar fi putut opri armata germană care venea spre vest.

La ora 4.30 a devenit clar că războiul începuse, iar guvernul de la Bruxelles tot nu-i chemase pe aliați în ajutor.

Abia la ora 6.25 comandamentul francez a primit cererea oficială a guvernului belgian și douăzeci de minute mai târziu generalul Gamelin a dat ordinul Alertă 4 - trecerea frontierei Belgiei.

Două armate franceze: 7 și 1, precum și unitățile Corpului Expediționat Britanic au pornit, conform planului, spre nord, spre Belgia, lăsând apărarea sudului în sarcina Armatei 9, o armată slabă de rezervă.

În noua sa reședință, Hitler aștepta cu nerăbdarea știrile din Belgia. Aliații își vor da oare seama că atacul principal al armatei germane nu va fi îndreptat acolo, ci prin Ardeni, o zonă deluroasă din sudul Belgiei? Se lăsase convins de generalul Erich von Manstein, că atacul coloanelor de blindate prin Ardeni este posibil, deși, firește, foarte riscant. Acolo, tancurile nu puteau fi dispuse în formație de luptă și, înghesuite pe drumurile înguste și șerpuitoare dintre păduri și dealuri, nu ar fi scăpat de bombardamentele din avioanele aliaților. Nu puteau

să-și folosească forța distrugătoare. Rămânea așadar întrebarea dacă aliații nu ghiciseră planurile germanilor și nu transferaseră acolo forțe masive, ca să apere Ardenii.

Hitler, în picioare lângă harta mare atârnată pe perete, pe care adjutanții marcau cu stegulețe mișcările trupelor proprii și ale inamicului, a văzut în sfârșit semne că francezii nu-și schimbaseră planul de acțiune și principalele lor forțe se îndreptau spre Belgia. A exclamat:

— A fost o treabă foarte bună atacul acela de la Liege!

Vorbea despre mișcarea unei părți a armatei germane în nordul Belgiei.

— I-am făcut să creadă că vom rămâne fideli vechiului plan al lui Schlieffen!

Dar bucuria aceasta putea fi prematură. În calea armatei a 6-a germane care mergea în Belgia se aflau fortărețe importante. Eben Emael, situată pe malul înalt al Canalului Albert, avea în raza sa de acțiune toate podurile de pe Canal și de pe Meuse, pe o rază de 15 km. Luarea cu asalt a fortărețelor perfect asigurate împotriva atacurilor aeriene și a bombardamentelor de artilerie ar fi durat câteva săptămâni bune. Era suficient timp pentru ca Franța să facă mobilizarea, iar din Marea Britanie să sosească întăriri, blocând marșul Armatei 6 germane, care trebuia să ajungă la Canalul Mânecii pentru a tăia posibilitatea de aprovizionare cu alimente din Marea Britanie și totul s-ar fi terminat cu o înfrângere. Dar acolo Hitler utilizase o armă secretă: un mic detașament de comando dotat cu încărcătoare cumulative încă necunoscute până atunci, care puteau distruge cel mai puternic blindaj, a aterizat în zori pe teritoriul fortăreței. După mai puțin de o zi de luptă, comandourile de câteva zeci de persoane i-au obligat pe cei 800 de apărători ai fortăreței belgiene să capituleze. Fortăreața Eben Emael, care ar fi trebuit să oprească întreaga armată germană, fusese exclusă din luptă. Drumul prin Maastricht era deschis, ceea ce permitea tancurilor germane să pătrundă în teritoriul plat dintre Wavre și Namur cu condiții admirabile pentru un atac de blindate spre Canalul Mânecii, să pună stăpânire pe porturile de acolo și în felul acesta să taie ajutorul britanic pentru corpul expediționar și pentru armata franceză.

Încă din 20 mai, mai devreme decât era prevăzut în plan, blindatele germane ajunseseră la Abbeville, în apropiere de Canalul Mânecii, tăind legătura armatelor franceze, engleze și belgiene cu grosul forțelor franceze care se aflau la sud de Somme și Aisne.

Între timp, principalele forțe germane din Grupul de Armate „A” au trecut frontiera Luxemburgului și în două zile au ajuns până la cursul

mijlociu al fluviului Meuse. Prima a ajuns la Meuse divizia 7 blindate a generalului Erwin Rommel; la 12 mai, patrurile diviziei 5 (subordonată lui Rommel), neîntâmpinând nicio rezistență, au trecut pe un dig râul, în apropiere de orașul Dinant. Au creat un cap de pod, care în ziua următoare a fost lungit la 1,5 km și a devenit un teren foarte comod pentru lansarea unui atac.

La 14 mai, a ajuns la Meuse, în apropiere de Sedan, avangarda Corpului XIX blindate al generalului Heinz Guderian. Bombardierele au distrus apărarea franceză și în zori nemții au început să construiască un pod de pontoane, prin care au pătruns adânc în teritoriul Franței. Coloana de blindate care traversa Ardenii nu mai putea fi oprită.

În zorii zilei de 22 iunie, geniștii germani au aruncat în aer zidurile muzeului din Compiègne, ca să scoată de acolo vagonul în care la 11 noiembrie 1918 delegația germană semnase încetarea focului, punând astfel capăt Primului Război Mondial. În acel vagon, delegația franceză urma să semneze încetarea focului care va pune capăt războiului din Franța.

Erich Tuch, funcționar în ministerul german de externe, și-a luat aparatul de fotografiat și a pornit repede prin pădure în direcția vagonului. Dorea să facă o fotografie înainte ca locul unde se afla vagonul să se umple de mulțimea de curioși și paza să nu mai permită observatorilor să se apropie de acest obiectiv istoric. L-a zărit atunci printre copaci pe Hitler, care mergea agale, ca și când ar fi cugetat la probleme importante. Dintr-odată, Hitler s-a oprit. A ridicat mâna și a salutat pe cineva. Pe cine? Tuch, aflat la 20 m distanță, ascuns printre copaci, s-a uitat de jur împrejur. În apropiere nu era nimeni. Hitler a zâmbit și a dat din cap în toate direcțiile, ca și când ar fi salutat mulțimea, apoi a plecat mai departe spre vagon. S-a oprit o clipă în fața treptelor, s-a uitat din nou într-o parte și în alta și a urcat până la ușă. Nu a intrat, ci a coborât de pe scară. S-a dat apoi înapoi cu spatele câțiva metri și a repetat toate mișcărilor.

Tuch a înțeles: Hitler nu înnebunise, așa cum crezuse la început, văzându-l că salută în gol și zâmbește copacilor. Făcea repetiția generală a marelui spectacol, care urma să aibă loc în piațeta unde fusese instalat vagonul memorabil. În zilele următoare, camerele de filmat ale cronicii săptămânale din jurnalul de știri aveau să immortalizeze această scenă, pentru a o arăta germanilor și lumii întregi. Voia ca lumea întreagă să-l admire pentru această măreață victorie. În patruzeci de zile, armata lui învinsese Belgia, Olanda și Franța (ca să nu mai amintim de Danemarca, a cărei armată nici nu opusese rezistență), sprijinite de

Marea Britanie. Iar în Occident, Wehrmacht-ul nu avea superioritatea numerică și de armament, datorită cărora zdrobise Polonia! În Franța, nemții erau într-o situație mai proastă, căci granițele erau puternic fortificate, aviația franceză era modernă, iar blindatele lor erau numeroase și le depășeau pe cele germane în privința grosimii blindajului și a calibrului tunurilor. Dar Hitler aplica doctrina războiului fulger, în a cărei forță generalii francezi refuzaseră să creadă.

La o zi după semnarea acordului de la Compiègne, Hitler a decis să-și acorde o zi de odihnă. Era duminică, așadar o ocazie perfectă pentru a face o excursie. Dis-de-dimineață, la ora 5.30, Hitler, însoțit de sculptorul Arno Breker și de doi arhitecți, Albert Speer¹ și Hermann Giessler, îmbrăcați în uniforme de campanie cenușii, au coborât din avion pe aeroportul din Le Bourget, unde îi așteptau trei Mercedesuri mari și paza.

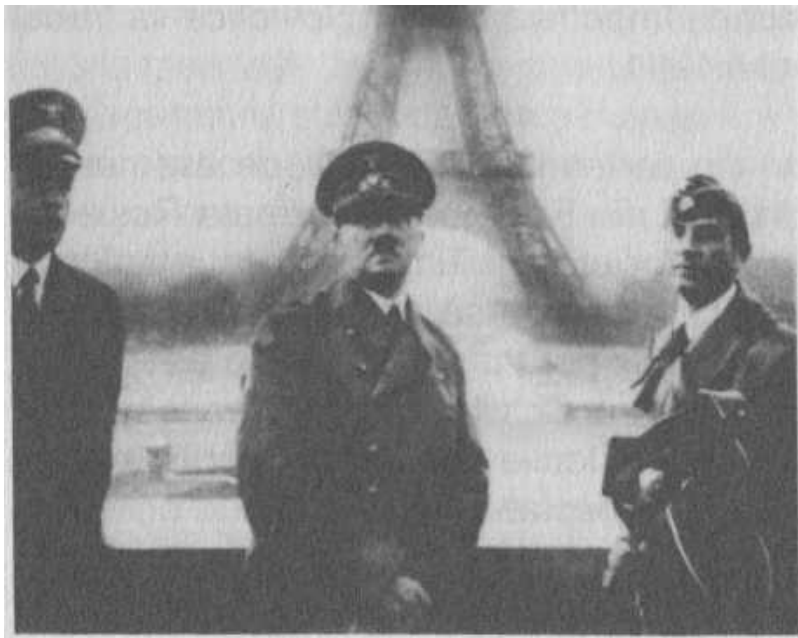
— Acesta a fost visul meu: să văd Parisul!, i-a spus Hitler lui Speer. Nici nu pot să spun cât sunt de fericit că mi s-a îndeplinit visul!

Speer, care îl cunoștea de multă vreme și îl văzuse în diverse situații, nu se aștepta la o mărturisire atât de sentimentală. Și i se făcu milă. Excursia la Paris a durat numai trei ore, dar a fost suficient ca să-l facă fericit.

În seara aceea, Speer s-a întâlnit din nou cu Hitler, fiind invitat la reședința lui din Bruly-de-Pesche.

— Te rog să scrii un decret în numele meu ca să dispui începerea lucrărilor la clădirile din Berlin, a spus Hitler. Nu-i așa că Parisul este minunat? Dar Berlinul trebuie să fie și mai minunat! În trecut m-am gândit adesea să distrugem Parisul, dar când vom sfârși reconstrucția Berlinului Parisul va rămâne în umbră. Așadar, de ce să-l mai distrugem?

¹ **Albert Speer** (1905-1982), arhitect, membru al partidului nazist NSDAP din 1931, a câștigat încrederea și sprijinul lui Adolf Hitler pentru proiectele obiectivelor oficiale de stat și ale marilor acțiuni propagandistice, ceea ce i-a decis cariera. În 1934 a devenit arhitectul lui Hitler, ulterior: șef de departament în Frontul German al Muncii, șef al secției de investiții în construcții din subordinea Fuhrer-ului, din 1942, șeful organizației Todt. Din 1943 a fost ministru al înarmării și industriei de război, precum și împluternicit general pentru înarmare în Biroului Planului pe patru ani. Datorită calitățile excepționale de organizator a contribuit la reconstrucția rapidă a industriei germane de război. În mai 1945 a fost arestat de soldații britanici la Flensburg, a fost judecat de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg și acuzat de crime de război și crime împotriva populației (folosirea muncii silnice în industria de război); a fost găsit vinovat și a fost condamnat la 20 de ani de închisoare.

— Berlinul trebuie să fie renovat în așa fel încât să reflecte marea noastră victorie, a spus el. Consider că aceasta este o misiune de primă importanță și cel mai mare pas al nostru spre imortalizarea victoriei noastre.

Nu era cam prematură sărbătorirea? Planul lui Hitler nu se referea numai la Berlin. A cerut curând să se înceapă renovările la Nurnberg, Munchen și Linz, iar două luni mai târziu a adăugat pe listă alte 27 de orașe din Germania.

Speer era înspăimântat: această misiune necesita aproximativ 22-25 de miliarde de mărci, iar pentru prima etapă a lucrărilor de construcții era nevoie de aproximativ

84.000 de tone de oțel și fier și asta în primăvara anului 1941. În carierele de piatră din Norvegia, Finlanda, Italia, Belgia și Suedia fuseseră

Termenul aceste bătălii putea fi stabilit. După victoria împotriva Franței, nu mai rămânea suficient timp ca să înceapă războiul împotriva Uniunii Sovietice înainte de sosirea ploilor și a frigului de toamnă. Transferarea armatelor în răsărit, completarea pierderilor în oameni și echipament militar provocate Wehrmacht-ului de războiul pe frontul de vest trebuiau să dureze câteva luni. În plus, Hitler plănuia să folosească vara și toamna anului 1940 pentru a obliga Anglia să încheie pace, dacă noul premier Winston Churchill se va dovedi prea încăpățânat și nu va dori să profite imediat de oferta de încheiere a războiului. Așadar, totul arăta că agresiunea împotriva Uniunii Sovietice va trebui să înceapă în primăvara anului 1941.

Stalin se aștepta la atacul din partea lui Hitler. Era, de asemenea, pe deplin conștient, după războiul din Finlanda, că Armata Roșie nu era pregătită de apărare. Și nici societatea. Timp de zece ani, Stalin construisese o armată agresivă, care trebuia să intervină în afara granițelor URSS. Nu vedea niciun motiv pentru care să sape adăposturi antiaeriene, să facă exerciții de apărare civilă, să pregătească populația pentru un război de apărare. Teritoriile poloneze cucerite în septembrie nu erau fortificate. Era de așteptat ca ucrainenii de orientare naționalistă să devină aliații firești ai armatelor germane, când acestea vor pătrunde pe teritoriul lor. Până acum îl sprijiniseră pe Stalin, pentru că sperau ca prăbușirea statului polonez să le dea șansa creării unei Ucraine libere. Dar Stalin le-a spulberat curând speranțele: poliția secretă NKVD a început să se răfuiască fără milă cu naționaliștii.

Armata sovietică intrase în Lituania, Letonia și Estonia, în urma unor înțelegeri impuse cu forța, dar adversitatea populației locale și a forțelor armate era vizibilă la tot pasul. Vor putea considera atacul împotriva Uniunii Sovietice drept o ocazie favorabilă ca să-și recâștige suveranitatea și să atace și ei garnizoanele.

În marea zonă tampon care se întindea din Finlanda până la Marea Neagră, situația era așadar nesigură. Și cel mai rău se prezenta în sud, într-o zonă atât de importantă pentru Uniunea Sovietică.

Din această analiză a lui Stalin rezultau două concluzii: trebuia să mențină relații cât mai bune cu Hitler, ca să nu-l neliniștească și să nu-l provoace să lovească prea devreme și, în același timp, să-și întărească forțele, eventual chiar până la un nivel la care ar putea s-o ia înaintea agresiunii germane și să atace el, înainte s-o facă Hitler. Dar până acolo mai era cale lungă și era nevoie de un efort militar, politic și economic ieșit din comun.

Mai rămânea speranța că Hitler nu se va decide să înceapă războiul cu Uniunea Sovietică până nu va încheia pacea cu Marea Britanie, ca să evite războiul pe două fronturi. Repetase de mai multe ori că Germania pierduse Primul Război Mondial pentru că a luptat și în estul, și în vestul continentului. Se va strădui să încheie războiul cu Marea Britanie. Încă din 19 iulie 1940 rostise o cuvântare în care se adresa guvernului britanic:

— Domnul Churchill trebuie să mă creadă atunci când prorocesc că marele imperiu va fi distrus. Un imperiu pe care niciodată nu am avut intenția să-l distrug, nici măcar să-i fac rău (...) Acum simt că este de datoria mea față de propria conștiință să fac apel încă o dată la simțul de răspundere și la judecata sănătoasă a poporului Marii Britanii și a altora. Am considerat că pot să lansez acest apel, căci nu sunt învins și n-am venit să cerșesc mărinimie, ci sunt învingătorul care vorbește în numele rațiunii. Nu văd niciun motiv pentru care războiul ar trebui să mai continue.

Dar premierul Winston Churchill, care preluase conducerea guvernului la 10 mai 1940, după ce Chamberlain se compromisese, nu a răspuns. E clar că nu avea de gând să profite de această ofertă. Așadar, trebuia să facă presiuni asupra lui, pentru ca să se sperie și să fie de acord cu încheierea păcii sau să-l oblige la aceasta britanicii înspăimântați de perspectiva unei invazii iminente a nemților.

Hitler a dat Directiva nr. 16:

„Întrucât Anglia, în pofida situației ei militare fără speranță, nu manifestă dorința de a face niciun fel de compromis, am decis să încep pregătirile pentru efectuarea invaziei Angliei, dacă acest lucru se va dovedi necesar.”

Una din condițiile esențiale pentru realizarea invadării Angliei era, după părerea Fuhrer-ului, eliminarea aviației britanice, pentru ca aceasta să nu se poată opune armatei germane.

Prima versiune a planului prevedea debarcarea unui prim val de 13 divizii pe un front cu o lungime de 360 km și ocuparea capetelor de pod, la care s-ar adăuga apoi al doilea val de 26 de divizii; dar debarcarea unui număr atât de mare de forțe era nerealistă din cauza lipsei de vase și transportoare navale.

Succesul acestor intenții depindea de învingerea Royal Navy și de distrugerea aviației britanice, care puteau să oprească flota germană de invazie. În iulie 1940 a început prima fază a luptei aeriene pentru Anglia, pe parcursul căreia avioanele Luftwaffe trebuiau să convingă guvernul britanic să capituleze. Dacă acest lucru nu ar fi reușit, trebuiau

să distrugă aviația britanică. Între timp, în porturile franceze au fost masate aproximativ 4.000 de unități, printre care erau multe iahturi, bărci de agrement, ambarcațiuni fluviale nepotrivite pentru traversarea Canalului Mânecii nici chiar pe o vreme liniștită. Pe lângă aceasta, lipsea echipamentul necesar pentru debarcarea trupelor: tancurile și transportatoarele amfibie, care să poată sprijini detașamentele în momentul debarcării. Nu erau rezolvate nici problemele logistice esențiale, respectiv alimentarea cu combustibil și muniție a detașamentelor de pe țărm, nu se prevăzuseră acțiuni de recunoaștere a fortificațiilor britanice de apărare, posibilitățile de descărcare a echipamentului greu etc. Întreaga operație de invadare, care primise numele de cod „Seelow” (Leul Mării), era un mare bluf al lui Hitler. Dar trebuia să recurgă la el, ca să oblige Marea Britanie să încheie pace, iar aceasta însemna că în vest trebuiau să rămână aproape trei mii de avioane și câteva zeci de mii de divizii, care să joace rolul de sperietoare pentru Marea Britanie.

Angajarea Wehrmacht-ului în Occident dădea Uniunii Sovietice mână liberă în est și Stalin intenționa să profite fără scrupule de aceasta, având grijă să salveze numai aparențele. În primul rând, avea de gând să-l enerveze pe Hitler și asta cât mai mult timp cu putință...

Comerț și încredere

Stalin acorda mare importanță comerțului cu Germania. Cu ce altceva ar fi putut să câștige încrederea lui Hitler, dacă nu cu respectarea scrupuloasă a termenilor din acordul comercial, semnat în februarie 1940 la Berlin? Știa cât de mult îi interesează pe nemți lucrul acesta, înainte să se ajungă la semnarea acordului, așa cum îi era obiceiul, tărgănase și întârziase foarte mult exprimarea acordului, până când ministrul Ribbentrop îi trimisese o scrisoare în care îl ruga politicienii să încheie cât mai rapid înțelegerea și să înceapă livrările.

Valoarea schimburilor comerciale era apreciată la aproximativ 860 de milioane de mărci în următoarele douăsprezece luni. Din Uniunea Sovietică urmau să fie trimise în Germania materii prime și alimente în cantități uriașe: un milion de tone de grâu, 900.000 de tone de țigăi, 100.000 de tone de bumbac, 100.000 de tone de minereu de crom, o jumătate de milion de tone de minereu de fier, 300.000 de tone fontă, două tone și jumătate de platină și de minereuri neferoase, lemn și multe alte materiale foarte necesare economiei germane. Din partea

sa, Uniunea Sovietică prezentase lista de achiziții, care cuprindea 42 de pagini. Pe primul loc era vasul blindat clasa Lutzow¹, a cărui carenă construită în șantierele navale germane urma să fie finisată în șantierele navale sovietice. Pe lângă aceasta, șantierele navale sovietice mai trebuiau să primească planurile cuirasatului Bismarck și ale unui distrugător mare, împreună cu mașinile și informațiile necesare rușilor ca să construiască două crucișătoare.

Lista achizițiilor din domeniul aviației era foarte lungă. Cuprindea 10 avioane Heinkel *He 100*, cinci avioane bimotoare de vânătoare Messerschmidt *Bf 110*, două bombardiere Junkers *Ju 88* și două Dornier *Do 215*, trei Buker *Bii 131* și trei Bu *133*, trei Focke Wulf *Wu 58-V-13*, trei elicoptere *Fa 255* și un Messerschmidt experimental *Me 209*. Rușii jurau că vor aceste avioane ca să le încerce și după aceea să comande licența. Negau categoric orice bănuială că ar încerca să copieze mașinile germane. Urma apoi o listă lungă de alte mărfuri: mitraliere, tunuri, mașini pentru fabrici, stații radio, automobile și motociclete.

Schimbul comercial, atât de promițător prezentat pe hârtie, a mers foarte greoi. La sfârșitul lui martie 1940, rușii au oprit livrările de țiței, afirmând că, în general, nemții nu-și respectă obligațiile. Au arătat calcule din care reieșea că din august 1939 trimiseseră în Germania mărfuri în valoare de 66,5 milioane de mărci și primiseră numai în valoare

¹ **Liitzow** (inițial numit *Deutschland*), cuirasat de buzunar, lansat la apă la 19 mai 1931, a început serviciul la 1 aprilie 1933. În februarie 1940, Hitler și-a dat seama că denumirea *Deutschland* (Germania) poate fi stânjenitoare dacă vasul va fi scufundat și a ordonat să i se schimbe numele în *Lutzow*. În aprilie 1940, în timpul invadării Norvegiei, vasul a fost avariat de obuzele artileriei de coastă și apoi și, ca urmare a atacului cu torpilă subacvatică lansat de submarinul britanic *Spearfish*, și-a pierdut cele două elice, iar cârma a fost avariata grav. După un an de reparații, a fost adus în fiordul norvegian Trondheim. Acolo, în iunie 1941, a fost atins de o torpilă lansată de un avion britanic, ceea ce a imobilizat vasul încă un an. La 31 decembrie 1942, *Lutzow* și crucișătorul greu *Admiral Hipper*, împreună cu șase distrugătoare au atacat în apropierea Insulei Ursului convoiul JW 51 B, apărat numai de distrugătoare și crucișătoare ușoare. Vasele germane, în pofida forței de foc superioare, nu au reușit să scufunde niciun vas de transport, în plus au mai și pierdut un distrugător. *Lutzow* a fost trimis în Marea Baltică și a servit ca navă-școală până la sfârșitul anului 1944, apoi a patrat de-a lungul țărmului în fața portului Gdansk și a participa la evacuarea germanilor din Pomerania. La 16 aprilie 1945, în âwinoujscie a fost avariat grav în timpul unui raid, a eșuat într-un loc puțin adânc. La 4 mai 1945 a fost distrus de nemți. Date tactico-tehnice (1939): deplasament 11.700 tone, lungime 188 m, lățime 20,7 m, viteza 28 noduri, armament 6 tunuri calibru 280 mm, 12 tunuri calibru 150 mm, 6 tunuri antiaeriene calibru 105 mm, 8 tunuri antiaeriene cal. 37 mm, 10 tunuri antiaeriene calibru 20 mm, 8 torpile calibru 533 mm, 2 hidroavioane.

de 5,5 milioane. În plus, lipseau tocmai articolele care interesau cel mai mult partea rusă: armele moderne. Târguielile au durat până la 9 aprilie, când dintr-odată Molotov l-a invitat în cabinetul său pe ambasadorul Schulenburg și a început să se scuze cu o deosebită politețe de întârzierile livrărilor rusești, ceea ce s-a produs, după cum spunea el, din cauza subcontractorilor. Diplomatul german nu a comentat explicațiile, dar își amintea perfect că încercase să-l convingă cu câteva săptămâni înainte pe Anastas Mikoian, comisarul pentru comerț, să reia livrările, iar acesta refuzase cu încăpățănare.

Ambasadorul german știa foarte bine în ce perioadă se află - 9 aprilie era ziua începerii invadării Norvegiei. Molotov nu a omis cu această ocazie să-i transmită lui Schulenburg felicitări pentru Hitler:

— Urăm succes Germaniei în eforturile ei de apărare, a spus el.

Așadar, era timpul ca Stalin să înceapă să aplice politica de concesi față de Hitler. Și a continuat-o, fără să țină seama cât de defavorabile erau schimburile comerciale pentru Uniunea Sovietică. Germania nu avea intenția să furnizeze unei țări pe care avea intenția s-o bată, niciun fel de arme moderne. Dimpotrivă, se străduia să întârzie cât mai mult livrările, fără să se mai obosească să dea explicații, ceea ce ar fi fost un motiv de anulare a acordului, dar Stalin prefera să închidă ochii. Drept urmare, bilanțul comercial era pentru el din ce în ce mai dezavantajos.

Până la jumătatea lunii iulie 1940, Uniunea Sovietică a livrat Germaniei mărfuri în valoare de 160 milioane mărci. La multe articole, planul fusese realizat înainte de termen, de exemplu, livrările de zinc, cupru și nichel atinseseră deja în iulie valoarea planificată pentru întregul an. Germania trimisese mașini în valoare de 80 de milioane de mărci, în care era inclusă și valoarea carenei cuirasatului Lutzow, care nu ajunsese încă în portul sovietic. Situația se putea înrăutăți de pe o zi pe alta, căci Hermann Goring interzisese exportul de mărfuri care ar fi putut întări potențialul defensiv sovietic. Cu toate acestea, rușii s-au decis să semneze acordul comercial pe anul 1941 și au promis că își vor îndeplini obligațiile în zece luni.

Această politică putea întârzia agresiunea, dar nu putea alunga pericolul. Acesta trebuia să vină și Stalin știa.

Pumnul

Zgomotul, vibrațiile și hurducăturile bombardierului SB îi produsese ră lui Pavel Sudoplatov, trimis special al NKVD, dureri de cap și de stomac. Și, colac peste pupăză, duhnea și a benzină, ulei și gaze arse. Simțea cum i se ridică stomacul în gât și de câteva ori abia s-a abținut. Și-a adunat toate forțele, s-a ridicat de pe fotoliul mic și incomod, fixat special pentru el cu șuruburi în pardoseală și a pornit aplecat spre cabina piloților.

— O să mai zgâlțâie mult așa?, l-a întrebat el pe aviatorul care ședea cel mai aproape.

Acesta a ridicat din umeri.

— E o vreme mizerabilă, a răspuns el și a înclinat capul, prefăcându-se că este ocupat cu trasarea cursului pe harta desfăcută pe măsuta mică. Nu știa cine este Sudoplatov, așadar prefera să nu discute prea mult.

— Peste cât timp aterizăm la Riga?

— Mai puțin de o jumătate de oră - navigatorul a lăsat din nou capul în jos, prefăcându-se că este ocupat.

Sudoplatov a ridicat din umeri și apoi, având grijă să nu alunece pe pardoseala metalică plină de ulei, s-a întors la locul lui incomod. Nu putea decât să spere că ultima jumătate de oră de zor va trece repede. Dar când s-a uitat la ceas, a constatat că mai are în fața lui încă 28 minute de zbor neplăcut. Cu atât mai mult cu cât vântul puternic începuse să zgâlțâie și mai tare avionul.

Câtva minute mai târziu a observat că aviatorul care nu avea chef să vorbească cu el îi face semne pe care nu le înțelege. Omul s-a ridicat de la locul lui și s-a apropiat de Sudoplatov.

— Legați-vă centura, a spus el. Țineți-vă bine, tovarășe, în câteva minute aterizăm la Riga.

L-a ajutat pe Sudoplatov să-și găsească centura cu o cataramă obișnuită, precum cea de la pantaloni, și a strâns-o tare.

— Acesta nu este avion de pasageri, a adăugat el, ca și când s-ar fi scuzat.

Zgomotul motorului care îi produsese durerea de cap lui Sudoplatov, începuse să scadă și avionul lăsase botul în jos. Presiunea s-a modificat atât de brusc, încât Sudoplatov avea impresia că o să-i plesnească timpanele și o să i se taie răsuflarea.

A simțit cu o mare ușurare când trenul de aterizare s-a izbit de beton, e drept cam tare, căci avionul a ricoșat, s-a aplecat spre o aripă

și a lovit încă o dată pista, dar era oricum semn că drumul de coșmar de la Moscova se încheiase. A mai așteptat o clipă până când pilotul a deschis ușa din spate și a împins afară scara de metal.

— Atenție la cap!, l-a avertizat el pe pasager, dar prea târziu, căci acesta se izbise deja de marginea dură, cu atât mai dureros cu cât își scosese cascheta.
/ — Mulțumesc, tovarășe, reuși el să articuleze printre dinți. Nu mă întorc la Moscova decât cu voi!

— Așa să fie! Pilotul nu înțelesese aluzia răutăcioasă și a salutat zâmbind, considerând că observația lui Sudoplatov fusese un compliment.

Din automobilul care se apropiase de avion a coborât Mihail Vetrov, consilierul ambasadorului sovietic de la Riga, pe care Sudoplatov îl cunoscuse cu câteva zile mai înainte, când acesta venise în cabinetul lui de la Moscova. I se păruse un om cu picioarele pe pământ. Vorbea puțin, știa să prezinte situația foarte precis și concis și să tragă concluzii. Pe lângă aceasta, cunoștea foarte bine terenul și știa multe despre membrii guvernului leton.

— Ulmanis nu este prea agreat, a spus el despre premierul guvernului leton, din cauza rezultatelor economice și a docilității exagerate față de nemți...

— Vorbiți despre docilitatea politică?, l-a întrerupt Sudoplatov, care știa că Ulmanis mergea destul de des la Berlin și se întâlneau acolo cu Ribbentrop.

— Nu numai. Ulmanis îi favorizează pe întreprinzătorii germani, le permite să cumpere cele mai bune parcele. Închide ochii, de asemenea, la exportul practicat de întreprinderile germane în Germania sub prețurile de cost, a explicat Vetrov. Nu am avut posibilitatea să verific, dar este vorba probabil de subvenții speciale ale guvernului german.

— Dacă Ulmanis ar demisiona, pe cine vedeți în locul lui?, a întrebat Sudoplatov.

— Pe Munters, a răspuns după o clipă de gândire Vetrov, ministrul de externe. Este un om foarte ambițios și își dorește foarte mult să devină premier al guvernului leton. Și ne este favorabil.

— Pe ce anume vă întemeiați această apreciere?

— Chiar și pe ultimele articole din presa letonă, unde la cererea lui Munters câteva ziare au publicat fotografia tovarășului Molotov cu ocazia zilei lui de naștere când a împlinit 50 de ani.

În ziua următoare, după ce i-a relatat această convorbire lui Beria, Sudoplatov a fost chemat la Vladimir Dekanozov. Erau de față și

Vladimir Vișinski, adjunctul comisarului pentru afaceri externe, și Andrei Jdanov, șeful organizației de partid Leningrad, și Vsevolod Merkulov, adjunctul șefului NKVD.

— Pe baza deciziei Biroului Politic și la dorința tovarășului Stalin, problema siguranței frontierelor noastre de nord-vest trebuie rezolvată acum, a spus Dekanozov. Guvernele burgheze ale celor trei state baltice, acționând conform instrucțiunilor primite de la Paris și de la Londra, fac tot posibilul pentru a sabota acordurile semnate cu Uniunea Sovietică.

Auzind aceste cuvinte pe care le considera absolut inutile în cercul de înalți funcționari în care se aflau, Sudoplatov se întreba dacă Dekanozov va începe să enumere cazurile de „provocări”. De la jumătatea lui mai, presa sovietică vorbea despre atacurile împotriva soldaților sovietici din garnizoanele staționate în Lituania, Letonia și Estonia, care, chipurile, se intensificaseră, iar la 25 mai, Molotov îl convocase pe ambasadorul Atanas Merkys, apoi și pe ceilalți, pentru a le înmâna un protest ferm. Se referea mai ales la soarta unui anume soldat Butaiev, care dispăruse fără urmă în Lituania. Firește că erau zeci de moduri în care putea fi explicată dispariția lui: a dezertat, s-a îmbătat și a căzut în apă etc. Molotov se încăpățâna însă să susțină că dispariția lui „a fost organizată cu ajutorul guvernului lituanian”, ca și când guvernul nu ar fi avut altceva de făcut decât să atenteze la viața răcanului Butaiev.

Atmosfera devenea din ce în ce mai încinsă. Mai ales când în prima săptămână lunii iunie 1940 s-au produs câteva ciocniri la granița republicilor baltice cu Uniunea Sovietică, chipurile provocate de soldații statelor mici.

Sudoplatov nu se înșelase când prevăzuse că Dekanozov va începe să înșire provocările:

— în fața provocărilor împotriva soldaților sovietici, a spus mai departe Dekanozov, Uniunea Sovietică a fost nevoită să trimită trei grupe ca să creeze condițiile în care Armata Roșie va putea să apere granița de nord-vest a patriei noastre socialiste.

A explicat repede în ce va consta crearea acestor condiții de apărare:

— în cazul în care clasa muncitoare din Letonia și din celelalte state baltice își va exprima dorința ca noile guverne să fie numite socialiste și sovietice, tovarășul Stalin a spus că nu se va opune dorinței lor.

A dat apoi celor adunați în încăpere planurile secrete elaborate pentru fiecare din țările baltice în parte. Un an mai târziu, un astfel de document a căzut în mâinile germanilor din Lituania. Fusese elaborat

În scopul: „Stopării active a influenței centrelor inamice față de statul sovietic: naționaliști, populiști, creștini democrați, troțkiști, social-de- mocați și alții. Acțiunea trebuie să fie executată în același timp în toată Lituania în noaptea de 11 spre 12 iulie 1940.”

După acest text urma lista oamenilor suspectați de acțiune dușmănoasă împotriva Uniunii Sovietice, care în noaptea aceea urmau să fie arestați și lichidați pe loc sau închiși. Data menționată în documentul secret era în legătură directă cu alegerile care urmau să aibă loc câteva zile mai târziu în statele ocupate, pentru ca noile parlamente să accepte includerea în URSS.

Cu această misiune sosise la Riga, în ziua de 18 iunie 1940, Sudoplatov, cu un pașaport diplomatic pe numele Matveev. Știa că acțiuni similare au fost efectuate și în celelalte state baltice: Dekanozov zburase la Kovno, Jdanov, alegând un mijloc de transport mai solid, sosise cu un tren blindat la Talin, în ziua de 19 iunie.

— Care este planul de acțiune?, l-a întrebat Sudoplatov pe Vetrov, după ce s-au urcat în automobil.

— Tovarășul Merkulov este deja la ambasadă. El va coordona acțiunea. Pentru dumneavoastră am aranjat o întâlnire cu ministrul Munters, căruia i-am spus că va veni un trimis special, consilier al tovarășului Molotov, adică dumneavoastră, cu un mesaj deosebit de important din partea conducerii sovietice, i-a explicat Vetrov.

S-a uitat la ceas și apoi a continuat:

— Întâlnirea este fixată peste o jumătate de oră. Știu, e cam din scurt, a adăugat el în chip de scuză, dar avionul dumneavoastră a întârziat.

— A fost vreme rea, a mormăit Sudoplatov, amintindu-și trăirile de coșmar de la bordul bombardierului SB.

Întâlnirea cu Munters a fost scurtă. Amândoi știau despre ce este vorba în acest joc. Sudoplatov și Vetrov i-au comunicat că guvernul sovietic se așteaptă la schimbări în administrația letonă și ar fi încântat să-l vadă pe Munters în funcția de premier al noului guvern de coaliție, ceea ce acesta a ascultat cu vizibilă plăcere.

Au plecat apoi în grabă la ambasadă, chemați de Merkulov. Știrea care îi aștepta era de-a dreptul șocantă: Stalin își schimbase părerea în legătură cu Munters. Considera că nu trebuie să se facă niciun compromis și nu trebuie să se alcătuiască un guvern de coaliție, ci pur și simplu un guvern „sovietic” și „socialist”.

Citind telegrama cifrată venită de la Moscova, Sudoplatov, simțea cum i se înmoaie genunchii. Înțelegea că dacă nu va reuși să-l

convingă pe Munters să renunțe la ambițiile lui și la funcția de ministru, răspunderea pentru insucces i se va reproșa lui. Își amintea perfect ce se întâmplase cu Piotr Zubov, trimis la Belgrad în 1938 cu scopul de a organiza o lovitură de stat, când se întorsese cu mâinile goale.

Și Vetrov înțelegea foarte bine în ce situație periculoasă se aflau după schimbarea produsă la Kremlin. În timp ce mergeau cu mașina spre Munters tăceau amândoi, dar fiecare se gândea la varianta cea mai riscantă a situației. Au respirat ușurați atunci când ministrul înspăimântat a fost de acord fără niciun cuvânt de împotrivire să-și facă bagajele și să plece la Moscova.¹

În celelalte două capitale baltice lucrurile s-au desfășurat în mod similar.

La Talin, capitala Estoniei, Andrei Jdanov s-a mutat din trenul lui blindat în automobilul blindat și, protejat de două tancuri, a ajuns la palatul prezidențial, pentru a-l ruga pe președintele Pats să formeze un nou guvern, argumentând că actualul guvern nu este în stare să rezolve toate problemele. Firește că în dosarul pe care îl avea la îndemână avea deja lista noului guvern, două tancuri stăteau în fața palatului și armata sovietică era pe străzi, garantând că guvernul își va îndeplini misiunea în mod corespunzător.

Mai multe complicații a avut Dekanozov la Kovno, unde președintele Atanas Smetona fugise peste graniță în Prusia Orientală, iar constituția Lituaniei cerea ca președintele să numească guvernul. Trimisul sovietic a rezolvat problema dificilă cu care se confrunta, declarând că, din moment ce președintele părăsise teritoriul statului, aceasta înseamnă că renunțase la funcția sa. L-a numit imediat președinte pe Justas Paleckis, un ziarist de stânga, care, după demisia premierului, a încredințat funcția de șef al statului profesorului Vincas Kreve-Mickevicius.

Acțiunea instaurării noilor autorități în cele trei state baltice s-a încheiat la 22 iulie 1940, când Hitler se pregătea la Compiègne să-și sărbătorească marea victorie. În euforia care îl cuprinsese, putuse să treacă ușor cu vederea informația cu privire la micile state din estul Europei. Și chiar dacă dăduse atenție știrilor alarmante trimise de ambasadele germane la Berlin, nu avea nicio posibilitate de a acționa: armata lui era în Franța. Numai ambasadorul Schulenburg ar fi putut să protesteze, dar acordul semnat de Ribbentrop la 28 septembrie la

¹ Munters a fost dus după aceea la Voronej, unde până în 1941 a predat la Universitate. Arestat după izbucnirea războiului cu Germania, a fost condamnat la ani lungi de temniță pentru activitate dușmănoasă împotriva guvernului sovietic. Eliberat din închisoare probabil în 1950, a rămas în Uniunea Sovietică.

Moscova nu recunoștea că aceste state se află în zona de interese a Uniunii Sovietice? Așadar, nu exista motiv pentru un protest diplomatic. Și după aceea, „poporul muncitor din Lituania, Letonia și Estonia, în mod liber și democratic, alesese calea socialistă de dezvoltare a țărilor lor”, după cum scria ziarul *Izvestia*.

La 14 iulie, în cele trei state baltice au avut loc alegeri. Cu două zile mai înainte, în conformitate cu instrucțiunile secrete transmise de Dekanozov în timpul conferinței de la Moscova, au început arestările în rândul funcționarilor de stat, al ofițerilor superiori, intelectualității și clerului. Rușii foloseau metodele verificate în Polonia. Îi îndepărtau pe oamenii care ar fi putut fi împotriva unirii țărilor lor cu URSS și ar fi putut organiza rezistența ilegală armată¹. Cu toată teroarea, la alegeri au luat parte numai 10-30% din persoanele cu drept de vot, ceea ce firește că nu a avut prea mare importanță. Comisiile electorale au declarat că toți candidații de pe listele clasei muncitoare câștigaseră un sprijin aproape unanim - 99,2% din voturi. Iar în alegerile parlamentare care s-au desfășurat pe 21 iulie au prezentat propunerea ca aceste state să fie incluse în Uniunea Sovietică. Sovietul Suprem al URSS și-a exprimat acordul la 3 septembrie 1940. Iar atunci unitățile Armatei Roșii au pășit în Lituania, Letonia și Estonia.

Anexarea celor trei state a închis golul care, după aprecierea lui Stalin, exista de-a lungul frontierei de nord-vest între Finlanda și Prusia Orientală. Până atunci, pe aceste teritorii existau trupe sovietice staționate, dar erau răsfirate ca degetele unei mâini. Lui Stalin nu-i plăcea deloc această discontinuitate teritorială. Lui îi plăceau situațiile clare și imaginile coerente. Astfel că în august 1940, mâna aceea se strânsese pumn. Unitățile Armatei Roșii aveau acum acces liber pe teritoriul noilor republici sovietice. Ofițerii cu atitudine patriotică din forțele armate ale acestor republici au fost trimiși în Siberia sau, în cel mai bun caz, scoși din armată sau cei care își declarau loialitatea față de noile autorități primeau uniforme și grade sovietice. În felul acesta, forțele sovietice din regiune au fost întărite. În același timp, deportarea grupurilor sociale care ar fi putut acționa împotriva Uniunii Sovietice - să organizeze lupta de partizani, să colaboreze cu inamicul, dacă acesta ar trece granițele actuale ale URSS - urma să întărească apărarea, căci înlăturau punctele slabe.

Pavel Sudoplatov se întorsese fericit la Moscova. Zborul fusese liniștit, festivitățile cu ocazia marelui succes duraseră trei zile, știa că

¹ Deportările au durat până în iunie 1941.

Istanbul

Harta Europei în

SUEDIA

Leningrad

succesele lui în munca de informații. Acestea erau mari. Reușise să se infiltreze în preajma președintelui Benes, ba chiar, așa cum susținea, era ofițerul de legătură între Stalin și președintele Cehoslovaciei. În 1938, a fost trimis la Belgrad, de unde rezidentul local informase că un grup de ofițeri superiori plănuiește să răstoarne guvernul și să instaureze altul, prosovietic. Zubov nu trebuia decât să le dea banii. Dar când ajunsese acolo, își dăduse seama că erau niște aventurieri și escroci, gata să fugă cu banii imediat ce vor pune mâna pe ei. Se întorsese la Moscova fără să efectueze plățile, ceea ce îl înfuriase pe Stalin. Ordonase să fie arestat ca trădător care intrase în contact cu spionajul străin. Fusesse supus unui interogatoriu feroce, efectuat de unul dintre cei mai sadici torturatori ai NKVD - Rodos. Îi zdrobise genunchii cu ciocanul, dar Zubov nu recunoscuse nimic. Cu toate acestea, a fost condamnat la ani lungi de temniță.

Aceeași soartă ar fi putut să-l aștepte și pe Sudoplatov dacă misiunea riscantă nu ar fi reușit. Din fericire, aceasta era acum de domeniul trecutului și putea să se întoarcă liniștit la Moscova, gândindu-se dacă nu ar exista nicio posibilitate să-l ajute pe nefericitul Zubov. Îi venise ideea că ar putea să-l folosească pe deținut ca să obțină informații, poate chiar să recruteze oameni care puteau fi prețioși pentru spionajul sovietic. Colonelul Stanistaw Sosnowski, agent al spionajului polonez, care acționase înainte de război în Germania, dezvăluise multe secrete de război. Prins în 1935, a fost dat la schimb și s-a întors în Polonia, unde în 1937 a fost condamnat de un tribunal polonez pentru deturnare de fonduri. A fost închis în penitenciarul din Lvov, unde a căzut în mâinile sovieticilor. Ar fi fost suficient să-l cazeze în celula lui pe Zubov. Zilele lungi petrecute în închisoare și sentimentul nefericirii comune pot deveni o ocazie perfectă pentru încheierea unei noi prietenii, de care trebuie să profite spionajul sovietic.

Mulțumit de ideea lui, și-a pus în minte s-o realizeze imediat ce ajunge la Moscova. A adormit ca omul mulțumit că își îndeplinise misiunea. Și că a scăpat de un destin cumplit...

Partidul vă iartă

În liniștea dimineții, ecoul pașilor pe coridoarele închisorii răsună deosebit de puternic. Rokossowski¹ s-a ghemuit instinctiv. Interogatoriul

¹ **Konstanty Rokossowski** (1896-1968), polonez de origine (probabil fiul unui feroviar

Îi lăsase urme foarte adânci. Nu, nu pe trup. Rănile se vindecaseră după câteva săptămâni, deși pe spate îi rămăseseră cicatrice de la loviturile de bici. Îl spânzuraseră de mâini și NKVD-istul începuse să-l ardă cu biciul. Ofițerul privea și se întreba dacă ajunge. Dintr-odată spunea „destul” și întreba:

— Acum o să vorbești, sau vrei să-ți mai dea Vasea încă o porție?
După două sau trei zile învățase că trebuie să dea din cap că da.

Atunci desfăceau legăturile, iar el se prăbușea pe pardoseala de ciment, udă de sânge și de apă. Se prefăcea că își pierde cunoștința și atunci unul din torționari se ducea după o găleată cu apă. Apoi făcea câțiva pași spre el. Aceasta dura câteva secunde. Era mult. Un timp foarte lung fără bătaie. Jetul de apă care se revărsa pe spatele și pe umerii lui zdrobiți îi provoca o durere ascuțită, dar mai mică decât loviturile de bici. Se prefăcea că își recapătă cunoștința. Anchetatorul repeta întrebarea. Și din nou câteva zeci de secunde de odihnă. Poate că tocmai de aceea rezistase. Dar își dăduseră seama repede că încearcă să-i păcălească. Nu-l mai dezlegaseră. Rămânea atârnat de mâini. Durerea din încheieturile întinse era din ce în ce mai mare.

— Ești spion polonez?, continua să întrebe anchetatorul. Ce ai complotat cu canalia aia de trădător și vânzător de țară de Blucher¹?

Când rostiseră pentru prima dată acest nume înțelesese de ce este arestat și învinuit. În 1929 fusese trimis la Armata Specială din

polonez, născut în localitatea Wielkie Luky din raionul Pskov), soldat al Armatei Roșii, a fost arestat în 1937, în timpul epurărilor staliniste din armată. Eliberat din închisoare în primăvara anului 1940, a preluat comanda corpului de cavalerie, apoi a corpului 9 mecanizate; din august 1941 a comandat un grup operațional și apoi Armata a XVI-a care a luptat în direcția Moscovei, ulterior - mai multe fronturi consecutiv. Și-a câștigat o reputație de comandant excelent, apreciat de soldați datorită faptului că nu le vărsa sângele inutil pe câmpul de luptă (aceste trăsături nu erau frecvente printre comandanții sovietici). Din 1945 a fost comandantul Grupului Nord al armatelor sovietice din Polonia, iar în 1949 a primit funcția de ministru al apărării naționale și de premier al Republicii Populare Polone; a fost co-responsabil pentru represiunile împotriva ofițerilor Armatei Polone - foști soldați ai rezistenței ilegale și ai Armatei. În noiembrie 1956 s-a întors în Uniunea Sovietică.

¹ **Vasilî Blucher** (1890-1938), de meserie fierar, s-a remarcat prin vitejie în timpul Primului Război Mondial. În 1917 a trecut la bolșevici. Pentru meritele în lupta cu Legiunea Cehă a fost decorat cu Ordinul Steagul Roșu. În anii 1921-1922 a fost șeful biroului comisarului pentru război, apoi a plecat în China în calitate de consilier militar. Din 1929 a comandat Armata din Extremul Orient. În 1935 a fost numit unul din cei cinci primi mareșali ai Uniunii Sovietice. Succesul lui cel mai mare și mai spectaculos a fost victoria armatei sale împotriva japonezilor în lupta de pe râul Hasan din anul 1938. Deosebit de independent, ceea ce Stalin considera că este periculos pentru propria sa poziție, a fost arestat și ucis în timpul interogatoriului.

Extremul Orient care lupta cu China. Comandantul trupelor sovietice din această zonă a lumii era Vasili Blucher, ulterior unul din primii mareșali ai URSS. Rokossowski servise sub comanda lui timp de câteva luni, în calitate de comandant de brigadă de cavalerie. Fără îndoială că nimeni nu și-ar mai fi amintit de această perioadă din cariera lui, dacă în 1935 nu s-ar fi întors în Extremul Orient, pentru a prelua comanda unei divizii de cavalerie. Colaborase din nou cu Blucher și, deși durase puțin timp, căci în februarie 1936 fusese transferat la Leningrad, de astă dată colaborarea avea să se dovedească fatală pentru el.

Blucher devenise mare comandat în Extremul Orient, absolut independent față de Moscova, ba chiar avea o atitudine dușmănoasă față de Stalin. Avea grijă ca armata subordonată lui să fie absolut independentă și își organiza singur partea economică. Fabricile și colhozurile furnizau armatei lui absolut tot ce îi trebuia, în schimb, se bucurau de anumite privilegii, de exemplu, erau scutite de rechiziționările în natură. Stalin nu putea tolera faptul că undeva, departe de Moscova, așadar dincolo de controlul lui direct, se afirmă un conducător care, simțindu-și puterea, decisese să ia atitudine împotriva secretarului general, așa cum se întâmplase în 1936 la ședința Comitetului Central. Blucher, în calitate de mareșal, îndrăznise să voteze împotriva lui Stalin. Trebuia să plătească cu capul. Acțiunile împotriva lui fuseseră cu atât mai lesnicioase, cu cât, în 1937, din cercul lui fugise în Mandjukuo comisarul Luskov, după aceea și generalul Fornțevici. Din ordinul lui Stalin, NKVD a început să-l încolțească pe mareșal, folosind o metodă verificată de mult: a căutat în jurul lui persoane care ar fi putut să furnizeze dovezi. Simpla recunoaștere a contactului cu suspectul sau o mărturie agravantă erau suficiente pentru ca acesta să fie arestat și să fie obligat să-și recunoască presupusa vinovăție.

NKVD avea așadar misiunea să găsească dovezi împotriva lui Blucher că era trădător, vândut spionajului japonez și începuse cu ofițerii din subordinea lui. Și așa alegerea căzuse asupra lui Rokossowski, numai pentru că întâmplător își petrecuse o parte din viața militară în Extremul Orient.

A fost arestat la 17 august 1937 și a fost interogat în mod bestial câteva săptămâni la rând. A rezistat. Nu a recunoscut că a comis „crime împotriva poporului”, nici că a spionat pentru Polonia și Japonia și nici că a colaborat cu criminalul Blucher. De la Rokossowski nu au fost smulse mărturisiri care să poată fi folosite împotriva acuzatului principal. Dar asta nu l-a ajutat pe mareșal, care a fost arestat în 1938.

...n^K.uv/itn. orunr i «i. Luf O IMI in
I s-a scos un ochi în timpul torturii și a fost ucis, probabil în timpul
interogatoriului când s-a repezit împotriva tortionarilor.

Dar nu s-a renunțat la acuzațiile împotriva lui Rokossowski, iar principala
dovadă împotriva lui urma să fie mărturisirea lui Adolf Lușkievici, comandant
vestit al cavaleriei din timpul revoluției, care își recunoscuse vinovăția și dăduse
o declarație împotriva lui Rokossowski. Judecătorii nu au dat nicio importanță
faptului că acest martor principal al acuzării murise cu 17 ani în urmă! Cu toată
falsitatea acestei mărturii, Rokossowski fusese condamnat și internat în
închisoarea de la Leningrad.

Pașii s-au oprit în fața ușii celulei lui și a auzit scrâșnetul cheii în
încuietoare. A sărit de pe pat și a luat poziție de drepti, așa cum prevedea
regulamentul închisorii. Ușa grea cu multe întărituri de metal s-a deschis și
paznicul a privit înăuntru.

— Deținut numărul... a strigat Rokossowski, încercând să se prezinte
regulamentar, dar paznicul a dat din mână.

— Te cheamă șeful. Haide!

Era un drum lung. Oare de ce îl chema? Din experiența lui în închisoare știa
că astfel de convocări nu prevestesc nimic bun. De regulă, deținutul afla că a
primit o nouă sentință mai lungă, dar nu știa de ce. Dar anii petrecuți în celula
de închisoare își făcuseră efectul și perspectiva unei sentințe mai lungi nu mai
părea așa de cumplită.

Dar temerile lui nu s-au adeverit. Șeful, amabil, ba chiar prietenos, l-a
informat pe Rokossowski că, la 22 aprilie 1940, urmărirea în cazul lui a încetat
și este liber.

După trei ani, i se permitea să meargă împreună cu familia la Soci, ca să-și
refacă forțele în soarele de primăvară după coșmarul din închisoare. Tot nu
înțelegea ce se întâmplase și care era mecanismul care îl scotea din fundul
iadului și îl ducea într-un loc scăldat în soare, unde poate să înoate în marea
caldă și să se delecteze cu chiflele proaspete aduse de chelneriță la micul
dejun în sufrageria apartamentului lui din casa de vacanță.

Dar avea să înțeleagă curând totul. După concediu, s-a întors la Moscova,
la mijlocul luni mai 1940. A fost chemat imediat la cabinetul mareșalului Semion
Timoșenko, care deținea funcția de comisar pentru apărare. Se cunoșteau de
mult. În 1930, servise sub ordinele lui, în calitate de comandant al Diviziei 7 de
cavalerie din Bielorusia. Timoșenko avusese întotdeauna cea mai bună părere
despre posibilitățile și profesionalismul subordonatului său. Firește că nu putea
să facă nimic ca să-l salveze de închisoare, dar a profitat de prima ocazie

ca să-l scoată de acolo. Și nu numai pe el. A reușit să obțină eliberarea din lagăr și din închisoare a 11.596 de ofițeri, adică aproape a tuturor celor care supraviețuiseră interogatoriilor, tribunalelor și detenției în închisori. În privința tuturor se aplicase aceeași procedură: o lună de vacanță în Crimeea, ca să-și recapete forțele și să-și refacă sănătatea, apoi întoarcerea la unitate. Fără ei nu se putea realiza refacerea Armatei Roșii. Această masă uriașă de soldați avea nevoie de un număr mare de ofițeri, pe care școlile nu puteau să-i furnizeze. Pe lângă aceasta, trebuiau să fie oameni cu o experiență care se dobândește în mulți ani de serviciu.

Stalin înțelesese și el acest lucru în timpul războiului cu Finlanda, iar amenințarea din partea Germaniei, care părea mai iminentă după victoriile Wehrmacht-ului din Occident, îl înduplecase să fie de acord cu această propunere. Dar procesul de eliberare a deținuților mergea destul de încet și asta mai ales din cauza obstacolelor ridicate de funcționarii locali ai NKVD. Aleksandr Gorbatov, comandantul unei divizii de cavalerie arestat la 22 octombrie 1938 fără niciun motiv, torturat bestial și condamnat la 15 ani detenție în lagărul de la Kolîma, fusese anunțat încă din primăvara anului 1940 de către un funcționar local că va fi pus în libertate. Cu toate acestea, abia la 15 martie 1941 i s-a dat voie să plece la Moscova, după ce a semnat o declarație în care își lua angajamentul să păstreze secretul asupra desfășurării interogatoriului și a perioadei de detenție în lagăr. S-a prezentat la mareșalul Timoșenko „după întoarcerea dintr-o misiune lungă și primejdioasă” și a preluat funcția de adjunct al comandantului Corpului 25 infanterie.

Eliberarea ofițerilor care urmau să întărească rândurile cadrelor de comandă din forțele armate pe cale să crească rapid, făcea parte din marea reformă a Armatei Roșii. Timoșenko, la fel ca și predecesorii lui din această funcție, care doriseră să creeze o armată modernă, condusă de comandanți competenți, era neliniștit din cauza poziției comisarilor politici. După arestarea lui Tuhacevski în 1937, Voroșilov reintrodusesese posturile lor în divizii și în unitățile mai mari. Dar din august 1937, Biroul Politic Principal, în fruntea căruia se afla Lev Mehlis, a început să introducă acești comisari politici în toate unitățile și nimeni nu îndrăznea să protesteze, căci era în conformitate cu directiva lui Stalin care prevedea „bolșevizarea” armatei până la nivel de pluton. Incompetenți, fără nicio pregătire militară (73% dintre ei nu absolviseră niciun fel de curs de pregătire militară), puteau anula orice ordin al comandantului care, înspăimântat de ceea ce se întâmpla cu colegii lui, se străduia să-i facă întotdeauna pe plac comisarului.

La fel ca pe vremea lui Frunze, Timoșenko trebuia să le îngrădească rolul, dar sarcina aceasta se dovedise extrem de dificilă și, în cele din urmă, abia în timpul războiului Stalin a recunoscut că este necesar să fie retrași politrucii detestați de soldați și de comandanți.

În schimb, a reușit să introducă un nou cod de disciplină, să interzică orice critică la adresa ordinelor superiorilor și să înceapă un nou program de pregătire cu soldații, sub lozinca: „Să-i învățăm pe soldați ceea ce le este necesar pentru război, și numai atât”. Dar progresul era foarte lent. La sfârșitul anului 1940, Kirill Merețkov, care reușise să-și salveze cariera militară, ba chiar să avanseze la gradul de șef al Statului Major General, spunea la conferința comisariatului pentru apărare că „pregătirea este necorespunzătoare, motivul fiind lipsa de profesionalism militar”.

Dar forța de apărare a țării se putea realiza și prin construirea de linii fortificate. În 1929, Uniunea Sovietică, așa cum era moda atunci în Europa, unde în Franța, Belgia, Grecia, Finlanda și în alte țări începuse construcția unor sisteme de apărare, a început să construiască buncăre și bariere de-a lungul graniței cu Polonia. Nu se cunosc prea multe despre acest sistem, căci nu au fost scoase la iveală nici până astăzi planurile și nici alte informații care să ne permită să ne dăm seama ce obiective de apărare luaseră naștere acolo, cum erau structurate și cum erau înarmate. Din informații indirecte rezultă că, în 1935, un tronson al liniei de apărare care purta numele lui Stalin, era alcătuit din buncăre cu mitraliere grele. Ulterior, s-au instalat și piese de artilerie, să poată combate tancurile inamice. Această linie nu era continuă, iar fortificațiile cele mai puternice se găseau în partea de nord-est a zonei Polesie și la frontiera cu România, sprijinite pe Nistru, apoi la frontiera cu Estonia și Finlanda, așadar pentru a asigura protecția Leningradului. La 15 noiembrie 1939, Sovietul Suprem de Război al Armatei Roșii a luat decizia să retragă o treime din dotările de pe linia Stalin și în multe locuri să demonteze armamentele. Era fără îndoială o decizie politică. Stalin îi demonstra lui Hitler că deschisese larg brațele. Ca și când ar fi spus: acum, când dincolo de graniță avem un prieten, nu are rost să ne apărăm printr-o linie de buncăre cu tunuri și mitraliere. Lichidăm această barieră de apărare! Și își dădea seama că, din moment ce frontiera Uniunii Sovietice se mutase, în detrimentul Poloniei, cu 200 km la vest, iar țările baltice deveniseră republici sovietice, nu mai exista niciun motiv să se mențină o linie de apărare întărită în interiorul țării. A demontat-o.

Dar situația s-a schimbat brusc, atunci când speranțele lui Stalin că Germania va fi ocupată cu un război de poziții lung și sângeros în vest s-au spulberat și a devenit clar că foarte curând Hitler își va îndrepta forțele spre răsărit. La patru zile după semnarea acordului de încetare a focului de la Compiègne, prin care se punea capăt războiului cu Franța, mareșalul Timoșenko a dat ordin să se înceapă construcția liniei de fortificații de-a lungul noii frontiere cu Germania. Nici despre acest sistem de fortificații nu se știe prea mult. Se pare că până la izbucnirea războiului cu Germania s-au construit 2.500 de adăposturi din beton armat, din care o mie au fost dotate cu tunuri, celelalte, cu mitraliere grele. Probabil că tronsonul cel mai puternic fortificat era cel din regiunile Augustow și Przemyśl, așa cum reieșea din planurile speciale de apărare a Leningradului și a zonei de sud, care ducea spre Donbas și spre câmpurile petroliere din Transcaucazia. Dar ritmul de construcție a liniilor fortificate, numite curent linia Molotov, era insuficient. Din acest motiv, Sovietul Suprem de Război a luat decizia de a folosi fortificațiile vechii linii Stalin. Era rezonabil, căci menținerea în stare de funcționare a unei fâșii uriașe de fortificații de la Marea Baltică la Marea Neagră nu avea sens. Așadar, se puteau păstra obiectivele defensive de pe direcțiile principale unde era de așteptat un atac al armatelor inamice, de exemplu în zona Leningradului - și așa a și fost - să se demonteze mitralierele, tunurile, instalațiile de ventilație, filtrele, ușile blindate și să fie transportate la noile obiective. Aceasta a fost probabil decizia luată de Stalin.

Rămâne fără răspuns întrebarea de ce în anumite zone (nu avem motive să credem că de-a lungul întregii fâșii) ale noii linii fortificate constructorii au renunțat la așa-numita linie de camuflaj.

La cele mai multe sisteme de fortificații construite de-a lungul frontierelor de stat, linia principală a buncărelor era separată de frontieră de o bandă de câțiva kilometri lățime de obstacole antitanc, garduri de sârmă ghimpată, câmpuri de mine și adăposturi ușoare, a căror misiune era să dea alarma pentru linia principală și să preia primul impact al atacului inamic neașteptat. În plus, distanța față de linia principală de apărare proteja obiectivele de aici de eventuale bombardamente de artilerie din partea cealaltă a frontierei. Probabil că proiectanții liniei Molotov, știind care fusese soarta liniei Maginot din Franța, s-au gândit că, dată fiind forța aviației și a artileriei grele, zona de protecție nu mai este necesară, ceea ce era important, ținând seama de graba cu care au fost ridicate principalele puncte de rezistență.

Abdomenul

Apărarea frontierei la nord și în centru era puternică. Adică așa cum putuse fi pregătită pe parcursul a numai câteva săptămâni. Noile baze din Peninsula Rîbaci apărau intrarea în Murmansk, frontiera cu Finlanda fusese mutată la o distanță de siguranță față de Leningrad, în porturile de pe insulele luate Finlandei staționau vase gata să apere linia maritimă din Golful Finic și să respingă atacurile unor vase care ar fi venit aici să tragă în orașele Kronstadt și Leningrad. O jumătate de milion de soldați fuseseră aduși în noile republici sovietice - Estonia, Lituania și Letonia - și puteau să oprească armata inamică venind din Prusia Orientală. Armata care ocupase teritoriile poloneze era gata de luptă cu unitățile inamice care ar fi venit de la Varșovia spre Minsk și Moscova.

Numai în sud situația nu-l mulțumea pe Stalin. Și era o zonă importantă. Pe acolo era drumul cel mai scurt spre Donbas și spre câmpurile petroliere de la Baku. Mai mult chiar: evenimentele politice din această parte a Europei deveneau tot mai alarmante pentru Stalin.

Slovacia, din momentul în care se rupsesse de Cehia, se afla sub influența totală a Germaniei. Ungaria și Bulgaria, deși păstrau aparența de neutralitate, amenințate de Uniunea Sovietică erau gata să-și strâng legăturile cu Germania. România se pregătea și ea să facă un pas asemănător.

Stalin și-a pus în minte să o ia înaintea tuturor.

Protocolul secret anexat la acordul pe care îl semnaseră Molotov și Ribbentrop la 29 septembrie 1939 la Moscova, definea foarte neclar statutul părții de răsărit a României, al Basarabiei:

„În ceea ce privește Europa de Sud-Est, partea sovietică își exprimă interesul pentru Basarabia. Partea germană declară clar că nu este interesată de aceste teritorii.”

Nu putem ști după ce criterii se conduceau Hitler și Ribbentrop, acceptând o astfel de formulare. Poate știau că Uniunea Sovietică se simte nedreptățită prin pierderea unor teritorii care făcuseră cândva parte din imperiul țărilor. Stalin nu acceptase decizia marilor puteri occidentale pe baza căreia Basarabia și Bucovina reveniseră României. La Congresul XVI din 1939 al partidului comunist spusese:

— Pe baza cărui drept internațional gentlemanii aliați au luat Uniunii Sovietice Basarabia și au dat-o în folosința boierilor români?

Poate că Ribbentrop a vrut să evite confirmarea definitivă a dreptului Uniunii Sovietice asupra acestor teritorii, dorind să-l asigure în același timp pe Stalin că Germania nu se va deplasa în această direcție. Dar nu prevedea că Stalin va profita de această formulare din protocolul secret pentru a-și însuși ceea ce considera el că este o proprietate rusească. Și, mai ales, își lega de aceasta posibilitatea de a întări apărarea teritoriilor de sud al URSS și speranța de a avea un cap de pod perfect pentru ofensivă, în cazul în care s-ar fi decis să trimită Armata Roșie să cucerească Europa. O lovitură dată acolo ar fi putut decide soarta războiului și chiar așa s-a și întâmplat patru ani mai târziu, când, în august 1944, armata sovietică a ocupat România, tăind aprovizionarea cu țiței a Germaniei și grăbind astfel prăbușirea economiei germane.

În 1939, Germania importa 5.165.000 de tone de țiței în special din Statele Unite, Mexic, Venezuela, România, Iran și Irak. Importul din Uniunea Sovietică se ridica atunci numai la 5000 tone și nu conta, încetarea comerțului cu SUA și blocarea căilor maritime de către marina britanică au dus la scăderea la jumătate a importurilor de petrol, adică la 2.075.000 de tone, ceea ce era prea puțin pentru a pune în mișcare industria germană de război și armatele uriașe care se deplasau în Europa cu mii de tancuri, avioane și automobile. Diviziile mecanizate și de blindate, care le asigurau victoria, aveau nevoie de foarte mult petrol, care trebuia transformat în ulei, unsori și benzină. Ce reprezentau așadar cele 2.075.000 de tone de țiței pentru un stat aflat în război, din moment ce Marea Britanie, care nu avea atâtea forțe militare și terestre, importa în 1940 11.271.000 de tone de petrol? Firește, se conta pe faptul că Germania își va mări producția de benzină sintetică, rezultată din gazificarea cărbunelui, și chiar așa a și fost; într-un an, uzinele germane dădeau economiei și armatei peste un milion de tone de benzină sintetică (producția crescuse de la 2.200.000 de tone până la 3.348.000 de tone). În această situație, livrările din România și din URSS au devenit extrem de importante pentru Germania. Importul de țiței din România a crescut de la 848.000 de tone la 1.177.000 de tone.

Însă era clar că livrările sovietice vor înceta în ziua în care Germania va începe războiul. Puteau conta, ce-i drept, pe o oarecare îmbunătățire a situației după ocuparea câmpurilor petroliere din regiunea Boryslaw, care, fiind foarte aproape de frontieră, vor fi ocupate imediat de nemți, dar era de așteptat ca sovieticii să demonteze în retragere toate instalațiile. Va fi nevoie deci de timp ca să le repună în funcțiune. Până la principalele zone petroliere de la Baku era departe, iar acolo

fără îndoială unitățile germane ar fi găsit rezervoarele golite și plutind pe mare. România rămânea așadar de o mare însemnătate pentru economia Germaniei și pentru mașina ei de război. Iar Stalin își pusese în minte să-și ducă armata mai aproape de un loc atât de important cum erau câmpurile petroliere din regiunea Ploiești.

La sfârșitul lunii mai 1940, așadar în timp ce Hitler era preocupat de războiul din Occident, s-au observat mișcări intense de trupe în zonele Lvov și Kiev. În curând, rapoartele serviciilor de spionaj au informat că Uniunea Sovietică avea 30 de divizii concentrate de-a lungul frontierei cu România. Dar acest stat nu avea de gând să se predea atât de ușor. Avea o armată care număra 1.600.000 de soldați, din păcate, slab înarmată și echipată. Românii voiau să lupte, dar regele Carol era conștient de faptul că, fără ajutorul unor aliați, nu va reuși să se opună puterii sovietice. Pe Franța, legată printr-o alianță de România, dar care era în plin război cu Germania, nu putea conta. Din același motiv, ieșea din discuție și Marea Britanie. Numai Germania, de teama de a nu-și pierde siguranța livrărilor de petrol, ar fi putut veni în ajutorul României amenințate. Însă regele Carol nu știa de existența protocolului secret, în care Ribbentrop își declara lipsa de interes pentru această zonă a Europei.

Stalin, deși își dădea seama de avantajul pe care îl avea față de Germania, nu dorea să-și strice relațiile cu Hitler. Așadar, a decis să păstreze o atitudine elegantă și, la 23 iunie 1940, pe când Hitler se plimba cu mașina prin Paris, Molotov i-a telefonat ambasadorului Schulenburg, ca să-i aducă la cunoștință faptul că Uniunea Sovietică a decis să intre cu armata în Basarabia și în Bucovina în ziua de 25 iunie.

Hitler, încă exaltat de excursia la Paris, cobora pe mica alee șerpuitoare din apropierea unui castel de vânătoare de la marginea Parisului împreună cu generalul Wilhelm Keitel, când un adjutant a venit în fugă cu o telegramă de la Ribbentrop. Hitler a dat din mână impacientat, ca și când ar fi vrut să-l repeadă pe intrusul care își alesese un moment atât de nepotrivit să-i transmită informații de la Berlin, dar adjutantul, cunoscând conținutul și importanța telegramei, nu s-a lăsat intimidat.

Hitler și-a pus ochelarii și a citit telegrama. Fața i s-a făcut imediat stacojie. A strigat:

— Asta contravine acordului! I-a arătat hârtia lui Keitel, ca să-și dea și el seama despre ce este vorba, apoi a pornit cu pași grăbiți spre casă.

— Te rog să-i transmiți lui Ribbentrop să-mi trimită imediat textul acordului cu Molotov din septembrie, i-a ordonat Hitler adjutantului, imediat ce a intrat în cabinet.

Câteva zeci de minute s-a învârtit nerăbdător prin încăpere, până când a primit textul.

—■ Fă-mi legătura cu Ribbentrop! Imediat!, a ordonat el adjutantului și a smuls receptorul din furcă în momentul când i s-a comunicat că are legătura.

— De ce i-ați dat mână liberă lui Stalin în România? Vă rog să-mi explicați!, a spus el în microfon, deși abia se abținea să nu-l înjure pe Ribbentrop.

— *Mein Fuhrer*, am acționat în conformitate cu instrucțiunile dumneavoastră. Ribbentrop era înspăimântat, dar se apăra ferm. Mi-ați spus că trebuie să declar că Germania nu este interesată de teritoriile din sud-estul Europei, iar dacă va fi necesar, chiar până la Constantinopol și la strâmtori - se referea la Bosfor și Dardanele. Nici nu am ajuns atât de departe...

Hitler a tăcut o clipă. Și-a amintit discuția cu Ribbentrop înainte de plecarea acestuia la Moscova. Stalin putea așadar să interpreteze punctul trei al protocolului secret așa cum îi convenea mai bine. Nu încălcase tratatul.

— Rusia încearcă să-și apere flancul, a spus el încet. Trebuie să procedăm cu multă atenție. Să încerce Schulenburg să salveze ceva de aici.

Câteva minute mai târziu, a ordonat să fie transferate în est 24 de divizii, dintre care șase blindate și trei motorizate. Comandantul, generalul Georg von Kuhler, a aflat că misiunea armatei lui va fi să-și demonstreze prezența, dar „să se abțină de la acțiuni dușmănoase”. Două zile mai târziu, ambasadorul Schulenburg se afla în cabinetul lui Molotov, pentru a-i prezenta răspunsul lui Hitler: Fuhrer-ul sprijină planurile sovietice de ocupare a Basarabiei, dar trebuie să includă aici și Bucovina? Acolo locuiesc 100.000 de oameni de origine etnică germană!

— Bucovina, o regiune mică, împădurită, de la poalele Carpaților, aflată la granița Ucrainei, este partea care lipsește din Ucraina unită, a răspuns Molotov, vizibil pregătit pentru a respinge acest argument. Discuțiile cu acest om reprezentau în continuare o mare problemă pentru diplomații germani. Nu reușeau să se descurce cu logica lui de fier. Pierdeau. Deși Stalin a recunoscut că mersese prea departe în chestiunea Bucovinei și va fi suficient dacă Uniunea Sovietică va ocupa numai partea de nord a acestui ținut.

În ziua următoare, 27 iunie 1940, Wilhelm Fabricius, ambasadorul german de la București, a sosit la palatul regal, convocat de regele Carol, care cu cinci zile mai înainte instaurase dictatura regală în țară.

— Excelență!, a izbucnit regele văzându-l pe ambasadorul german în sala de primire. Nu i-a dat timp să-l salute, nici să prezinte lămuririle pe care le pregătise în legătură cu ultimatumul pe care îl primise guvernul României noaptea trecută din partea rușilor.

— Adolf Hitler mi-a garantat cu cuvântul lui când ne-am întâlnit la Berghof pe 24 noiembrie 1938 că va sprijini România! Cum se poate aștepta că voi ceda o treime din teritoriul țării mele fără luptă?

Fabricius se așteptase la această reacție și se consultase cu Berlinul în privința răspunsului pe care ar putea să-l dea regelui. Primise indicații de la Ribbentrop să arunce vina asupra britanicilor. Așa a și făcut.

— Înălțimea Voastră, britanicii au provocat Uniunea Sovietică să amenințe România. Vor să se ajungă la război. Noul ambasador de la Moscova, Sir Stafford Cripps, a îndemnat pe față guvernul sovietic să întreprindă acțiuni în Balcani, a spus Fabricius, apoi a adăugat: Molotov a informat guvernul german în legătură cu aceasta. Și, pe lângă acesta, România și-a atras singură necazuri, cerând garanții de la britanici. România nu poate aștepta ajutor din partea Germaniei.

Unitățile Armatei Roșii, printre care și Corpul V cavalerie, comandat de generalul Konstanty Rokossowski, au intrat la 28 iunie 1940 în Basarabia. Frontiera Uniunii Sovietice s-a mutat cu 100 km mai aproape de câmpurile petroliere care îi interesau atât de mult pe nemți.

Ocuparea unei părți a României îl neliniștea pe Hitler și din alt motiv. Oare rușii se vor opri acolo, sau se vor strădui să se extindă și mai mult spre sud și est, dorind să-și exercite controlul asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele și asupra Iugoslaviei? Răspunsul la aceste întrebări a sosit curând.

La 18 iulie serviciul de ascultare organizat de Hermann Goring și care funcționa foarte bine, a interceptat o telegramă, trimisă de la Moscova la Ministerul din Belgrad de ambasadorul Milan Gavrilovic, cunoscut pentru simpatiile lui prosovietice, deși nimeni nu-l suspecta că ar fi în serviciul NKVD. Acesta relata discuția avută cu ambasadorul Turciei și cu Veaceslav Molotov.

— Nemții nu vor obține tot ce li s-a promis în *Mein Kampf*, ar fi spus Molotov, cu „deplină convingere”. Iugoslavia, Uniunea Sovietică și Ucraina erau deja ocupate de Germania, dar și armata noastră a fost la Berlin și nemții știu bine asta.

Din discuție reieșea în continuare că Moscova se bazează pe o colaborare strânsă cu Iugoslavia, ceea ce în contextul declarațiilor anterioare putea fi considerată o încercare de încheiere a unei alianțe împotriva Germaniei.

Hitler nu avea nevoie de o dovadă mai clară ca să-și dea seama că ocuparea Basarabiei era numai primul pas făcut de Stalin în direcția Balcanilor.

În aceeași zi, 20 iulie 1940, a decis să se ducă să se odihnească o zi sau două la Obersalzberg, unde trenul lui a ajuns în orele du- pă-amiezii. Ca de obicei în astfel de călătorii, suita lui apropiată l-a însoțit în trenul special „Atlas” și s-a oprit pe o linie laterală în localitatea Bad Reichenhall, la aproximativ 20 km de Obersalzberg, din motive de securitate.

Serviciul în trenul confortabil al comandamentului era o ocupație cât se poate de plăcută, cu atât mai mult cu cât vremea era frumoasă, iar stațiunea balneară de la poalele Alpilor avea mult farmec, de care după serviciu se puteau bucura toți ofițerii superiori.

Așa era și în această zi de 29 iulie, dar dimineața a venit ordinul că nu este voie să se coboare din vagoane. Toți ofițerii care plănuiseră să facă plajă la soare pe terasa sanatoriului ofițerilor și să participe la o frumoasă libație seara la cazinou au oftat adânc și și-au amânat planurile pentru ziua următoare.

După-amiaza era pe terminate, când în fața gării s-a oprit automobilul generalului Alfred Jodl¹. Toți ofițerii superiori au fost convocați în salonul trenului. Jodl a așteptat nerăbdător ca toți să ia loc și a spus să se închidă toate ușile și ferestrele.

— Hitler a hotărât să elibereze o dată pentru totdeauna lumea de pericolul bolșevismului, a spus el fără introducere. Iar aceasta va avea loc ca urmare a unui atac surpriză împotriva Rusiei sovietice în cel mai scurt timp, probabil chiar în mai 1941.

¹ **Alfred Jodl** (1890-1946), ofițer german, în 1932, în grad de maior a preluat comanda unității operative *Truppenamt* (Statul Major General al Reichwehr-ului). În august 1939 a fost numit șef al secției operative și apoi al comandamentului în Oberkommando-ul Wehrmacht-ului. Deși nu aproba nazismul, a rămas un executant credincios al planurilor lui Hitler. În atentatul din iulie de la Kștrzyn a fost rănit. În mai 1945 a semnat capitularea fără condiții a Germaniei. În 1946 a fost judecat de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg și condamnat pentru participarea la planificarea războiului. A fost condamnat la moarte și executat. La 28 februarie 1953, tribunalul german pentru denazificare l-a reabilitat de acuzația de crimă, afirmând că se limitase numai la chestiunile operative.

Abia după aceea a anunțat că vine de la reședința lui Hitler din Obersalzberg. Acolo, împreună cu mareșalul Keitel¹, prezentase un memorandum în care se afirma că începerea războiului în anul 1940 nu este posibilă, din cauza anotimpului și a „factorului spațiu”, cum definiseră ei distanțele uriașe pe care ar fi trebuit să le parcurgă armata germană în Uniunea Sovietică. Hitler fusese de acord cu această opinie și ordonase să se înceapă pregătirile de război pentru anul viitor.

Aceasta era și misiunea oamenilor cărora se adresa Jodl. Trebuiau să pregătească ordinul „*Aufbau Ost*”, marele proiect prin care se transferau un milion de soldați, sute de mii de automobile și de camioane, care blindate, cai, tancuri, motociclete, tunuri și se concentrau la frontiera Uniunii Sovietice. Începea războiul din est.

Hitler contraatacă

Războiul cu Anglia se desfășura foarte prost pentru Germania. Optimismul lui Hermann Goring, comandantul Luftwaffe, care dăduse asigurări că va scoate Anglia din război prin bombardamente, începuse să cam scadă, în urma pierderilor tot mai mari suferite în luptele aeriene. Hitler începea să înțeleagă că aviația lui minunată, care jucase un rol atât de important în victoriile din Polonia, Norvegia, Belgia,

¹ **Wilhelm Keitel** (1882-1946), ofițer german, în anii 1926-1933 a condus secția organizatorică din *Truppenamt* (Statul Major General al Reichswehr-ului). Din 1935 până în 1938 a fost șef al Conducerii Generale a Wehrmacht-ului. În februarie 1938 a preluat funcția de șef al Comandamentului Suprem al Wehrmacht-ului (OKW). La 22 iunie 1940 a condus personal negocierile de încetare a focului cu Franța. Ca recunoaștere a meritelor, în iulie 1940 a primit gradul de feldmareșal. A luat parte la toate conferințele importante referitoare la acțiunile militare și a semnat ordinele operative. La 6 iunie 1941 a semnat ordinul de împușcare a comisarilor sovietici care se predau prizonieri. La 8 septembrie 1941 a semnat ordinul referitor la tratamentul prizonierilor sovietici; la 16 septembrie același an a ordonat să fie împușcați 50- 100 de ruși ca represalii pentru fiecare neamț ucis; la 4 august 1942, a dat ordinul ca parașutiștii aliați capturați să fie transferați în custodia Serviciului de Securitate (SD). După atentatul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944, a condus tribunalul de onoare care a examinat comportamentul ofițerilor germani; sentința de îndepărtare a ofițerilor din armată echivala cu condamnarea la moarte. La 8 mai 1945 a semnat la Berlin documentul capitulării necondiționate a forțelor armate germane. În 1946 a fost judecat de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg pentru crime de război și crime împotriva populației și a fost condamnat la pedeapsa cu moartea. A fost spânzurat la 16 octombrie 1946.

Olanda și Franța, nu se poate achita de misiunea pe care o avea în fața Angliei.

Avioanele *Luftwaffe* fuseseră construite cu gândul la acoperirea propriilor armate și pentru a ataca dușmanul pe linia frontului. Acolo Heinkle *He 111* și Junkers *Ju 88* și *Ju 87* fuseseră niște avioane de temut. Erau suficient de rapide și bine înarmate pentru a se apăra împotriva vechilor avioane de vânătoare poloneze, norvegiene și belgiene. Firește că ar fi pierdut războiul în fața avioanelor de vânătoare franceze moderne, dar atunci le veniseră în ajutor Messerschmitt *Bf 109* considerate cele mai bune avioane de vânătoare din lume. De aceea în prima perioadă de război, *Luftwaffe* se dovedise ideală, capabilă să neutralizeze rapid aviația inamică și să pună stăpânire pe spațiul aerian, lovind cu eficacitate unitățile inamice în marș și punctele ¹

¹ **Messerschmitt Bf 109** - avion de vânătoare german, proiectat la sfârșitul anului 1933 de prof. Willy Messerschmitt și colaboratorii săi la uzinele Bayerische Flugzeugwerke (de unde și denumirea avionului: *BF*). Primele avioane din producția de serie începută în februarie 1937 au fost numite *Bf 109B-1*. Avioanele *Bf 109B*, *C* și *E* au luptat în cadrul Legiunii *Condor* în războiul civil din Spania. Experiența de pe front a permis introducerea mai multor îmbunătățiri, în urma cărora au apărut versiunile *D* cu motor Daimler Benz DB 600 și versiunea *E-1*, apoi *E-3* și aceste avioane au devenit tipul de bază al aviației de vânătoare germane în lupta pentru Franța și pentru Anglia, la jumătatea anilor 1940. În ianuarie 1941, a început serviciul și *BF 109F*, la care s-a folosit un motor cu putere mai mare (1.200 CP) și cu o siluetă aerodinamică îmbunătățită (prin rotunjirea terminației aripilor și păstrarea roțiței din spate). Următoarea variantă, *Bf 109G*, a apărut în primăvara anului 1942; aceste avioane au fost cele mai numeroase și produse în toate versiunile. În 1943, uzinele Messerschmitt au început să lucreze la construcția unui avion capabil să execute sarcini la mare înălțime: *Bf 109H* cu o suprafață mai mare a aripilor și motor mai puternic, putea dezvolta o viteză de 750 km/h la o înălțime de 10.100 m, atingând chiar 14.600 m. În pofida acestor calități superioare, producția acestui tip a fost sistată, căci testările în unitățile de luptă de la cumpăna anilor 1943 și 1944 au scos la iveală multe defecte. În noiembrie 1944 a început producția de serie a avioanelor *Bf 109K-2* și *K-4* cu motoare capabile să dezvolte o putere de 2.000 CP la decolare și 1.800 la o înălțime de 5.000 m. Aceste avioane aveau cabină presurizată și armament puternic compus dintr-un tun calibru 30 mm și două tunuri cal. 15 mm. Au început serviciul în ianuarie 1945, dar nu au fost prea multe utilizate în război. Avioanele ultimei versiuni de producție *K-14* aveau motoare puternice de 1.750 CP, în zbor la o înălțime de 9.500 m puteau să dezvolte o viteză de 727 km/h, ajungând până la o înălțime de 11.400 m. În anii 1939-1945 au fost produse 30.573 de avioane *Bf 109* de toate tipurile.

Date tactico-tehnice (*Bf 109E-1*): motor Daimler Benz DB 601 D cu puterea de 1.050 CP, anvergura 9,87 m, lungimea 8,65 m, greutatea max. la decolare 2.010 kg, viteza max. 550 km/h, independența de zbor 660 km, armament: 2 mitraliere, două tunuri calibru 20 mm.

lor de rezistență, terorizând populația care fugea din orașele în flăcări. Dar *Luftwaffe* nu era pregătită pentru raiduri strategice. Cantitatea de bombe ridicate de la sol și raza de acțiune a bombardierelor germane erau insuficiente pentru a realiza atacuri eficiente împotriva orașelor, fabricilor și bazelor aeriene britanice. Deasupra Angliei ieșeau în întâmpinarea lor noile avioane de vânătoare *Spitfire* adversar pe măsura avioanelor Messerschmitt. Abia atunci conducerea *Luftwaffe* s-a convins că bombardierele lor nu sunt suficient de rapide și nici suficient de bine înarmate, ca să se poată apăra de avioanele britanice. Și nu era numai asta. *Luftwaffe* a început războiul împotriva Angliei deja slăbite. În timpul campaniilor din Belgia și din Franța fuseseră doborâte 1.428 de avioane germane, 499 avariate, ceea ce însemna 36% din numărul total de la 4 mai 1940. Drept urmare, nemții puteau trimite împotriva Marii Britanii 2.669 de avioane din cele două flote care operau în Belgia și în nordul Franței (933 de avioane de vânătoare Messerschmitt *Bf 109*, 375 bimotoare *BF 110*, 346 de bombardiere *Ju 87* și 1.015 bombardiere orizontale), sprijinite de 190 de avioane *Luftflotte 5* cu baza în Danemarca și Norvegia, a căror misiune era să atace ținte din Scoția.

Britanicii au aruncat în război forțe mult mai însemnate: 462 de avioane de vânătoare *Hurricane* și 279 de *Spitfire*, aproximativ 160 de avioane *Blenheim* și *Defiant*, care, date fiind distanțele mici de acțiune, nu puteau fi luate în considerare. Dar britanicii aveau o armă cu o forță neobișnuit: radarul și „Ultra”, despre care nemții nu știau nimic sau aproape nimic.¹

¹ **Spitfire** - unul din cele mai bune avioane din cel de-al Doilea Război Mondial, construit în 1935 de Reginald J. Mitchell. Prototipul a fost lansat în aer la 6 martie 1936, iar producția de serie *Mk I* a început în a doua jumătate a anului 1937 (constructorul lor nu a mai apucat acest moment, căci a murit de cancer la 11 iunie 1937). În iunie 1938, primele avioane au fost livrate diviziilor RAF și imediat au venit comenzi pentru un număr total de 4.000 de avioane. Producția s-a dezvoltat încet și abia după intervenția noului ministru al aviației, lord Beaverbrook, uzinele și-au dublat numărul de avioane produse. *Spitfire* s-au dovedit admirabile avioane de vânătoare: rapide, manevrabile, puternic înarmate, erau superioare altor avioane și numai *Messerschmitt-urWe* germane *Bf 109* erau adversari pe măsura lor. Au fost modificate continuu în timpul războiului și nu și-au pierdut locul de frunte printre avioanele de vânătoare din lume. Au fost utilizate pentru misiuni de bombardament, de capturare, de recunoaștere și fotografiere. Producția s-a încheiat în 1947, iar până atunci au fost construite 20.351 de bucăți.

Datetactico-tehnice(/Wk/): motor cu puterea de 1.030 CP, anvergura 11,22 m, lungimea 9,12 m, greutatea max. la decolare 2415, viteza max. 571 km/h, independența de zbor 805 km, armament 8 mitraliere calibru 7,69.

În iulie 1940, de-a lungul țărmului britanic acționau 80 de stații de radiolocație, de unde informațiile erau transmise la Comandamentul Aviației de Vânătoare. În șase minute de la depistarea pe ecran a formației inamice, controlorul, cunoscând locul și cursul aparatelor dușmane, putea să trimită avioanele la luptă.

Sistemul „Ultra” era un procedeu de descifrare a ordinelor germane cifrate cu mașina „Enigma”¹, care permitea comandamentului britanic să afle unde va avea loc următorul raid și care va fi forța lui. În felul acesta, Comandamentul Aviației de Vânătoare putea să-și folosească în mod foarte eficient forțele puține de care dispunea, provocând nemților pierderi mari.

Prima fază a războiului, faza incipientă, a început la 10 iulie 1940, când *Luftwaffe* a început să atace convoaiele britanice din Canalul Mânecii și din Marea Nordului, precum și în porturile de pe țărmul sudic al Angliei. Nemții se străduiau să atragă avioanele de vânătoare britanice în luptă deasupra mării, unde pierderile de avioane și piloți ar fi fost mai mari decât deasupra uscatului. Dar intenția nu a reușit. Nemții au suferit pierderi mai mari decât aliații. Până la 12 august, nemții au pierdut 286 de avioane (dintre care 105 Messerschmitt Bf 109) și britanicii - 150.

După victoriile ușoare din prima parte a războiului, Hermann Goring era foarte încrezător în posibilitățile *Luftwaffe* și a făcut greșeli din ce în ce mai mari. Ciocnirile de deasupra Canalului Mânecii au abătut atacurile de la aeroporturi și uzinele de avioane, de a căror distrugere depindea succesul bătăliei aerului. Englezii câștigau timp ca să-și pregătească apărarea.

Era amiaza zilei de 31 iulie 1940, când în sala de conferințe de la Berghof a intrat Adolf Hitler, în urma căruia veneau adjutanții. Ofițerii

Enigma - mașină germană de cifrat, utilizată de forțele terestre, navale și aeriene, luea imposibilă spargerea cifrului. În anul 1934, criptologii polonezi Marian Rejewski, Jerzy Rozycki și Henryk Zygalski de la Biroul de Cifru BS4, folosind documente lurnizate de spionajul francez, au construit o copie a versiunii de război a mașinii / *nigma*, care nu garanta descifrarea permanentă a cifrogrameleor, mai ales că din octombrie 1936 nemții au început să modifice *Enigma*. Polonezii au construit atunci o instalație numită *Bomba*, care făcea posibilă deschiderea compartimentului rotorului, operațiune indispensabilă pentru citirea textului cifrat. Descoperirea poloneză a fost prezentată înainte de război britanicilor și a permis descifrarea ordinelor germane, lumizând comandamentului aliat informații care au făcut posibilă câștigarea multor bătălii importante (printre altele, în timpul luptelor din Africa de Nord, pe Marea Mediterană și în bătălia pentru Atlantic, în timpul invaziei din Normandia).

care ședeau în fotoliile comode din jurul mesei mari rotunde din mijlocul sălii au sărit în picioare, ridicând brațul în semn de salut hitlerist.

— Unde este amiralul Raeder?, a întrebat Hitler, nevăzând printre uniforme verzi cenușii ale ofițerilor forțelor terestre și cele albastre cenușii ale *Luftwaffe* uniforma albastru închis a comandantului *Kriegsmarine*.

Abia se auzise întrebarea și din coridor a intrat Erich Raeder, scu- zându-se pentru întârzierea provocată de zborul de la Berlin. Aîntins în grabă hârtiile în fața lui pe masă și, după ce a primit un semn din partea lui Hitler, a început să informeze cu privire la starea de pregătire a marinei militare pentru operațiunea „See Lowe” - invadarea Marii Britanii. Dar a consacrat cel mai mult timp încercării de a-l convinge pe Hitler să amâne invazia pentru primăvara anului următor, când *Kriegsmarine* va fi mai bine pregătită pentru a îndeplini această misiune.

Hitler, care părea să înțeleagă și să fie de acord cu argumentele amiralului, a respins posibilitatea de anulare a acțiunilor invaziei prevăzute pentru septembrie 1940, deși promisese că va da ordinul de începere a operațiunii numai atunci când *Luftwaffe* va învinge aviația britanică și nu erau niciun fel de perspective că în viitorul apropiat va reuși să facă acest lucru.

Raeder a explicat că trebuie să se întoarcă de îndată la Berlin, a rugat să i se permită să părăsească conferința și, cum a ieșit din sală, Hitler a început să vorbească despre marile dificultăți legate de debarcarea trupelor de invazie pe țărmul britanic. Oare să fi fost de acord că trebuie să se amâne invazia, dar nu-i spusese acest lucru amiralului ca să nu-i dea motiv să încetinească ritmul pregătirilor?

— Ultima speranță a Angliei sunt Rusia și Statele Unite, a spus el. Dacă Rusia este eliminată, atunci va fi eliminată și America, căci lipsa Rusiei va duce la o creștere însemnată a importanței Japoniei în Extremul Orient. În mâinile Angliei și ale Americii, Rusia este sabia împotriva Japoniei. Dacă Japonia nu va mai trebui să se teamă de Rusia, va deveni o mare amenințare pentru Statele Unite în Pacific, așa că americanii vor fi foarte ocupați și nu vor mai putea să-i ajute pe britanici.

Și Hitler a încheiat cu concluzia următoare:

— Cu cât vom zdrobi mai repede Rusia, cu atât mai bine. Operațiunea va avea sens numai dacă vom nimici acest stat dintr-o singură lovitură puternică. Conferința s-a încheiat la ora 13.45. Decizia de începere a pregătirilor de război împotriva Uniunii Sovietice fusese luată. Din acel

moment, statele majore trebuiau să înceapă munca meticuloasă de pregătire a marii armate (Hitler ceruse să fie pregătite 180 de divizii, dintre care 40 trebuiau să fie unități cu experiență în luptele din Polonia și din Europa de Vest) pentru marșul victoriei prin stepele rusești.

La începutul lunii august 1940, două colective de strategii, conduse de generalul Erich Marcks și de generalul Bernhard von Lossberg, aveau deja pregătite planurile de război numite „Otto” și „Fritz”.

Hitler continua să trăiască cu iluzia că Marea Britanie, atacată de *Luftwaffe*, se va decide să ceară pace. Lupta aerului încă nu era decisă, iar Hermann Goring, care la 2 august 1940 dăduse ordinul „Adler” - intensificarea războiului aerian împotriva Marii Britanii - prevedea că avioanele germane vor distruge în patru zile aviația de vânătoare staționată în sudul Angliei. *Luftwaffe* deținea în continuare superioritatea. Ziua atacului masiv decisiv - „Adlertag” - a fost fixată pentru 15 august. Dar atacul lansat de cele 1.485 de avioane germane împotriva țintelor de pe teritoriul Angliei nu a adus Germaniei succesul așteptat.

Din 19 august, *Luftwaffe* și-a modificat țintele, îndreptându-se spre aeroporturile și uzinele britanice de avioane. Efectuarea consecventă a acestor atacuri putea provoca pierderi însemnate apărătorilor, chiar dacă nemții nu erau în stare să distrugă industria aviatică engleză. Lipsa de pregătire a *Luftwaffe* pentru astfel de misiuni era vizibilă. Nu avea avioane de bombardament și de vânătoare cu rază lungă de acțiune, care să atace uzinele și bazele situate în interiorul țării. Din acest motiv, uzinele din zona Birmingham - Liverpool puteau să-și continue nestânjenite producția. În schimb, fabricile care se aflau în raza de acțiune a *Luftwaffe* au devenit ținta unor atacuri înverșunate, dar nemții făceau greșeală după greșeală, risipindu-și forțele: efectuau raiduri repetate asupra unor ținte care fuseseră deja atinse. Drept urmare, în pofida unor avarieri serioase, unele obiective, de pildă uzinele Vickers din Weybridge sau aeroportul Biggin Hill funcționau în continuare, iar stricăciunile erau înlăturate rapid.

În noaptea de 24 spre 25 august unul dintre avioanele germane al cărui pilot se orienta după indicațiile false ale dispozitivului de navigație „Knickebein” a aruncat bombe deasupra cartierului londonez East End. Premierul Winston Churchill a decis să execute un raid de pedeapsă împotriva Berlinului. În noaptea următoare, 43 de avioane de tip *Whitley*, *Hampden* și *Wellington* au aruncat bombe în numeroase cartiere de locuințe din capitala celui de-al Treilea Reich.

Hitler și Goring au primit provocarea și au trimis avioanele *Luftwaffe* împotriva orașelor engleze. La 7 septembrie, 300 de avioane germane

de bombardament au efectuat un raid similar deasupra unor cartiere din Londra.

Schimbarea bruscă a strategiei germane s-a dovedit salvatoare pentru sistemul deja mult prea greu încercat al apărării aeriene din Marea Britanie. La Londra ardeau casele, dar *Luftwaffe* nu mai avea avioane de bombardament ca să continue atacurile împotriva aeroporturilor și a uzinelor de avioane.

Momentul culminant a sosit la 15 septembrie, când într-o singură zi, *Luftwaffe* a executat 1.000 de zboruri de luptă. Avioanele de vânătoare britanice și artileria antiaeriană de la sol au doborât 80 de avioane germane și au pierdut numai 26. După pierderi atât de masive, intensitatea raidurilor a scăzut, iar spre sfârșitul lui septembrie și la începutul lui octombrie nemții au renunțat la misiunile pe tip de zi și au continuat atacurile numai noaptea, dar acestea erau și mai puțin eficace. Lupta pentru Anglia s-a stins treptat și ziua de 31 octombrie este considerată data încheierii ei; nemții au suferit atunci prima înfrângere strategică din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

În cursul atacurilor aeriene împotriva Angliei pierduseră 1.733 avioane, 643 fuseseră avariate. Britanicii pierduseră 915 avioane, 450 fuseseră avariate.

Hitler n-a mai așteptat rezultatul luptei, fiind convins că, indiferent de acesta, oricum îi va sili pe britanici să încheie pace, nimicind Uniunea Sovietică și obligând Statele Unite să se îndepărteze de Marea Britanie, pentru a stăvili expansiunea japoneză din Pacific, care amenința interesele vitale ale SUA.

Dar mai întâi trebuia să-l oprească pe Stalin, ale cărui acțiuni deveneau din ce în ce mai periculoase pentru Germania.

Situația din România se complica tot mai mult, căci și alte țări emiteau pretenții teritoriale față de această țară: Bulgaria și Ungaria.

Numai autoritatea Germaniei îi putea opri pe dictatorul ungar Miklos Horthy și pe regele bulgar Boris III să nu trimită armată ca să ia României teritoriile disputate. Și chiar așa s-a și întâmplat.

În primul rând Bulgaria, sub presiunea Germaniei și Italiei, a renunțat la pretențiile asupra Dobrogei. Ungaria cerea de la România Transilvania și era mai greu de potolit. Dar și ungurii au fost nevoiți să se împace cu gândul că în Europa anului 1940 deciziile sunt luate de două mari puteri.

Țările aflate în dispută, delegația ungară și cea română, s-au întâlnit la 30 septembrie la Viena, în Camera de Aur a Palatului Belvedere.

Conferința de la Viena, care a decis soarta României: Joachim von Ribbentrop (în picioare lângă masă), Galeazzo Ciano, ministrul de externe al Italiei, reprezentanții României și Ungariei

Ribbentrop a pus pe masă harta cu împărțirea Transilvaniei, arătând că Ungariei îi revin două treimi din acest teritoriu. Ministrul român de externe a leșinat, s-a prăbușit la pământ și a durat destul de mult timp până a fost readus în simțiri. În cele din urmă, a fost de acord cu propunerea germană, când Ribbentrop, ca un adevărat prestidigitator care scoate iepurele din pălărie, a pus pe masă un document în care se afirma că „Germania și Italia garantează integritatea teritoriului românesc”. Diplomația germană rezolvase două probleme dintr-o sigură mișcare: împăcase părțile certate și, dând garanții, pusese o barieră în calea armatei sovietice, dacă ar fi încercat să înainteze în direcția câmpurilor petroliere române.

Conferința de la Viena avusese loc fără ca aliatul să fie prevenit - Uniunea Sovietică nu fusese informată, ceea ce le-a provocat o furie turbată lui Stalin și lui Molotov. Dar nu puteau să-și exprime nemulțumirea decât față de Schulenburg, care după semnarea înțelegerii de la Viena venise în cabinetul premierului ca să-i transmită informația.

— Am auzit despre aceasta de la radio, a spus Molotov, deși articolul trei al acordului de neagresiune stipulează necesitatea consultării în prealabil.

Schulenburg nu avea nicio justificare dar, mergând la Kremlin, fusese convins că discuția nu se va desfășura într-o atmosferă plăcută. Mai știa și că astfel de situații se vor repeta.

Evenimentele din România se desfășurau într-un ritm destul de rapid. La 6 septembrie 1940, regele Carol a fost silit să abdice. Deși oficial a predat puterea fiului său, aceasta a trecut de facto în mâinile generalului Ion Antonescu¹, care, cu două zile mai înainte, preluase funcția de premier. Hitler a fost încântat de noul dictator, când acesta l-a vizitat la Berghof - de ținuta lui militară, gândirea clară, dar mai ales de dorința de a încheia o alianță cu Germania. Antonescu avea scopuri foarte concrete: voia să ia Basarabia și Bucovina de Nord din mâinile rușilor, de aceea l-a rugat pe Hitler să-și trimită armata în România. Firește, ca să nu-l irite pe Stalin, soldații trebuiau să vină numai în calitate de consilieri de război, cu misiunea de a școli armata română. Antonescu nu a așteptat mult acest ajutor: în septembrie în România intra deja o divizie motorizată, sprijinită de tancuri și avioane.

Raportul de forțe în Balcani începea să încline treptat în favoarea lui Hitler, cu atât mai mult cu cât Bulgaria, care nu se putea decide dacă să dea prioritate rușilor sau nemților, în cele din urmă se decisese să treacă de partea lui Hitler. Consecința directă a acestei schimbări a fost sosirea unui număr de 30.000 de soldați germani, în costume civile.

Acum venise rândul Finlandei. Hitler nu credea că Stalin se va mulțumi numai cu jumătatea anexată din această țară. Minele de nichel de

¹ **Ion Antonescu** (1886-1946), ministru al apărării în guvernul regelui Carol II (1934) și șef al Statului Major General (1937), a fost arestat în 1938 pentru participare la complotul împotriva guvernului de orientare pro-franceză. După înfrângerea Franței în 1940 și după ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord de către Uniunea Sovietică, a lansat un apel la redobândirea teritoriilor pierdute, sprijinindu-se pe alianța cu Germania, ceea ce i-a adus multă popularitate. La 4 septembrie 1940, a preluat funcția de premier. Câteva zile mai târziu, regele Carol II a abdicat în favoarea fiului său, Mihail I. Antonescu s-a proclamat „Conducător”, creând o dictatură după modelul lui Mussolini. În 1941, a condus România în război de partea Germaniei. În noiembrie 1941, armata română a ocupat Odesa, iar orașul a primit numele lui. A fost perioada de maximă popularitate pentru Antonescu, dar în anii următori situația de pe front și pierderile uriașe pe care le-a suferit armata română în luptele cu Armata Roșie au slăbit sprijinul popular pentru guvernarea lui. În această perioadă, a încercat să stabilească un contact cu puterile occidentale, dar nu a vrut să accepte condiția capitulării necondiționate a armatei române. La 23 august 1944 regele Mihai a schimbat guvernul și l-a arestat pe Antonescu. După război, Antonescu a fost judecat de Tribunalul Poporului și a fost condamnat la moarte. Sentința a fost executată la 1 iunie 1946.

***tOQUSLAW WOLOSZA*tiSKI**

la Petsamo din nordul extrem erau mult prea ademenitoare. Industria de armament nu putea funcționa fără acest metal. Rușii puteau să intre acolo și să ocupe raionul Petsamo sau să oblige guvernul Finlandei să-l cedeze, ceea ce ar fi fost același lucru.

La 21 septembrie 1940, ambasadorul Schulenburg era din nou cu

o misiune delicată în cabinetul lui Molotov - venise să-l informeze că în ziua următoare armata germană, invitată de guvernul Finlandei, va intra pe teritoriul acestui stat. Oficial, trebuia să fie numai un batalion de artilerie antiaeriană, a cărui misiune ar fi fost să apere minele de nichel din nordul țării împotriva avioanelor britanice. Rușii puteau să protesteze? Nu puteau, deși știau foarte bine că vor veni în Finlanda multe mii de soldați germani în „batalionul de artilerie antiaeriană”. Mai știau și că Germania livrase armatei finlandeze cantități însemnate de arme, mai ales din cele a căror lipsă îngreunase atât de mult apărarea în timpul războiului cu Uniunea Sovietică: tunuri antitanc, tancuri și avioane.

Într-o lună, Hitler stabilise controlul asupra flancurilor amenințate. Dar mai rămânea în continuare problema cea mai mare: Marea Britanie.

Acolo, războiul continua cu înverșunarea, iar noul premier, Winston Churchill, respingea absolut orice propunere de împăcare cu Hitler. Erau multe indicii că rezistența britanică va fi și mai puternică, atunci când va primi ajutor de peste Ocean.

Aliații

Casa Albă era puternic luminată în seara rece de toamnă de 5 noiembrie 1940. În sufragerie se strânsese grupul prietenilor apropiați ai președintelui Franklin D. Roosevelt¹. Acesta stătea fără haină, cu

¹ **Franklin Delano Roosevelt** (1882-1945), președinte al Statelor Unite din 1933, a deținut această funcție timp de patru mandate (din 1933). După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, din cauza atitudinii puternic izolaționiste din societatea americană și din Congres, a proclamat neutralitatea Statelor Unite și a interzis exportul de arme, așa cum ceruse Polonia, printre alții; abia la 4 noiembrie 1939 a reușit să convingă Congresul să ridice embargoul. În 1940 a întreprins pași îndreptați spre creșterea potențialului de apărare al Statelor Unite; ca urmare a acțiunilor administrației, Congresul a aprobat în mai anul acela 1,5 miliarde de dolari pentru apărare, adică o creștere de zece ori față de martie același an (142 de milioane). Următoarea acțiune a președintelui, care avea drept scop intrarea Statelor Unite în război, a fost prezentarea în fața Congresului, la 10 ianuarie 1941, a unui proiect

gulerul de la cămașă desfăcut și examina documentele puse în fața lui pe masă. Era calm, deși nerăbdarea cu care întindea mâna după hârtiile aduse de secretar din camera dactilografelor îi trăda încordarea.

De dincolo de ferestre străbăteau strigăte și strălucirea făcliilor purtate de mulțimea adunată în fața porții. Oamenii scandau: „Victorie la a treia” (*Safe on third*), ceea ce însemna că îi urează președintelui să câștige alegerile și pentru al treilea mandat de președinte al Statelor Unite.

Roosevelt se temea că, de astă dată, alegerile nu vor avea un rezultat la fel de bun ca în cele două cazuri precedente. Lupta acum pentru a-și păstra funcția de președinte într-o situație în care părerea lui despre războiul din Europa și planurile legate de ea se aflau în contradicție cu sentimentele marii majorități a alegătorilor lui. De acest lucru profita oponentului lui, Wendell Willkie, care îi avertiza pe americani că al treilea mandat al lui Roosevelt va însemna pentru ei război. Și avea dreptate. Roosevelt știa că Statele Unite nu pot rămâne indiferente față de evenimentele sângeroase din Europa. După încheierea Primului Război Mondial, americanii se retrăseseră din politica europeană, se închiseseră în fortăreața lor sigură de dincolo de ocean, unde nu-i amenința nimeni. Își păzeau „splendida izolare” cu legi despre neutralitate și nu aveau intenția să se amestece în războaiele de pe vechiul continent, aflat la mii de kilometri depărtare. ^{* 8}

de lege referitor la acordarea de ajutor țărilor a căror „apărare este considerată de președinte drept vitală pentru securitatea Statelor Unite” (*Lend-lease*), ceea ce dădea posibilitatea acordării de ajutor imediat Marii Britanii. În zilele de 9-12 august 1941 s-a întâlnit la bordul unui vas de război cu Winston Churchill, premierul Marii Britanii; întrevederea s-a încheiat prin semnarea Cartei Atlanticului. Cei doi bărbați de stat au stabilit atunci că, în cazul în care Statele Unite vor intra în război, efortul principal va fi concentrat spre înfrângerea Germaniei (*Germany first*, ceea ce s-a confirmat la următoarea întrevedere din decembrie același an de la Washington). În 8 decembrie 1941, la o zi după atacul japonez împotriva bazei americane de la Pearl Harbor, a făcut apel la Congres să declare război Japoniei. În pofida importanței teatrului de acțiuni din Extremul Orient pentru politica și economia Statelor Unite, a respectat principiul „*Germany first*”. În timpul numeroaselor întâlniri cu Churchill și al întrevederilor cu Stalin, aliații au elaborat o strategie de acțiune, deși în momentul culminant al Conferinței de la Teheran din noiembrie 1943 Roosevelt a sprijinit planul lui Stalin de invadare a Franței și a respins sugestia lui Churchill de a efectua invazia în Balcani, ceea ce a avut o influență esențială asupra configurației Europei după război. În timpul Conferinței de la Ialta, din februarie 1945, și-a exprimat acordul cu privire la forma Poloniei postbelice, așa cum îi convenea lui Stalin, unica observație referindu-se la necesitatea de a se organiza alegeri libere. În martie 1945 starea sănătății lui Roosevelt, care era paralizat din 1921, s-a înrăutățit și la 12 aprilie a murit.

Roosevelt considera că noul război care izbucnise în Europa la 1 septembrie 1939 va schimba lumea. Firește că Statele Unite puteau să mai rămână încă mulți ani în izolaționismul lor, în toată siguranța și fără nicio amenințare. Dar cât timp? Zece ani? Poate douăzeci. Până când dușmanii vor deveni suficient de puternici și vor ajunge la țărmurile Americii ca să ocupe și aceste teritorii, așa cum făcuseră în Polonia.

La 3 septembrie Roosevelt spusese într-o cuvântare radiodifuzată:

— Nouă ne este ușor să ridicăm din umeri și să spunem că aceste conflicte se desfășoară la mii de kilometri de emisfera americană și nu pot să dăuneze în mod serios Americii, iar Statele Unite trebuie să le ignore și să-și vadă de treburile lor (...). Dar trebuie să recunoaștem că fiecare vapor care plutește pe mare, fiecare bătaie influențează viitorul Americii.

Aceasta era prefigurarea acțiunilor pe care intenționa să le întreprindă pentru ca Statele Unite să înceapă să participe la evenimentele din Europa. Dar nu putea spune deschis acest lucru. Teama americanilor de amestecul într-un război îndepărtat era mare, influențele grupărilor izolaționiste puternice, simpatiile pentru Germania nazistă și Italia fascistă aveau și ele o influență considerabilă, astfel încât președintele nu-și putea permite să acționeze prea energic înainte de alegeri. Trebuia să procedeze cu mare grijă, pas cu pas, să fie atent la convulsiile pe care ar putea să le provoace din partea izolaționiștilor.

La 21 septembrie 1939, președintele a convocat o sesiune specială a Congresului, în chestiunea ridicării embargoului pe vânzarea de arme pentru țările aflate în conflict. Firește era vorba de posibilitatea de a se livra armament statelor care se apărau de fascism. La 3 noiembrie, majoritatea deputaților din Senat și din Camera Reprezentanților s-a pronunțat în favoarea ridicării embargoului și, o zi mai târziu, președintele a semnat noua lege. Primul pas în direcția ruperii cu izolaționismul fusese făcut. Ce e drept, în iulie 1940, când bătălia pentru Anglia era în toi, Statele Unite continuau să-și păstreze neutralitatea, iar Roosevelt se adresa „mamelor americane”: „Fiii voștri nu vor fi trimiși într-un război străin.” Niciun politician european nu s-ar fi așteptat la altă declarație în preziua alegerilor prezidențiale din Statele Unite. Dar la 3 septembrie 1940, președintele semna deja cu Marea Britanie înțelegerea referitoare la distrugătoare, prin care se prevedea că americanii vor ceda britanicilor 50 de distrugătoare vechi în schimbul accesului în opt colonii britanice, unde urmau să-și stabilească baze. Era o mișcare foarte abilă, căci, fără îndoială, înțelegerea era avantajoasă pentru Statele Unite și adversarii politici nu puteau

să-i reproșeze nimic. Pentru Marea Britanie, care începuse o luptă înverșunată pentru stăpânirea căilor maritime oceanice, problema fundamentală era lipsa vaselor adaptate pentru combaterea submarinelor germane. În astfel de condiții, cele 50 de distrugătoare însemnau foarte mult. Ridicarea embargoului pe vânzarea de arme făcea posibilă achiziționarea de echipament de război, de care Marea Britanie avea cea mai mare nevoie, dar acesta trebuia plătit cu numerar, iar Anglia nu dispunea de lichidități. În a doua jumătate a anului 1940, deficitul comercial a crescut într-un ritm înspăimântător: 8,5 miliarde de dolari (90 de miliarde de dolari la valoarea actuală a dolarului) lunar! Războiul este foarte costisitor. Și înainte de alegeri Roosevelt nu putea să facă nimic mai mult, căci adversarii lui nu pierdeau nicio ocazie să-i convingă pe alegători că dacă „Votezi cu Roosevelt, votezi pentru război!” Trebuia să aștepte până când va fi ales.

După miezul nopții de 6 noiembrie 1940 au sosit ultimele rezultate ale alegerilor. Veștile au ajuns repede la mulțimea masată în fața porții Casei Albe, iar exclamațiile s-au întesit brusc. Numărul celor adunați crescuse considerabil și făclile lor luminau tot parcul. Roosevelt s-a ridicat anevoie din fotoliu, susținut de fiii lui, Franklin și John, în urma cărora veneau soțiile acestora, mama lui, Sara, și soția, Eleonora. Au ieșit cu toții pe terasă ca să salute mulțimea de acolo. Venise momentul relaxării. Cu câteva minute mai înainte încă se mai temea de rezultatele alegerilor din statul New York. Acum tensiunea trecuse. Știa că învinsese și va mai fi președinte încă un mandat. A ridicat mâna ca să liniștească mulțimea.

— Deși familia mea spune că nu este posibil, mi se pare că îmi amintesc prima alegere a lui Grover Cleveland în 1884. Aveam pe atunci un an și jumătate și îmi amintesc de o paradă cu torțe, la fel ca cea de azi. Dar tânărul de aici - a arătat spre fiul său, Franklin Roosevelt junior, mi-a spus că se întreabă dacă Franklin al treilea - vorbea despre nepotul lui - care doarme în camera lui va ține minte această noapte. Are tot un an și jumătate...

Aclamațiile i-au întrerupt cuvântarea. Era mulțumit, căci putea să-și tragă sufletul o clipă. Campania electorală îi pusese la încercare sănătatea și așa precară.

Ne așteaptă vremuri grele în această țară, dar cred că voi fi pe viitor același Franklin Roosevelt pe care îl știți de mulți ani, a spus el când s-a făcut din nou liniște. Inima mea a fost întotdeauna aici și aici va fi. BOGUSLAW WOLOSZANSKI

Era vizibil emoționat și obosit. A fluturat din mână către mulțime. S-a întors și, sprijinit de cei doi fii, a intrat în casă.

În aceeași noapte a venit o telegramă de la Londra, de la Winston Churchill.

„Simt că nu mi-o veți lua în nume de rău dacă am să vă spun că m-am rugat pentru succesul dumneavoastră și sunt sincer recunoscător pentru el.”

ulterior Pactul celor trei¹. Scopul principal al acestui pact era întărirea Japoniei, pentru ca aceasta să-și continue expansiunea în Pacificul de Sud, devenind astfel o amenințare pentru interesele americane din această regiune a lumii.

Articolul 3 al Pactului obliga părțile semnatare să-și acorde ajutor „cu utilizarea tuturor mijloacelor politice, economice și militare”, dacă una dintre ele ar fi fost atacată de „o putere străină, care în momentul de față nu participă la războiul din Europa (...)”.

Hitler avea grijă, așadar, ca Iosif Stalin să nu se simtă amenințat de înțelegerea tripartită. Era încă prea devreme pentru asta. Apoi a făcut pasul următor.

A dictat o scrisoare lungă de 19 pagini semnată de Ribbentrop pe care ambasadorul Schulenburg a dus-o la Moscova când s-a întors din concediu, l-a transmis scrisoarea lui Molotov abia la 17 noiembrie, ceea ce i-a stârnit furia lui Ribbentrop, jignit că ambasadorul a tărăgănat lucrurile atât de mult și, în plus, i-a dat scrisoarea comisarului, nu lui Stalin. S-a liniștit de abia când a auzit explicațiile ambasadorului cu experiență, care i-a spus că evitarea lui Molotov ar fi putut să-l ofenseze și să afecteze negocierile viitoare.

În această scrisoare Hitler arăta că toate acțiunile armatei și ale diplomației germane au fost generate de mișcările agresive ale Marii Britanii și Statelor Unite și nu reprezintă decât o manevră de apărare față de aceste mari puteri. Propunea să aibă loc convorbiri care să permită elucidarea neînțelegerilor și edificarea de relații bune în continuare.

De ce se decisese Hitler, în momentul în care Germania își transfera armata la frontiera cu Uniunea Sovietică și își pregătea pozițiile de plecare pentru agresiune, să facă un gest care ar fi putut fi luat drept o încercare de reconciliere? ¹

¹ **Pactul celor trei (Pactul de la Berlin)** - înțelegere semnată la Berlin la 27 septembrie 1940 de către miniștrii de externe ai Germaniei - Joachim von Ribbentrop, Italiei - Galeazzo Ciano și Japoniei - Yosuki Matusoka reprezenta o extindere a pactului oțelului din 22 mai 1939, încheiat între Germania și Italia, în care se defineau obligațiile militare reciproce ale celor două părți, în special obligațiile de a acorda ajutor aliatului, dacă acesta are război cu un alt stat. Japonia decisese să adere și ea la acest pact, considerând că înțelegerea cu puterile fasciste europene îi va consolida poziția față de Statele Unite și dorind să preia coloniile Franței și Olandei din Extremul Orient. Pactul definea împărțirea lumii în sfere de influență, atribuind Germaniei și Italiei rolul conducător în organizarea „noi ordini” în Europa, iar Japoniei, în Asia. În lunile următoare, la pact au aderat: Ungaria (20 noiembrie 1940), România (23 noiembrie 1940), Slovacia (24 noiembrie 1940) și Bulgaria (1 martie 1941).

Nu există până acum nicio explicație.

Nu pare probabilă o ezitare bruscă, o îndoială cu privire la capacitatea de a învinge Uniunea Sovietică și o eventuală dorință de renunțare la planurile de cucerire a acestei țări. Wehrmacht-ul repurtase victorii însemnate, dobândise o uriașă experiență de luptă și moralul soldaților săi era ridicat, căci se considerau cei mai puternici din lume. Ocuparea unei jumătăți din Franța și a altor țări europene puternic dezvoltate întărise considerabil industria germană de armament. În această situație, un conducător atât de agresiv precum Hitler nu putea să șovăie! Pusese deja în mișcare o uriașă mașinărie politică și militară, care începuse pregătirile pentru realizarea unei misiuni istorice: ocuparea unei mari porțiuni din Uniunea Sovietică, în care poporul german avea să-și găsească mult râvnitul spațiu vital.

Pasul acesta poate fi explicat într-un singur mod: Hitler se străduia să adoarmă vigilența lui Stalin. Cea mai bună dovadă în acest sens sunt instrucțiunile pe care i le-a dat la începutul lui noiembrie lui Hermann Goring, ca livrările pentru Uniunea Sovietică să se facă la timp și cu cea mai mare conștiinciozitate. Nimic nu trebuia să-l neliniștească pe Stalin!

Hitler știa că dictatorul rus poate să creadă că dorește să încheie o înțelegere din cauza situației dificile în care se găsea Germania, căci nu încheiasse războiul pe frontul de vest. Scrisese acea scrisoare atunci când bătălia cu Anglia se încheiasse oarecum și când, în sfârșit, îi devenise clar că nu există nicio posibilitate să execute un desant al armatei germane în Marea Britanie. Deși la 12 octombrie a dat ordin să se continue pregătirile în scopul menținerii politicii de presiune politică și militară împotriva Marii Britanii, era clar că nu se va ajunge la o invadare a insulelor britanice. Dovada cea mai clară era retragerea flotei de invazie din porturile franceze, unde, atacată de avioanele britanice, aceasta suferise pierderi importante.

Se repeta povestea din septembrie 1939, când alianța cu Uniunea Sovietică îi era necesară lui Hitler ca să poată începe războiul. Acum avea din nou nevoie de acord, ca să încheie acest război. După cum gândea Hitler, așa ar fi putut înțelege situația Stalin, și chiar așa a fost.

Stalin a văzut în scrisoarea lui Hitler un semn de slăbiciune. A înțeles că Germania are din nou nevoie de el și și-a pus în minte să profite de aceasta pentru a câștiga noi teritorii.

În dimineața de 22 octombrie, Molotov i-a înmănat lui Schulenburg răspunsul, rugându-l să facă în așa fel încât acesta să ajungă cât mai repede la Berlin. La amiază, Gustaw Hilger, ducând în servietă ⁹

scrisoarea cea importantă, a plecat de la Moscova cu un avion special la Berlin.

„Stimate domnule von Ribbentrop,

Am primit scrisoarea domniei voastre. Vă mulțumesc călduros pentru încredere și pentru analiza constructivă a ultimelor evenimente cuprinse în ea”, scria Stalin.

S-ar fi putut interpreta ca o afirmație răutăcioasă, căci în scrisoarea sa, Ribbentrop explicase toate evenimentele care nelinișteau Moscova - intrarea armatelor germane în Finlanda, garantarea integrității frontierelor României și sosirea „consilierilor militari” germani în acea țară, încheierea Pactului celor trei - ca acțiuni îndreptate împotriva Marii Britanii și a Statelor Unite.

„Domnul Molotov consideră că este de datoria sa să facă o vizită la Berlin. Acceptă invitația domniei voastre”, își încheia scrisoarea dictatorul rus.

Ultimul meci

Stalin nu era la gara Bielorusia în seara zilei de 10 noiembrie 1940, când Veaceslav Molotov se pregătea să se urce în tren ca să meargă la Berlin. Acesta era un semnal pentru Hitler, pe care fără îndoială că îl transmisese la Berlin și îl comentase ambasadorul Schulenburg, prezent la gară. Un semnal de avertizare.

Nu știa nimeni de ce se decisese Molotov să meargă cu trenul, era un drum lung și primejdios, mai ales că trebuia să traverseze teritoriile poloneze. Poate că premierului îi era frică să zboare cu avionul, poate era încă sub impresia încordării provocate de faptul că era pentru prima dată când mergea în străinătate și alesese un mijloc de locomoție care îi oferea mai mult timp să se pregătească în mod corespunzător pentru vizită. Până atunci, toate negocierile avuseseră loc în cabinetul lui sau în cabinetul lui Stalin. În timpul vizitei care urma îl aștepta o luptă pe teren străin.

Printre cele 60 de persoane care au luat loc în vagoanele trase de două locomotive se afla și Viktor Merkulov, adjunctul șefului NKVD, care trebuia să vegheze personal la securitatea premierului, având în subordine 16 ofițeri de corp. În componența delegației era și medicul personal al lui Molotov și cei trei valeți ai lui. Prima oprire a fost la noua frontieră sovieto-germană, unde se termina linia ferată cu ecartament mai mare.

— Cum se numește gara de frontieră unde vom schimba vagoanele?, l-a întrebat pe Merkulov consilierul ambasadei germane de la Moscova, Gustaw Hilger, care mergea și el la Berlin ca interpret, deși era răcit îngrozitor.

Merkulov l-a privit bănuitor.

— Se va face în locul stabilit de președintele Sovietului Comisarilor Poporului, a răspuns adjunctul NKVD, ceea ce era o prostie, căci schimbarea nu se putea face decât într-o stație echipată cu instalația necesară pentru ridicarea vagoanelor și schimbarea șasiilor. Curând s-a constatat că neamțul și rusul vorbeau despre două operațiuni diferite.

Germanii prevăzuseră că delegația lui Molotov se va muta în trenul lor. Se știa nu numai că vagoanele sovietice au ecartamentul roților mai mare, dar și gabaritul mai mare. Dar nu știau că trenul special al lui Molotov avea vagoane adaptate la normele europene și era suficient să schimbe șasiul ca să poată circula pe căile ferate europene cu ecartament normal. De aceea, Merkulov s-a încăpățânat să susțină că vor schimba șasiul și nu a fost de acord nici în ruptul capului ca delegația să se mulțe în trenul german, deși toți priveau cu lăcomie la vagoanele care îi așteptau. În fiecare din ele erau cabine luxoase pentru o singură persoană, foarte bine aprovizionate cu alcool și dulciuri. Dar Merkulov se temea că sunt la fel de bine dotate și cu dispozitive de ascultare, astfel că delegația sovietică dezamăgită a rămas în vagoanele sale, deși în cadrul compromisului, vagoanele germane au fost atașate la trenul sovietic. Aceasta a avut o consecință favorabilă, căci diplomații au putut profita de vagonul restaurant și de bar, dar numai după ce au primit aprobare de la Moscova, cu care au luat legătura în acest scop prin radio.

Trenul a sosit la Berlin la 12 noiembrie, ora 10.55. Și-a depășit deci planul cu cinci minute, ceea ce nu avea prea mare importanță, dar o adevărată problemă a fost creată de mecanicul de locomotivă, care avea semn de oprire interzisă într-un anumit loc și vagoanele s-au oprit cu câteva zeci de metri mai departe de locul prevăzut de nemți.

Molotov, în picioare în ușa vagonului, de unde saluta oficialitățile germane venite să-l întâmpine, a rămas în această poziție câteva minute, până când orchestra, comitetul de întâmpinare și covorul mare roșu au fost mutate la scara vagonului.

După un scurt schimb de saluturi pe peron, unde Hilger, răcit îngrozitor, stătuse între Ribbentrop și Molotov și tradusese amabilitățile reciproce, oaspeții au fost conduși la *Furstenzimmer*, salonul oficial al

Veaceslav Molotov în timpul discuției cu Hitler, interpret fiind Gustaw Hilger

gării, pregătit pentru a primi demnitarii străini, iar de aici s-au îndreptat cu toții spre Mercedesurile negre care așteptau în fața clădirii gării, unde orchestra a intonat Internaționala, spre stânjenirea prost ascunsă a lui Ribbentrop. Străzile erau pustii, nu erau nici lozinci, nici steaguri, nici mulțimi prietenoase de oameni care să arunce flori. Trecătorii, văzând coloana de mașini negre se opreau uimiți. Ce e drept, în ziua precedentă, principalul ziar nazist, „*Volkischer Beobachter*”¹, publicase pe prima pagină un articol lung despre sosirea lui Molotov, dar nu dăduse nici traseul delegației, nici ora sosirii premierului sovietic. Berlinezii nu fuseseră invitați să iasă în stradă ca să-l salute pe oaspete. Astfel răspundea Hitler la semnalul de avertisment al lui Stalin.

La amiază, Molotov, în urma căruia pășeau mărunțelul Dekanozov și Vladimir Pavlov în rol de interpret, au intrat în salonul din noul sediu al Ministerului Afacerilor Externe. Ribbentrop, cu un zâmbet larg pe față, a făcut câțiva pași în întâmpinarea rusului, imediat ce acesta a

trecut pragul, i-a salutat din nou pe oaspeți și i-a invitat la masa rotundă, în jurul căreia se aflau fotolii scunde, tapițate.

Cuvântarea ministrului german, în care își exprima bucuria revederii, descria succesele Germaniei și sublinia dorința de a învinge Marea Britanie și Statele Unite, a durat destul de mult. Rușii stăteau cu chipuri de piatră, numai Dekanozov din când în când își trecea nervos mâinile prin păr.

— Hitler intenționează să stabilească noi zone de interes pentru Germania, Italia, Japonia și Uniunea Sovietică, a spus apoi Ribbentrop, trecând la probleme concrete. Aceste state privesc spre sud. Și Uniunea Sovietică ar trebui să se îndrepte în această direcție, spre marea largă, importantă pentru interesele sale...

— Despre ce mare vorbiți?, l-a întrerupt Molotov.

Întrebarea l-a luat prin surprindere pe Ribbentrop. Nu a răspuns la ea, ci a început din nou o cuvântare lungă despre politica engleză, încheind cu golful Persic și Marea Arabiei.

Molotov nu a avut nicio reacție. Aștepta în continuare ceva concret și nu divagații despre niște ținuturi îndepărtate, asupra cărora Germania nu avea niciun drept și nici posibilitatea să le ocupe.

Ribbentrop, dându-și seama că o luase într-o direcție greșită, și-a propus să abordeze tema principală: aderarea Uniunii Sovietice la Pactul celor trei și colaborarea cu statele care aderaseră deja pentru a împărți între ele restul lumii.

— Firește, nu am niciun fel de propuneri concrete, a spus rezervat Ribbentrop, înțelegând că o propunere concretă ar produce nemulțumirea părții sovietice, căci o pune în fața unui fapt împlinit.

— Este numai o idee pe care am discutat-o cu Hitler, a continuat el, în timp ce scria scrisoarea pentru Stalin. Dar dacă Uniunea Sovietică o va considera interesantă, aș putea veni la Moscova, pentru a o discuta cu domnul Stalin. Aș putea chiar să vin împreună cu miniștrii de externe ai Italiei și Japoniei, dacă partea sovietică își dorește acest lucru, îmi dau seama că cel mai mare impediment este războiul dintre China și Japonia, dar sunt pregătit să-mi ofer serviciile de mediator.

— Ar fi important pentru toată lumea dacă China și Japonia ar putea să se înțeleagă, a răspuns Molotov.

Era clar că respinge toate propunerile ministrului german. Îl interesa Pactul celor trei și propunerile germane de împărțire a lumii. Dar Ribbentrop nu voia să le dea la iveală și și-a limitat răspunsul la formulări generale și vagi:

— Pactul conferă Germaniei și Japoniei supremația în stabilirea noii ordini în Europa, iar Japoniei în Asia Mare de Sud-Est, a spus el.

— Dar ce înseamnă Asia Mare de Sud-Est?, a întrebat Molotov. Nu este clar pentru o țară care nu face parte din Pact.

— În realitate nu este foarte clar, a fost de acord Ribbentrop. Nu a fost definită în detaliu, căci negocierile s-au desfășurat foarte repede. Dar nu are importanță pentru zonele de interese care prezintă importanță pentru Uniunea Sovietică.

Discuția de la amiază nu a dus la nicio decizie. Ribbentrop se eschiva, evita răspunsurile clare și concrete, iar Molotov se străduia cât mai mult să-l sondeze pe adversar și să se orienteze în ce măsură Germania este gata să prezinte o propunere de împărțire a Europei. Fără îndoială că ezitățile și momentele frecvente de stânjeneală cu care răspundea Ribbentrop erau un indiciu pentru Molotov că poate să-și mărească cererile. Și aceasta a fost linia de conduită pe care a adoptat-o în timpul întrevederii cu Hitler.

Aceasta a început după o scurtă pauză de prânz, în care Molotov și membrii delegației lui s-au dus la ora 13.00 la Schloss Bellevue, fostul palat regal al familiei de Hohenzollern din grădina Tiergarten, unde erau pregătite apartamentele pentru delegația sovietică.

Hitler părea într-o dispoziție foarte binevoitoare. Cuvântarea de o oră cu care l-a salutat pe Molotov, când acesta, împreună cu Dekanozov, a intrat în cabinetul lui mare și a luat loc pe canapeaua de lângă cămin, avea drept scop să-i dea toate asigurările premierului sovietic că cele două țări vor rămâne în relații de prietenie. Molotov asculta ca de obicei, cu un chip lipsit de orice expresie, și a dat aprobator din cap numai atunci când Hitler a amintit cât de mult obținuseră împreună ca aliate Germania și Uniunea Sovietică.

Molotov a întors repede aceste cuvinte împotriva lui Hitler. Chiar la începutul cuvântării lui a amintit cât de mult profitase Germania de pe urma alianței cu Uniunea Sovietică. A putut să desfășoare războiul din Polonia și din vest, fără să se teamă de spatele frontului. Molotov dorea să obțină un răspuns clar la întrebarea: ce vrea să-i propună Fuhrer-ul dacă va intra în Pactul celor trei?

— Pactul celor trei are drept scop stabilirea în Europa a unor relații în conformitate cu interesele firești ale statelor europene, a început să explice Hitler. Germania a încheiat alianța cu Uniunea Sovietică pentru a-și exprima opinia asupra problemei spațiilor care interesează această țară. În niciun caz împărțirea nu se va face fără participarea Uniunii Sovietice. Iar această afirmație se referă nu numai la Europa,

ci și la Asia, unde Uniunea Sovietică va colabora, do asemenea, la definirea zonei Asiei Mari de Est și își va prezenta cererile. Germania poate juca rolul de mediator, dar în niciun caz Rusia nu va fi pusă în fața unui *fait accompli*

Întrevederea care a durat trei ore nu a dus la nicio rezolvare. Hitler nu putea ajunge decât la concluzia că se confirma încă o dată caracterizarea pe care i-o făcuse cândva lui Stalin, atunci când spusese că este „un șantajist cu sânge rece”. Molotov nu și-a prezentat poziția, nici nu părea să fie înclinat favorabil și lăsa impresia că respinge direcția în care doreau să meargă nemții.

— Mi-e teamă că va trebui să ne întrerupem discuția, a spus la un moment Hitler și s-a ridicat din fotoliu. În caz contrar, s-ar putea să ne surprindă alarma antiaeriană.

L-a condus pe Molotov până la ușă, unde i-a strâns mâna destul de mult timp, pentru ca fotografii să immortalizeze momentul despărțirii și l-a asigurat că ziua următoare va aduce rezolvarea multor chestiuni.

Hitler era iritat și observatorii de la această întrevedere fusese mirați de calmul cu care reușise să se stăpânească până la sfârșit. Văzuseră de mai multe ori cum izbucnise în crize de furie nestăpânită față de interlocutorii lui din străinătate din motive mult mai nevinovate.

Schimbarea alianței este foarte vizibilă. Cu un an înainte, în câteva ore Ribbentrop și Molotov semnaseră acordul de neagresiune și stabiliseră zonele de influență. Acum trecuse deja o zi și nu reușiseră să ajungă la nicio concluzie, în afară de schimbul de amabilități și duelul verbal.

Ziua următoare a adus o acutizare a discuției, căci după prânz, pe care Hitler și Molotov îl serviseră împreună cu delegațiile lor în apartamentele private ale Fuhrer-ului din Cancelaria Reich-ului, s-au așezat amândoi pe aceleași locuri din cabinetul unde întrerupseseră discuția cu o zi mai înainte. Fără îndoială că Molotov acționa pe baza noilor instrucțiuni primite telefonic de la Stalin, după ce îi relatase desfășurarea zilei precedente. Nu avea de gând să se mulțumească cu afirmații de ordin general. De aceea, a început cu Finlanda, cerând ferm ca Hitler să onoreze dispozițiile protocolului secret, ale cărui clauze includeau acest stat în sfera de influență sovietică.

— Protocolul secret nu menționează nimic despre ocuparea Finlandei de către Uniunea Sovietică, a mârâit Hitler, vizibil nemulțumit de modul în care își prezenta Molotov argumentele. Dacă este vorba ¹

¹ Fapt împlinit (fr.).

de luarea unor teritorii în posesie, noi am respectat întotdeauna întocmai protocolul, ceea ce nu se poate spune întotdeauna despre Rusia. Germania nu a ocupat niciun teritoriu din zona sovietică de interes.

Vizibil întăritat, a amintit despre ocuparea Lituaniei și a Bucovinei de nord.

— Iar acum vorbiți și despre Finlanda la fel ca despre Lituania și Bucovina de nord, a spus Hitler, arătându-și clar nemulțumirea. Nu avem acolo interese politice și ne-am îndeplinit obligația de a rămâne neutri, făcând multe servicii Uniunii Sovietice. Germania are nevoie de nichelul finlandez și de lemn mai ales acum, când suntem în război cu Marea Britanie și nu ne dorim un conflict la Marea Baltică.

Molotov a ascultat netulburat această tiradă. Când Hitler a terminat, și-a repetat argumentele:

— Frontiera dintre Germania și Uniunea Sovietică a fost stabilită în pact, la fel ca și problemele referitoare la țările baltice, România, Finlanda și Polonia - vorbea într-un fel care îl irita din ce în ce mai mult pe Hitler.

Dar afirmațiile cele mai supărătoare abia urmau.

— Uniunea Sovietică și-a limitat cererea la partea de nord a Bucovinei, a amintit Molotov.

Și spunea adevărul. Inițial, Uniunea Sovietică ridicase pretenții asupra întregii Bucovine, dar ca urmare a intervenției lui Hitler se mulțumise cu partea de nord a acestei provincii românești.

— Dorim în continuare și sudul. Iar dumneavoastră, deși știați acest lucru, ați garantat integritatea teritorială a României, fără a ține seama câtuși de puțin de dorințele sovietice!

Hitler începea să se enerveze. Își dădea seama că discuția în continuare despre împărțirea Finlandei și a României nu va duce la nimic bun și s-a decis să renunțe la această temă. A început să-l convingă pe Molotov că trebuie să colaboreze. Acesta a fost, firește, de acord, dar s-a întors cu încăpățănare la subiectul pretențiilor sovietice față de Finlanda și de România:

— Guvernul sovietic consideră de datoria sa să rezolve problema finlandeză o dată pentru totdeauna. Nu este nevoie de o nouă înțelegere. Cea existentă situează Finlanda în sfera de interese sovietice, a spus el accentuând cuvintele.

Asta era chiar prea mult pentru Hitler. Pe parcursul întrevederii de aproape două ore, dăduse dovadă de o răbdare neobișnuită pentru el. S-a ridicat din fotoliu, a început să se plimbe după obiceiul lui între ușă și canapeaua pe care ședeau oaspeții și a repetat:

— Nu dorim război în zona Mării Baltice. Avem nevoie de Finlanda ca furnizor de nichel și de lemn. Nu avem interese politice în Finlanda și, spre deosebire de Rusia, nu ocupăm teritoriul finlandez. Armata germană se află acolo în tranzit, iar acesta se va încheia peste câteva zile. Nu vom mai trimite alte armate care să treacă prin Finlanda, dar pentru Germania se pune întrebarea: Rusia intenționează să declare război Finlandei?

— Totul va fi în ordine dacă guvernul finlandez va renunța la atitudinea sa echivocă față de Uniunea Sovietică - de astă dată Molotov se decisese să nu-i răspundă.

Discuția care dura deja de trei ore, nu rezolvase niciuna din problemele importante, dar se conturaseră pretențiile rușilor: subordonarea Finlandei față de Uniunea Sovietică, retragerea garanției de integritate dată de Germania României, siguranța țărmurilor sovietice ale Mării Negre. Iar acesta era un element nou în discuție, care l-a supărat rău de tot pe Hitler. Molotov a spus de-a dreptul că Uniunea Sovietică dorește și subordonarea Bulgariei și a Turciei cu scopul de a putea controla strâmtoarele Bosfor și Dardanele, care asigură accesul spre Marea Neagră.

Hitler era deja sătul de această discuție. La fel ca și în seara precedentă, s-a ridicat brusc afirmând că problema intereselor sovietice în zona Mării Negre necesită o altă discuție cu altă ocazie.

În pofida atmosferei tensionate și a conștientizării de către ambele părți a faptului că situația s-a înrăutățit după schimbul de păreri, recepția festivă de la ambasada sovietică din acea seară le amintea tuturor de vremurile mai bune, când Stalin îl îmbrățișa pe Ribbentrop și rostea un toast în cinstea lui Hitler.

Pe mesele așezate în marea sală de marmură luminată ca ziua, tacâmurile elegante de argint se reflectau în strălucirea candelabrelor mari de cristal. Pe dâmbulețe de gheață erau așezate farfurioare cu caviar de cea mai bună calitate. Vinurile spumante de Crimeea delectau cerul gurii, putându-se compara cu cele mai delicate sortimente de șampanie. Votca, podoaba tradițională a tuturor recepțiilor oficiale rusești, curgea în valuri, ceea ce nemții apreciau în mod deosebit. Firește, Hitler nu se afla printre invitați, dar Molotov nu era prea tare supărat din cauza aceasta, căci erau acolo cei mai înalți demnitari, în frunte cu Hermann Goring și Rudolf Hesse. Totul crea o atmosferă care îi ajuta să dea uitării jignirile din timpul discuției dure de după-amiază. Dar, spre marele regret al participanților, recepția s-a încheiat prematur, din cauza avioanelor britanice. Sirenele alarmei antiaeriene au început să

urle dintr-odată, producând panică în sală, căci în clădirea ambasadei nu exista adăpost. Goring și Hesse au pornit în mare grabă spre mașinile lor ca să ajungă la adăposturile personale, ceilalți oaspeți au luat-o la fugă pe jos spre cea mai apropiată stație de metrou, membrii delegației sovietice au fost duși la castelul Bellevue, unde pivnițele erau atât de adânci și zidurile atât de groase că puteau să aștepte liniștiți acolo încetarea alarmei aeriene.

Ribbentrop l-a luat pe Molotov și au pornit cât mai repede spre adăpostul de sub clădirea Ministerului de Externe, unde, din fericire, a reușit să ajungă și Gustav Hilger, care a putut astfel să traducă discuția dintre cei doi politicieni.

Ribbentrop, care intenționase să-l ia prin surprindere pe oaspetele său, a scos dintr-odată proiectul de acord referitor la aderarea Uniunii Sovietice la Pactul celor trei. Textul era foarte general și în afară de declarația cu privire la participarea Uniunii Sovietice și anunțarea încheierii unor protocoale secrete nu cuprindea nimic concret.

Molotov, pe care acest document nu-l interesa deloc, a hotărât să-și exprime clar poziția. Cuvintele care au urmat l-au făcut să tresară puternic pe Ribbentrop. A auzit că Uniunea Sovietică este interesată nu numai de subordonarea Turciei, ci și a Bulgariei, României și Ungariei!

— Și ce intenționează Germania în legătură cu Iugoslavia și Grecia?, a întrebat dintr-odată Molotov, și, fără să mai aștepte răspunsul, a pus următoarea întrebare:

— Germania consideră că protocolul secret care a fost semnat în august 1939 mai este în vigoare? Și ce părere are despre neutralitatea Suediei?

Ribbentrop, complet năucit, căci nu se așteptase ca Molotov să ridice problema Balcanilor și a Suediei, s-a străduit să schimbe subiectul de discuție, dar Molotov nu l-a lăsat. A mai spus încă ceva care de astă dată nu l-a surprins pe Ribbentrop, ci l-a zguduit de-a dreptul:

— Uniunea Sovietică este interesată de controlul asupra strâmtorilor care duc din Marea Nordului spre Marea Baltică!

Despre România nu mai avea sens să discute - spusese tot ce era de spus în discuția cu Hitler.

Ribbentrop a încercat din nou să abată discuția în altă direcție, dar Molotov a ținut-o pe a lui. A început să vorbească despre misiunea istorică pe care o aveau Germania și Uniunea Sovietică de a destrăma imperiul britanic, astfel încât Uniunea Sovietică să aibă ieșire la Oceanul Indian. Trebuia să fie o chestiune ținând de viitorul apropiat, căci războiul Germaniei cu Marea Britanie era ca și câștigat.

Benito Mussolini la comanda avionului: dorea să creeze al doilea Imperiu Roman

— Dacă este așa, a intervenit Molotov, atunci de ce stăm în adăpost și ale cui sunt bombele care cad în capul nostru?

În ziua următoare la ora 11.00, delegația sovietică s-a urcat în trenul său care se afla în Anhalter Station. Pe peron era numai ministrul Ribbentrop. Nu era nici orchestră, nici companie de gardă, nici flori și nici îmbrățișări frățești.

Ce a schimbat această vizită nereușită în relațiile sovieto-germane? Nimic. Absolut nimic. Stalin își greșise socotelile. Crezuse că, din moment ce Hitler se află într-o situație dificilă, căci nu încheiase războiul din vest, va fi înclinat să accepte pretențiile sovietice, așa cum făcuse în august 1939. Tocmai de aceea ceruse foarte mult. Ca un negustor care începe de la un preț exagerat, pentru ca după aceea să aibă de unde scădea. Nu prevăzuse că Hitler nu va fi dispus să se târguiască. Avea alte planuri. Dorea să pună capăt războiului cu Marea Britanie și să înceapă răfuiala cu Uniunea Sovietică! Și a început să acționeze rapid și decis.

În câteva zile după plecarea lui Molotov a convins trei țări să adere la Pactul celor trei: la 20 noiembrie, Ungaria, două zile mai târziu, România, la 24 noiembrie, Slovacia. Mai mult chiar, convorbirea pe care a avut-o Hitler cu regele Boris al Bulgariei arăta că această țară este gata să semneze și ea pactul, dar se abține din considerente tactice, căci nu dorește să-l irite pe Stalin. Aceeași declarație a făcut-o și ministrul de externe al Iugoslaviei în timpul convorbirilor secrete de la Berlin.

Stalin nu a dat atenție acestor lucruri. După părerea lui, situația Germaniei se înrăutățise, iar aceasta din cauza aliatului incomod care era pentru ea Italia. Mussolini voia să-l uimească pe Hitler și, fără să se pună de acord cu el, a luat decizia să lovească Grecia, l-a anunțat pe nemți abia pe 27 octombrie 1940 la ora 21.00, iar în dimineața următoare armata lui a dat atacul. Și-a ales cât se poate de prost momentul. Plafonul dens de nori și ploaia au făcut imposibilă utilizarea aviației. La 4 noiembrie ofensiva italiană a început să dea înapoi, iar între timp Marea Britanie trimisese Greciei cinci divizioane de aviație și se pregătea să transfere acolo mai multe unități de armată, ceea ce s-a și produs la 14 noiembrie, când în portul Pireu au intrat crucișătoarele britanice cu primele unități numărând 3.400 de soldați.

Pe lângă aceasta, în noaptea de 11 spre 12 noiembrie, britanicii au lovit baza maritimă italiană de la Tarento^{1 II}. Avioanele torpilă *Swordfish* decolate de pe portavion au atacat cuirasatele și crucișătoarele ancorate acolo, trimițând la fund două dintre cele mai mari; al treilea a fost avariat atât de grav, încât nu a mai putut fi reparat. Pe lângă aceasta, exploziile torpilelor au provocat avarii grave altor două crucișătoare. Pierzându-și atât de multe vase mari, flota italiană a fost nevoită să-și limiteze acțiunile din Marea Mediterană.

^I Lovitura a fost planificată de comandantul Flotei Mediteranei, amiralul Alan Cunningham. Ansamblul britanic compus din portavionul *Illustrious*, 4 crucișătoare și 4 distrugătoare, a pornit în ziua de 6 noiembrie din portul Alexandria din Egipt. La

II noiembrie ora 20.30 și 21.30, de pe portavionul aflat la o distanță de 290 km de Tarento, au decolat 21 de avioane, dintre care 11 înarmate cu torpile, restul cu balize luminoase și bombe (unul s-a întors imediat după decolare). Primul grup a luminat portul cu balizele luminoase, apoi a urmat atacul cu bombe executat de 4 avioane, care au trecut prin focul de apărare de pe vasele staționate în bază. Două grupe de avioane *Swordfish* au atacat consecutiv și au lansat 11 torpile, care au nimerit cele mai mari vase italiene: cuirasatele *Littorio* și *Caio Duilio* s-au scufundat, cuirasatul *Conte di Cavour* a fost avariat în așa măsură încât nu a mai putut fi folosit, alte două crucișătoare au fost avariate. Britanicii au pierdut două avioane.

Până în 21 noiembrie, armata italiană a fost respinsă din Grecia. Situația a devenit cu atât mai periculoasă pentru Germania, cu cât britanicii și-au întărit rapid forțele aeriene din bazele grecești, iar de acolo bombardierele aveau de parcurs numai 500 km până la câmpurile petroliere din România. Stalin își dădea seama că Hitler nu va putea rămâne pasiv în fața unei asemenea amenințări și din moment ce armata italiană se retrăsese, însemna că va trebui să-și trimită acolo diviziile lui. Așadar, s-a decis să insiste asupra pretențiilor sale teritoriale.

La 26 noiembrie ambasadorul Schulenburg a venit la cabinetul lui Molotov, pentru a afla că Uniunea Sovietică hotărâse să adere la Pactul celor trei! Această veste bună pentru Germania și-a pierdut însă curând farmecul, căci Molotov a început să-i înșire lista de condiții de care depindea semnătura rușilor. Stalin cerea retragerea armatei germane din Finlanda și predarea acestei țări Uniunii Sovietice. În plus, Bulgaria trebuia să încheie un pact de ajutor mutual cu URSS, ceea ce, practic, însemna subordonarea totală față de Moscova. Teritoriile din zona Golfului Persic trebuiau să fie recunoscute ca zonă a intereselor sovietice, ceea ce însemna preluarea controlului asupra câmpurilor petroliere arabe. Pe lângă aceasta, Japonia trebuia să renunțe la pretențiile asupra părții de nord a insulei Sahalin, bogată în cărbune și țiței.

Hitler n-a răspuns la această notă. Începuse războiul.

O privire aruncată peste graniță

Mugetul motorului avionului s-a întetit. Căpitanul *Luftwaffe* Kurt Steiner a pus deoparte ziarul pe care îl citea de câțva minute și s-a aplecat în scaun ca să privească pe fereastră. Deasupra aeroportului se rotea un Messerschmitt Me 108, a cărui sosire nu-i fusese anunțată, deși era ofițer de serviciu.

Așadar, a pus mâna pe telefonul de pe birou și a format un număr.

— Turnul, ce e cu Messerschmitt-ul ăsta?

— Colonelul Rowehl.

— Cine e de serviciu?, a întrebat el și auzind numele soldatului a strigat: Să ieși la raport! Ai să înveți să raportezi mai devreme, nătără- ule!, a urlat el în telefon.

— Domnule căpitan, raportează, domnul colonel nu a avizat sosirea. Vremea este atât de rea, încât nu ne așteptam că va sosi vreun avion, s-a apărut soldatul.

Într-adevăr, ploaia mărunță de noiembrie făcea ca vizibilitatea să fie foarte slabă și era greu de presupus că cineva se va încumeta să decoleze.

— Vă arăt eu vouă!, s-a mai îmbunat el.

Și-a pus haina, și-a îndesat șapca pe cap și a ieșit din clădire să-l întâlnească pe comandantul al cărui avion rula deja pe iarba aeroportului. Pilotul a deconectat motorul și când elicele s-au oprit, a sărit din cabina avionului mic. Era colonelul Theodor Rowehl, un pilot cu experiență, care își începuse cariera încă din timpul Primului Război Mondial. În avionul său tip Rhombert C7 zburase peste Canalul Mânecii ca să observe mișcările flotei britanice. După război împărțise soarta multor ofițeri demobilizați, care nu găsiseră de lucru, dar se întorsese repede la ocupația preferată. Ca aviator civil, zburase cu un avion particular deasupra teritoriilor poloneze din Pomerania, fotografiind zonele unde urmau să fie construite fortificațiile. Fotografiile lui au avut interes la *Abwehr*, care în 1930 decisese să-i plătească un salariu permanent și să-i încredințeze un avion Junkers W 34, foarte adecvat pentru zborurile de recunoaștere, căci cu câteva luni mai înainte stabilise recordul mondial de înălțime, ridicându-se până la 12.739 m. Ce-i drept, după venirea lui Hitler la putere în ianuarie 1933, zborurile de spionaj deasupra Poloniei au fost sistate - Fuhrer-ul nu voia să strice relațiile cu vecinii - dar nu pentru mult timp. Câteva luni mai târziu primise misiunea să organizeze unitățile de recunoaștere. Angajase câțiva vechi prieteni, obținuseră cinci avioane și alcătuiseră Unitatea Experimentală de Zboruri la Mare înălțime. Unitatea se mutase din Kiel la aeroportul din Berlin. În 1943 efectuaseră primele zboruri deasupra Uniunii Sovietice. Piloții din grupul lui Rowehl zburau deasupra Kaliningradului, Leningradului, Pskovului și Minskului. Făcuseră zboruri de recunoaștere și în Franța și Cehoslovacia.

În 1936, șeful lui Rowehl, amiralul Wilhelm Canaris, îl prezentase pe acesta lui Hermann Goring, comandantul aviației, pe care îl găsiseră în cabinetul lui, aplecat deasupra fotografiilor făcute din avion.

— Veniți încoace, a spus scurt Goring.

Era un semn bun pentru grupul de spioni ai aerului. Au primit avioane noi Heinkel *He 111* și aparate de fotografiat excelente marca Zeiss, pe care le folosiseră tot timpul cât durase războiul. Decolau în principal de pe aeroportul berlinez Staaken, dar uneori trebuiau să schimbe avionul la Budapesta, ca să poată ajunge mai adânc deasupra teritoriului sovietic.

În misiunile în care trebuiau să fotografieze obiective civile - orașe sau uzine - foloseau avioane de pasageri, ca să poată explica pătrunderea în spațiul aerian al altui stat prin avarierea busolei sau printr-o greșeală de pilotaj. Deasupra obiectivelor militare și deasupra bazelor militare secrete, avioanele germane zburau la peste 10.000 m înălțime. Pe pământ se auzea numai huruitul motorului, iar șansa de a descoperi pe cer silueta micuță a avionului era practic inexistentă.

În 1939 detașamentului lui Rowehl crescuse și avea trei escadrile, fiecare cu câte 12 avioane și ținta specială a misiunilor de spionaj devenise Uniunea Sovietică. Din noiembrie 1939, avioanele cu aparate de fotografiat efectuau zboruri zilnice. De două ori se întâmplase să fie nevoiți să aterizeze pe aeroporturi sovietice. Un avion avusese probleme cu motorul, celălalt *Ju 86*, din cauza decompresiei cabinei coborâse de la 13.000 de metri la 5.000, unde îl reperaseră avioanele de vânătoare sovietice și îl siliseră să aterizeze. În avion fuseseră găsite hărțile, aparatele de fotografia și un film care, după dezvoltare, arătase ce anume îi interesa pe nemți. Cu toate acestea, echipajul avionului fusese trimis la bază, iar autoritățile sovietice nici măcar nu protestaseră. Stalin era de părere că nimic nu trebuie să strice bunele relații cu Germania.

Avioanele grupului lui Rowehl decolau tot mai des de pe aeroporturile de lângă Cracovia, București sau Plovdiv, sau de pe bazele din Norvegia. Fiecare din ele era echipat cu trei aparate de fotografiat cu casete gata încărcate care permiteau efectuarea a 540 de fotografii. Cel mai mare, cu obiectiv focal de 749 mm, era așezat în așa fel încât să fotografieze obiectivele de sub avion. Alte două mai mici, cu obiective de 495 mm, erau îndreptate lateral și instalate într-un unghi de 30° sau 60° pentru a face fotografii mai detaliate, cuprinzând o suprafață mai mică, sau mai generale, pe o suprafață mai mare. Fiecare aparat de fotografiat era deservit de unul din piloți, care stabilea unghiul, deschiderea obiectivului și lumina.

În apropierea țintei conectau aparatele, care după aceea făceau automat fotografiile pe o bandă cu lățimea de 27 mm, când avionul zbura la o înălțime de 8.000 de metri, sau 43 km, când se ridica la 13.000 de metri, dar, în acest caz, calitatea fotografiilor era mai slabă.

După aterizare, tehnicienii scoteau casetele cu filme din camere și le trimiteau la Oranienburg, unde filmele erau dezvoltate, iar fotografiile, analizate de colective de specialiști.

Colectivul înfloritor și prosper al lui Rowehl, care la jumătatea anului 1940 număra deja 50 de avioane de diverse tipuri, printre care Fleinkle

He 111, Junkers Ju 88 și Ju 86, Dornier Do 215, fusese silit să-și sisteze pe neașteptate activitatea împotriva Uniunii Sovietice. În septembrie 1940, Adolf Hitler ordonase să se întrerupă zborurile. Își începea jocul care trebuia să-l inducă pe Stalin în eroare în privința intențiilor Germaniei și nu voia ca aterizarea forțată sau doborârea unui avion spion să trezească suspiciuni în legătură cu aceasta. Dar n-a durat prea mult.

— Vești bune de la Berlin!, a strigat Rowehl, văzându-și adjunctul care alerga în întâmpinarea lui. A întins mâna ca să-l salute și l-a îmbrățișat pe Steiner, pornind apoi împreună cu el spre clădire.

Cum au intrat în cabinetul bine încălzit al comandantului, Rowehl, fără să-și scoată haina, s-a aplecat peste birou și a scos din sertar o sticlă de coniac. A turnat în pahare și i-a dat unul din ele adjunctului său.

— Avem ordin să reluăm zborurile deasupra Rusiei!, a spus el vizibil mulțumit. Prosit!

A ridicat paharul și a băut coniacul până la fund.

— La naiba, niciodată nu mi-a plăcut porcăria asta franțuzească, dar este singura sticlă care mi-a mai rămas la birou.

S-a apropiat de harta mare întinsă pe perete și a examinat o clipă frontierele.

— Avem ordin să efectuăm zboruri până la o adâncime de 350 km de la frontieră. Scoate planurile zborurilor efectuate din mai până în octombrie! Trebuie să actualizăm fotografiile făcute atunci. Diseară am să transmit instrucțiuni precise întregului detașament.

— Nu e cazul să ne grăbim, a spus Steiner și a dat paharul peste cap. După cum spune buletinul meteo, vremea proastă va mai dura...

— Omule, nu înțelegi?, l-a întrerupt Rowehl. Ne întoarcem la luptă! Este război!

Își dădea seama cât de importante vor fi informațiile furnizate de detașamentul lui. Nemții nu știau mare lucru despre dușman.

Abwehr-ul, a cărui direcție de spionaj împotriva Uniunii Sovietice începând din 1927 se afla la Kaliningrad (Konigsberg), nu repurtase cine știe ce succese, iar una din operațiunile lor se terminase cu un scandal. Într-o zi, un bărbat a telefonat de la Gdansk și s-a prezentat ca membru al organizației „Stejarul verde”, care avea numeroase contacte printre soldații superiori din Armata Roșie. Cercetările mai amănunțite efectuate de *Abwehr* arătasera că organizația era alcătuită din foști ofițeri țariști și mențineau legăturile cu foștii lor colegi din armata țaristă. Șeful lor acționa de la București și de acolo, contra unei

plăți grase, soseau rapoartele despre forțele și organizarea Armatei Roșii. Suspiciunile au apărut în momentul în care organizația secretă a refuzat să dea amănunte cu privire la căile pe care primea materiale informative din Uniunea Sovietică. O analiză atentă a demonstrat că toate datele fiabile proveneau din presa sovietică, iar restul erau inventate.

Cu un insucces similar se încheiaseră și încercările de a-i folosi pe naționaliștii ucraineni. În statul polițienesc al lui Stalin, activitatea de spionaj era imposibilă. Nu puteau decât să strângă informații cu privire la zonele din apropierea frontierei. Acolo, *Abwehr-ul* trimitea zeci de agenți care treceau frontiera verde. O mare parte dintre ei, prost pregătiți pentru misiunile lor, cădeau în mâinile pazei de frontieră imediat ce treceau granița. Alții ajungeau ceva mai departe, dar nu puteau să-și găsească un loc în comunitățile xenofobe ale bielorușilor și ucrainenilor, strict supravegheate de serviciile secrete ale NKVD.

— Este mai ușor pentru un arab să treacă neobservat fluturându-și burnusul prin Berlin, decât pentru un agent străin să pătrundă în Rusia, spunea generalul Ernst Kostring, atașatul militar care lucra pe acest post la ambasada din Moscova de la 1 octombrie 1935. Știa foarte bine ce spune, căci, din cauza eficienței ca și inexistente a eforturilor *Abwehr-ului*, îi revenea lui misiunea dificilă să obțină informațiile despre forțele armate sovietice. După ce preluase postul de la ambasadă îi scrisese șefului spionajului din Statul Major General:

„Experiența activității din ultimele luni arată că este puțin probabil să obținem informații militare, nici chiar indirect legate de industria armamentului și nici în cele mai nevinovate chestiuni”.

La începutul activității sale mai reușea să afle câteva ceva cu ajutorul consulatelor, ai căror funcționari îi trimiteau indicii precise la ce anume să se uite la parade sau la exercițiile militare. Se ducea singur în regiunile cele mai îndepărtate ale Uniunii Sovietice, călătorind, de regulă, cu automobilul lui mare, la care montase un rezervor de benzină cu capacitatea de 240 l. În 1938, posibilitățile de obținere a informațiilor pe această cale încetaseră. Cele mai multe consulate germane au fost închise, iar ofițerii străini nu au mai fost invitați la manevre.

Drept urmare, comandamentul german nu numai că nu știa care sunt cu adevărat forțele Armatei Roșii, dar, ceea ce era încă și mai rău, nu-și dădea seama de adevărata valoare a inamicului.

Hitler considera că armata de blindate sovietică este cea mai numeroasă din lume, căci datele spionajului arătau că au 10.000 de tancuri.

În realitate, aveau de două ori mai multe. Eroarea de evaluare comisă de nemți era cu atât mai mare, cu cât erau luate în considerare numai tancurile depășite *BT*, *T-26* și *T-28*, care nu se puteau măsura cu tancurile germane *PzKpfw III* și *IV*. Nemții nu știau nimic despre tancurile *T-34*¹, construite în anii 1937-1939 și produse începând din 1940, care s-au dovedit imediat cele mai bune tancuri din această perioadă a războiului, și nici despre tancurile *KW*, la fel de înfricoșătoare. În iunie 1941, Armata Roșie avea peste 1.500 de astfel de care de lupte.

În februarie 1941, spionajul *Luftwaffe* evalua forța aviației sovietice la 10.500 de avioane de toate tipurile și susținea că 60% din acestea sunt gata de luptă. Greșeală fatală, căci în realitate, Forțele Aeriene Militare aveau 18.000 de avioane, dintre acestea în regiunile vestice aveau peste 8.500: 1.540 de avioane moderne de vânătoare, de asalt și bombardiere.

Generalul Erich Marcks lucra la planurile de război cu Uniunea Sovietică și susținea că această țară va putea ridica 170 de formații mari: 117 divizii de infanterie, 24 de divizii de cavalerie și 30 de brigăzi mecanizate. În ajunul izbucnirii războiului număraseră 226 de formații mari!

Fără îndoială că aceste greșeli au avut influență asupra optimismului lui Hitler, care era convins că este suficient să dea un șut în această clădire putrezită, cum credea el că este Uniunea Sovietică, și ea se va năruî.¹

¹ *T-34* - proiectul lui a fost prezentat de constructori la 19 decembrie 1939 în fața Comitetului de Apărare, care a luat decizia de a începe producția la Fabrica nr. 183 din Harkov și în 1940 a comandat 220 de tancuri. Primul tanc experimental a fost gata în februarie 1940 și, după testări intense, în iunie 1940 s-a trecut la producția de serie. Până în momentul izbucnirii războiului sovieto-german din iunie 1941 au fost construite în două uzine 1.225 de exemplare de tancuri *T-34*. În primele ciocniri cu tancurile germane *PzKpfw II*, *III* și *IV* tancurile sovietice și-au demonstrat superioritatea: erau mai rapide, mai bine înarmate, mai manevrabile și mai bine blindate. Plăcile de pe caroserie apărau mai bine echipajul de lovituri. În anii 1941-1942 au fost modernizate de mai multe ori: s-a îmbunătățit șenila, a fost introdus un nou tip de roți portante cu amortizoare, s-a schimbat cutia de viteze etc., ca răspuns la introducerea de către nemți a tancurilor tip *Panther* și *Tiger I* și a folosirii la tancurile *PzKpfw IV* a unui turn cu țeavă lungă și calibru 75 mm cu putere de foc superioară. La începutul anului 1944, Fabrica nr. 112 a început producția de tancuri *T-34-85* cu tun de calibru 85 mm în noua turelă. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, s-au fabricat în total 34.400 tancuri cu tunuri calibru 76 mm și 18.000 tancuri cu tunuri calibru 85 mm. Date tactico-tehnice (*T-34-85*): echipaj 5 persoane, motor cu puterea de 500 CP, greutatea 32 t, blindaj 20-90 mm, armament un tun calibru 85 mm, două mitraliere DTM calibru 7,62, viteză 48km/h.

Este suficient să dai un șut în această clădire putrezită și se va năruî.

ADOLF HITLER despre UNIUNEA SOVIETICĂ

Jocul

Chipul dictatorului nu prevestea nimic bun. Era vizibil furios. Modul cum îi salutase pe ofițerii care intraseră în cabinet arăta că are vești proaste pentru ei.

— Iar dumneata, tovarășe Timoșenko, nu găsești de cuviință să pui de acord textul cuvântării cu mine? Ați ajuns așa de mari că secretarul general nu mai contează? Mâna în care ținea pipa a făcut un gest de parcă ar fi vrut să-l plesnească pe comisarul pentru apărare.

Stalin vorbea despre conferința comandanților militari, care avusese loc la Moscova în ultima săptămână a lunii decembrie 1940 și care îi provocase multă nemulțumire, căci se rostiseră prea multe aprecieri critice la adresa pregătirii de luptă a Armatei Roșii. Poate tocmai de aceea voia să-și verse furia pe comisarul pentru apărare.

— Tovarășe secretar! Timoșenko, care nici nu apucase să se așeze, a sărit de pe scaun. V-am trimis ciorna cuvântării și, din moment ce nu am primit răspuns, am crezut că nu aveți observații!

Privea drept în ochii lui Stalin, mâna dreaptă îi tremura de încordare. Se putea ajunge la un schimb de cuvinte dur, căci mareșalul nu putea permite să i se submineze autoritatea în prezența subalternilor săi.

Stalin a schimbat brusc subiectul.

— Când începe jocul vostru?, a întrebat el despre jocul militar tradițional programat pentru începutul anului.

— Mâine, a răspuns Timoșenko, derutat de schimbarea bruscă a subiectului.

— Aș dori ca după încheierea jocului niciunul dintre voi să nu părăsească Moscova, căci vreau să aud concluziile. Cine este de partea „albaștrilor” și cine este de partea „roșiiilor”.

— Tovarășii Jukov și Kuznețov vor comanda forțele „albaștrilor”, tovarășul Pavlov ajutat de Klimovski - „roșii”.

Această distribuție însemna că generalul Gheorghi Jukov va prelua comanda armatei care atacă, generalul Dmitri Pavlov - a celei care se apără.

Cu siguranță că Stalin se aștepta la un rezultat prost pentru „roșii”, căci a ordonat ca toți participanții să rămână după încheierea jocului și să-i dea posibilitatea să participe la discuția fială, când se vor trage concluziile referitoare la jocul desfășurat pe hărți în sala mare a Statului Major.

Scenariul pornea de la presupunerea că Wehrmacht-ul, „albaștrii”, va ataca cu o forță de 80 de divizii pe un front care se întindea de la Prusia Orientală până în bazinul Pripetului. Dar nimeni nu se aștepta să repurteze asemenea succese.

Jukov a condus trei atacuri puternice, a nimicit forțele „roșiilor” și și-a condus diviziile adânc în teritoriul Rusiei.

În următorul joc războinic, rolurile s-au inversat. Pavlov se afla în fruntea armatei atacatorilor „albaștri”, Jukov îi comanda pe „roșii”, care se apărau în zona de sud a Uniunii Sovietice. Rezultatul nu a fost așa de rău pentru apărători ca în primul joc, dar tot nu aveau motive de mândrie.

Convocarea la Stalin a sosit pe neașteptate în dimineața zilei de 13 ianuarie 1941; dictatorul ordona ca toți participanții la jocul războinic să vină în cabinetul lui și să prezinte raportul referitor la jocul desfășurat pe hartă. Generalul Kiril Merețkov, șeful Statului Major General, era șocat. El trebuia să prezinte desfășurarea operațiunii, dar Stalin nu-i dăduse timp să se pregătească. Nimeni nu era în stare să refacă sutele de mișcări efectuate în timpul jocului, dispunerea forțelor în diverse etape, pierderile și victoriile. Dar nu putea să ceară amânarea consfătuirii. A fost nevoit să se prezinte în fața lui Stalin și a membrilor Sovietului Suprem de Război și ai Biroului Politic, care se adunaseră în sala plenară de la Kremlin. Și fusese nevoit să suporte înfrângerea. Nu fusese în stare să răspundă la întrebările de amănunt puse de Stalin și, emoționat, a încurcat părțile. Din relatarea lui reieșea că în primul joc învinseseră „roșii”. La întrebările referitoare la cel de-al doilea joc, a răspuns vag, s-a încurcat, până când Stalin a izbucnit:

— Deci până la urmă cine a câștigat în jocul al doilea? Tot „roșiii”?

Merețkov s-a fâstâcit așa de tare că nu a mai reușit să răspundă deloc la această întrebare. Aceasta i-a decis soarta, căci, după conferință, Stalin s-a hotărât să-l elibereze din funcția de șef al Statului Major General și să-l pună în locul lui pe Jukov, deși acesta refuza, spunând că el nu este ofițer de stat major. Dar nu s-a putut opune lui

Stalin și convingerii acestuia că numai el poate îndrepta situația forțelor armate. Rezultatul jocurilor războinice era copleșitor și Stalin își dăduse seama probabil că, în cazul unei agresiuni germane, Uniunea Sovietică nu va reuși să se apere.

Această descoperire paralizantă fusese făcută în momentul când își dăduse seama că politica lui dăduse greș: Molotov se întorsese de la Berlin cu mâinile goale, iar Hitler nu-i răspunsese la scrisoarea pe care o trimisese în legătură cu aderarea Uniunii Sovietice la Pactul celor trei. Nu mai avea nevoie și de alte dovezi ca să-și dea seama că relațiile cu Germania se stricaseră rău de tot. Îi mai rămânea speranța că Hitler este prea ocupat în vest, ca să lovească Uniunea Sovietică deja în 1941. Dar chiar și dacă ar fi fost așa, lui Stalin îi rămânea foarte puțin timp să-și pregătească țara pentru o asemenea evoluție a evenimentelor. Trebuia să-și schimbe politica față de Germania, ceea ce ar fi însemnat să-l lingușească din nou pe Hitler și să înceapă rapid pregătirile Armatei Roșii și a societății civile pentru războiul de apărare sau agresiv. Experiența din alte perioade de criză similare din timpul domniei lui îi sugera un procedeu care dăduse rezultate de fiecare dată, în timpul colectivizării, al primului cincinal, al marilor epurări: teroarea. Omul va da tot ce poate din el când viața îi este amenințată. Atunci nu mai simte nici oboseala și nici nu se plânge. Muncește din răspuțeri și în același timp este supus.

Le aplicase metoda constructorilor de avioane, căci voia să obțină în cel mai scurt timp cele mai moderne tipuri de avioane. Războiul cu Spania, unde cele mai bune avioane sovietice de vânătoare pierduseră cursa chiar în fața bombardierelor germane, impunea aplicarea unor măsuri speciale.

Andrei Tupolev¹, părintele aviației sovietice, a fost arestat în octombrie 1937 sub acuzația de a fi întemeiat Partidul Fascist Rus, pentru activitatea de spionaj și sabotaj. NKVD afirma, de exemplu, că le-a transmis nemților planurile avionului pe baza cărora aceștia construiseră vestitul, deși nu chiar cel mai bun, avion de vânătoare *Bf 110*,¹

¹ **Andrei Tupolev** (1888-1972) - unul dintre cei mai vestiți constructori sovietici de avioane, are merite uriașe în crearea și dezvoltarea industriei aviatice sovietice. În 1918 a făcut parte dintre organizatorii Institutului Central Aero-Hidro-Dinamic. În 1923, sub conducerea lui a fost construit în URSS primul avion din duraluminu *ANT-2*, apoi multe alte avioane militare (de ex., *TB-1*, *TB-3*, gigantul *ABT-20* „Maksim Gorki”). În 1937 a fost arestat și a lucrat mulți ani în închisoare, construind de pildă bombardierul *Tu-2*. După război a fost șeful biroului de construcții, în care au fost proiectate multe avioane militare și civile, de ex.: *Tu-104*, *Tu-114*, *Tu-134*, *Tu-22*.

ceea ce firește că era o absurditate. Dar soarta lui Tupolev fusese împărțită și de alții.

Serghei Korolov, supranumit mai târziu părintele programului cosmic sovietic, a fost arestat în 1938 sub învinuirea tipică de trădare și spionaj în favoarea puterilor imperialiste. A petrecut cel mai mult timp în închisoare dintre toți, căci lucrase la construcția de rachete și avioane cu reacție. De aceea, a fost eliberat abia în iulie 1944.

Doi colegi de-ai lui, cunoscuții oameni de știință Kleimionov și Langhemak, nu au avut acest noroc, deși construiseră una dintre cele mai vestite arme ale celui de-al Doilea Război Mondial: katiușa. Au fost arestați ca urmare a denunțului unui coleg din institut, Andrei Kostikov, care, drept recompensă pentru că îi demascase pe dușmanii poporului, a fost numit șef al institutului și a preluat realizările colegilor trimiși la închisoare.

Și Vladimir Measișcev, Vladimir Petlakov, Nikolai Polikarpov și mulți alți constructori de avioane mai puțin cunoscuți și-au pierdut libertatea.

În 1939, au fost transferați la Bolșev, lângă Moscova, unde s-a înființat Biroul Central de Construcții și li s-a ordonat să lucreze acolo. După ce și-au îndeplinit misiunea, au fost puși în libertate. Petlakov a fost eliberat abia după ce a construit bombardierul *Pe-2*. Tupolev a ieșit din închisoare în 1943, după ce a construit *Tu-2*.

Acțiunile de război din Polonia, dar mai ales cele de pe frontul de vest i-au întărit lui Stalin convingerea că avioanele reprezintă o armă foarte puternică, iar în acest domeniu Uniunea Sovietică nu prea avea un cuvânt de spus. Iar din moment ce noile proiecte ale constructorilor din detenție înaintau încet, trebuia să li se dea ajutor: să poată vedea cu ochii lor câteva modele deja verificate. De aceea, în acordul comercial se acorda o importanță deosebită clauzei referitoare la condițiile de achiziție a avioanelor de ultimă generație Messerschmitt și Heinkel. Din același motiv, Stalin l-a numit comisar adjunct pentru industria aviatică pe cunoscutul constructor Aleksandr Iakovlev¹, deși acesta s-a apărat din răsuputeri, nedorind să accepte funcția.¹

¹ **Aleksandr Iakovlev** (1906-1989), soldat al Armatei Roșii din 1924, trei ani mai târziu a construit primul său avion. În același timp a început să studieze la Academia de aviație, pe care a terminat-o în 1931. Avionul lui de vânătoare *Jak-1* lansat în aer în mai 1939 și versiunea îmbunătățită *Jak-3* au devenit cele mai frecvent fabricate avioane de vânătoare (24.000 de bucăți). Din ianuarie 1940 până în 1948 a fost adjunct al comisarului industriei aviatice. A construit, în total, 75 de tipuri de avioane militare și civile.

— Eu sunt constructor, nu administrator, încerca el să l convingă pe Stalin în 1940. Considera că realizările lui vorbesc de la sine.

În mai 1939 a fost lansat în aer avionul lui *Jak-1*, rapid, foarte bine înarmat, care a devenit o amenințare serioasă pentru avioanele germane.

— Tocmai despre asta este vorba...

— Dar sunt prea tânăr!, s-a apărat mai departe constructorul în vârstă de 30 de ani.

— Aceasta este o calitate, nu un neajuns, a răspuns Stalin, care începea să-și piardă răbdarea cu argumentele constructorului și l-a întrebat:

— Deci nu vrei să fii adjunct de comisar?

— Nu, nu vreau, tovarășe Stalin!, a răspuns ferm Iakovlev.

— Poate vrei să fii comisar?

— Nu, în niciun caz! Iakovlev începea să înțeleagă că împotrivirea lui nu are prea mare importanță, căci Stalin luase deja decizia.

— Ca membru al partidului comunist nu ai dreptul să refuzi această sarcină, a recurs Stalin la argumentul în fața căruia nu mai avea ce spune.

— Dar înseamnă că mă siliți!, a protestat Iakovlev spre amuzamentul vădit al lui Stalin.

— Noi nu ne temem de forță. Nu dăm înapoi în fața forței, când aceasta este necesară. Fără ea nu ar fi existat revoluția.

La 11 ianuarie 1940, Iakovlev a fost numit adjunct al comisarului industriei aviatice pentru problemele de cercetare și dezvoltare.

Stalin înțelegea argumentele remarcabilului constructor, dar voia să-l aibă pe acest om într-o funcție de decizie pentru industria aviatică. A combinat acest lucru cu acordul cu Germania și a prevăzut în mod viclean că, pe baza înțelegerii comerciale, delegațiile sovietice vor vizita frecvent uzinele germane de avioane. Printre cei care vor merge în vizită va fi în mod obligatoriu și talentatul constructor, care, imediat după ce se va întoarce la Moscova, ar putea să profite de ceea ce văzuse. Și mai credea că nemții vor fi mai deschiși și mai prietenoși față de un specialist de nivelul lui Iakovlev. Și nu s-a înșelat, în timpul vizitei de la sfârșitul anului 1940, nemții i-au arătat lui Iakovlev cele mai noi construcții și au fost de acord să vândă Uniunii Sovietice Messerschmitt *Bf 109*, Junkers *Ju 88* și Dornier *Do 215*. Când a aflat acest lucru, Hitler a turbat de furie și a ordonat să fie adus în fața tribunalului cel care luase o asemenea decizie.

Dar, deși a avut asemenea modele excelente, industria sovietică centralizată, cu directori înspăimântați și așteptând indicații de la Moscova, nu a reușit să le folosească. Producția se dezvolta rapid, însă avioane moderne se produceau puține: drumul de la planșeta de proiecție la hala de montaj era extrem de lung. În consecință, deși numărul de avioane a crescut de la 10.500 în 1940 la 15.735 în 1941, ceea ce a fost un salt uriaș, în acest mare număr de avioane erau puține tipuri noi: în 1941 numai 3.719 bucăți.

Nerăbdător, Stalin s-a decis să aplice următoarea metodă pe care o considera cea mai eficace în situațiile de criză: să schimbe oamenii.

În timpul conferinței de la Sovietul Suprem de Război din ianuarie 1941 a luat cuvântul comandantul aviației, Pavel Rîgaciiov. Nu se știe ce l-a făcut să îndrăznească să afirme:

— Gradul de avariere a avioanelor va fi mai mare, pentru că ne siliți să zburăm cu niște coșciuge!

Cuvintele acestea i-au șocat pe cei de față.

— N-ar fi trebuit să spuneți așa ceva, s-a auzit după o tăcere prelungită vocea lui Stalin. Luase observația comandantului aviației drept un afront personal.

Rîgaciiov a fost curând aruncat în închisoare, iar la mijlocul anului 1941 i s-a intentat procesul în care a fost acuzat că este răspunzător de starea proastă a aviației. La închisoare a ajuns și soția lui, ce-i drept puțin mai târziu, femeia-pilot Maria Nesterenko. Apoi a urmat seria de arestări cărora le-au căzut victime constructorii de avioane, directorii de uzine, comandanții aviației. În celule s-au regăsit împreună Vannikov, comisarul pentru industria de înarmare, generalul Stern, comandantul armatelor de apărare antiaeriană, generalul Piotr Pumpur, fostul șef al Statului Majorai Forțelor Aerului, constructorul Iakov Taubin și mulți alți constructori, ofițeri superiori de aviație, directori ai uzinelor de avioane și de armament. De remarcat că o mare parte dintre cei arestați atunci erau evrei.

Astfel, la mijlocul anului 1941, Stalin a făcut epurarea în rândurile aviației și a industriei armamentelor - două domenii de importanță esențială pentru capacitatea de apărare a țării. În felul acesta, se străduia să-i mobilizeze pe toți ca să acționeze cât mai eficient și să-i arate în același timp lui Hitler că nu are planuri de agresiune. Înlăturându-i pe evrei îi dădea lui Hitler o altă dovadă de bună credință.

Noul acord comercial semnat la 10 ianuarie 1941 trebuia să facă o impresie bună nemților, și Hitler a apreciat acest lucru. Deși se plângea că economia germană devine tot mai mult dependentă de livrările

sovietice, era mulțumit că rușii fuseseră de acord să mărească volumul de țiței, grâne, minereu de fier și, mai ales, de metale neferoase.

În aprilie 1940, livrările sovietice au atins un nivel record: 208.000 t grâne, 50.000 t țiței, 8.300 t bumbac, 8.340 t metale neferoase. În plus, rușii își ofereau serviciile de transportatori ai unor materii prime strategice, mai ales cauciuc din Extremul Orient. În luna aceea, vagoanele sovietice au livrat în Germania 4.000 t cauciuc.

Stalin a dat ordin ca livrările sovietice să fie efectuate la termen, indiferent dacă nemții onorează sau nu condițiile acordului.

A interzis să se reacționeze împotriva avioanelor de recunoaștere din unitatea colonelului Rowehl, care și-au intensificat activitatea la începutul anului 1941. La 5 ianuarie, unul din avioanele germane a încălcat spațiul aerian sovietic, pătrunzând până la 30 km și s-a plimbat de-a lungul frontierei 160 km fără să trezească nicio reacție din partea aviației sovietice. La începutul lunii martie, când aceste zboruri deveniseră foarte frecvente, comandatul Flotei Roșii, fără să mai ceară acordul lui Stalin, ordonase să se tragă în două avioane care zburau pe deasupra portului lituanian Liepaja. Când Stalin a aflat aceasta, a interzis imediat să se mai deschidă foc împotriva avioanelor germane. Din acel moment, avioanele germane - și frecvența zborurilor ajunsese chiar și la trei pe zi - au profitat de imunitate totală, mergându-se până acolo că, atunci când un avion spion avariat a aterizat forțat la Rowno, rușii l-au reparat, l-au ospătat pe spion și după aceea l-au trimis fericit acasă.

Pilotul nu știa, firește, că, mult mai înainte, la 19 decembrie 1940, Adolf Hitler semnase Directiva nr. 21:

„Wehrmacht-ul german trebuie să fie gata să zdrobească Rusia Sovietică într-o campanie rapidă (operațiunea „Barbarossa”) înainte de încheierea războiului împotriva Angliei”.

Chiar dacă serviciile de informații i-ar fi adus la cunoștință lui Stalin această directivă, n-ar fi crezut și ar fi fost convins, așa cum se mai întâmplase de câteva ori până atunci, că este vorba de o provocare din partea britanicilor, care doresc să declanșeze un război ruso-german. Stalin era convins că englezii nu au decât o singură șansă să scape de presiunea nemților: să-i facă să se certe cu rușii și să determine astfel Wehrmacht-ul să-și trimită diviziile blindate și aviația în est.

În deciziile pe care le lua Stalin, informațiile aduse de serviciul de spionaj jucau un rol foarte important, dar exista un prag al dependenței de informațiile

jocului complicat de informare și dezinformare. Cu o deosebită neîncredere privea informațiile sosite de la Londra, deși acolo acționa cea mai puternică rețea de spionaj, care avea acces la cele mai importante secrete ale guvernului. Atitudinea lui Stalin decurgea aici din convingerea că politicienii britanici sunt extrem de perfizi și din contactele cu ei va ieși cu bine numai cel care nu îi crede. Cu atât mai mult nu trebuia să creadă în declarațiile lor altruiste, în spatele cărora nu se ascundeau interesele imperiului, căci cu siguranță erau false.

Stalin lua decizia finală numai pe baza evaluării personale a situației. Din acest punct de vedere, semăna cu Hitler, care elabora cele mai importante planuri strategice de unul singur și decidea să le pună în aplicare în pofida analizelor, a principiilor diplomatice și a artei războiului sau a sfaturilor diplomaților și militarilor cu mai multă experiență. Iar desfășurarea evenimentelor îi confirma curând că avusese dreptate.

La începutul anului 1941, Stalin putea conta pe faptul că agresiunea germană nu va începe prea curând. Evoluția evenimentelor în sudul Europei și în Africa angaja tot mai mult armata germană din cauza aliatului său italian, care suferea înfrângeri cumplite peste tot unde începea lupta.

În Balcani, armata italiană fusese respinsă din Grecia și aproape în același timp suferea înfrângeri grele în Africa de Nord. Acolo, în ianuarie, generalul Annibale Bergonzoli s-a predat împreună cu 45.000 de soldați. Armata britanică a pornit spre vest, spre Tobruk, și l-a luat prizonier pe următorul general, Pitassi Manella, cu 25.000 de soldați, iar celor care reușiseră să fugă le-a tăiat curând calea de retragere. La 7 februarie au raportat un nou succes, luând prizonieri încă 20.000 italieni. Se prefigura o înfrângere totală, ceea ce Hitler nu putea permite. Cât timp italienii luptau în Africa, țineau ocupate acolo efective importante ale armatei britanice. Dacă războiul de acolo ar fi încetat, britanicii ar fi putut trimite în Grecia peste 60.000 de soldați. Hitler nu dorea să se ajungă la așa ceva și a trimis în ajutorul italienilor corpul expediționar Deutsches Afrika Korps¹. Nu era o unitate foarte mare,¹

¹ Primul transport german cu unitățile DAK a sosit la Tripoli la 13 februarie. În componența lui erau Divizia 5 ușoară și din aprilie - Divizia 15 blindate, care (la 15 august 1941, Divizia 5 ușoară a fost transformată în Divizia 21 blindate) formau nucleul corpului de blindate. Tot în 1941 a sosit divizia pentru misiuni speciale „Afrika”, formată din germani care serveau în Legiunea Străină. Starea efectivelor din Afrika Korps a crescut în 1941 de la 19.000 soldați în aprilie, la 48.500 în octombrie. În 1942, forțele germane din Africa de Nord au crescut la 90.000 de soldați. S-au adăugat Divizia 164 infanterie, brigada de parașutiști a lui Ramcke și alte unități. Afrika Korps împreună cu unitățile italiene (mai ales Corpul Armat de Manevră) formau Armata

căci la început avea numai 19.000 de soldați, dar se putea presupune că, în condiții atât de grele și ținând seama de hotărârea fermă a englezilor de a apăra cu orice preț Egiptul, tot mai mulți soldați nemți și echipament militar vor fi trimiși în acest război. Deși intrarea unităților germane în războiul din Africa de Nord a produs o schimbare radicală și a întrerupt șirul victoriilor britanice, premierul Churchill nu a încetat să-i sprijine pe greci, considerând că va reuși să formeze un front balcanic și să se instaleze temeinic în această regiune a lumii. În porturile grecești din Pelopones soseau transportoarele britanice aducând soldați, al căror număr a crescut la 68.000.

Hitler putea să se teamă că rușii, care se instalaseră așa de ușor în Basarabia și Bucovina de nord, vor dori să-și consolideze pozițiile din Balcani, sprijinind Bulgaria și Iugoslavia. Guvernele acestor țări își dădeau seama de această primejdie și au început să caute ajutor la nemți.

Guvernul Bulgariei, deși se decisese încă din 8 februarie 1941 să adere la Pactul celor trei, temându-se de reacția lui Stalin, preferase să amâne semnarea până în momentul în care armatele staționate deja în Bulgaria și noile divizii germane vor fi gata să față unei eventuale invazii sovietice.

În această situație, ambasadorul Friedrich von der Schulenburg s-a prezentat într-o seară la cabinetul lui Molotov, ca să-l informeze că în ziua următoare Bulgaria va semna pactul. Stalin nu mai putea face

Blindată Germano-Italiană.

După conferința germano-italiană de la Cirene din 8 septembrie 1941, Afrika Korps și Corpul XXI italian s-au unit și la 15 august au format grupul de blindate „Afrika” (*Panzergruppe Afrika*), la comanda căruia s-a aflat generalul Rommel (în fruntea Afrika Korps era gen. Ludwig Cruewell).

Din 24 martie 1941, unitățile Afrika Korps au început acțiunile agresive, luându-i prin surprindere pe britanici, iar până la jumătatea lui aprilie au reușit să ocupe Cirenaica, dar nu și Tobrukul. Atacurile rapide, în care Rommel știa să valorifice admirabil posibilitățile artileriei și ale blindatelor, au caracterizat acțiunile din Africa de Nord. Dar forțele lui armate erau limitate. Hitler era ocupat cu invadarea Uniunii Sovietice și nu avea prea multe posibilități să refacă Afrika Korps. Situația unităților britanice era mai bună, căci premierul Winston Churchill acorda foarte mare importanță întăririi armatei britanice care lupta în deșert. La 23 octombrie 1942, britanicii, care dispuneau de o superioritate numerică netă, au început ofensiva în apropiere de El Alamein și au provocat armatelor „Axei” pierderi importante; Corpul Armat de Manevră (CAM) a încetat să mai existe, dar Afrika Korps, deși sensibil subțiat, și-a păstrat capacitatea de luptă și în noiembrie s-a retras în Tunisia. S-a constituit acolo în principala forță de manevră a Axei. În mai 1943, după invadarea Africii de Nord de către englezi („*Torch*”), toate unitățile Axei din Africa au capitulat.

decât o singură mișcare: să-și subordoneze Iugoslavia, pentru ca de acolo să țină în șah armatele germane din sudul Europei.

Harta Iugoslaviei

Cel care va atrage această țară de partea sa va deține cheia Balcanilor. Hitler încercase să facă acest lucru încă înainte de război. La 1 iunie 1939, așadar la câteva zile după semnarea pactului oțelului, regentul iugoslav, prințul Pavel¹, a sosit împreună cu soția sa, Olga, la Berlin. Hitler i-a pregătit o întâmpinare deosebit de fastuoasă. În cinstea lui au fost organizate o paradă militară, un mare banchet și un spectacol de gală la Opera Prusacă. Prințul a apreciat amabilitatea Fuhrer-ului, dar nu avea de gând să încheie o alianță cu Germania și, ca și cum aceasta nu ar fi fost suficient, a plecat de la Berlin la Londra, ca să-l înfurie și mai mult pe Hitler, care se simțea tras pe sfoară.

În anul 1941 principele nu-și mai putea permite o astfel de atitudine. Amenințarea intrării armatei sovietice în Iugoslavia era prea evidentă pentru a putea disprețui oferta lui Hitler. Așadar, când în timpul vizitei la Berghof, unde a sosit în secret în ziua de 4 martie 1941, a auzit că, dacă intră în alianță cu Germania, Italia și Japonia, țara lui va primi portul Salonic, luat de la Grecia, nu a mai stat pe gânduri. Dar nu putea să se decidă pentru o acțiune pe față, căci se temea de reacția lui Stalin, pe de o parte, și de conaționalii săi antigermani, pe de altă parte. De aceea a fost ales ca loc pentru ceremonia de aderare a Iugoslaviei la Pact orașul Viena, unde prințul Pavel a sosit împreună cu premierul și ministrul de externe în secret, la fel ca și mai înainte la Berghof. Actul de aderare a Iugoslaviei a fost semnat la hotel „Imperial”.

Hitler era foarte încântat, căci îi suflase de sub nas lui Stalin o bucățică foarte apetisantă. De aceea, știrea pe care a primit-o în dimineața de 27 martie a fost pentru el echivalentă cu un cutremur: prințul Pavel fusese răsturnat de la putere de un ofițer de orientare antigermană, generalul de aviație Dusan Simovic. În plus, lovitura de stat avusese loc ¹

¹ **Pavel Karadordevic (1893-1976)**, după asasinarea regelui Aleksandar I. Karadordevic în **1934**, a devenit regent al vărului lui în vârstă de **11** ani, **Petar II.** La **27** martie **1941**, la două zile după semnarea pactului cu germanii, a fost răsturnat de la putere în urma loviturii de stat pregătite de gen. Dusan Simovic. A fugit în Grecia, unde a rămas până la sfârșitul războiului, când a fost prins de soldații britanici. După o scurtă perioadă de internare în Kenya, a fost eliberat și a plecat la Paris, unde a locuit până la moarte.

cu aprobarea mării majorității a populației, dovadă fiind demonstrațiile de sprijin pentru noile autorități și manifestările de violență împotriva nemților, a căror victimă fusese și ambasadorul suedez, căci fusese luat de mulțime drept neamț și bătut crunt. Regele Petar II¹, în vârstă de 18 ani, care reușise să fugă printr-un canal din palat și să ajungă la sediul complotiștilor, a declarat că preia puterea.

— Pactul cu Germania nu va fi ratificat!, a declarat noul șef al guvernului, dar suntem gata să încheiem un acord de neagresiune!

Ca reacție față de această declarație au avut loc alte demonstrații proguvernamentale și antigermane. La Belgrad, mulțimea a demolat biroul german de voiaj. Toate străzile principale au fost împodobite cu steaguri britanice, împărțite cu generozitate de ambasada acestei țări.

Cine a fost inițiatorul loviturii de stat atât de profitabile pentru Uniunea Sovietică și pentru Marea Britanie? Serviciile speciale sovietice se pregăteau încă din 1938 pentru a răsturna de la putere guvernul legal și a introduce în locul lui o echipă prosovietică. Atunci acțiunea nu a reușit și nu există urme că NKVD ar fi acționat împotriva prințului Pavel. Și britanicii doreau înlăturarea de la putere a conducerii pro-germane. Ministrul de externe britanic Anthony Eden i-a telegrafiat la 24 martie ambasadorului de la Belgrad, Sir Ronald Campbell: „Sunteți împuternicit să recurgeți, după cum veți crede de cuviință, la toate mijloacele pe care le aveți la dispoziție pentru a influența conducerea și opinia publică, pentru a-i face să înțeleagă situația și să întreprindă acțiuni pentru a contracara actualul curs al evenimentelor. Aveți deplină împuternicire din partea mea pentru a folosi toate mijloacele pe care le considerați potrivite pentru a determina schimbări în conducere, chiar și o lovitură de stat”.

Așadar, în spatele loviturii de stat a generalului Simovic se ascundea oare ambasadorul britanic? Probabil că nu, căci desfășurarea evenimentelor a fost atât de rapidă, încât britanicii nu ar fi avut timp să acționeze. Dar premierul Churchill a decis să profite de situație și să-și intensifice eforturile pentru crearea frontului balcanic. Apăruse un aliat nou și puternic. Armata iugoslavă număra 700.000 de soldați sub arme, dar era slab dotată. Aveau puține tancuri, numai 110, și ¹

¹ **Petar II** (1923-1970), fiul regelui Aleksandar I, care murise în atentatul din Franța, în 1934, a preluat tronul la vârsta de 11 ani, deși puterea efectivă a trecut în mâinile regentului, prințul Pavel. După lovitură de stat din 27 martie 1941, a preluat puterea, dar a fost răsturnat curând de armata germană. A fugit la Londra și a devenit șeful guvernului din emigrație. În 1945, când regatul a fost lichidat în Iugoslavia de Josip Broz Tito, a plecat în Statele Unite și a rămas acolo până la moarte.

acelea ușoare și depășite, singura forță aeriană era reprezentată de câteva zeci de avioane britanice de vânătoare *Hurricane* și germane Messerschmitt *Bf 109*, destinate apărării Belgradului. Dar această armată slab echipată putea deveni foarte periculoasă în teritoriul muntos al Balcanilor. În Grecia erau deja 68.000 de soldați britanici, care puteau să ajute Iugoslavia în caz de război. Premierul Churchill se pregătea să transfere aici și unități din Armata Nilului.

Dar Hitler nu avea de gând să aștepte până se va întâmpla una ca asta.

Ofițerii SS au deschis ușile sălii mari de conferințe din Cancelaria Reich-ului, unde, ca de obicei în fiecare dimineață, erau așteptați feldmareșalul Keitel și generalul Jodl cu adjutanții lor, ca să-i raporteze Fuhrer-ului evoluția evenimentelor.

Modul în care Hitler a intrat în sală arăta clar că această ședință avea să se desfășoare altfel decât celelalte. Fuhrer-ul ținea în mână o foaie de hârtie și abia se închisese ușa în urma lui, că a și răcnit:

— N-am de gând să rabd una ca asta! Acum o să zdrobim Iugoslavia o dată pentru totdeauna!

Ofițerii din sală nu știau că Hitler își ieșise din minți încă de dimineață, când primise știrea despre lovitura de stat din Iugoslavia și refuzul noului guvern de a ratifica pactul. La început crezuse că este vorba de vreo neînțelegere, dar știrile de la Belgrad s-au confirmat și atunci turbase de-a binelea. A ordonat să fie chemați imediat Ribbentrop, Goring și ambasadorii Ungariei și Bulgariei.

— Nu-mi pasă ce spune noul guvern!, a urlat Hitler. Am fost trădat în mod mișelesc, declarațiile de loialitate din partea lor au fost numai o manevră vicleană ca să câștige timp. Intenționez să pornesc imediat la atac împotriva Iugoslaviei, de la nord spre sud!

— *Meiri Fuhrer!* Keitel nu-și ascundea uimirea, ceea ce ținând seama de docilitatea acestui ofițer față de deciziile lui Hitler arăta cât de importante sunt rezervele lui. Nu putem să pregătim o astfel de lovitură acum, când toate mijloacele sunt destinate realizării operațiunii Barbarossa, care este atât de delicată!, a protestat el ferm. Căile ferate sunt încărcate la capacitatea maximă, armata feldmareșalului List din Bulgaria nu este o forță suficientă pentru a îndeplini această misiune. Și nici pe Ungaria nu ne putem bizui.

Hitler nu s-a liniștit și se vedea că respinge argumentele lui Keitel.

— O soluție trebuie să găsim! Am intenția să trec cu tăvălugul peste Balcani! A sosit momentul ca oamenii să mă cunoască mai bine!

Keitel renunță să se mai opună. Ar fi vrut să mai adauge că războiul cu Iugoslavia va obliga Wehrmacht-ul să amâne agresiunea împotriva Uniunii Sovietice, planificată pentru 15 mai, dar și-a dat seama că este inutil. Se pare că oricum acea operațiune trebuia amânată, căci primăvara era foarte întârziată în răsărit, vremea era extrem de ploioasă. Drumurile noroioase din Ucraina și din Bielorusia nu erau potrivite pentru tancuri și echipament greu, multe râuri și pâraie își ieșiseră din matcă formând mlaștini mocirloase, care ar fi stânjenit considerabil capacitatea de manevră a armatei germane. Iar acum Hitler era fascinat de ideea răsturnării ordinii din Balcani, așa că nimic nu putea să-l abată de la acest plan.

— Pregătirile trebuie să înceapă fără întârziere, le-a ordonat Hitler lui Keitel, Jodl și celorlalți câțiva ofițeri care tocmai sosiseră. Vreau să am planul operativ OKW chiar în noaptea aceasta!

Rămânea întrebarea ce va face Stalin? Va îndrăzni să intre în Iugoslavia? Sau poate că va lovi în câmpurile petroliere din România? Niciuna din aceste eventualități nu intra în discuție.

Evenimentele din Belgrad l-au luat prin surprindere pe Stalin în la fel de mare măsură ca și pe Hitler. Dar a considerat că nu trebuie să se grăbească. Intrarea armatei germane în Iugoslavia nu părea să fie o operațiune ușoară. Armata acestui stat era numeroasă și bătrânoasă, iar Balcanii nu erau câmpii netede precum Belgia și Franța. În munți, tancurile nu aveau nicio putere. Drumurile care șerpuiau prin trecători strâmte și adânci, cu pereți verticali de o parte și de alta, erau relativ ușor de blocat și era la fel de ușor să fie distruse orice vehicule s-ar fi aventurat să intre într-o astfel de strâmtoare. Aviația nu era prea eficientă pe un teritoriu unde nu se vedea linia tranșeelor, iar armata se putea apăra folosind protecția naturală a reliefului. În astfel de condiții, apărarea asigurată chiar și de o armată mai puțin echipată, putea să reziste mult timp, iar atacatorii sufereau pierderi grele.

Așadar, trebuia să se acorde sprijin noului guvern care nu se lăsa intimidat de amenințările nemților. Și aceasta a fost misiunea pe care au primit-o diplomația sovietică și serviciile secrete.

Belgradul în flăcări

Atașatul militar iugoslav i-a spus colegului său german de la ambasada din Moscova că „cineva din guvernul sovietic” a propus să livreze

arme iugoslaviei. Oare într-adevăr Stalin se decisese să meargă așa de departe și să sprijine cu arme apărarea iugoslaviei? Puțin probabil. Fie că autoritățile iugoslave voiau să-i sperie pe nemți, fie că rușii începuseră o astfel de campanie.

Apoi s-au răspândit zvonuri conform cărora Kremlinul ar fi trimis o telegramă de felicitare noului guvern iugoslav, ceea ce *Pravda* din 1 aprilie a dezmințit categoric. În același timp, în România au început să circule semnale că avioanele sovietice își înmulțiseră brusc zborurile de recunoaștere din regiunea Ploiești. După cum afirmau sursele de informații românești, pe aeroportul Leof din Basarabia sosiseră 60 de avioane de bombardament, la Kiev își începuse activitatea o nouă școală de parașutiști, ceea ce putea fi o încercare de disimulare a unităților concentrate de desant. Iar misiunea lor nu putea fi decât una singură: atacul împotriva zonei Ploiești, ocuparea sondelor petroliere și a stațiilor de pompare care trimiteau țițeiul spre vest. Atmosfera se încingea tot mai mult cu fiecare zi.

În ziua de 5 aprilie, la amiază, a sosit o știre deosebit de importantă pentru Germania. Ascultarea radio de la Forschungsamt interceptase o telegramă trimisă de ambasadorul iugoslav de la Moscova la Belgrad. Din textul care fusese descifrat parțial, reieșea că cele două state duc tratative în vederea încheierii unui acord de neagresiune!

În acea seară, ambasadorul von der Schulenburg a fost chemat la cabinetul lui Molotov, unde comisarul l-a informat că în următoarele 24 de ore guvernele sovietic și iugoslav vor semna un acord de neagresiune. Ambasadorul a protestat. Molotov, prefăcându-se mirat, a întrebat:

— Dar de ce, Excelență? Iugoslavia a intrat în pactul celor trei, așadar, de ce nu ar putea să semneze cu Uniunea Sovietică un act de mult mai mică importanță?

Molotov îl uimise de multe ori prin subtilitatea observațiilor lui și prin logica de fier a argumentelor. Într-adevăr, acordul de neagresiune nu trebuia să-i privească deloc pe nemți, căci, din punct de vedere formal, nu aducea niciun fel de atingere intereselor lor și nu contravenea în niciun mod ideii de colaborare dintre cele două mari puteri. Schulenburg nu putea să-i spună lui Molotov: Da, dar armata noastră se pregătește să atace Iugoslavia. Asta nu avea nicio legătură.

Hitler și-a dat seama că nu trebuie să stea mult pe gânduri în privința intențiilor dictatorului sovietic și să aștepte să vadă ce va rezulta din convorbiri. Să lovească!

Stalin își atinsese scopul, și anume provocarea Germaniei de a interveni cât mai repede în Iugoslavia. Conta pe faptul că vor trece luni bune până când Wehrmacht-ul va reuși să-i învingă pe vitejii apărători și apoi ani de zile până când vor reuși să lichideze armata de partizani care îi va hărțui soldații tot timpul.

Sâmbătă 6 aprilie, dis-de-dimineasă, reprezentanții Iugoslaviei și ai Uniunii Sovietice au semnat pactul de neagresiune. Cam în același timp, armata germană a trecut frontierele Iugoslaviei și Greciei.

Dându-și seama cât de dificil va fi pentru armata germană să învingă pe un teren atât de accidentat, Hitler și comandanții militari au decis să lovească mai întâi în centru și să distrugă comandamentul. Cartierul clădirilor guvernamentale din Belgrad trebuia făcut una cu pământul.

Bombardierele Luftflotte IV, comandate de generalul Alexander Lohr, au efectuat câteva raiduri deasupra capitalei Iugoslaviei. Sute de case, mai ales în zona guvernamentală, s-au prăbușit în ruine. Au murit sau au fost răniți cel puțin 17.000 de oameni. Acest raid ar fi trebuit nu numai să paralizeze centrul de comandă iugoslav, ci să și arate lumii, în primul rând lui Stalin, de ce putere dispune Luftwaffe. Și cât de lipsită de scrupule este această putere.

În același timp, Panzergruppe Kleit a trecut frontiera de stat. În zilele de 8-10 aprilie, din Austria și din Ungaria au lovit înspre Zagreb alte unități ale armatei 2; din Bulgaria, grupa 1 blindate a pornit prin Nis spre Belgrad, iar Corpul XL Blindate, spre Skopje. Când succesul german era deja vizibil, au intrat în luptă și unități ungare și italiene. Soldații armatei 3 ungare s-au îndreptat spre Novi Sad, armata 2 italiană a atacat din Italia de-a lungul țărmului.

Armata iugoslavă, care nici nu apucase să facă mobilizarea, nu a reușit să opună o rezistență eficientă. În sud, armata 5 și unitățile regiunii militare 3 au fost zdrobite de diviziile blindate germane, în nord, răscoala croaților a slăbit și mai mult forțele iugoslave și armata 12 germană a ocupat Croația fără prea mari dificultăți.

La 12 aprilie, forțele germane s-au unit cu cele italiene și au pornit spre sud, spre Grecia; o zi mai târziu au ocupat Belgradul, la 17 aprilie, armata iugoslavă a depus armele. Aproximativ 340.000 de soldați iugoslavi au fost luați prizonieri.

Învingerea rapidă a Iugoslaviei i-a facilitat lui Hitler acțiunile împotriva Greciei. Corpul XL blindate a traversat repede sudul Iugoslaviei și a înconjurat armata elenă, care se retrăgea din Albania. În același timp, Corpul

a ocupat Salonicul, tăind legătura cu Macedonia de răsărit și o parte a armatei grecești care se apăra acolo, protejată de linia fortificată. Aceasta a depus armele. Forțele principale ale armatei grecești care lupta împotriva italienilor în Albania fuseseră înconjurate și, la 21 aprilie, au fost nevoite să capituleze.

Armata germană putea acum să se concentreze asupra Corpului Expediționar Britanic, care se retrăgea deja din nordul țării spre linia muntelui Olimp. Comandantul său, generalul Wilson, a decis să continue marșul spre porturile din sud, sperând că va reușit să-și evacueze unitățile. La 24 aprilie 1941, Corpul Expediționar a ajuns la Termopile și apoi la celelalte zone portuare din Atica și Pelopones. Până la 30 aprilie, vasele britanice au evacuat 50.672 de soldați ai Commonwealth-ului britanic.

Cucerirea Balcanilor a fost un mare triumf al lui Hitler. Armata germană, care număra aproximativ 500.000 de oameni, învinsese în trei săptămâni două țări, cu pierderi minime. În luptele din Iugoslavia căzuseră 181 de soldați. În Grecia fusese ceva mai rău, dar în întreaga campanie balcanică pierderile germane s-au ridicat la numai 1.684 de morți și 3.752 de răniți.

Stalin trebuia să înțeleagă că pierduse această partidă. Armata germană ocupase o zonă strategică a Europei și dăduse dovadă de o putere care ar fi trebuit să îngrijoreze Armata Roșie, care se tot reorganiza și restructura.

Oare atunci a luat decizia că singura șansă de a-și salva țară de la pieire este să o ia înaintea Wehrmacht-ului și să lovească înainte ca dușmanul să apuce să-și consolideze forțele? Pierderea influenței în Balcani ar fi putut avea un astfel de efect. Flancul drept era apărat. Marele plan de acaparare a teritoriilor unor state străine și de creare a unui semicerc tampon nu reușise, căci în sud, așadar, în regiunea în care apărarea era cea mai importantă, rămăsese o spărtură.

Și deci când ar fi trebuit să aibă loc această lovitură sovietică premergătoare? Stalin nu trebuia să se grăbească. Armata Roșie mai avea nevoie de timp ca să se doteze cu armament modern și, cu toate victoriile obținute, situația era în defavoarea lui Hitler.

Între timp, în Iugoslavia abia se stinseseră ecourile luptelor duse de armata regulată, că Draza Mihailovic, colonelul care jucase rolul principal în răsturnarea prințului Pavel, s-a așezat în fruntea unor detașamente puternice de partizani. În munți au început să acționeze și comuniștii conduși de Josip Broz-Tito. Hitler nu trebuia să uite că 300.000 de soldați ai armatei iugoslave rămăseseră în libertate și cei

mai mulți dintre ei decisese să continue lupta. Așadar, în Iugoslavia trebuiau să rămână forțe de ocupație însemnate.

Germanii reușiseră să provoace pierderi serioase Corpului Expediționar Britanic și să-l alunge din Grecia, ceea ce a împiedicat formarea frontului balcanic. Dar războiul cu Marea Britanie mai dura, iar acest stat, deși suferise pierderi, nu-și pierduse forțele și nici dorința de a lupta. Cu atât mai mult cu cât președintele Franklin D. Roosevelt rezolvase cea mai mare problemă a guvernului britanic, și anume lipsa de bani numerar pentru a cumpăra arme și echipament militar. În martie 1941, Roosevelt a supus Congresului spre aprobare legea Lend-Lease¹, care permitea vânzarea sau închirierea în leasing a materialelor de război statelor a căror apărare era considerată de președinte drept importantă din punctul de vedere al intereselor Statelor Unite. Era ușor de imaginat că președintele va considera că Marea Britanie este statul numărul 1 a cărei apărare este deosebit de importantă pentru SUA. Și după aceea vor urma miliardele de dolari.

Marea Britanie prindea puteri. Putea să cumpere pe credit sau să împrumute avioane, tancuri, vapoare etc., adică tot ce era necesar pentru război. Nu putea să împrumute soldați, dar pierderile pe care le suferise în timpul luptelor în aer, pe mare și pe uscat din 1939 până acum nu erau foarte mari și, întrucât efectuase acțiuni militare destul de limitate, nu era cazul să se teamă că va rămâne fără efective și resursele umane se vor epuiza prea curând^{1 2}.

Așadar, Hitler nu putea lăsa în vest un dușman care devenea tot mai puternic cu fiecare lună, să-i întoarcă spatele și să se îndrepte spre răsărit!

De aceea, Stalin considera că Hitler își va dedica lunile următoare răfuielii cu Anglia și abia după aceea își va îndrepta armata împotriva

¹ împrumutul american de război pentru statele aliate era acordat conform legii referitoare la împrumut și închiriere (*Lend-Lease Act*), aprobată de Congresul Statelor Unite la 11 martie 1941. Ea îi dădea dreptul președintelui să vândă, să închirieze sau să dea în leasing materiale de război statelor a căror apărare era considerată de el importantă pentru siguranța Statelor Unite. Ajutorul se realiza pe baza unor înțelegeri bilaterale. La 1 octombrie 1941, o astfel de înțelegere a fost semnată și cu guvernul Uniunii Sovietice. Guvernul polonez în emigrație a semnat și el o înțelegere la 1 iulie 1942.

De ajutorul american, a cărui valoare totală în timpul războiului s-a ridicat la 50,7 miliarde dolari, au profitat 38 de state; Marea Britanie a primit echipament și credite în valoare de 28 de miliarde dolari, Uniunea Sovietică - peste 11 miliarde dolari, China 4 miliarde.

² În tot războiul - 1939-1945 - în forțele armate britanice au servit 3,5 milioane oameni, dintre care 264.443 au murit, 42.327 au fost dați dispăruți, 277.077 au fost răniți.

Uniunii Sovietice. După aceea, adică în primăvara anului 1942.

Evenimentele păreau să confirme evaluarea lui. Forțele germane din Africa de Nord, care la început număraseră 19.000 de soldați, creșteau continuu. În aprilie a fost debarcată la Tripoli Divizia 15 blindate, care urma să sprijine Divizia 5 ușoară, aflată deja în deșert și era clar că, dată fiind rezistența puternică a trupelor aliate, acolo vor mai fi aduse și alte unități germane.

Așadar, Stalin putea să presupună că agresiunea germană împotriva țării lui nu va avea loc mai devreme de primăvara

anului 1942. Avea suficient timp, *comandantul Afrika Korps* în acest caz, ca să-și pregătească armata și politica pentru a o lua

înaintea dușmanului. Atacul în vest impunea rezolvarea unei probleme foarte importante: cum să evite să lupte pe două fronturi. Stalin nu trebuia să uite că în Extremul Orient rămăsese un dușman, al cărui apetit pentru Siberia fusese domolit, dar nu exista siguranța că Japonia nu va dori să înceapă un război pentru aceste teritorii.

Noi, asiatici...

Tratatul erau dificile, se întindeau, Stalin nu părea înclinat spre concesi. Armata lui îi învinsese de două ori pe japonezi, o dată în 1938 la lacul Hasa și în 1939 pe râul Halhin-Gol. Informațiile spionajului din Tokio - unde acționa Richard Sorge, care, datorită recrutării lui Ozaki Hitsumi, consilier intim al premierului Fumimara Konoe, avea acces la cele mai secrete planuri ale guvernului japonez - arătau că această țară își schimbase planurile de expansiune. După două înfrângeri usturătoare în nord, înțelesese că ocuparea Siberiei nu va fi posibilă, căci Uniunea Sovietică masase aici suficiente forțe ca să respingă armata japoneză. Mult mai ușoară părea expansiunea spre sud, în direcția

insulelor bogate în resurse naturale de care avea nevoie Japonia: țiței, cărbune, cauciuc, minereuri neferoase. Marile puteri coloniale, care până acum își păziseră cu strășnicie posesiunile din Extremul Orient, erau acum neputincioase.

Franța și Olanda erau învinse și Marea Britanie își concentra forțele pentru a respinge atacurile Germaniei și Italiei, așa că nu mai avea putere să se ocupe și de armata japoneză. Statele Unite, care erau vital interesate de zona Pacificului, nu aveau posibilități prea mari de apărare a acestor teritorii, căci era suficient să le distrugi bazele, slab pregătite pentru război și care nu se așteptau la un atac. Ar fi privit apoi neputincioase cum japonezii ocupă insulele și își instalează acolo bazele lor. Până când să se pregătească flota americană de război, Japonia ar fi fortificat atât de solid teritoriile ocupate, încât ar fi fost imposibil să mai fie recuperate. Acesta era planul amiralului Isoroku Yamamoto, aprobat de guvernul premierului Tojo, ba chiar și de împăratul Hirohito, oarecum neliniștit de puterea dușmanului american, căruia trebuia să-i arunce provocarea, dar care nu a condamnat agresiunea.

Așadar, japonezii se hotărâseră să pornească spre sudul Asiei și doreau să fie siguri că în nord, Uniunea Sovietică nu va profita de situație. În acest scop, la 5 aprilie 1941, a venit la Moscova Yosuke Matsuoka¹, ministrul de externe al guvernului japonez.

Stalin era încă de bună credință în problema iugoslaviei, nu se grăbea deci să încheie o înțelegere cu Japonia. Zilele treceau fără discuții rodnice și totul arăta că ministrul va pleca la Tokio cu mâinile ¹

¹ **Yosuke Matsuoka** (1880-1946), politician japonez, și-a început cariera diplomatică imediat după absolvirea Universității Oregon din Statele Unite. În anii 1919-1920 a participat la Conferința de pace de la Paris. În 1930 a devenit membru în parlament, în anii 1932-1933, a fost reprezentantul Japoniei la Liga Națiunilor. În iulie 1940 a fost numit de premierul Fumimaro Konoe ministru al afacerilor externe. Într-o perioadă decisivă pentru dezvoltarea ulterioară a politicii japoneze s-a pronunțat pentru apropierea de marile puteri fasciste europene, considerând că în felul acesta va obliga Statele Unite să facă unele concesii. În 1940, datorită victoriilor germane din Occident, a reușit succese diplomatice importante, câștigând pentru armata japoneză dreptul de a folosi bazele din Indochina și obligându-i pe britanici să închidă temporar calea maritimă spre Birmania. La 27 septembrie 1940 a semnat în numele guvernului japonez alianța cu Italia și Germania (Pactul celor trei). La 13 aprilie 1941 a semnat la Moscova acordul de neagresiune cu Uniunea Sovietică. În iulie 1941 nu a mai intrat în guvernul care, căutând o înțelegere cu Statele Unite, și-a dat seama că Matsuoka nu garantează aplicarea corespunzătoare a noii politici. În 1945 a fost arestat sub învinuirea de săvârșire de crime de război și a murit în închisoare înainte de proces.

goale. Situația s-a schimbat brusc la 12 aprilie, adică în ziua în care a capitulat Belgradul și Stalin a înțeles că Iugoslavia va cădea în curând în mâinile nemților.

Seara, în mod cu totul neașteptat, Stalin l-a invitat pe ministrul japonez în cabinetul său de la Kremlin. Era cât se poate de bine dispus.

— M-ați strangulat, a spus el, punându-și mâinile la gât arătând că fusese sufocat, ceea ce trebuia să însemne că japonezul era un negociator inflexibil, iar dictatorul sovietic nu mai avea încotro și trebuia să respecte condițiile lui.

În ziua următoare, la ora

16.00, Matsuoka și Molotov ^{Rich} *3rd Sorge - superspionul de la Tokio*

au semnat acordul care garanta neutralitatea celor două state pentru următorii cinci ani.

Stalin dobândise așadar o relativă siguranță că atunci când armata lui va porni împotriva Germaniei, în Extremul Orient dușmanul, de care până acum se temuse la fel de mult ca și de nemți, va rămâne pasiv. Aceasta îi permitea să-și retragă de acolo forțele mari folosite până acum la apărarea frontierei siberiene.

La recepția modestă, organizată în grabă după semnarea înțelegerii, Matsuoka, neobișnuit cu votca rusească, s-a îmbătat, deși i se părea că ridică paharul la fel de des ca Stalin. Nu știa, firește, că dictatorul sovietic avea în paharul lui, umplut dintr-o carafă separată, numai apă și și-a păstrat până la sfârșit gândirea limpede.

— Am încheiat un acord, a spus la un moment dat Matsuoka cu priviri sticloase și capul clătinându-se ușor pe umeri. Eu nu mint!, a spus el ca să-l asigure pe Stalin că obligația de neutralitate va fi respectată. Dacă mint, capul meu vă aparține. Dacă dumneavoastră mă veți minți, puteți fi siguri că

— Capul meu este mult prea important pentru țara mea, a spus el. La fel ca și al dumneavoastră. Mai bine să avem grijă să ni le păstrăm pe umeri.

După o clipă a adăugat:

— Dumneavoastră sunteți asiatic și eu la fel.

— Toți suntem asiatici! Să bem pentru asiatici!, a strigat ministrul japonez, vizibil beat.

Matsuoka, după ce pierduse destul timp la Moscova cu negocierea înțelegerii care se încheiase atât de neașteptat, nu a mai așteptat să se trezească din beție și în aceeași seară s-a dus la gară, ca să se urce în vagonul salon al trenului transsiberian pentru a ajunge acasă. Dar mare i-a fost surpriza, când i-a văzut pe peron și pe Stalin, și pe Molotov, care veniseră să-l conducă. Nu se întâmplase niciodată ca secretarul general să conducă personal la gară un politician străin.

Când i-a dat mâna lui Matsuoka, a spus tare, ca să-l audă toți diplomații străini prezenți pe peron:

— Orice problemă europeană poate fi rezolvată în mod firesc, dacă Japonia și Uniunea Sovietică vor colabora!

— Nu numai problemele europene!, a strigat exaltat Matsuoka. Și cele asiatice la fel!

— Orice problemă mondială poate fi rezolvată, a încuviințat amabil Stalin, strângând mâna ministrului japonez.

Când trenul s-a pus în mișcare, Stalin l-a căutat pe peron pe ambasadorul von Schulenburg, s-a apropiat de el și i-a pus mâna pe umăr:

— Trebuie să rămânem prieteni, iar dumneavoastră trebuie să faceți totul pentru aceasta până la sfârșit, i-a spus el neamțului vizibil nedumerit.

Probabil știa deja că armata lui va lovi prima. Când?

Convorbiri strict secrete

50.000 de soldați în formație de dreptunghi cu laturile atât de drepte, de parcă ar fi fost tăiate în granit au întors toți deodată capul spre Poarta Spaski, de unde a ieșit călare pe un cal roib mareșalul Timoșenko. Calul pășea în ritm, cu o eleganță și o ușurință la care te puteai aștepta numai de la un pursânge arab. Această parte a paradei de 1 Mai de la Moscova era o amintire romantică a vremurilor când în Piața Roșie se aliniau rândurile drepte ale cavaleriei, iar parada

era primită de comandanții legendari din timpul războiului civil: Frunze, Budionnii.

În Piața Roșie era puțină cavalerie, căci, în conformitate cu dorința lui Stalin, Armata Roșie arăta lumii că este o armată mecanizată, deși avea încă în componența ei 24 de divizii și o brigadă de cavalerie, iar transportul în diviziile de infanterie era asigurat aproape în exclusivitate cu cai. Atașamentul față de cavalerie era încă foarte puternic în rândul comandanților, astfel încât la consfătuirea de la începutul anului, adjuncții comisarului pentru apărare, mareșalul Lev Mehlis¹ și mareșalul Grigori Kulik, ceruseră întreruperea mecanizării Armatei Roșii.

— Pe când luptam în Spania, a spus Kulik, transportul cu cai pentru aprovizionarea infanteriei s-a dovedit foarte eficient pe terenul acela dificil. Dacă au fost buni pentru Franco, o să fie buni și pentru Hitler! Tancurile nu au importanță. Artileria le va face bucăți, așa că la ce bun să le mai producem?

Abia Stalin a reușit să-l cheme la ordine, renegându-și prietenul din vremurile de la Țarițin.

— Kulik apără marile divizii din 1918, care aveau cai pentru transport, a spus el. Se pronunță împotriva mecanizării armatei. Guvernul insistă să se mecanizeze armata, adică să se introducă motoarele în armată, dar Kulik este împotriva motoarelor. Este ca și cum ar fi împotriva tractoarelor și a combinelor și ar lua apărarea plugului de lemn.

Dar nici Stalin nu era chiar nevinovat. El fusese acela care, la 21 noiembrie 1939, obligase Sovietul Suprem al Armatei să ia decizia de dizolvare a corpurilor de blindate, ceea ce slăbise foarte mult forța Armatei Roșii.

— Să trăiți!, a strigat Timoșenko, după ce i s-a raportat că defilarea este gata să înceapă.

— Să trăiți, tovarășe comisar!, s-a auzit din câteva zeci de gâtlejuri, iar ecoul s-a lovit de zidurile Kremlinului. Impresia era foarte puternică.¹

¹ **Lev Mehlis** (1889-1953), militar în armata țaristă, în 1918 a intrat în Armata Roșie. Până în 1920 a comandat o brigadă de infanterie. Din 1922 a lucrat la secretariatul lui Stalin, unde și-a câștigat admirația șefului. Din 1937 a fost adjunctul comisarului poporului pentru apărare și șef al Biroului Politic Suprem al Armatei Roșii, răspunzând de epurările din armată. Din septembrie 1940 a fost comisar al controlului de stat. Deși era direct răspunzător pentru greșelile din apărare, nu a suportat consecințe și a rămas în funcție. A fost reprezentantul Comandamentului Suprem pe multe fronturi, unde incompetența și aroganța lui au provocat multe pierderi. Deși în 1942 Stalin l-a îndepărtat din Moscova, a rămas membru al consiliilor de război de pe multe fronturi (Briansk, de Vest, 4 ucrainean).

Stalin stătea la tribună, deasupra mausoleului lui Lenin și a ridicat mâna în semn de salut, ca și când strigătul soldaților ar fi fost îndreptat spre el.

Diplomații străini invitați la festivitatea de 1 Mai au observat că alături de Stalin era micuțul Vladimir Dekanozov, care din 20 noiembrie 1940 era ambasadorul Uniunii Sovietice la Berlin. Numirea în postul de ambasador a unui om despre care se știa că este apropiatul lui Stalin trebuia să fie un semnal pentru nemți că Moscova acordă un statut special relațiilor cu Germania. Același semnal era și așezarea lui Dekanozov alături de Stalin la tribuna de onoare. Diplomaților străini le plăcea foarte mult să participe la festivitățile oficiale, căci atunci se putea observa foarte ușor cine a mai avansat, cine este mai aproape de Stalin și cine a pierdut încrederea acestuia.

Mareșalul Timoșenko, care terminase traversarea Pieței Roșii, s-a răsucit cu îndemânare pe loc și s-a apropiat de tribuna principală, unde a aruncat căpăstrul unui soldat. A descălecat și a urcat pe scările de marmură, luând loc în stânga lui Stalin. Și acesta era un semnal pentru diplomați. Imaginea cea mai grăitoare a politiciii lui Stalin. Conducătorul poporului parcă spunea: sunt gata să port negocieri, dar am la îndemână și o armată puternică.

Timoșenko și-a început discursul, iar Stalin, care se afla în acel moment lângă el, s-a dat câțiva pași înapoi și a început să se plimbe prin spatele oamenilor din tribună.

— Suntem pentru pace, spunea Timoșenko, suntem pentru întărirea prieteniei și a raporturilor de bună vecinătate cu toate țările, care doresc stabilirea unor astfel de relații cu Uniunea Sovietică. Partidul bolșevic și guvernul sovietic țin seama de faptul că situația internațională este foarte încordată și poate oferi multe surprize. De aceea, întregul popor sovietic, Armata Roșie și marina de război trebuie să se pregătească de luptă!

O formulare foarte apropiată de cea pe care o folosisese Timoșenko a apărut pe 6 mai în „Pravda”, într-un articol care relatea întâlnirea lui Stalin cu absolvenții școlilor militare și comandanții superiori ai Armatei Roșii.

„În actuala situație internațională complicată, trebuie să fim pregătiți pentru orice surpriză” - „Pravda” cita cuvintele lui Stalin. Dar până în ziua de astăzi nimeni nu știe cu adevărat ce le-a spus.

La 5 mai a rostit la Kremlin un discurs la marele banchet, unde au fost invitați câteva sute de absolvenți de la 16 academii militare și 5 facultăți militare din cadrul universităților. Nimeni nu a avut voie să

ia notițe, cuvântarea nu a fost înregistrată, textul nu a fost publicat (cu excepția câtorva fraze în „*Pravda*”). Tot ceea ce se știe pe această temă provine din mărturiile câtorva participanți la banchet care în timpul războiului au ajuns prizonieri la nemți și au relatat cuvintele lui Stalin, și din amintirile de după război ale participanților la această festivitate. Stenograma care s-a păstrat în arhivele forțelor armate sovietice nu are niciun fel de însemnare din care să reiasă că este transcrierea

fidelă a cuvintelor lui Stalin. Dar are trăsături de autenticitate. Regăsim stilul cuvântărilor lui Stalin, caracteristica perioadei și amprenta epocii:

— Oare armata germană este chiar invincibilă?, ar fi întrebat Stalin. Nu, nu este. Nu a existat niciodată pe lume o armată invincibilă. Sunt armate foarte bune, armate bune și armate slabe. Germania a început războiul sub lozinca eliberării de sub jugul Tratatului de la Versailles. În momentul de față, situația s-a schimbat. Armata germană luptă sub alte lozinci. A transformat lozinca eliberării de sub jugul Versailles-ului în lozinca unui război de cotropire. Este o lozincă periculoasă.

— Din punct de vedere militar, a continuat Stalin, armata germană nu este nimic special, nu are tancuri speciale, avioane de luptă și nici tunuri. O mare parte a acestei armate și-a pierdut entuziasmul inițial. Pe lângă aceasta, a devenit arogantă, încrezută, încântată de ea însăși. Dar nu a dezvoltat în aceeași măsură și gândirea militară. Dotarea este mai proastă nu numai în comparație cu dotarea armatei sovietice, dar până și America a început să producă avioane mai bune decât Germania.

Este foarte posibil ca Stalin să-i fi adunat pe ofițeri ca să le dea curaj. Voia ca aceștia să se întoarcă la unitățile lor și să spună: „Stalin a spus că nemții pot fi învinși”. Pe atunci vorbele lui Stalin erau sfinte. Era crezut fără rezerve. Așadar, își pregătea armata pentru războiul devenit acum inevitabil.

De ce a fost această cuvântare înconjurată de atâta mister? Nu se poate explica altfel, decât ca o altă încercare de a-l speria pe Hitler, căci spionajul sovietic și diplomația puteau interpreta cuvintele Conducătorului după cum considerau de cuviință, din moment ce nemții nu le știau.

În ziua următoare, la corespondentul german al agenției DNB s-a prezentat un bărbat care susținea că este ofițer și că știe conținutul cuvântării. Afirmă că Stalin s-a concentrat pe compararea fără părtinire a armatelor celor două țări.

— Concluzia a fost însă că Armata Roșie nu se poate pune cu Wehrmacht-ul. Uniunea Sovietică trebuie să țină seama de aceasta și să facă totul, pentru a se pregăti de apărare, spunea informatorul secret. Impresia era că Stalin încercase să-i pregătească pe ascultători pentru necesitatea de a face noi compromisuri cu Germania.

Din alte surse, la fel de nesigure, nemții au aflat că Stalin se exprimase destul de puțin măgulitor la adresa lor.

— Ajunge cu laudele astea la adresa armatei germane!, ar fi spus el, când cineva de la banchet a propus un toast pentru bunele relații dintre Wehrmacht și Armata Roșie, așa cum era obiceiul în ultimii doi ani la toate recepțiile de stat.

Evenimentele din zilele următoare s-au dovedit încă și mai surprinzătoare și au fost învăluite în și mai mare taină.

La 6 mai, Stalin a preluat funcția de președinte al Sovietului Comisarilor Poporului, așadar de șef al statului, pe care până atunci o deținuse Molotov. Acesta avea funcția de comisar pentru afacerile externe și pe cea de adjunct al președintelui Sovietului Comisarilor Poporului.

De ce se hotărâse Stalin să facă un asemenea pas? Domnea în țară nestingerit și necontestat de peste cincisprezece ani. El era acela care numea șefii de guvern, miniștrii și comandanții militari. Lua decizii cu privire la funcționarea economiei, a armatei, a culturii, dar nu avea nicio răspundere pentru ele. Toate domeniile vieții din Uniunea Sovietică depindeau de el, dar oficial era numai șeful partidului. Era dictator fără putere. Nu ca Hitler, care, rămânând șef al partidului nazist, preluase conducerea guvernului în calitate de cancelar și conducerea armatei în calitate de comandant suprem. Fuhrer-ul nu putea să aibă mai multă putere de execuție. Stalin nu avea niciuna.

Știa că va veni momentul hotărâtor. Și își propusese să întâmpine acel moment ca un politician care are dreptul constituțional de a

conduce statul. Nu mai era regizor. Ieșea pe scenă, ca să joace rolul principal.

Ambasadorul Friedrich von Schulenburg telegrafia la Berlin:

„Sunt ferm convins că în situația internațională actuală pe care o consider gravă, Stalin consideră că obiectivul lui principal este protejarea Uniunii Sovietice de un conflict cu Germania”.

Evenimentele din zilele următoare au confirmat opinia ambasadorului german.

La 8 mai, agenția TASS a dat un comunicat prin care dezmințea zvonurile potrivit cărora Armata Roșie trimite trupe la frontieră. În același timp, au încetat protestele pe care le exprima guvernul sovietic față de cazurile în care avioanele de recunoaștere germane încălcau spațiul aerian sovietic. Ultimul protest fusese trimis pe 22 aprilie: guvernul se plângea că într-o singură lună avioanele germane intraseră de cel puțin 80 de ori în spațiul aerian sovietic. Și deși până la sfârșitul lunii mai avioanele germane au trecut granița sovietică de 180 de ori, guvernul lui Stalin nu a emis proteste. Se părea că rușii adoptaseră politica „cer deschis” față de Germania, pentru ca nemții să se convingă singuri că Armata Roșie nu are intenții agresive. În schimb, rușii au început să protesteze față de reținerea de către nemți a vagoanelor de marfă cu care livrau articole foarte importante din acordul comercial, întârzierile în descărcarea și trimiterea înapoi a vagoanelor îngreunau respectarea termenelor livrărilor următoare, iar feroviarilor sovietici își luaseră angajamentul că în luna mai vor transporta în Reich cu 2.000 de tone de cauciuc mai mult decât prevedea acordul.

Stalin, ca premier, a început să strângă alianța politică cu Germania, dovadă fiind ruptura bruscă cu Iugoslavia. Lăsa impresia că dorește să șteargă urmele jignirilor pe care le generase la Berlin încheierea pactului de neagresiune sovieto-iugoslav. La 8 mai, ambasadorul iugoslav Milan Gavrilovic a fost convocat la comisarul adjunct Vișinski, care l-a informat politicos că Uniunea Sovietică va rupe relațiile diplomatice cu țara lui, iar personalul ambasadei este rugat să părăsească neîntârziat teritoriul sovietic. În ziua următoare, aceeași veste au primit-o ambasadele Belgiei și Norvegiei. Guvernul sovietic a stabilit legături diplomatice cu guvernul de la Vichy¹, unde a plecat ca ambasador ¹

¹ **Vichy** - stațiune balneară în Franța, în Masivul Central, care a dat denumirea guvernului format de mareșalul Philippe Petain, după demisia premierului Paul Reynaud la 16 iunie 1940. După o scurtă perioadă de activitate la Bordeaux, la 29 iunie guvernul lui Petain s-a mutat la Vichy, de unde a guvernat partea de sud a Franței, care nu era ocupată de nemți. Colaborarea cu Germania s-a intensificat după aprilie

nuwuar/iw wucu.-ts/trvzrw

Aleksandr Bogomolov, iar la Moscova a sosit un trimis francez. La 12 mai, guvernul sovietic a stabilit legături cu guvernul progerman al Irakului.

Stalin, care în anii 1938 și 1939 criticase violent politica lui Chamberlain de concesi făcute Germaniei, a devenit cel mai înflăcărat susținător al acesteia. Numai că nu conta pe o pace cu Germania. Știa că războiul este inevitabil.

O misiune secretă

— Vă rog să mă scuzați, domnule Speer. Unul din cei doi ofițeri care la 11 mai 1941 veniseră la vila lui Hitler din Obersalzberg s-a apropiat de Albert Speer. Acesta aștepta în hol sosirea Fuhrer-lui. Sunt Karl- Heinz Pintsch, adjutantul lui Rudolf Hess¹. Am sosit într-o chestiune de importanță vitală pentru stat. Ați fi de acord să ne permiteți să intrăm ¹

1942, când, ca urmare a presiunilor ambasadorului german Otto Abetz, mareșalul Petain a trebuit să fie de acord cu întoarcerea în guvern a lui Pierre Laval, cunoscut pentru simpatiile lui fasciste. După ce, în noiembrie 1942, germanii au ocupat și partea rămasă liberă din Franța, activitatea guvernului de la Vichy a intrat sub controlul total al nemților. După invazia din Normandia, înaintarea rapidă a armatelor aliate care i-au alungat pe nemți de pe teritoriul Franței a pus capăt activității acestui guvern.

¹ **Rudolf Hess** (1894-1987), cel mai apropiat prieten și colaborator al lui Adolf Hitler. După puciul nereușit de la MOnchen din 1923, a fugit în Austria, dar s-a întors de bunăvoie în țară și a compărut în fața tribunalului ca să împărtășească soarta lui Hitler, condamnat deja pentru încercarea de lovitură de stat. Și-a ispășit pedeapsa de 18 luni de privare de libertate în închisoarea de la Landsberg, unde probabil că l-a ajutat pe Hitler să scrie *Mein Kampf*. Din 1925 a fost secretarul lui personal. La 21 aprilie 1933 a devenit adjunctul Fuhrer-ului, iar în guvernul nazist a ocupat, începând de la 1 decembrie 1933, funcția de ministru fără portofoliu. Era considerat a treia persoană în stat (după Hitler și Hermann Goring) și supranumit „conștiința partidului”. De la 4 februarie 1938, a intrat în componența consiliului secret care, printre altele, a pregătit planul de agresiune împotriva Poloniei. Nu a reușit să profite de funcția și de poziția sa și nici să lupte pentru grațiile Fuhrehr-ului, a fost împins tot mai mult pe un plan secundar de Martin Bormann, pe care îl introdusese chiar el în cancelaria Fuhrer-lui. Probabil că acestea au fost motivele care l-au îndemnat să încerce să schimbe cursul istoriei. La 10 mai 1941, a decolat cu un avion Messerschmitt *Bf 110* de pe aeroportul din Augsburg și a ajuns în Scoția, unde a sărit cu parașuta. S-a prezentat ca emisar al păcii și a cerut să se întâlnească cu prințul Hamilton. Britanicii l-au trimis la închisoare, unde a încercat de două ori să se sinucidă. Hitler i-a luat toate funcțiile și titlurile și a declarat că este bolnav mintal. În 1946 a fost judecat de Tribunalul Militar Internațional de la Nurnberg pentru crime împotriva păcii și a fost condamnat la închisoare pe viață. În 1987 s-a sinucis în închisoarea Spandau (unde din 1966 era singurul deținut).

la Fuhrer înaintea dumneavoastră? Avem o scrisoare personală din partea lui Rudolf Hess.

Speer, auzind numele adjunctului Fuhrer-ului, a dat din cap și a continuat să privească schițele pe care le avea în dosarul deschis de pe genunchi. Erau primele schițe ale proiectului de reconstrucție a Grosse Strasse din Berlin și a unui mare arc triumfal, pe sub care urmau să defileze armatele germane care se întorceau din campaniile victorioase. Hitler aducea la îndeplinire în mod consecvent deciziile pe care le luase după întoarcerea de la Paris. La începutul lunii mai, diviziile lui aveau deja la activ victoriile strălucite din Balcani și acum, așteptându-se la victorii încă și mai mari în Uniunea Sovietică, îl grăbea pe Speer să lucreze la marile proiecte de reconstrucție a Berlinului.

Câteva minute mai târziu, Pintsch și în urma lui Leitgen, cei doi adjutanți ai lui Hess, au intrat în cabinet.

Speer și-a ridicat ochii

de pe schițe mulțumit că
cei doi adjutanți îi vor lua
câtva timp lui Hitler, pe
care el putea să-l foloseas-

uuuu.-) / f\w wui uacHnom
pună ochelarii, ceea ce evita în prezența subalternilor. După câteva secunde s-a făcut roșu la față.

„Mein Fuhrer, când veți primi această scrisoare, eu voi fi în Anglia. Vă puteți imagina că nu a fost ușor să iau această decizie, căci un bărbat de 40 de ani are alte legături cu viața decât unul de 20...”

Mai departe Hess scria că nu este condus de lașitate sau de slăbiciune, iar zborul lui nu trebuie considerat o fugă, căci executarea unei misiuni atât de riscante necesită mai mult curaj decât să rămână în Germania. Scopul ei este contactarea unor persoane importante, pentru ca în interesul Angliei și al Germaniei să se ajungă la negocieri și la încheierea păcii.

... și dacă, *Mein Fuhrer*, această misiune care, recunosc, are puține șanse de reușită, se va încheia cu o înfrângere și soarta se va întoarce împotriva mea, nu vor exista consecințe dăunătoare nici pentru tine, nici pentru Germania: oricând te vei putea descărca de răspundere, spunând că am înnebunit”.

— Cunoașteți conținutul acestei scrisori?, l-a întrebat Hitler pe Pintsch. Acesta a șovăit un moment. Nu știa că de răspunsul la această întrebare va depinde viața lui și a colegului său.

— Da, Mein Fuhrer!, a răspuns în cele din urmă. Și atunci s-a întâmplat ceva nemaipomenit. Hitler, care își stăpânea cu greu furia, a izbucnit cu toată violența și cu un urlat sălbatic, pe care Speer l-a caracterizat drept animalic, s-a repezit spre ușă.

— Să fie arestați!, a răcnit el. Arestați și trimiși într-un lagăr de concentrare! Mi-au încălcat ordinul! Am ordonat să fie păzit! Să fie păzit!

Ofițerii SS i-au dus de acolo pe cei doi ofițeri năuciți și speriați, iar Hitler a rămas în ușa deschisă:

— Să vină Bormann! Unde este Bormann?, l-a strigat pe secretarul lui, care să străduia să fie întotdeauna în preajma Fuhrer-ului.

— Să fie convocați Ribbentrop, Goring, Goebbels și Himmler. Acum, imediat!

Hitler se plimba cu pași mari prin cabinet, iar Bormann a apucat receptorul, ștergându-și transpirația care îi curgea pe grumazul gros, și a transmis ordinele.

— Cine o să creadă că Hess nu a zburat în Anglia din ordinul meu, că totul nu este decât un joc perfid pe la spatele aliaților mei?, repeta întruna Hitler, învârtindu-se prin cabinet, până s-a prăbușit obosit în fotoliu.

II»
Era această scenă încă o dovadă a talentului actoricesc al lui Hitler? Adora astfel de spectacole și rezultatul lor, de pildă întâlnirea cu Wilson sau cu președintele Hăcha, care dovediseră că pot avea un efect foarte puternic. Să se prefacă turbat sau chiar că este dezechilibrat psihic, așa cum făcuse în august 1939 la convorbirea cu Birger Dahlerus, mediatorul dintre el și guvernul britanic, era una dintre metodele lui neconvenționale și, în mare măsură, foarte eficiente, pe care le aplica în politică.

Există multe dovezi care arată că Hitler s-a prefăcut surprins și furios, deși știa despre zborul lui Hess în Marea Britanie, Dar la fel de multe dovezi dovedesc contrariul.

Cu o zi mai înainte, la 10 mai 1941, Rudolf Hess luase prânzul la Alfred Rosenberg, un vechi camarad de partid, apoi la 14.20 se întorsese acasă, în Harthausenstrasse 48, în liniștitul cartier Haralching din Munchen. Acolo, se îmbrăcase în uniforma albastră a aviației și coborâse în salon să ia ceaiul împreună cu soția sa.

Aceasta s-a mirat văzând că soțul ei se îmbrăcase cu o cămașă bleau, cu cravată și veston bleumarin și cu însemne a căror semnificație n-o cunoștea. Ceva mai târziu, când croitorul i-a trimis nota de plată pentru confecționarea acelui costum, a aflat că era uniformă de căpitan de aviație. Hess nu-și informase soția cu privire la intențiile sale. Doamna Hess a remarcat că s-a jucat câteva minute bune cu fiul lor, Wolf Rudiger. Aceasta nu se mai întâmplase de câteva luni, căci obligațiile de partid îl ținuseră mereu la lucru până seara târziu și se întorcea prea obosit ca să-și mai găsească timp să se joace cu copilul.

În jurul orei 15.00, în încăpere intrase Josef Platzer, secretarul lui, și îl informase că sosise mașina. Hess se ridicase repede, lise văzuse pe geam că se așezase alături de Rudolf Lippert, șoferul Mercedesului. Pe banchetă ședeau adjutantul Karlheinz Pintsch și un ofițer din paza de corp.

Zece minute mai târziu, mașina s-a oprit în pădure. Hess a luat de la Pintsch prognoza meteo pe care a studiat-o îndelung. Vremea se anunța bună, soarele strălucea, pe cer nu era niciun nor, stațiile meteo nu prognozaau schimbări, ceea ce l-a bucurat în mod deosebit pe Hess. Făcuse o scurtă plimbare și se întorsese repede la mașină.

Pe aeroportul din Augsburg au ajuns după ora 16.00. Totul se desfășura conform planului, deși lipsa combinezonului de piele cu guler de blană îl enerva pe Hess. Așadar, a luat combinezonul lui Helmut Kaden, al cărui nume era înscris pe eticheta din interiorul gulerului. Este unul din amănuntele care complică foarte mult elucidarea acestei

probleme enigmatice. S-ar părea că cineva se înșelase și luase din greșeală combinezonul adjunctului lui Hitler, dar dulapurile din vestiar nu erau accesibile oricui și, în plus, costumul de aviator al lui Hess avea, la fel ca și toate celelalte, eticheta cu numele clar marcat. Nu mai era timp să cerceteze ce s-a întâmplat cu combinezonul și unde a dispărut. Câteva minute mai târziu, un alt eveniment l-a descumpănit pe Hess: unul dintre motoare nu voia să pornească, dar după ce a fost reglat puțin, totul a intrat în normal. Între timp, Karlheinz Pintsch a făcut fotografii. Una dintre ele înfățișează un grup de oameni pe aripa avionului, lângă cabina în care stă probabil Hess, cu ochelarii pe frunte. După cum a afirmat Pintsch, fotografia fusese făcută exact atunci când se executa reparația și se constatare că era vorba de un contact electric slăbit. Dacă mărturia lui Pintsch este adevărată, iar fotografia a fost făcută, într-adevăr, pe 10 mai, chiar înainte de decolarea lui Hess și nu mai devreme, în timpul unei alte decolări, poate că aceasta este enigma cea mai ciudată a întregii zile. Pe botul avionului se poate citi numărul „3526”. Avionul care a ajuns în Scoția purta numărul „3869”!

După ora 17.00, Rudolf Hess s-a îndreptat cu avionul său spre pista de decolare. A încălzit motoarele. A primit permisiunea de decolare la 17.15 și a pus avionul în mișcare. Karlheinz Pintsch a făcut ultima fotografie de adio a avionului care se îndepărta. Dar sub aripi nu se văd rezervoarele suplimentare! Dacă Rudolf Hess avea intenția să ajungă până la Dungavell Hil în Scoția, la reședința prințului Hamilton, și acolo să sară cu parașuta, trebuia să știe că distanța de la aeroportul din Augsburg, de unde decolase, în linie dreaptă până la Dungavell Hill este de aproximativ 1.300 km. Teoretic, ar fi putut ajunge acolo și fără rezervoare suplimentare, căci, dacă zbura cu viteza economică, avionul putea parcurge 1.400 km. Dar n-ar fi avut niciun fel de rezervă pentru cazuri de urgență și un vânt din față, o abatere din drum din greșeală sau pentru a ocoli un avion de vânătoare care ar fi necesitat mărirea vitezei la maximum și pune în primejdie atingerea scopului călătoriei.

Toată acțiunea e imposibil de explicat: Hess - adjunctul Fuhrer-ului, așadar un om aflat în vârful ierarhiei statului nazist - se urcă în avion ca să facă o călătorie extrem de dificilă și periculoasă pentru un pilot care zboară singur, pe timp de noapte, deasupra mării, ca să ajungă la prințul Hamilton, pe care îl văzuse o singură dată în viață.

Se poate presupune că Hess, prieten apropiat al lui Hitler de pe timpul când activau amândoi la Munchen, se simțise respins, îndepărtat și împins pe planul al doilea atunci când Hitler, devenit cancelar în

1933, se mutase la Berlin. Îi lăsase prietenului conducerea partidului, al cărui sediu rămăsese la Munchen și permisesese ca la Berlin locul lui lângă Hitler să fie luat de alții: Goring, Goebbels, Bormann. Hess nu se putea împăca cu acest gând. Ca să-și recapete poziția pierdută, s-a decis să facă un gest extrem de periculos și riscant, dar care, dacă ar fi reușit, i-ar fi adus merite incontestabile. A zburat în Marea Britanie ca să ia legătura cu prințul Hamilton, un om pe care îl cunoscuse în 1936 cu ocazia Jocurilor Olimpice de la Berlin. Credea că acesta o să-l conducă la premierul Churchill, iar Hess îl va convinge pe șeful guvernului britanic că cele două țări trebuie să încheie pacea și să colaboreze pentru a învinge răul cel mai mare, și anume bolșevismul.

Era o mare naivitate din partea unui om care se afla în vârful ierarhiei puterii naziste.

Se pare că înainte să se urce în avion, Hess avusese legătură cu prințul Hamilton prin intermediul a doi cercetători științifici ciudați: profesorul Karl Haushofer și fiul acestuia, Albrecht. Chiar și un om care nu știa nimic despre mecanismele puterii și acțiunile serviciilor secrete tot ar fi trebuit să aibă anumite dubii cu privire la sinceritatea acestor oameni. Chiar dacă Hess avea încredere nelimitată în ei, tot ar fi trebuit să se întrebe dacă nu sunt folosiți de serviciile secrete engleze. Când s-a urcat în avion ca să îndeplinească acea misiune nebunească, ar fi trebuit să aibă garanția că nu se va face de râs și britanicii nu-l vor arunca în închisoare imediat după aterizare, ceea ce s-a și întâmplat, sau că nu-l vor trimite în fața tribunalului, acuzându-l de crime de război, ceea ce iarăși s-a întâmplat, dar după război.

Așadar, pe ce se baza Hess când a crezut că va reuși să-l convingă pe premierul Churchill să încheie pacea cu Germania, din moment ce acesta afirmase din primul moment când preluase puterea că nu va negocia cu fasciștii, iar britanicilor le spusese că nu așteaptă de la ei decât sânge, sudoare, lacrimi și muncă grea? Marea Britanie trecuse prin criza cea mai dificilă pe care Franța o pierduse și prin bătălia aerului care durase patru luni. Deși victoria era încă departe, din apărare disperată trecuse la atac. Bombardierele britanice atacau Berlinul și zonele industriale germane, iar armata îi bătuse pe italieni în Africa și îi obligase pe nemți să invadeze Balcanii, ceea ce nu fusese în planul lui Hitler. E drept că după aceea corpul expediționar britanic fusese nevoit să se retragă din Grecia, pierzând 12.000 de soldați, dar fusese numai o bătălie pierdută, la fel ca și confruntările din deșert, care luaseră o întorsătură nefavorabilă pentru britanici. Premierul Winston Churchill știa că Germania se pregătește de război împotriva Uniunii Sovietice

și va lovi dintr-o lună în alta. Aceasta însemna că amenințarea invaziei germane în Anglia nu mai era reală, iar direcționarea principalelor forțe spre marele front rusesc nu le va mai permite o victorie în Africa.

În mai 1941, situația Marii Britanii, care beneficia deja de sprijinul Statelor Unite era mult mai bună decât cu un an înainte. Așadar, de ce ar fi trebuit Churchill să anuleze tot ceea ce le spusese conaționalilor săi, atunci când îi îndemnase să lupte și să încheie pace cu Hitler? Nu putea face acest lucru, căci istoria l-ar fi așezat alături de colaboraționiștii de teapa lui Petain, ba poate alături de trădătorii ca Quisling¹ și Kuusinen.

Churchill nu poate fi suspectat de așa ceva. Dar erau mulți politicieni englezi care considerau că ar fi trebuit să se încheie pacea cu Germania, deoarece continuarea războiului ar fi dus la destrămarea imperiului și chiar dacă Marea Britanie ar fi ieșit învingătoare din acest război, își va pierde rangul de mare putere. În primul rând, va trebui să fie dependentă de Statele Unite, ceea ce se vedea limpede după aprobarea legii Lend-Lease. Drept urmare, după terminarea războiului, trezoreria statului se va îneca în datorii, iar guvernul american va dicta condițiile. Dacă va izbucni un război germano-sovietic, ceea ce era cât se poate de clar, Marea Britanie va trebui să încheie o alianță cu bolșevicii și să-i sprijine. Dacă vor câștiga războiul, vor ieși cei mai întăriți. Luptele din Africa și din Orientul Mijlociu - iar în 1941 nu se putea exclude că vor fi lupte și în Orientul îndepărtat - vor obliga guvernul britanic să înarmeze populațiile din colonii. Iar acestea nu vor preda armele după încheierea războiului, ci vor cere să fie răsplătite pentru lupta lor. Iar răsplata era independența. Imperiul se va prăbuși.

Politicienii britanici, care făceau aceste calcule aparent corecte, își dădeau seama că singura soluție era răsturnarea lui Churchill și primirea emisarului lui Hitler, cu care trebuiau să încheie pace.

Atunci, să fi știut Hitler de expediția adjunctului său?

Sunt multe indicii în acest sens.

Secretarul de stat Ernst von Weizsäcker a notat în jurnalul său la data de 19 mai 1941: „Problema cu Hess este atât de stranie, că trebuie neapărat să consemnez tot ce știu despre ea. Am avut întotdeauna ¹

¹ **Vidkun Quisling (1887-1945)**, ofițer în armata norvegiană și întemeietorul partidului fascist norvegian, *Nasjonal Samling*, în timpul întrevederii cu Hitler din **1939** l-a invitat să ocupe Norvegia și când s-a produs acest lucru, s-a străduit să formeze guvernul. A fost lipsit de sprijin popular și a fost nevoit să renunțe la funcția de premier și să preia statutul de ministru-președinte. După război a fost arestat, condamnat la moarte și executat.

impresia că Hitler ar fi foarte încântat să facă un compromis cu Marea Britanie în următoarele condiții: imperiul britanic va continua să existe, dar pe continent britanicii nu ar mai avea niciun cuvânt de spus. Ar fi încercat pentru a doua oară, cum se spune, să încheie printr-o acțiune personală războiul dintre cele două popoare albe”.

Fritz Hesse, înalt funcționar în Ministerul de Externe, specialist în chestiunile britanice, a afirmat după război că Himmler și Ribbentrop îl întrebaseră ce părere are despre posibilitatea încheierii unei înțelegeri de pace de către Hess.

SS-Obergruppenfuhrer-ul Karl Wolff a mărturisit că, la 17 aprilie 1945, Hitler a afirmat că Hess acționase din ordinul lui.

Niciuna din aceste chestiuni neclare nu va fi elucidată, atât timp cât Marea Britanie nu publică documentele legate de sosirea lui Rudolf Hess în Scoția.

La ora 22.30, o stație de radiolocație a identificat un avion care se apropia de țărmul Scoției la o înălțime de 4.000 m. Treisprezece minute mai târziu, postul de observație situat la 11 km nord-est de Alnwick a auzit huruitul avionului, pe care l-a numit cu criptonimul *Raid 42*. O clipă mai târziu au identificat că este un Messerschmitt *Bf110*, și au raportat acest lucru la camera operativă din Inverness. Dar ofițerul care a receptat știrea a crezut că cei de la Home Guard băuseră prea multă bere în timp ce făceau de serviciu în post, căci niciun avion de acest tip nu putea să ajungă așa de departe fără să piardă orice speranță de a se mai putea întoarce. Curând au început să sosească rapoarte și de la alte posturi de observație, care anunțau că enigmaticul avion, identificat din nou ca *Bf 110* sau Dornier *Do 215*, se îndreaptă spre Selkirk și mai departe, spre nord-vest, coborând la 1.500 m. Dar avionul de vânătoare trimis în urmărirea lui l-a pierdut pe intrus.

Curând, centrala de la Inverness a primit ultimul raport de la un punct de observație situat la 14 km de Glasgow. S-a raportat că la ora 23.09 avionul s-a prăbușit în flăcări, câțiva kilometri la sud-est de localitatea Bonnyton Moor.

David Maclean, muncitor la ferma Floors, tocmai lua cina, când a auzit huruitul avionului, apoi explozia și a văzut pe fereastră cum cerul este cuprins de flăcări. A alergat în curte și a văzut în lumina lunii un parașutist care cobora spre pământ. A pus mâna pe furcă și s-a repezit spre câmp, unde se întinsese ciuperca albă, de sub care a ieșit un parașutist în combinezon negru de piele. S-a ridicat cu greutate în picioare, căci era rănit.

— Ești neamț?, a întrebat Maclean, apropiindu-se cu băgare de seamă și ținând furca întinsă în față.

— Da, a răspuns celălalt într-o engleză fluentă, deși cu pronunțat accent german. Sunt german, căpitanul Alfred Horn. Doresc să ajung la Dungavel House. Am să transmit ceva important prințului Hamilton.

Hess nu știa că aterizase la aproape 50 km de ținta sa.

— Ești singur?, a întrebat Maclean lăsând furca în jos.

— Nu mai este nimeni în afară de mine, a răspuns Hess. Nu am arme.

Dinspre fermă a venit în fugă un argat, pe care Maclean l-a trimis la Eaglesham House, unde se afla o stație secretă de radar. Văzând că pilotul se mișcă greu, șchiopătând vizibil de un picior, l-a ajutat să strângă parașuta și l-a condus la ferma sa. Acolo, în fața ușii, stătea mama lui David, care i-a primit pe amândoi în cameră, l-a așezat pe pilot pe cel mai bun fotoliu și a pus de ceai.

— Aș vrea să ajung la prințul Hamilton, a repetat Hess.

— Nu pot să te duc acolo, căci dintr-o clipă în alta vor veni soldații, a ridicat din umeri Maclean. Deocamdată bea niște ceai.

Curând în casă au intrat soldații care îl căutau de mai mult timp fără rezultat pe parașutist: un civil cu caschetă metalică pe care scria „Police” și un soldat de la Home Guard cu un revolver mare în mână. După o scurtă consfătuire unde să-l ducă pe oaspetele neașteptat, s-au hotărât să-l ducă la compania din Busby, apoi la comandamentul batalionului din Giffnock. În cele din urmă, l-au închis într-o încăpere din cazarma Maryll Barracks.

Și astfel a început viața de închisoare a lui Rudolf Hess, care s-a încheiat 47 de ani mai târziu prin sinucidere în închisoarea Spandau din Berlin.

Britanicii tăceau ca mormântul. Unul dintre ambasadorii străini l-a întrebat pe premierul Winston Churchill dacă Hess adusese propuneri referitoare la rezolvarea problemelor europene, dar el a spus doar atât:

— Nu am niciun fel de informații în legătură cu această persoană, dar firește că guvernul Majestății Sale va informa guvernul Statelor Unite cu privire la acest zbor.

Asta a fost tot ce a spus în mod oficial Winston Churchill despre Hess. Nici măcar nu i-a rostit numele!

Secretul în care guvernul britanic a învăluit șederea lui Hess în Marea Britanie a sporit bănuielile lui Stalin. El considera de mult timp că Marea Britanie se străduiește să-l facă să se certe cu Hitler și să declanșeze un război între cele două state totalitare, ceea ce ar fi

adus foloase democrațiilor. Fără îndoială că Stalin, suspicios din fire, avea motive să creadă acest lucru despre Churchill. Spionajul sovietic cunoștea bine acțiunile diplomației britanice, mai ales datorită lui John Cairncross¹, unul dintre cei mai eficienți spioni, care, lucrând la Ministerul de Externe din 1939, le-a furnizat rușilor documentele cele mai secrete.

În septembrie 1940, Cairncross a preluat funcția de secretar particular al lordului Hankey, membru cu state vechi în numeroase comisii ale guvernului, iar din 1939 a devenit consilier apropiat al premierului Chamberlain, omul care răspundea de supravegherea spionajului E drept că, după ce Chamberlain a devenit șeful guvernului, Hankey a pierdut funcția din cabinetul de război, dar a continuat să aibă acces la toate documentele pe care le examina cu multă curiozitate și le dădea apoi și secretarului său.

Cairncross a lucrat atât de intens, încât mulți ani mai târziu unul din șefii spionajului sovietic, Dmitri Svetanko, a spus că „furniza literalmente tone de documente”. Datorită lui, rușii au cunoscut cele mai secrete intenții ale guvernului lui Winston Churchill. Și tocmai de aceea Stalin a devenit atât de bănuitor în legătură cu informațiile britanice. La fel de neceremonios a procedat și în legătură cu prima informație pe tema intențiilor germane, pe care i-a transmis-o ambasadorul britanic, Sir Stafford Cripps^{1 2}. Era ca un fel de gest de bunăvoință, prin care acest diplomat, cunoscut pentru simpatiile lui procomuniste, fusese trimis la Moscova în mai 1940. La 25 iunie, Cripps i-a transmis o scrisoare din partea lui Churchill în care acesta îl avertiza că Hitler intenționează

¹ **John Cairncross** (1913-1995), membru al Partidului Comunist Britanic, absolvent al Universității din Glasgow, a lucrat câțiva ani la Cambridge, unde a fost recrutat de spionajul sovietic. Din 1936 a fost funcționar în Ministerul Afacerilor Externe. Din 1939 a transmis informații secrete spionajului sovietic. Din 1940, în calitate de secretar al Lordului Maurice Hankey, a avut acces la cele mai secrete informații ale guvernului britanic. În timpul războiului, a lucrat la Blethley Park, unde erau descifrate telegramele germane. În 1951 a fost bănuț de spionaj, a fost eliberat din postul de la Ministerul de Finanțe și a plecat în Africa, apoi în Extremul Orient. În 1964 a recunoscut că este spion. În 1995 s-a întors în Anglia.

² **Stafford Cripps** (1889-1952), consilier regal din 1927, în 1931 a devenit membru în parlament din partea Partidului Laburist. A fost întemeietorul Ligii Socialiste în 1932 și, patru ani mai târziu, s-a pronunțat pentru crearea unui partid comun cu comuniștii, motiv pentru care a fost îndepărtat din Partidul Laburist. Din mai 1940 până în ianuarie 1942, a fost ambasador la Moscova, apoi, în numele guvernului britanic, a condus negocierile cu India. După război, a ocupat diverse funcții în stat, până în 1950, când s-a retras din activitatea politică din motive de sănătate.

i ocupe toată Europa și îi propunea ca Marea Britanie și Uniunea Dvietică să-și unească forțele în apărare. Această convingere de-irgea din telegramele Comandamentului Suprem și ale Ministerului de Externe din Germania, interceptate și descifrate la Bletchley Park, îea ce firește că ambasadorul nu avea de unde să știe. Stalin nu a îț crezare acestui avertisment, astfel că, la 13 iulie, Molotov i-a trimis i Hitler copia scrisorii și, în plus, și stenograma convorbirii cu Cripps. Dia să-i confirme în acest fel loialitatea și să-i arate lui Hitler că poate /ea deplină încredere în el.

Cripps s-a prezentat cu un nou avertisment la cabinetul adjunc- lui comisarului poporului pentru afaceri externe, Andrei Vîșinski, la 3 aprilie 1941, aducând o scrisoare pe care Churchill i-o scrisese lui talin cu două săptămâni mai înainte:

„Am informații sigure din partea unui agent de încredere, că în omentul în care Germania a fost sigură de Iugoslavia, ceea ce s-a tâmplat la 20 martie, a început să transfere trei din cele cinci divizii 3 blindate de pe teritoriul României spre sudul Poloniei. În momentul

i care a aflat de revoluția din Serbia și de lovitura de stat de acolo din 7 martie, transferul a fost oprit. Las la aprecierea Excelenței Voastre iportanța acestor fapte”.

Cripps știa deja ce atmosferă nefavorabilă pentru britanici și pentru /ertismentele lor domnește la Kremlin. De aceea, a ezitat mult timp ână să predea scrisoarea. Iar temerile lui erau întemeiate. Comisarul djunct Vîșinski a confirmat, două zile mai târziu, că i-a transmis lui talin scrisoarea, dar acesta nu a răspuns la ea.

Avertismente

Bărbatul care stătea în fața cinematografului arăta ciudat cu trendul

ii lung și pălăria care îi cădea peste ochi. Cu câteva luni în urmă, orice olițist german l-ar fi legitimat imediat, dar de când începuseră raidu- le aliaților și bombele distruseseră o mulțime de clădiri, pe străzile apitalei Reich-ului se vedeau mulți oameni îmbrăcați ciudat. Erau cei are își pierduseră tot avutul și umblau îmbrăcați în ceea ce primiseră e la rude sau de la serviciile sociale.

Polițistul care l-ar fi legitimat pe bărbatul din fața cinematografului r fi fost uimit să constate că acesta avea pașaport diplomatic. Era am Edison Wood, consilierul comercial al ambasadei americane de) Berlin. Observându-i obiceiurile, ai fi putut ajunge la concluzia că era

un cinefil împătimit, căci mergea deosebit de des la cinema, de regulă la ultimul spectacol.

Se uita spre intrarea în cinematograful și când s-au stins luminile, ceea ce era semn sigur că proiecția începuse, casiera închisese ghișeul și nimeni nu mai cumpăra bilete, s-a îndreptat către intrare.

În sala cufundată în întuneric, plasatoarea i-a luminat drumul cu lanterna și l-a condus la rândul nr. 7, indicându-i locul lui.

Sala era aproape pustie, căci berlinezii se duceau tot mai rar la ultimul spectacol, temându-se de bombardierele britanice, care se năpusteau tot mai des asupra orașului la ora aceasta.

Câteva minute mai târziu, lanterna plasatoarei a strălucit din nou în întuneric și un alt spectator întârziat a fost condus la locul său. Acesta s-a așezat în spatele lui Sam Wood.

„*Wohnenschau*” - cronica cinematografică - înfățișa trecerea unei coloane germane de blindate printr-un sat din Iugoslavia.

— Zorile ivite deasupra munților Iugoslaviei au luminat calea tancurilor noastre, care se îndreaptă neabătute spre țintă. Vitejii tan-chiști, fără să-și precupețească eforturile, aduc la îndeplinire ordinele Fuhrer-ului...

Vocea stridentă a crainicului se amesteca cu hurele tancurilor care se opriseră într-un loc, iar tanchiștii examinau terenul cu lunetele.

Wood nu se uita la ecran. Cu coada ochiului văzuse cum cel care ședea în spatele lui își rezemase brațul de spătarul scaunului de lângă el și aruncase un cocoloș de hârtie în pălăria pe care o pusese pe acel scaun intenționat cu gura în sus.

— Inamicul fuge numai când zărește tancurile noastre, iar acestea își confirmă puterea prin bubuitul tunurilor...

Cronica se apropia de sfârșit și începea filmul, dar Sam Wood s-a ridicat și s-a îndreptat către ieșire. A aruncat o privire spre bărbatul care ședea pe rândul din spatele lui și numai o persoană inițiată ar fi putut distinge în acel gest un salut sau o mulțumire. Oare îl cunoștea pe omul acela? Era greu de spus. Nu era exclus să fi stabilit un contact printr-un intermediar și se întâlniseră în sala de cinema, unde din cauza întunericului nu putea să distingă trăsăturile feței. Probabil că nu schimbaseră niciodată nicio vorbă unul cu altul.

Sam Wood nu era agent al serviciilor speciale americane. De profesie inginer, făcuse multe meserii în viața sa până când, în 1928, începuse să

al umorului tipic american, ceea ce îl ajutase să-și facă mulți prieteni. Printre aceștia se găsea și „Johnnie” von Herwarth, care se întâlnea des cu Wood și, având încredere în texanul cel voinic, îl informa despre planurile acțiunilor guvernului german.

Dar nu el era acela care îi transmisese lui Wood în acea seară de mai în sala de cinematograf informații scrise pe fișuici, căci se afla în acel moment cu unitatea lui în Polonia. Identitatea acelui informator secret nu a fost dezvăluită niciodată. Încă din septembrie 1940, Herwarth le transmisese americanilor informația că Hitler a renunțat la invazia împotriva Marii Britanii și tot ceea ce era legat de această chestiune - transferurile de efective, testarea noilor echipamente, informațiile referitoare la forța unităților de invazie - trebuie considerat un joc având drept scop să-i oblige pe britanici să capituleze. În ianuarie 1941, informatorul secret a transmis primul raport foarte amănunțit pe tema intențiilor lui Hitler față de Uniunea Sovietică. Afirmă că la mijlocul lunii decembrie, Fuhrer-ul semnase directiva care ordona începerea pregătirilor pentru programul „Barbarossa”!

Wood a mai străbătut câteva străzi, privind tot timpul bănuitor în stânga și în dreapta, ca să fie sigur că nu-l urmărește nimeni, gata în orice clipă să înghită hârtia, pe care o luase la cinema. Dar nu existau motive de neliniște. Pe străzi era deja pustiu și ar fi zărit ușor orice agent al contraspionajului dacă era pe urmele lui.

A ajuns într-o mică piațetă, unde își lăsase mașina. A pornit motorul și a plecat repede, privind mereu în oglinda retrovizoare. S-a liniștit abia atunci când a ajuns în grădina casei în care locuia și a închis cu grijă poarta. În fiecare misiune pe care o îndeplinea avea nervii întinși la maximum, deși nu avea motive, căci ca diplomat protejat de imunitate nu-l putea amenința nimic. Dar știa că pentru orice neglijență din partea lui - și era ușor să comită așa ceva, căci nu fusese școlit în mod special pentru astfel de misiuni - oamenii care îi furnizau informații puteau plăti cu viața.

S-a întors la mașină și a citit hârtia la lumina brichetei: „Hitler a mutat data începerii războiului cu Rusia pentru mijlocul lui iunie”.

Era aproape miezul nopții. S-a gândit un moment dacă să aștepte până dimineața, dar a ajuns la concluzia că trebuie să transmită aceste noutăți cât mai repede la Washington. A ars biletul, a strivit cu grijă scrumul în scrumieră și a pornit spre ambasadă.

Rapoartele trimise de Wood erau privite la Washington cu neîncredere, dar sursele din care primea informații erau atât de serioase, încât această știre a trezit imediat interesul lui Cordell Huli, secretarul

de stat, și al adjunctului acestuia, Summer Wells. Aveau încredere în rapoartele spionului amator, cu atât mai mult cu cât informațiile lui erau confirmate și de telegramele japoneze descifrate de curând. Baronul Oshima, ambasadorul Japoniei la Berlin, trimitea la Tokio descrieri destul de amănunțite ale acțiunilor și intențiilor guvernului german și, deși nu știa tot, coroborarea telegramelor lui cu informațiile lui Wood alcătuiau o imagine autentică a pericolului izbucnirii unui nou război în Europa.

Președintele Roosevelt își dădea seama că nu poate ține aceste informații numai pentru el și că trebuia să-l avertizeze pe Stalin. S-a ales pentru aceasta calea diplomatică și misiunea transmiterii avertismentului a fost încredințată ambasadorului Laurence Steinhardt. Dar acesta a refuzat s-o îndeplinească, susținând că va face mai mult rău decât bine, căci Stalin nu crede în bunele intenții ale americanilor și va respinge informațiile despre pregătirile germane, considerând că este vorba de o provocare. Fără îndoială că Steinhardt se baza în această convingere pe convorbirea cu ambasadorul Cripps, care se plânsese că rușii nu numai că nu apreciază bunele lui intenții, dar îl privesc chiar cu dispreț.

Pare de la sine înțeles că Stalin nu putea să creadă în bunele intenții ale unui dușman atât de înverșunat al comunismului cum era Winston Churchill. Încă din 1918, acesta fusese unul dintre autorii intervenției marilor puteri europene împotriva revoluției bolșevice. Grijă bruscă pentru siguranța Uniunii Sovietice în fața agresiunii hitleriste putea să pară cu atât mai suspectă cu cât Churchill, ca șef al guvernului unui stat care se apăra cu disperare de nemți, trebuia să viseze la ziua când Wehrmacht-ul ar trece granița Uniunii Sovietice. Aceasta ar fi însemnat ca Hitler să fie ocupat într-un nou război cu o țară mare și obligat astfel să renunțe la planurile de a sili Marea Britanie să încheie pace. Pe lângă aceasta, Uniunea Sovietică, aliatul Germaniei, era dușmanul Marii Britanii și de la izbucnirea războiului mondial guvernul britanic pregătise cel puțin de două ori acțiuni armate împotriva Armatei Roșii, în 1939, Churchill plănuise să trimită Corpul Expediționar în ajutorul finlandezilor. În 1940, elaborase un plan de bombardare a câmpurilor petroliere sovietice din regiunea Baku, de unde rușii trimiteau țiței nemților. Despre ajutorul pentru Finlanda vorbise deschis presa britanică, planurile raidurilor împotriva zonei Baku fuseseră descoperite în Franța de soldații germani și fuseseră trimise apoi la Moscova.

Summer Wells s-a decis totuși să-l avertizeze pe Stalin. A profitat de întrevederea cu ambasadorul Umanski, ca să-i vorbească despre planurile lui Hitler.

— Domnule ambasador, Wells l-a luat pe Umanski pe după umeri l-a dus deoparte, imediat după ce s-a terminat recepția de la

epartamentul de Stat. Avem informații din surse cât se poate de siguri că Germania se pregătește foarte serios să vă atace țara. Războiul așteaptă izbucni înainte de retragerea armatelor germane din teatrul albanic...

Umanski a pălit.

— Preciez importanța informațiilor pe care mi le transmiteți, a spus l după o clipă de tăcere. Guvernul meu vă va fi recunoscător pentru încredere. Voi informa neîntârziat despre convorbirea noastră.

Ce anume îi făcuse lui Umanski o impresie atât de puternică, încât să-l șocase? Fusesse oare șocat de viziunea războiului iminent? Sau poate e temea mai mult de faptul că trebuia să transmită la Moscova încrederea pe care o auzise de la Wells? Se temea, căci știa ce îl amenință și nu putea să spună că „uitase” de această convorbire.

Kremlinul era obsedat de suspiciunea că britanicii și americanii organizaseră o mare campanie cu scopul de a provoca Moscova să înceapă războiul cu Germania.

Stalin știa cât se poate de bine ce se întâmplă de-a lungul frontierei arii sale. Germania transfera aici trupe într-un ritm din ce în ce mai rapid. Până la 14 martie 1941, 2.500 de trenuri aduseseră soldați și echipamente militare în zona de concentrare. În aprilie și mai mișcarea s-a intensificat brusc. În 10 săptămâni, prin Polonia au trecut 17.000 de trenuri de marfă, aducând trupele din cel de-al doilea val. Până la

10 mai, la frontieră se aflau deja 120 de divizii și mai veneau și cele reștinse din Balcani. O asemenea masă de oameni și de echipamente de război nu putea fi ascunsă de zborurile de recunoaștere ale spionajului sovietic și de ochii spionilor, deosebit de numeroși în zona de graniță.

La Moscova soseau rapoarte îngrijorătoare, căci fiecare comandant de regiune militară se simțea obligat să înștiințeze guvernul de concentrarea unor forțe atât de însemnate.

La 2 iunie, comandantul Armatei de Apărare a Frontierei a raportat că în zonele de frontieră au fost identificate 80-85 de divizii germane de infanterie, 7 divizii de blindate, 65 de divizii de artilerie și multe alte unități mari.

Două zile mai târziu, generalul Dmitri Pavlov, comandantul Regiunii Militare Vest, a trimis la Statul Major General un raport din care reieșea că la 25 mai în raioanele de frontieră au sosit două divizii blindate SS

despre intensificarea pregătirilor (...) și întărirea unităților concentrate în zona de frontieră a Regiunii Militare Vest sunt demne de toată încrederea”.

La 13 iunie, mareșalul Semion Timoșenko, comisarul poporului pentru apărare, l-a sunat pe Stalin:

— În situația care s-a creat de-a lungul frontierelor noastre, consider că este indicat să declarăm alarmă în unitățile de frontieră. Vă rog să vă exprimați acordul.

— O să ne mai gândim la aceasta, a răspuns Stalin și a închis telefonul.

Timoșenko nu a s-a lăsat. În ziua următoare, împreună cu Gheorghi Jukov, șeful Statului Major General, s-a prezentat la cabinetul de la Kremlin.

— Propuneți începerea mobilizării, punerea în stare de alarmă a unităților și transferarea lor către frontiera de vest? Stalin era furios. Asta înseamnă război, înțelegeți sau nu?

Timoșenko și Jukov tăceau.

— Câte divizii avem în vestul țării?, a întrebat Stalin.

— 149, a răspuns Jukov.

— Și asta nu este suficient? După informațiile noastre, nemții nu au atâtea divizii.

— Este adevărat, a spus Jukov făcând un pas înainte. Dar diviziile germane au efectivele complete, adică între 14.000 și 16.000 de soldați în divizie, bine înarmați și gata de luptă. În schimb, efectivele diviziilor noastre sunt incomplete. Lipsesc rezerviștii și echipamentul de luptă.

— Să nu credeți tot ce citiți în rapoartele spionajului!

Stalin s-a așezat la birou și a lăsat capul în jos. Șapoșnikov și Jukov au înțeles că întrevederea a luat sfârșit. Au salutat și au ieșit din cabinet.

Stalin a lăsat la o parte toate precauțiile.

— Pavel Mihailovici, vă cheamă tovarășul secretar general. Vocea lui Gnedih suna sec în receptor.

Nu era de mirare că un membru al secretariatului lui Stalin se adresa pe un ton atât de oficial șefului spionajului extern din NKVD, deși se cunoșteau de mult. Funcția de șef al spionajului era deosebit de nesigură în primele zile ale lui mai 1941. Oamenii își aminteau ce epurări masive avuseseră loc în această organizație. Putea ieși brusc la iveală că unul ca Fitin este trădător și spion britanic, iar dacă cineva ar fi auzit

că Gnedih i s-a adresat pe numele mic, ba pe deasupra și politician, ar fi devenit imediat suspect.

— A spus să vă prezentați peste o jumătate de oră la cabinetul tovarășului secretar, a spus Gnedih și a închis telefonul.

Pavel Fitin s-a ridicat, și-a încheiat vestonul și și-a adunat hârtiile de pe birou. Drumul până la Kremlin nu putea să dureze mai mult de zece minute, dar prefera să plece imediat. A traversat în pas grăbit secretariatul, aruncându-i din zbor adjutantului să tragă mașina la scară.

Nu de mult mai lucra încă în spionaj. Fusese recrutat în februarie 1938, imediat cum se încheiaseră epurările și serviciile secrete începuseră să-și reînnoiască rândurile foarte rărite. În octombrie, fusese trimis la Școala pentru Misiuni Speciale (*Șkola Osobogo Naznacenia*) de lângă Moscova, deschisă cu câteva zile mai înainte. Se dovedise un student deosebit de inteligent și după câteva luni de pregătire fusese angajat la secția de spionaj străin. În mai 1939 fusese numit șeful spionajului, deși nu avea decât 31 de ani, ceea ce era o carieră absolut neobișnuită în aparatul anchilozat al statului bolșevic.

Era o funcție extrem de periculoasă. În cele 15 luni precedente, trei șefi ai spionajului în străinătate sfârșiseră cu un glonț în cap la Lubeanka. Era deci de așteptat ca noul șef, tânăr și lipsit de experiență, să ajungă curând tot acolo. S-a apărat, deși nu a fost meritul lui, ci al rețelelor de spionaj admirabil organizate, care luaseră naștere în anii '30 în Marea Britanie și în Germania. Acestea erau alcătuite din oameni cu educație aleasă, convinși că misiunea vieții lor este să salveze lumea de fascism și de nazism, pe deplin devotați activității lor. Devotamentul și convingerile lor nu au putut fi slăbite nici de rezidenții penibili ai spionajului sovietic pe care Fitin îi trimisese în aceste țări în locul celor uciși în timpul marilor epurări.

La sfârșit anului 1940, la Londra a plecat Anatoli Gorski, un bărbat abia trecut de 30 de ani, primitiv și prost, în plus convins de importanța persoanei sale, ceea ce îl făcea să fie absolut insuportabil. Până la începutul anului 1941 a refăcut contactele cu cinci agenți recrutați de predecesorul lui la Cambridge, care aveau acces la secretele guvernului. Aceștia lucrau în locul lui.

La Berlin a fost trimis Aleksandr Korotkov, care s-a înfierbântat atât de tare de dorința de a reface contactele cu spionii germani că pe unul din ei, Arvid Harnack, l-a vizitat la el acasă, ceea ce era în contradicție cu cele mai elementare reguli ale spionajului. Dar și în Germania au fost reactivate contactele vechi: pe lângă Harnack, a început să activeze Harro Schulze-

secrete militare. Era un antinazist atât de împătimit că, în timpul nopții, când sora lui lipea afișe subversive pe zidurile caselor din Berlin, el, în uniforma de ofițer Luftwaffe, stătea de pază cu pistolul în mână. Datorită informațiilor obținute de acesta, Korotkov a putut să trimită la Moscova, în ziua de 16 iunie 1941, informația că „lovitura este așteptată dintr-un moment în altul”.

Fitin a sosit punctual la secretariatul lui Stalin, o încăpere modest mobilată, unde sub fereastra mare se afla un birou și în partea dreaptă, în fața ușii de stejar care dădea în cabinet, trei fotolii pentru cei care așteptau să fie primiți. Gnedih, care îl aștepta deja, l-a introdus în cabinetul lui Stalin fără să-i explice de ce fusese convocat.

— Ascultă, spionule șef!, a exclamat Stalin văzându-l pe Fitin. Nu trebuie să-mi prezinți ultimele rapoarte ale agenților noștri, le știu pe dinafară. Ține minte: Nu există nemți pe care să-i poți crede, în afară de Wilhelm Pieck¹. E clar?

— Clar, tovarășe Stalin!, a răspuns Fitin.

Știa perfect că Stalin vorbește despre rapoartele lui Harnack și Schulze-Boysen. Dictatorul nu avea încredere în ele. Considera că acești agenți se lăsaseră păcăliți de nemți, ba poate chiar de britanici, al căror spionaj găsise o modalitate să transmită informații false.

Firește că Pavel Fitin știa ce crede Stalin despre rapoartele cu privire la pregătirea Germaniei pentru război. Într-unul din ele, trimis de Harro Schulze-Boysen, notase pe margine:

„Puteți să-l trimiteți pe informatorul vostru de la aviația germană în mă-sa. Nu este informator, este dezinformator.” Dar ce era să facă șeful spionajului din străinătate al NKVD cu rapoartele rezidenților și cu materialele informative? După izbucnirea războiului - care se putea întâmpla din zi în zi - ar fi fost învinuit că ascunsese informații importante ale spionajului și ar fi fost împușcat. Din două rele alesese așadar pe acela de a-i transmite aceste informații lui Stalin și nici nu știa cât de aproape fusese să-și piardă capul. Îl enervase rău pe Stalin, așa că dacă ar mai fi durat câteva săptămâni ar fi ajuns la închisoare. Dar izbucnirea războiului îi salvase viața. Nu fusese la fel de abil ca Filip Golikov, șeful spionajului militar GRU.

Golikov, care fusese numit în funcție în mai 1940 fără să fi avut niciun fel de pregătire, se temea îngrozitor că incompetența lui va ieși curând la iveală. Dar găsise repede o soluție, dezlănțuind o campanie ¹

¹ **Wilhelm Pieck** (1876-1960) - activist comunist german, din 1939 a locuit în URSS, unde în 1943 a fost cofondator al Comitetului „Germania liberă”. În anii 1949-1960 a fost președintele RDG.

je urmărire a spionilor, diversioniștilor și dușmanilor poporului, care se ncuibaseră în armată și încercau să slăbească Armata Roșie. A obligat, așadar, cadrele să caute autorii unor acte de sabotaj născocite: de exemplu, adăugarea de sticlă pisată în pâslă din care se confecționau oâslarii, cuie în ghetete care chinuiau picioarele soldaților, cioburi de sticlă sau pâine mucegăită în hrana cailor.

Dar nici el nu putea să arunce la gunoi rapoartele agenților subordonați serviciilor lui. Așadar, i le trimitea lui Stalin, dar pe marginea lor nenționa: „vândut britanicilor”, sau „agent dublu”. La 20 martie 1941, a transmis un raport informativ al agentului Richard Sorge de la Tokio, în care acest spion, care avea acces la secretele guvernului german, Dădea data începerii atacului german: 15 mai. Dădea și structura organizatorică a forțelor germane. Golikov a scris în concluzia raportului: „Zvonurile și documentele care vorbesc despre începerea inevitabilă în primăvara acesta a războiului cu URSS trebuie considerate dezinformări provenind de la spionajul britanic, poate chiar german”.

În același ton se exprimau toți comandanții, știind că dacă ar fi vorbit în mod serios despre amenințare, ar fi avut de suferit consecințe grave. Comisarul pentru marina militară, Nikolai Kuznețov, i-a trimis lui Stalin un raport pe tema planurilor germane, în care scria: „Presupun că informațiile sunt false și îndreptate în mod special în această direcție, ca să se vadă cum va reacționa Uniunea Sovietică”.

Din ianuarie 1941, serviciile sovietice de informații au transmis aproximativ o sută de rapoarte care avertizau în legătură cu agresiunea germană și menționau și data începerii acesteia: la început mijlocul lui mai, apoi a treia decadă a lui iunie, ca urmare a amânării loviturii din cauza campaniei din Balcani.

Stalin le respingea. Oare nu le credea?

Intențiile lui Hitler fuseseră clare de la bun început și rapoartele spionilor nu aduceau nimic nou. Erau ca niște avertismente pentru cioban: ai grijă că în curând lupii îți vor mânca oile! Nu avea nevoie de astfel de avertizări. Nu aveau nicio importanță. Alta era problema cu data începerii agresiunii germane. Stalin era acoperit de o avalanșă de informații. Pe de o parte, erau rapoartele de la agenți care dădeau un termen pentru începerea războiului, pe de altă parte, soseau cele care reprezentau efectul jocului germanilor cu scopul de a semăna derută și de a crea o imagine total inversă. Pe lângă aceasta, mai erau și opiniile funcționarilor înspăimântați și ale comandanților care, de frica lui Stalin, se străduiau să tulbure și mai mult această imagine.

RAZBOIUL SECRET AL LUI STALIN

Încă din 15 februarie 1941, feldmareșalul Wilhelm Keitel semnase documentul intitulat „Principiile inducerii inamicului în eroare”, în care se definea modul de disimulare a pregătirilor de război cu Uniunea Sovietică. Principiul fundamental era explicarea prezenței unor unități puternice în vecinătatea frontierei sovieto-germane ca exerciții premergătoare invadării Marii Britanii. În felul acesta era explicată necesitatea de a se ascunde pregătirile de război de avioanele de recunoaștere și de bombardierele engleze. S-ar fi putut spune că explicația este cusută cu ață albă, dar ea era însoțită de acțiuni care într-adevăr ar fi putut induce în eroare.

La sfârșitul lunii martie, Germania a început operațiunea „Harponul”, care trebuia să lase impresia că pregătirile pentru invadarea Marii Britanii au ajuns în faza finală. Dintr-un port norvegian au pornit pe mare 10 transportoare escortate de 4 cuirasate și câteva distrugătoare. În același timp, scurgerile de informații din Wehrmacht arătau că această escadră urma să ajungă în Scoția. Vasele au ieșit din port, dar s-au întors după lăsarea întinericului și au debarcat oamenii pe țărm, pentru a-și continua apoi drumul goale până în Scoția. Acolo s-au lăsat depistate de aviația britanică și au dispărut apoi la adăpostul întinericului. Misiunea lor fusese să mențină tensiunea.

La 24 aprilie a început operațiunea „Rechinul”, care consta în intensificarea activității vaselor germane în zona Norvegiei, pentru a lăsa impresia că invadarea Marii Britanii va avea loc foarte curând.

Operațiunea era însoțită de acțiuni care induceau în eroare spionajul sovietic din zonele de frontieră. De exemplu, soldaților staționați acolo li se distribuiseră manuale de limba engleză cu expresii de felul: „Mâinile sus!”, „Predați-vă!”, „Cum să ajung la...” etc. În Franța, un ofițer beat își dăduse întâlnire cu o fată și spusese că în curând va fi la Londra, iar a doua zi nu mai venise la întâlnire; imediat după aceea se răspândise zvonul că fusese arestat pentru că trădase un secret de război.

La Berlin, în ziua de 13 iunie, întregul tiraj al ziarului „*Volkischer Beobachter*” a fost retras de la chioșcurile de presă, chipurile la cererea Wehrmacht-ului, dar multe exemplare fuseseră deja vândute. Cuprindeau articolul *Creta ca exemplu*, din care reieșea în mod clar că invazia în Marea Britanie va începe în zilele imediat următoare. În același timp, comandamentul Wehrmacht-ului a început să retragă o parte din unitățile de la frontiera germano-sovietică. Bineînțeles că nu au plecat prea departe, dar s-a creat impresia că a început transferul trupelor bine instruite spre țărmul francez.

Fără îndoială, în acest joc se lăsase antrenat fără voia lui și ambasadorul Friedrich von der Schulenburg. În iunie, într-o convorbire cu ambasadorul Dekanozov, care venise pentru câteva zile la Moscova, spus:

— Hitler a luat decizia de a începe războiul cu Uniunea Sovietică e 22 iunie. De ce vă informez despre asta? Am fost educat în spiritul jii Bismarck, care a fost întotdeauna împotriva unui război cu Rusia.

Dekanozov firește că i-a raportat imediat lui Molotov această revelație fără să știe că își risca viața. Stalin, ce-i drept destul de liniștit, a irimit informația transmisă de Schulenburg și a spus numai atât:

— Provocările au ajuns până la nivelul ambasadurilor.

Beria, care nu putea să-l sufere pe Dekanozov și pândea o ocazie să se descotorosească de el, i-a scris un raport lui Stalin:

„Insist din nou să fie rechemat și muștrat ambasadorul de la Berlin, Dekanozov, care mă bombardează neconținut cu rapoarte, în sensul că Hitler se pregătește să atace URSS. A raportat că atacul va avea loc mâine, dar eu și oamenii mei, Iosif Visarionovici, ne-am băgat line în cap opinia dumneavoastră înțeleaptă: Hitler nu ne va ataca în 1941”.

Stalin nu avea de gând să aștepte să vadă ce e adevăr și ce este minciună a serviciilor speciale. S-a decis să se bazeze pe instinctul său. Era convins că Hitler nu va da semnalul de atac împotriva Uniunii sovietice până nu va rezolva situația cu Marea Britanie. Poate că jocul ipionajului german justifica o astfel de opinie. Poate se gândea că trebuie să aștepte deja anotimpul când armata germană ar fi putut să pornească la cucerirea unei țări atât de mari. Începerea războiului în iunie însemna că Wehrmacht-ul va trebui să dea lupte în timpul ploilor de la începutul toamnei și al gerurilor de la sfârșitul ei. Nu avea de unde să știe că strategii germani prevăzuseră ca războiul cu Uniunea Sovietică să se încheie cu victoria Germaniei în 9-17 săptămâni, dovedind astfel că ei știau ce înseamnă distanțele din spațiile rusești și înverșunarea apărătorilor lor.

Stalin se aștepta ca armata aceea mare care stătea la frontiera țării lui să lovească, dar abia în 1942.

Armata lui trebuia să lovească înainte! Când? Oare chiar în 1941?

Judecând după starea de pregătire a Armatei Roșii în iunie 1941, se putea trage concluzia că ar fi fost gata să înceapă lupta nu mai devreme de august sau septembrie. Aceasta rezulta din ritmul în care se concentra armata la frontieră. Operațiunea începuse la mijlocul lui aprilie și până la 22 iunie se aflau în stare de luptă numai 54 de divizii

de infanterie și două divizii de cavalerie. Restul erau în poligoane sau în cazărmi pentru completarea efectivelor. Transferul până în zona de concentrare și pregătirea de luptă ar mai fi durat încă două luni. Ar fi fost în continuare un moment bun pentru începerea ofensivei. Diviziile sovietice ar fi mers spre vest, unde vremea ar fi fost favorabilă acțiunilor de luptă. Dar Stalin știa că timpul de pregătire fusese prea scurt. După experiențele nemților în Polonia și în vestul Europei și ale rușilor în Finlanda, își dădea perfect de bine seama de importanța blindatelor și a aviației într-un război de agresiune. Fiecare lună de întârziere a războiului permitea să se trimită unităților de luptă sute de tancuri noi, tip *T-34*, în fața cărora nemții erau neputincioși, căci numai tunurile de calibrul 88 le puteau înfrunta. În iunie, Armata Roșie avea 1.225 de tancuri *T-34* și 250 de tancuri grele *KW*¹, așadar prea puține, după părerea comandanților sovietici, pentru a purta un război cu blindate. Prea puține erau și avioanele de atac *Il-2*^{1 2}, a căror producție a început în 1941, pentru a sprijini atacurile cu blindate. Lipseau modernele

¹ **KW**, tancul greu numit *KW-1* (de la inițialele comisarului poporului pentru apărare, Kliment Vorosilov), a fost proiectat în 1938 de un colectiv de constructori de la uzinele Kirov din Leningrad, unde producția a început în 1940. În toamna anului 1941, uzina a fost evacuată la Celeabinsk, dar producția a fost reluată chiar înainte de sfârșitul anului și a continuat până în aprilie 1943. În această perioadă, uzinele au livrat armatei 4.700 tancuri în mai multe versiuni (printre altele, *KW-2* cu tun obuzier calibrul 152 mm, *KW-8* cu aruncătoare de flăcări și tun calibrul 45 mm, *KW-9* cu obuzier de 122 mm). La începutul războiului sovieto-german erau cele mai puternice tancuri de pe câmpul de luptă. Avantajele lor erau blindajul gros, motorul puternic, suspensia elastică și etanșeitatea la apă, raza lungă de acțiune. Era mai prost rezolvată problema transmisiei și sistemul de manevrare, ceea ce necesita multă forță din partea șoferului. La începutul anului 1944, tancurile KW au început să fie înlocuite cu tancuri grele *IS*.

Date tactico-tehnice (*KW-1s*): echipaj 5 persoane, motor diesel cu puterea de 600 CP, greutatea 42,51, blindaj 20-75 mm, armament 1 tun cal. 76,2 mm, 3 mitraliere DT calibrul 7,62, viteză 42 km/h.

²**Il-2**, avion de atac puternic înarmat și blindat, construit de S. Iliușin, lansat la aer în primăvara anului 1939. Primele versiuni de producție cu cabină pentru pilot și motor protejat de plăci blindate cu greutatea de 700 kg erau înarmate cu două tunuri mici calibrul 20 mm, două mitraliere calibrul 7,62 și 8 rachete calibrul 82 sau rachete și bombe. În 1942, în cabina pilotului a fost adăugat un loc pentru un trăgător care deservea cea mai grea mitralieră și s-a întărit încărcătura de bombe până la 600 kg. Aceste avioane au jucat un rol foarte important în luptele de pe frontul de est.

Date tehnico-tactice (*Il-2M23*): motor cu puterea de 1600 CP, anvergura 14,5 m, lungimea 11,65 m, greutatea maximă la decolare 5873 kg, viteză maximă 450 km/h, armament două tunuri calibrul 20 mm, sau două tunuri calibrul 37 mm, o mitralieră grea calibrul 12,7 mm, 8 rachete calibrul 82 mm sau 132 mm, 600 kg bombe.

ak-1, bombardierele *Pe-2* produse începând de la sfârșitul anului 1940 și bombardierele grele cvadrimotoare *Pe-8*.

Fără îndoială, primăvara anului 1942 ar fi fost un moment mai prielnic pentru intențiile agresive ale lui Stalin decât vara și toamna anului 1941. Armata Roșie ar fi fost mai bine pregătită pentru a învinge un lușman atât de puternic ca Wehrmacht-ul și aliații lui.

Prima noapte de război

Era târziu, în seara zilei de 21 iunie 1941, când cei trei comandanți supremi ai Armatei Roșii - mareșalul Semion Timoșenko, comisarul pentru apărare, Gheorghi Jukov, șeful Statului Major General și generalul Nikolai Vatutin, adjunctul acestuia - au intrat în cabinetul lui Stalin. Aici era semiîntuneric, căci încăperea era luminată numai de ampa de pe biroul secretarului general. Acesta se plimba în jurul biroului și, văzându-i pe noșii, s-a apropiat de masa mare pe care era desfășurată harta.

— Generalii nemți au mai trimis un dezertor ca să provoace un conflict?, a întrebat el.

Se referea la ultima informație transmisă de Jukov, că la una din unitățile sovietice de frontieră ajunsese un caporal neamț, care afirmase că armata germană ocupă pozițiile de pornire în vederea declanșării atacului care avea să se producă a doua zi, în primele ore ale dimineții.

— Nu! Comisarul Timoșenko vorbea cu o voce gravă, ca și când ar fi vrut să-l convingă și în felul acesta pe Stalin că informațiile despre atacul german sunt autentice și pregătirile pentru atac foarte avansate. Considerăm că acel caporal neamț a spus adevărul! ¹

¹ *Pe-2*, avion ușor de bombardament, construit în 1938 de Vladimir Petliakov, deținut în acest scop într-o închisoare specială. Constructorul a proiectat un avion de vânătoare bimotor puternic și prototipul a fost lansat în aer la 7 mai 1939. Mai târziu s-a luat decizia să fie transformat în avion de bombardament și prototipul a fost lansat în aer la începutul anului 1940. *Pe-2* erau preferate de echipaje datorită ușurinței cu care puteau fi pilotate, stabilității în zbor și posibilității executării unui atac foarte precis. Au fost produse în total 11.417 avioane, dintre care aproximativ 500 de vânătoare *Pe-2V*, și un număr de avioane de recunoaștere *Pe-2R*.

Date tactico-tehnice: două motoare cu puterea de 1.100 CP, anvergura 17,16 m, lungimea 12,66 m, greutatea max. la decolare 7.680 kg, viteza 540 km/h, independența de zbor 1.500 km, armament 2 mitraliere calibru 7,62 mm, 3 mitraliere grele calibru 12,7 mm (sau două mitraliere grele calibru 12,7 mm și un tun calibru 20 mm) și 1.100 kg bombe.

Între timp, în birou intraseră membrii Biroului Politic.

— Ce trebuie să facem?, a întrebat Stalin. Fermitatea răspunsului lui Timoșenko îi zdruncinase convingerea conform căreia tot ce se întâmpla de câteva zile la frontieră era o provocare din partea nemților.

— Trebuie să dăm ordin armatei să pună toate unitățile în stare de luptă în zona frontierei!

Timoșenko, disperat, știa că nu poate deschide discuția pe această temă, căci nu mai era timp.

— Întâmplător, generalul Jukov, șeful Statului Major General, a pregătit un proiect de directivă în acest sens, a mai spus el.

— Citește!, a spus Stalin.

Nu a fost de acord cu textul directivei.

— Este încă prea devreme să dăm o asemenea directivă. Poate că vom reuși să rezolvăm problema pe cale pașnică. Trebuie să dăm o directivă scurtă, în care să atragem atenția că se poate declanșa o tragedie din cauza provocărilor soldaților germani. Unitățile de la frontieră nu trebuie să se lase sub niciun motiv provocate, a propus Stalin.

Elaborarea noii directive nu a durat prea mult și, după ce a introdus câteva modificări, Stalin a semnat-o. La o jumătate de oră după miezul nopții de 22 iunie directiva a fost lansată în eter. Era cu 135 de minute înainte de atacul german. Prea târziu! Ceea ce era și mai rău pentru ruși, comandanții multor regiuni militare nu au primit telegramele de la Moscova, căci unitățile germane de diversiune infiltrate de câteva zile pe teritoriul sovietic, unde așteptau ascunși ora H, tăiaseră liniile telefonice.

În același timp, expresul Moscova - Berlin traversa huruind podul din Brest Litovsk. După ce a dispărut în depărtare, semaforul a dat cale liberă trenului de marfă care transporta grâne din Ucraina spre Germania.

Jukov a sunat din nou la Stalin.

— Tovarășe Stalin, un alt dezertor ne informează că atacul va avea loc în primele ore ale acestei dimineți.

— Cine e ăsta?

— Un muncitor comunist. Se numește Alfred Liskov din regimentul de infanterie 222 al diviziei 74. În jurul orei 21.00 a trecut Prutul, ca să ajungă la unitățile noastre.

— Să fie împușcat pentru dezinformare, a spus calm Stalin și a închis telefonul.

O clipă mai târziu, trecea pe coridorul cu covor roșu. A intrat în lift și a coborât la parter. În fața intrării în clădire se afla în poziție de

îpți generalul Nikolai Vlasik¹, șeful gărzii lui personale. Văzându-l pe alin, a deschis portiera limuzinei blindate.

— La Kunțevo, tovarășe Stalin?, a întrebat el în timp ce Stalin dis- rea în bezna de nepătruns din interiorul mașinii.

Limuzina neagră și vehiculele de însoțire au pornit spre Poarta rovițki, traversând străzile Moscovei adormite.

Până în acest moment nu există niciun fel de contradicții în mărturi- care relatează desfășurarea evenimentelor din cabinetul lui Stalin. Îgura uimire poate fi trezită de plecarea dictatorului la vilă, într-un iment în care situația la frontieră era atât de tulbure. Dar el nu cre- a că nemții vor începe războiul și în rapoartele alarmante nu vedea cât încercări de provocare sau neînțelegeri obișnuite, așa cum se âmplă atunci când se adună la un loc un număr atât de mare de ldați. Era o noapte de sâmbătă când Stalin a plecat ca de obicei spre nțevo, localitate aflată la 35 km de Moscova. Întoarcerea la Kremlin ar fi luat mai mult de o jumătate de oră. Putem așadar presupune într-adevăr, dictatorul, plictisit de mutrele posomorâte al generalilor i, își propusese să se odihnească în casa din pădure, cu atât mai jlt cu cât duminica promitea să fie frumoasă. Nu se știe la ce oră s-a ors la Kremlin.

Jukov ședea în cabinetul lui de la Statul Major General. El dădea îzare informațiilor primite de la dezertori, confirmate și de patrulele re observaseră mișcarea și agitația neobișnuite de pe partea ceată a frontierei. E drept că în multe locuri nemții ridicaseră baricade alte sau atârnaveră pături, ca să împiedice vizibilitatea observatorilor vietici, dar huruitul motoarelor, tot zgomotul pe care îl făceau soldații plasându-se spre pozițiile lor de luptă nu puteau fi ascunse.

Imediat după ora 3.00, viceamiralul Oktreabski, comandantul Flotei arii Negre, a sunat la superiorul lui, Nikolai Kuznețov, comisarul ^{*}!

ikolai Vlasik, locotenent general, funcționar al poliției politice secrete (din 1920), la omandarea șefului GPU, V. Mejinkovski, în 1931 a început serviciul ca bodyguard ui Stalin. Din 1936 până în 1943 a lucrat la Secția Operativă, din 1942 până în 16 a fost comandantul acestei secții. februarie 1947 a preluat comanda secției de Pază și Protecție din Ministerul iuranței Statului (MGB). În decembrie 1952, ca urmare a intrigilor lui Beria, a fost

I să-și dea demisia, a fost exclus din partidul comunist și numit adjunct de șef lagăr la Sverdlovsk. Curând după aceea a fost însă arestat sub învinuirea de nținere a contactului cu V. Sternberg, suspectat de spionaj, iar la 17 ianuarie 1955 ost condamnat la 10 ani exil la Krasnodar (sentința a fost scurtată ca urmare a inistiei la 5 ani) și degradarea și pierderea medaliilor militare.

marinei militare, ca să-l informeze că vasele lui din portul Sevastopol au fost atacate de avioane germane. Curând, o veste alarmantă a sosit și de la comandantul Flotei Balticii, care raporta mișcări ale vaselor germane în Golful Finic.

Amiralul Kuznețov s-a decis să nu mai amâne și să-l informeze pe Stalin. La Kremlin a răspuns la telefon Loghinev, ofițerul de serviciu.

— Tovarășul Stalin nu este aici, a răspuns el. Nu avea voie să spună că Stalin plecase la vilă. Poate că nici nu știa, căci existența casei de lângă Moscova era ținută în cel mai deplin secret, fiind cunoscută numai cercului foarte intim al dictatorului.

— Am o informație deosebit de importantă, pe care trebuie s-o transmit personal tovarășului Stalin, nu s-a lăsat amiralul.

— Nu pot să vă ajut, a spus Loghinev punând capăt convorbirii.

Amiralul a sunat din nou câteva minute mai târziu. Nu reușise să-l

găsească nicăieri pe Stalin, așadar se decisese să-i dezvăluie secretul ofițerului de serviciu.

— Vă rog să-l informați pe tovarășul Stalin că avioanele germane bombardează orașul Sevastopol! Este război!

Această informație nu a ajuns niciodată la Stalin. Ofițerul i-a transmis-o lui Gheorghi Malenkov, iar el, furios, i-a telefonat lui Kuznețov:

— Îți dai seama ce spui? s-a răstit el la amiral, refuzând să asculte vreo explicație.

La ora 3.30 la Statul Major General a sunat și șeful Regiunii Militare Vest.

—Avioanele germane bombardează orașele noastre din Bielorusia!, a raportat el.

Trei minute mai târziu, generalul Purkaiev, șeful Statului Major al Regiunii Militare Kiev, a informat despre raidurile împotriva orașelor din Ucraina.

Rapoartele veneau din ce în ce mai frecvent din toate părțile. Acum nu mai exista nicio îndoială. Nu mai erau incidente de frontieră. Era război!

Înainte de ora 4.00 în dimineața zilei de 22 iunie 1941, generalul Gheorghi Jukov a telefonat comisarului pentru apărare și a raportat că primise câteva telefoane referitoare la bombardarea orașelor sovietice de către avioanele germane. Timoșenko a dispus să fie înștiințat Stalin.

Telefonul a sunat mult timp, până când generalul Vlasik a răspuns somnoros:

— Generalul Jukov, șeful Statului Major General. Vă rog să-mi faceți imediat legătura cu tovarășul Stalin!

— Ce? Acum?! Tovarășul Stalin doarme.

— Vă rog să-l treziți, nu e timp! Nemții ne bombardează orașele!

Trei minute mai târziu, Stalin a venit la telefon. A ascultat raportul și

nu a spus nimic. Tăcerea din receptor se prelungea.

— M-ați înțeles?, a îndrăznit să întrebe Jukov.

Tăcerea a continuat. Abia după câțva timp Stalin a întrebat:

— Unde este comisarul poporului?

— Discută la telefon cu Regiunea Militară Kiev.

— Vino la Kremlin cu Timoșenko. Spune-i lui Poskrebîșev să convoace toți membrii Biroului Politic.

Această descriere a desfășurării evenimentelor de la Statul Major General din zorii zilei de 22 iunie a fost consemnată în jurnalul său personal de mareșalul Gheorghi Jukov și este considerată drept versiunea cea mai probabilă. Se ridică însă numeroase întrebări, care pun sub semnul îndoielii veridicitatea întregii relatări. În primul rând, de ce comisarul pentru apărare, cu grad de mareșal, l-a pus pe șeful Statului Major, cu grad numai de general, să-l înștiințeze pe Stalin că începuse războiul? În viața unei țări nu există eveniment mai important decât acesta și este greu de imaginat că în acel moment omul care răspunde de forțele armate și de apărarea statului se eschivează de sarcina de a-l informa pe superiorul său și o încredințează unui ofițer inferior față de el ca grad și funcție! Din relatarea lui Jukov reieșea că Timoșenko a considerat că discuția cu comandantul Regiunii Militare este mai importantă și, fiind ocupat, l-a însărcinat pe Jukov să ia legătura cu Stalin! Dar este puțin probabil, deși, dacă Jukov a mințit, nu are cine să-l contrazică, căci jurnalele au fost publicate în 1970, la 17 ani după moartea lui Stalin și la 4 ani după moartea lui Timoșenko, iar generalul Vlasik, cel care îi răspunsese lui Jukov la telefonul de la Kunțevo, nu a spus niciodată nimic despre acesta.

Funcționarii NKVD au afirmat după război că șeful lor, Lavrenti Beria, fusese cel care îl informase pe Stalin despre începerea agresiunii germane. Dar este puțin probabil, dacă ne gândim că, ceva mai înainte, ceruse demisia lui Dekanozov și scrisese că tovarășul Stalin prevăzuse în mod înțelept că în 1941 nu va fi război! În această situație, era mai bine pentru el să tacă, lăsându-l pe Stalin să uite de acel raport.

În același timp, continua activitatea febrilă a diplomaților germani și sovietici.

La Berlin, la prima oră a dimineții, secretarul ambasadei sovietice, Valentin Berejkov, a sunat la Ministerul de Externe, cerând o întrevedere a șefului său, ambasadorul Dekanozov, cu Ribbentrop. Dar a aflat numai că la Hitler are loc o consfătuire, iar ministrul Ribbentrop este ocupat acolo, ceea ce firește că era o minciună. De regulă, în astfel de situații tensionate, politicienii germani primeau indicații de la Fuhrer să plece departe de Berlin, sau să spună că sunt plecați.

Neavând niciun răspuns de la Berlin, Stalin l-a pus pe Molotov să ia legătura cu ambasadorul german, care, convocat fiind, a sosit la Comisariatul pentru Afaceri Externe la ora 21.30. Se temea de întrebarea directă: războiul va începe curând? Spre ușurarea lui, Molotov i-a înmănat un protest în chestiunea încălcării spațiului aerian de către avioanele de vânătoare, iar în continuare convorbirea s-a desfășurat într-o atmosferă prietenească. Rusul s-a străduit să sondeze în ce măsură Germania este gata să înceapă noi negocieri pe tema normalizării relațiilor dintre cele două țări, iar Schulenburg a dat răspunsuri vagi.

— Acum a început vacanța, a spus calm Schulenburg; în afară de aceasta, nu au plecat încă toate femeile, multe dintre ele au mai rămas.

Molotov a ridicat din umeri, dând astfel de înțeles că nu acordă prea mare importanță acestei chestiuni. Din convorbire nu a rezultat așadar nimic care ar fi putut să-i alarmeze pe ruși.

Două ore mai târziu, la Berlin, ambasadorul Dekanozov a reușit în sfârșit să obțină o întrevedere la Ministerul de Externe, dar nu cu Ribbentrop, ci cu secretarul de stat Weizsăcker. Și această convorbire s-a referit în principal la încălcarea spațiului aerian și nu a adus nimic nou. Neamțul a respins protestul sovietic, afirmând că și avioanele sovietice zboară deasupra teritoriului Germaniei.

Așadar, sursele diplomatice nu au transmis niciun fel de avertismente. Stalin putea să plece liniștit la Kunțevo.

Abia la ora 3.00, ambasadorul von der Schulenburg a primit de la Berlin o telegramă în care i se ordona să distrugă cifrurile și mașinile de cifrat și să înmâneze fără întârziere comisarului sovietic pentru afaceri externe o notă informativă cu privire la începerea războiului.

La ora 16.30, Jukov și Timoșenko au intrat în cabinetul de la Kremlin; erau acolo toți membrii Biroului Politic convocați de Poskrebîșev.

Stalin, palid precum ceara, ședea nemișcat la birou, cu pipa stinsă în mână. Poate încă nu-i venea să creadă că izbucnise războiul. Așteptau cu

Friedrich von Schulenburg, însoțit de interpretul Gustav Hilger, a citit telegrama de la Berlin, în care guvernul german informa că, din cauza concentrării armatelor sovietice în zonele de frontieră, fusese nevoit să contraacționeze. Nu era niciun cuvânt despre război.

— Înțeleg că este o declarație de război, s-a auzit după o clipă de tăcere vocea lui Molotov.

Schulenburg a ridicat mâinile, ca și când ar fi vrut să spună că nu poate face nimic. Molotov a început să vorbească.

— Vestea pe care am primit-o acum - ridică tot mai mult vocea - nu înseamnă nimic altceva decât război, iar armata germană a trecut deja granița sovietică, orașele sovietice Odesa, Kiev și Minsk sunt bombardate de o jumătate de oră.

A vorbit în continuare despre agresiunea provocată, despre războiul pornit împotriva Uniunii Sovietice în pofida pactului de neagresiune și de prietenie care leagă cele două state. A explicat că armata sovietică se afla în zonele de frontieră, deoarece acolo urmau să se desfășoare manevrele de vară, iar dacă prezența lor neliniștea guvernul Reich-ului, ar fi fost suficientă o notă pentru ca aceasta să fie retrasă. În schimb, Germania începuse un război cu consecințe incalculabile!

— Nu am meritat așa ceva!, a încheiat Molotov.

Schulenburg nu a răspuns nimic. Instrucțiunile primite de la Berlin îi interziceau orice fel de comentariu. A amintit numai că, în conformitate cu principiile dreptului internațional, personalul ambasadei trebuia să fie lăsat să părăsească teritoriul Uniunii Sovietice fără opreliști.

După întoarcerea în cabinetul lui Stalin, Molotov, vizibil zguduit, a spus:

— Guvernul german ne-a declarat război!

Stalin, care văzându-l pe Molotov, se ridicase din spatele biroului, a căzut înapoi în fotoliu. Mult timp nu a spus nimic.

Jukov a decis să rupă tăcerea și a propus ca toate forțele de la frontieră să fie aruncate în lupta cu dușmanul și să oprească înaintarea sa.

— Nu să oprească, să zdrobească, l-a corectat comisarul Timoșenko.

— Dați directiva, s-a decis și Stalin să vorbească.

Ordinul de respingere a armatei germane și de trecere la contraofensivă pe tot frontul, transmis în toate regiunile militare la ora 7.30 dimineața, a fost o expresie a neînțelegerii totale a situației din armată și de pe front. Acolo pornise la luptă așa-numita armată germană a Răsăritului (*Ostheer*), sprijinită de unități române și ungare, în total 120 de divizii de infanterie, 2,5 milioane de oameni, 3 350 de tancuri, 48 000 de tunuri și mortiere, 2 200 de avioane

Forțele Armatei Roșii din regiunile de vest ale statului numărau 2,9 milioane de soldați în 170 de divizii, 38.000 de tunuri și mortiere, 1.470 tancuri și aproximativ 1500 avioane de tip nou, peste 3.000 care staționau deja în această zonă. Raportul de forțe nu lăsa să se întrevadă cataclismul pe care l-au provocat primele zile de război, dar numai 54 de divizii de infanterie și două divizii de cavalerie erau în stare de luptă. Trenurile cu muniție și carburant stăteau în gări absolut neprotejate de raidurile aeriene. Avioanele de pe aeroporturile militare erau aliniate în rânduri drepte, aripă lângă aripă, țintă ideală pentru piloții germani. Era suficient să nimerească un singur avion, că benzina se apindea imediat și în câteva minute întregul aeroport era în flăcări. Multe avioane fuseseră aduse cu o zi înaintea, fără armament și fără benzină, care trebuiau să sosească în zilele următoare. Echipajele lor nu puteau decât să privească avioanele germane care se roteau fără teamă deasupra aeroporturilor. Pretutindeni, Luftwaffe strângea o recoltă cumplită: în primele opt ore și jumătate de război, aviația germană a distrus aproximativ 1.200 de avioane sovietice (dintre care 70-80% direct pe aeroporturi), obținând supremația necontestată în aer.

Divizia rusă 48 de infanterie Baltica a pornit în marș de la Riga spre front, când au început dintr-odată să zboare jos deasupra arborilor avioanele de vânătoare Messerschmitt *BF 109* și au tras prima sorii; de gloanțe spre ofițerii și soldații luați totalmente prin surprindere, ~~che~~ nimeni nu se gândise să organizeze apărarea antiaeriană. Apoi în înaltul cerului au apărut și bombardierele *Ju 87*. Au lansat cu o neobișnuită precizie bombele de 250 kg pe drumul blocat. În timpul celei 20 de minute cât a durat raidul, divizia a suferit pierderi atât de mari, încât în momentul când au sosit unitățile germane nu a mai putut să se apere și a fost nimicită în întregime.

Două divizii, 5 și 126, care se aflau în poligoane la o depărtare de aproximativ 200 km de cazărmi, nu au mai putut să ajungă în raioanele fixate, ca să-și completeze rezervele de muniție, alimente și carburant.

Unitățile de apărare antiaeriană destinate protejării orașului Minsk tocmai își terminau instrucția în poligoanele aflate la o distanță de 430 km de oraș.

În raionul Tilsit, divizia 125 infanterie trebuia să facă față întregii grupe 4 germane de blindate, din care trei divizii de blindate și două divizii de infanterie au împrăștiat unitatea sovietică fără să-i dea nici măcar șansa de a începe o acțiune.

Imaginea haosului cumplit în care piereau divizii întregi era accentuată de comandanții care nu știau să organizeze apărarea, să

stăpânească panica izbucnită în rândul soldaților după atacurile bruște ale nemților. Nu știau nici unde se află detașamentele lor. Comandanții de companie și de batalion, dintre care mulți nu știau să citească o hartă, primeau ordine contradictorii sau nu aveau niciun fel de indicații și își conduceau oamenii chiar în fața tancurilor germane.

În dimineața zilei de 22 iunie, Stalin nu aflate încă dimensiunile înfrângerii. Legătura cu unitățile și cu comandanți s-a întrerupt, de pe front veneau informații contradictorii. Oare de aceea s-a decis să nu vorbească poporului, ci a trasat această sarcină lui Veaceslav Molotov? Aceasta este cea mai plauzibilă explicație a evenimentului care a avut loc în ziua de 22 iunie, la ora 12.15.

Crainicul de la radio a anunțat:

— Vorbește Moscova! Veți asculta cuvântarea vicepreședintelui Sovietului Comisarilor Poporului, Veaceslav Mihailovici Molotov, comisar al poporului pentru afaceri externe.

Molotov, lăsând să se înțeleagă că vorbea în numele guvernului și al lui Stalin, a informat despre atacul trădător.

Stalin nu s-a prăbușit nervos și nici nu s-a ascuns la Kunțevo. Aceasta este versiunea prezentată mulți ani mai târziu de Nikita Hrușciiov, dar în acele zile el era departe, la Kiev, și nu știa prea multe despre ceea ce se întâmpla în preajma lui Stalin. Toate documentele și amintirile oamenilor care au fost atunci la Kremlin atestă că dictatorul a lucrat foarte intens. După cum reiese din însemnările lucrătorilor secretariatului său, în prima zi de război a avut 29 de întâlniri, în ziua următoare 21. Și tot așa în zilele următoare. Și ca întotdeauna, termina lucrul noaptea târziu.

Unitățile germane înaintau în adâncul teritoriului Uniunii Sovietice cu o viteză nemaiîntâlnită până atunci în război: multe divizii au parcurs în prima zi între 60 și 90 km! La 29 iunie armata germană înconjură orașul Minsk și grosul Armatei Frontului de Vest. Aceasta însemna că de acolo până la Moscova nu mai era niciun obstacol! Se părea că războiul nici nu mai are sens și că ar trebui căutate urgent alte soluții decât cea militară.

Oare atunci să fi luat naștere la Kremlin complotul în urma căruia Stalin ar fi trebuit înlăturat de la putere și tradus în fața tribunalului, ca vinovat pentru marea înfrângere?

Se pare că în 29 iunie, la Statul Major General, Stalin s-a certat atât de rău cu Timoșenko și cu Jukov, că Jukov a cerut ca Stalin să părăsească

semn că orele dictatorului sunt numărate. Se pare că Beria l-a prevenit cu privire la complot și l-a sfătuit să părăsească imediat Moscova.

Stalin și-a petrecut noaptea de 29 spre 30 iunie la vila lui, unde a sosit delegația Biroului Politic. Nu există nicio explicație de ce au plecat în noaptea de sâmbătă spre Kunțevo.

Când i-a văzut intrând în încăpere, Stalin i-a întrebat:

— De ce ați venit?

Oare se aștepta la tot ce putea fi mai rău? Să i se aducă la cunoștință că, fiind considerat vinovat de înfrângere este arestat și va fi dus în fața tribunalului? Era foarte probabil. În situația unei rupturi totale cu trecutul și a pierderilor uriașe, se putea da vina pe dictatorul răsturnat de la putere și se puteau începe tratativele cu nemții, liniștindu-se în același timp societatea. Rușinea acestei soluții ar fi căzut asupra lui Stalin, care până atunci va fi fost mort.

Pe neașteptate, Molotov a spus că Stalin trebuie să convoace Comitetul de Stat al Apărării (GKO) și să se pună în fruntea lui, pentru a coordona acțiunile defensive. Oare în acest scop fusese nevoie să vină în toiul nopții la Kunțevo? N-ar fi putut discuta chestiunea aceasta la telefon sau să aștepte până se întoarce Stalin la Kremlin?

Următoarele evenimente par să confirme posibilitatea pregătirii unui atentat de către comandanții militari de cel mai înalt rang.

În ziua următoare, Stalin s-a întors la Kremlin și curând, comisarul poporului pentru apărare a fost scos din funcție și trimis la Smolensk, pentru a prelua funcția de comandant al Frontului de Vest. Vatutin, adjunctul șefului Statului Major General, a plecat și el din Moscova, fiind numit comandant al Statului Major al Frontului de Nord-Vest. A mai rămas numai Jukov, ceea ce era cât se poate de rezonabil: Stalin îl aprecia și avea nevoie de el, iar în astfel de împrejurări era în stare să dea uitării cele mai urâte jigniri - firește, numai pentru un timp. Iar Jukov avea să se convingă de acest lucru în 1946, când Stalin a pronunțat împotriva lui sentința de condamnare la moarte.

Ceea ce s-a întâmplat la Moscova în ultima săptămână a lunii iunie 1941 rămâne până astăzi cea mai mare taină din prima etapă a războiului secret al lui Stalin. Devenit mai puternic după înăbușirea răzmeriței, a început o nouă etapă...

Sfârșit

Bibliografie

Abramovitch R., The Soviet Revolution 1917-1939, New York 1962
Bailes K.E., Technology and Society under Lenin and Stalin, Princeton University Press, 1978

Bialer S., Stalin and his generals, Soviet Military Memoirs of WWII, Pegasus, New York 1969

Bregman A., *Najlepszy sojusznik Hitlera*, **LTW, Varşovia 1997**

Charmley J., *Chamberlain and the Lost Peace*, **Ivan R. Dee, Chicago 1989**

Conquest R., The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties, Macmillan, Londra

Cuprins

Partea I - Criza

Noaptea	7
A doua revoluție	12
Acești cehi nesuferiți	29
Nu vor face niciun pas	37
Incidentul	39
Consfătuirea	51
Noua împărțire	60
Prietenii mei polonezi.....	67
Rădăcinile războiului.....	76
Cu totul alt an.....	80
Castanele din foc	85
Expediția președintelui Hâcha	90

PARTEA a II-a - Apărarea

Valul	97
Alianța.....	104
Cina în micul restaurant.....	116
Ruptura	128
Invitația la război.....	134

Partea a III-a - Fortăreața

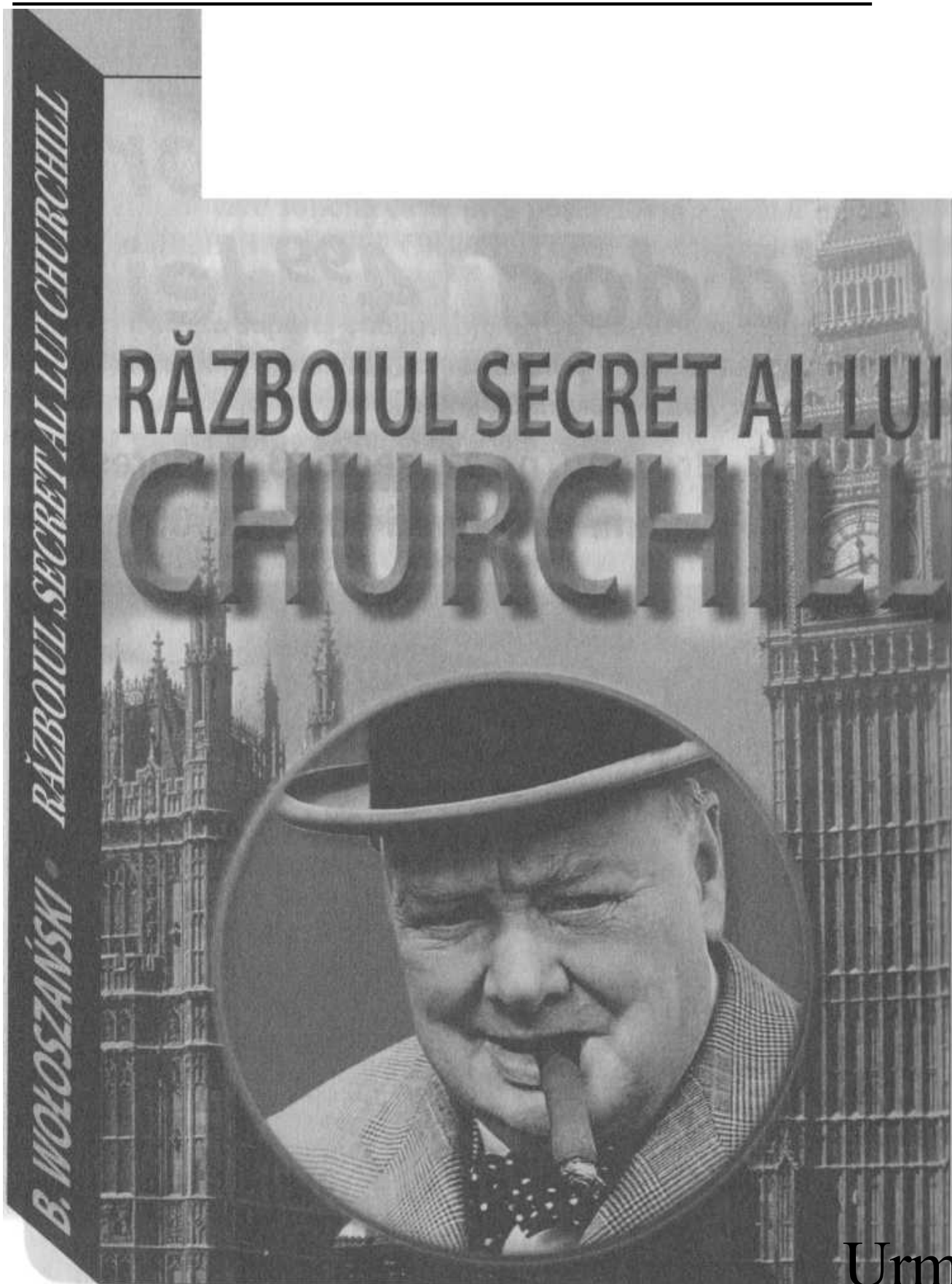
Alianța sângelui	146
Acțiunea „Vulturul”	152
Cum să împărțim Europa?	155
Următoarea călătorie a ministrului Ribbentrop	161
Hitler își cunoaște interesele.....	167
Pace sau război?	173
David și Goliat.....	178
Unde sunt?	181
Victorie sau înfrângere.....	191
Drumul spre Occident.....	196
Comerț și încredere	204
Pumnul.....	207
Partidul vă iartă.....	214

UGUSLAW WOLOS/ANSKI

Abdomenul	221
Hitler contraatacă	227
Aliații.....	236
Ultimul meci.....	243
O privire aruncată peste graniță.....	254

Partea a IV-a - Anul 1941

Jocul.....	260
Harta Iugoslaviei	269
Belgradul în flăcări	272
Noi, asiatici	277
Convorbiri strict secrete	280
O misiune secretă	286
Avertismente	296
Prima noapte de război	308

Urmea

Bog usta w WOŁOSZAŃSKI

Librăria ORIZONTURI

**Aici găsești
Romane celebre
la doar 4" lei**

**B-dul I.C. Brătianu, nr. 12, sector 3, București Program: luni-
vineri 10:00-20:00**

TRUSTUL EDITORIAL ORIZONTURI

CLUBUL CĂRȚII ORIZONTURI

CARTEA PRIN POȘTA

Puteți primi cartea dorită chiar în momentul apariției, eu o reducere substanțială de preț, prin comandă, la adresa noastră: B-dul Libertății nr. 4, bl. 117, et. 7, ap. 20, sector 4, cod 040128, București. Tel.: 317 7679; 0744 531 333; fax: 317 76 78; e-mail: orizonturi@editura-orizonturi.ro; www.editura-orizonturi.ro.

Cititorii care solicită carte prin poștă devin automat membri ai CLUBULUI CĂRȚII ORIZONTURI, beneficiind de următoarele facilități:

1. Editura suportă cheltuielile de expediție prin poștă a cărților comandate (comandă de minimum 100 de lei). În termen de o săptămână de la primirea comenzii, solicitantul va primi prin poștă cărțile dorite cu plata ramburs.
2. Reducerea prețului de vânzare cu: 15% pentru fiecare comandă de minimum trei cărți, 20% pentru comenzile ce depășesc cinci cărți, 25% la comenzile de cel puțin 10 cărți. Ofertă valabilă pentru toate cărțile cu excepția celor de la "ofertă specială" al căror preț rămâne nemodificat.
3. Livrarea cărților cu prioritate.
4. Comanda anticipată pentru cărțile în curs de apariție.
5. Asigurarea gratuită a materialelor informative: cataloage și liste de apariție.
6. Editura își rezervă dreptul de a actualiza prețurile.

Vă rugăm să decupați pe linia întreruptă.

T

CLUBUL CĂRȚII ORIZONTURI

B-dul Libertății nr. 4, bl. 117, et. 7, ap. 20, sector 4, cod 040128,

București Tel: 317.76.79; 0744537335; fax: 317.76.78; e-mail: orizonturi@editura-

orizonturu.ro

Expeditor-----

Strada ----- **Nr.** -----

Bl. _____ **Sc.** ----- **Et.**----- **Ap.** _____

Județ.. Cod Tel. _

Sector

Localitate

CARTE POȘTALĂ Post răspuns

Destinatar:

B-dul Libertății nr. 4, bl. 117, et.7, ap. 20, sector 4, cod 040128, București

Titlul

1..

2.,

3.,

4.

5.

TITLURI COMANDATE:

Nr. ex.

Titlul

— _____ 6. _____

— _____ 7. _____

— _____ 8. _____

— _____ 9. _____

— _____ 10 _____

Nr. ex.